

NOVE
RIJEČ

ČASOPIS ZA

KNJIŽEVNOST I UMJETNOST

Nakladnici:

**Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica
NIU „Hrvatska riječ“, Subotica**

Za nakladnike:

**Tomislav Žigmanov
Ivan Ušumović**

Glavni i odgovorni urednik:

Tomislav Žigmanov

Izvršna urednica:

Katarina Čeliković

Savjet časopisa:

**Neven Ušumović (Umag), Mirko Sebić (Novi Sad),
Stjepan Blažetin (Pečuh), Helena Sablić Tomić (Osijek),
Petar Vuković (Zagreb), Darko Vuković (Novi Sad)**

Uredništvo:

**Bernadica Ivanković, Mirko Kopunović,
Ljubica Vuković Dulić, Željka Zelić**

Grafičko oblikovanje:

Darko Vuković

Ilustracije u ovom broju:

Darko Vuković

Lektura:

ZKVH

Korektura:

Mirko Kopunović

Priprema i prijelom:

Thomas Šujić

Tisak:

ZACK, Petrovaradin

Naklada:

500 primjeraka

ISSN 2334-8208

ČASOPIS ZA
KNJIŽEVNOST I UMJETNOST

br. 1-2

Subotica, prosinca 2019.

SADRŽAJ

I. BEOGRADSKI KRUG HRVATSKIH PJESNIKA

Marko Kljajić

Moj komšija	11
Samotni putnik	11
Sjenka	12
Bakama s krunicom i molitvenikom	12
Golgotaški krik	13
Jedna želja	14
Tuđina	14
Sacerdos	15
Marko Kljajić (biografija)	16

Ljiljana Crnić

Pravila	17
Šutljiva jedna	17
Škripa točkova	18
O psima i karavanama	18
Utorkom vas spomenemo	19
Bez naslova	19
Ljiljana Crnić (biografija)	20

Miroslav Pendelj

Nervoza	21
Velikani	21
Predajem ti...	22
Četiri godine!	22
Urbani Očenaš	23
Glasni stih	23
Želim svirati	23
Ravnodušni stih	24
Nisam volio čvarke	24
Miroslav Pendelj (biografija)	25

Danijela Lukinović

Moje sve	26
Ne postoji duga	26
Netko tko te nema	27
Danijela Lukinović (biografija)	27

Ivan Šokac

Tragovi	28
Plačem tvoje suze	28
Oni drugi	28

Lažne hvale	29	Ja sam njen instrument	49
Sreća	29	Intenzivni tečaj jezika ljubavi	50
Zauvijek	29	Tražeci Brodskog	50
Labirint	29	Pjesnik je i mrav i ptica i čovjek	51
Boj	30	Nikola Šanta (biografija)	52
Pjesnik	30		
Kada vjetar umire	30	Olena Plančak-Sakač	
Nedjeljna zimska podneva	30	Majci	53
Ivan Šokac (biografija)	31	Danima traži publiku	53
		Zrenje	54
Marija Brzić		Mom gradu	54
Ispred doma moga	32	Glorijana	55
Ostaci pocijepanih slika	32	Olena Plančak-Sakač (biografija)	56
Majci	33		
Epoha tuge	33	Tamara Hrin Rončević	
Toplina	34	S borovima, nakon decembra	57
Sad	34	Otkrivanja	57
Marija Brzić (biografija)	35	Plamen po plamen	58
		Dobre riječi	59
Zvonimir Franjo Vuk		Kratka pisma za Anu	59
Ispraznost	36	Tamara Hrin Rončević (biografija)	60
Logor	36		
Numerološko umiranje	37	Saša Sabadoš	
Slomljeni snovi	38	Džabalebaroši	61
Apatija	38	Intermeco	61
Ledena	39	Saša Sabadoš (biografija)	63
Put za ludnicu	39		
U tami se svjetlost vidi najbolje	40		
Upaljena svijeća	41	III. MEĐUNARODNI POGRANIČNI SUSRETI „FORUM TOMIZZA“	
Zvonimir Franjo Vuk (biografija)	41	Prredio: Neven Ušumović	
II. SUVREMENO PJESNIŠTVO RUSINA IZ VOJVODINE		Milan Rakovac: Synthesis Tomizziana	67
Irina Hardi Kovačević		Neven Ušumović: Forum Tomizza – kratka povijest manifestacije	77
Cijedi se kao med, kao kap rose	45		
Tvoj val zalijeva kamenje	45	IV. GRAĐA HRVATSKE KNJIŽEVNO- STI U VOJVODINI I INTERPRETACIJE	
Ne pamtim kad sam plakala	46		
Tragovi se zavaljuju u zaborav	47	Josip Dumendžić /skupio i zapisao/: Bečarci iz sela Bođani	87
Na horizontu pamćenja	47		
Irina Hardi Kovačević (biografija)	48	Vlasta Markasović: Memorija panonskoga prostora	
Nikola Šanta			
Ista je nada da će plovak da zaigra	49		

u *Bunjevačkim narodnim pismama*
(1971.) Ive Prčića **95**

Vladimir Nimčević: Mladi pjesnik
i ideolog Matija Evetović
(1894. – 1972.) – manje poznate
činjenice **113**

V. KRITIČKA ČITANJA KNJIŽEVNOGA NASLJEĐA

Mirko Ćurić: Antun Gustav Matoš
kao dramatičar i kao sonetist **129**

Vlasta Novinc: Iso Velikanović –
Srijemac i Hrvat – povodom
150. godišnjice rođenja **134**

Marko Tucakov: Kad se pomiješaju
vino i stihovi – kratko
o pjesmama Đure Palaića **137**

Hrvojka Mihanović-Salopek: Sa-
njam pusti široki šor – O ediciji *Iza-
brana djela Miroslava S. Mađera* **143**

Darko Baštovanović: Doprinos djela
Vojislava Sekelja analitičkoj misli
Hrvata u Srbiji **158**

Tomislav Žigmanov: Temeljne
odrednice i značajke hrvatske
književnosti u Vojvodini **165**

VI. ZAVIČAJNA KNJIŽEVNOST IZ ZAGREBAČKOG RAKURSA

Lajčo Perušić: Marko Vukov –
pobjednik nade **173**

Lajčo Perušić: Kad se ćutnja
raspukne **182**

Lajčo Perušić: Kratka priča u Hrvata
u Vojvodini – osvrt na knjigu *Suvre-
mena vojvođansko-hrvatska kratka
priča* **185**

VII. HRVATSKO NAKLADNIŠTVO U NULTOM DESETLJEĆU

Neven Ušumović: 2007. **191**
Izbor deset prozних naslova
objavljenih u 2007. godini **194**

VIII. ČITANJA KNJIŽEVNE PRODUKCIJE

Klara Dulić Ševčić
*U beskrajima zemlje i neba –
antologija pjesništva Hrvata u
Vojvodini na prijelazu tisućljeća* **205**

Davor Bašić Palković
Dražen Prčić, *Plemstvo Wilson* **208**

Klara Dulić Ševčić
Milovan Miković,
Jedući srce žive zvijeri **209**

Mirjana Crnković
Julijana Adamović,
Sunce na šalтеру **211**

Ivana Petrekanić Sič
*Monografija Festival hrvatskih
duhovnih pjesama – HosanaFest* **213**

Davor Bašić Palković
Stipan Bašić Škaraba, *Bunjevačka
grana stihom izatkana* **214**

Ivana Andrić Penava
Ljiljana Vasilj, *Dogodine*

<i>u Vukovaru</i>	215	Zlatko Romić Preljske pisme Velikoga prela	233
Davor Bašić Palković Vedran Horvacki, <i>Slike iz beskraj</i>	217	Zoltan Sič Nedeljka A. Šarčević, <i>Bojanka uz pjesme</i>	235
Zlatko Romić Balint Vujkov, <i>Bajke 2</i>	218	Katarina Čeliković <i>Srijemska rapsodija</i>	235
Filip Čeliković Marinko Stantić, <i>Moje misli k nebu lete</i>	219	Zlatko Romić Jakov Kopilović, <i>Ponad jablana sunce</i> : <i>sabrane pjesme</i>	237
Zoltan Sič Vesna Huska, <i>Dnevnik jedne cure i</i> <i>jednog dečka</i>	221	Vojislav Temunović Josip Jurca, <i>U srcu mi zvoni</i> <i>tambura – partiture za</i> <i>tamburaški orkestar</i>	238
Mirjana Crnković <i>Urbani Šokci 10 „Kulturni znak</i> <i>Cvelferije – šokačko bunjevačko</i> <i>pamćenje vode“</i>	223	Zlatko Romić <i>Riječi za nebo – Lira naiva 2017.</i>	241
Zoltan Sič Ljubica Kolarić-Dumić, <i>Čudnovata</i> <i>godina – Od rujna do rujna</i>	224	Klara Dulić Ševčić Tomislav Žigmanov, <i>Vivisekcije</i> <i>književnosti : vojvođanske</i> <i>i ine teme hrvatske</i>	242
Filip Čeliković Ante Stantić, <i>Otajstvom Isusova dje-</i> <i>tinjstva do mistike – Ulomci iz pisane</i> <i>riječi o. Gerarda Tome Stantića</i>	226	Ivana Andrić Penava Ilija Okrugić Srijemac, <i>Lirika</i>	243
Katarina Čeliković Ljiljana Crnić, <i>Da me ima</i>	229	Klara Dulić Ševčić Julijana Adamović, <i>Divlje guske</i>	246
Zlatko Romić Dani hrvatske knjige i riječi – Dani Balinta Vujkova: zbornik radova 2018.	230	IX. KULTURNO-DRUŠTVENI DOKUMENTARIJ (prosinac 2018. – studeni 2019.)	251
Ivana Andrić Penava Irena Ivetić, <i>Recept za radost</i>	231	Zabilježila Bernadica Ivanković	

**BEOGRADSKI KRUG
HRVATSKIH PJESNIKA**

Marko Kljajić

MOJ KOMŠIJA

(Josipu Babogredcu, slikaru iz Bošnjaka)

Moj komšija nikoga nema
i živi potpuno sam
on je slikar
i ljudi mi neki kažu
čovjek pomalo čudan
moj komšija je dobar čovjek
ja to sigurno znam
cijele minule noći
on je bio budan
jer njegovog velikog crnog mačka
ugrizao je štakor
i rana ga jako boli
moj komšija nikog nema
osim crnog mačka
kojeg silno voli
moj komšija je dobar čovjek
ja to sigurno znam
on ima bolesnog crnog mačka
i nije potpuno sam.

SAMOTNI PUTNIK

Teško je ponekad
putovati
sam sa sobom
nijemo ploveći
snovima pustim
odlazi ti utvaro
u noći
što sumnjam
mučiš
mene
trebam odmora
za oči
snene
i zelene
pretežak je teret

žurio sam
tih dana
(kao i obično)
znala je da moram dalje
i nije se ljutila
Isus je ostao s njom
nije bila sama
s njim je trpjela
i šutjela.

GOLGOTSKI KRIK

(Tinu Ujeviću i A. G. Matošu)

Ostao sam sâm
Bože moj
bez drage
i druga
i ne znam kud i kako
iz ovog čarobnog kruga
a nemam već ni snage
ne vidim čovjeka
od mnoštva ljudi
stidim se svoje sljepoće
i bojim se svoje samoće
a Tebe sam ostavio
u mladosti još ostario
a dani su crni
hudi
i gladan sam
a nemam što jesti
žedan
a ne mogu piti
umoran sam
nemam gdje sjesti
htio bih
a drugačiji ne znam biti
ozeb'o sam
nemam se gdje ogrijati
zarastao
a sve je tupo
ne mogu se obrijati
majčino krilo oslabilo
očevo naručje me ostavilo
brata nisam upoznao

TUĐINA

(Vinku Nikoliću)

U meni tuđa polja boluju svoju sjetu.
Svjetlucaju jezera ko uplakane oči u očaju.
Boli me hladnoća prozora u tuđem svjetlu
i boli me moje ne postojanje u mom zavičaju.

Ovdje sam ko netko nepoznat, u tuđem vremenu,
smrti sličan jer ko nezvan dolazim, stranac.
Kome da pružim ruku otuđenu, praznu, ledenu
dok sam u rodnom kraju samo prolaznik, znanac?

U tuđoj pjesmi nema šuma rodnih dubrava mojih,
ko u tuđem jeziku smisla za pjesmu koju sam rodio.
Samo u Lijepoj našoj cvijeće me mirisom opoji,
i krasi staze gdje djetinjstvo sam provodio.

SACERDOS

(Svećenik)

Na tren samo zaustavih pogled
čuđenja
na put posut pepelom
ogorčenja
što za mnom osta
i pođoh dalje
ranjena srca
zbog
razočaranja
u ljude
al još vjerniji svojoj
boli
kao Isus na raspelu
među razbojnicima
za koje se moli.

Marko Kljajić (Sokoline, Kotor Varoš, kod Banja Luke, 1950.) pjesnik, publicist, svećenik. Filozofsko teološki studij završio je u Đakovu, a kao svećenik službovao je, među ostalima, u Beočinu, Čereviću, u Petrovaradinu u župi sv. Roka te kao suupravitelj svetišta Gospe Tekijske nepunih 20 godina. Sada je župnik u župi Presvetog Trojstva u Surčinu i upravitelj župe sv. Jurja mučenika u Golubincima s filijalom Presvetog Trojstva u Staroj Pazovi. Jedan je od suosnivača udruge Hrvata Hrvatska čitaonica „Fischer“ (2016.) u Surčinu čiji je dopredsjednik. Objavljivao je djela iz povijesti srijemskih naselja, te kroniku

stradanja Hrvata u Srijemu tijekom devedesetih godina 20. stoljeća.

Do sada je objavio četiri knjige poezije: *U istini trećeg dana* (1994.), *Getsemanski plodovi duše* (1999.), *Jesenja snoviđenja* (2006.) i *Rumeni sutoni* (2014.). Pjesme su mu objavljene i u antologiji duhovne lirike Hrvata u Vojvodini *Odsjaji ljubavi* (2015.) te antologiji pjesništva Hrvata u Vojvodini na prijelazu tisućljeća *U beskrajima zemlje i neba* (2016.).

Objavio je i knjige iz kulturne povijesti: *Slankamen kroz povijest* (1996.), *Golubinci kroz povijest* (1996.), *Kako je umirao moj narod* (1996.), *Sveti Juraj u Petrovaradinu* (2004. i 2018.), te *Surčin kroz povijest* (2010. i 2. dop. izd. 2018.).

Za knjigu *Surčin kroz povijest* dobio je nagradu „Tomo Vereš“ (2013.) za najbolje djelo u području znanosti i publicistike koju dodjeljuje Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata. Hrvatsko nacionalno vijeće nagradilo ga je priznanjem „Ban Josip Jelačić“ (2014.). Dobitnik je nagrade Hrvatske čitaonice Subotica za životno djelo na području književnosti (2018.).

Ljiljana Crnić

PRAVILA

Ne talasaj
kroz učmalost i čamotinju
tuđe žabokrečine!
Ne budi remetilački faktor!
Uklopi se!
Ne diži mulj!

Lagano se uvuci u ogromnu baru,
punu krokodila.
Moguće te prihvate, istrpe,
puste da dišeš.
Velim možda,

ako nabaciš boje kameleona
pokvarenije od njihovih.

ŠUTLJIVA JEDNA

San i ja smo i te kako na vi.
Već tri sata pada snijeg.
Sve šuti.
Šuti snijeg.
Mrak šuti.

Šutim i ja.
Pazimo
da jedni druge
ne probudimo
u našim šutnjama...
Lampa žmirka u šutnji
bacajući neki tužni veo
dok osvjetljava kapelicu Gospe
na križanju dviju ulica
zagrebačkih Dugava.
Dodirujem okno prozora suzama
i u šutnji jecam.

Moja je mati zaspala.
Vječno će je pratiti šutnja.

ŠKRIPA TOČKOVA

Pozatvarali nam vrata.
Strka hodnikom.

U sobi broj tri, tu – do moje,
dvoboj!
Silnom željom u klinču
bore se život i smrt
za pobjedu.
Reanimiraju nekog.
Krkljanje, čudan zvuk
aparata, zveckanje...
Zalud.
Bježi duša. Hropot.
Hodnik
nekako siv,
taman. Smrknut.
Na kolicima
bijelom plahtom
prekriven čovjek.

Tišinu cijepa
samo škripa točkova.

O PSIMA I KARAVANAMA

Umorna od uzaludnog
osmjehivanja nekvalitetnima,
ispraznila sam džep pun čarolije.
Vi, čudnim slučajem nekim
zalutali u moj život –
što će vam tolike laži?
Iz skrovišta vaših,
od košmarnih snova,
izmišljenih,
izbacujete svoj otrov,
bescilja i ranjenih sujeta...
Kada su vam radosti nestale?

U duši mi tuga drijema,
ali vam više ni svoje psovke ne dam.

UTORKOM VAS SPOMENEMO

Danas je prelijep dan.
Nalazimo se u mojoj kući.
Preciznije, u dnevnoj sobi.
Utorak je.
Pričamo o pojedincima, a tamo,
u kutu, mačka
liže svoju šapu i lice.
Time bi mogla pokazati
mnogima
kako se obraz čisti...
U ovoj kući
ogovaranje je
uvijek bila nepristojna riječ.
Da, da.
Recimo da je tako.
Ja nemam više ideja.
Gledam sivo.
Siva mi opet miriše,
na mraz.

BEZ NASLOVA

Svita na okupu.
Nule, ljubavnici,
dame ofarbanog morala,
pisci, prolaznici...
Kao što znate, svi
čekaju svojih pet minuta...
Njihova želja za ostavljanjem
vječnog traga
na planeti je ogromna.
Uvjereni u ono:
Ja – moćan. Ja – poštovan.
Ja – odlučan.
Ja – velik, fokusiran, glavni,
ponavljaju međ' sobom
smijući se jedni drugima
iza leđa.
A da razgovaraju o etici
bila bi tišina.

Miroslav Pendelj

NERVOZA

Svaka je nervoza
– vražja dijagnoza!
A gromovi ljuti,
jer kaže prognoza,
past će na ljude sutra,
vladat će viroza!

Al' iznad svakog – sutra,
zijevaru zijevaru jutra.
U lice svjetlost udara.
Žmirkaju ljudske oči,
a mir se u dušu ulijeva.
Gdje je sad nervoza,
ta vražja dijagnoza? Ne znam.
Znam da je otišla,
a to je najvažnije.

VELIKANI

Svi su velikani,
bili – mališani.

Smatrajući se Bogomdani,
postali su velikani.

Sjete se često velikani,
kad su bili mališani,
kad nisu bili ko pelikani,
već samo obična djeca.

I, kako su rasli,
tako je raslo i mišljenje o sebi.

Hodaju uglađeni i ulašteni.
Toliko blješte velikani,
da oni neznani,
moraju staviti naočale da zaštite oči.

PREDAJEM TI...

Predajem ti, Nebeski Oče,
 ljude.
 Ljudsku dubinu
 i ljudsku prazninu.
 Ljudsku galamu
 i ljudsku tišinu.
 Predajem ti, Oče,
 ljudsku taštinu.
 I ljudsku blizinu.
 Toplinu i puninu,
 samoću i hladnoću,
 dobrotu i zloću...
 Predajem ti, Oče,
 sebe – tvoju pokretninu.

ČETIRI GODINE!

Četiri godine nemam bojler!
 Nije to, ljudi, sudbina jadna.
 Ne.
 To je samo inat svjetskoj krizi.
 Nećeš ti meni, krizo,
 izbiti posljednji groš.
 I neću zbog tebe u minus.
 To što si kriza,
 što si došla iz New Yorka, možda Londona ili Pariza,
 mene ne zanima.
 Jači sam ja od tebe, krizo,
 jer me hladna voda jača.
 I, umjesto suza ili plača,
 ja ti se smijem.
 Smijem ti se u lice.
 Smijem ti se – nemilice!
 Jer tebe boli smijeh,
 zato što od Boga nisi.
 Ti voliš: plač, bankrot i samoubojstva.

URBANI OČENAŠ

Oče naš,
koji si u atmosferskim visinama,
sveti se ime tvoje, čekamo korporacije tvoje,
kako u stratosferi tako i na kontinentu.

Pizze i ostala peciva dostavi nam i danas.

Otpiši nam dugove naše,
kako u čekovima tako i u karticama.

I ne uvedi nas u minus,
nego nas iščupaj iz ralja kreditora.
Amen.

GLASNI STIH

Stih je počeo vikati.
Zašto vičeš? Upitao sam.
Zato što mi se viče!!!
Zadaća je moja takva!!!
Ja prodajem robu!!!
Kakvu? Pitam.
Knjige!!! Vikne stih.
Sada prodajem tvoju knjigu!!!
Gledaj kako se otimaju za tvoju knjigu!!!
Gledam. Ne mogu vjerovati.
Ja znam svoj posao!!! Kaže glasno Glasni stih.
Svaka ti čast. Velim.

ŽELIM SVIRATI

Želim svirati trubu,
u nekom jazz klubu.
Bilo kojem.
No, znam da ću biti na zubu,
čovjeku što ne voli trubu,
a kaže da ju voli.

Želim svirati čelo!
Kažu da je to teško.
Ja kažem da nije,
jer plovim protiv struje,

Zato će biti vrjednije,
jer oko nas su mijene.
Čvarci i marke će, dakle,
postati stvari skupocjene.

Pošta je postala e-pošta,
te tako i marke.
Nadam se da nikada neću jesti
i e-čvarke!

Miroslav Pendelj (Vukovar, 1956.), književnik. Živi u Beogradu (Surčinu), gdje je završio studij dramaturgije i scenarija na Fakultetu dramskih umjetnosti. Radio je kao autor scenarija u obrazovnoj i redakciji dječjeg programa TV Beograd za serije „Kocka, kocka, kockica” i „Tebi kažem”. Radio je na scenariju dugometražnoga igranog filma „Hamburg Altona”, a autor je i scenarija

za kratki igrani film „Terasa”. Snimljeno mu je oko pedeset radijskih drama, pretežito u žanru komedije i tekstova za djecu. Trećina ih je realizirana u Beogradu, a dvije trećine u Zagrebu. Osmislio je seriju polusatnih radio emisija pod imenom „Ponoćna filmska škola”. Autor je i dvaju romana: *Školjka koja govori* (2014.) i *Posjetitelj* (2016.).

NETKO TKO TE NEMA

Netko tko te nema želi tebe silno, snažno
i noćima uzdiše za tvojim divnim očima
da te samo dotakne jedino je njemu važno,
ali može da te ima samo u svojim snovima.

Pogledi vaši samo slučajno su se sreli
ali njemu to dovoljno je sasvim bilo
da poželi svoje snove s tobom da dijeli
ali lice tvoje od njegovog zauvijek se skrilo.

U životu vrlo često to je tako
da nam mnogo zagonetki prema
zašto doći do ljubavi nije lako
jer silno te voli netko tko te nema.

Danijela Lukinović (Zemun, 1972.), grafičarka. Završila je srednju grafičku školu u Beogradu. Pisanjem poezije bavi se od osnovne škole. Više puta je objavljivala u dječjim časopisima i u magazinima za žene. Pjesme su joj objavljene u zbirkama *Lira naiva*. Objavila je knjigu poezije *Ogledalo duše* (2014.).

TRAGOVI

Ranog prosinca dok još najgori mrazovi ne ovladahu gradom krene kroz čist, nanesei snijeg koračati dijete. Kako su godine prolazile tako i njegovi koraci bijahu veći i dublji.

I tako iz godine u godinu sve dok najednom tragovi ne postaje jednaki. Tako jednaki da je mogao ući u svoje lanjske stope a da ih ni najmanje ne pokvari.

Tada mu se obrati zima:

– Dokle ti misliš tako koračati, a da ti trag na prijašnji zaudara?

– A zašto? Zar ne mogu vlastite stope pratiti? – upita mladić.

– Možeš. Al kad dvaput u istu staneš, ona tone a i ti s njom. Živiš onoliko koliko te vlastiti tragovi ne uhode...

PLAČEM TVOJE SUZE

Ovo su izgleda tvoje suze, što mi niz lice sumanuto teku. Jesu, tako samo ti znaš plakati. Nitko drugi...

Dugo su mi već obrazi vlažni pa se pitam jesi li ikada prestajala plakati.

Ne usudujem se otići...

Ako ipak odem i ovako mokar naiđem na vjetar, neće me štedjeti, išibat će me toliko da će mi rane ostati.

Zato moram ostati zauvijek u tvome zagrljaju pa ako mi ikada i dođe da od tuge zaplačem samo ću jecati.

A plakat ću te tvoje suze...

ONI DRUGI

Svjetiljke na crnom plaštu neba sada su skoro jače od uličnih lampi. A i nadasve mnogo, mnogo ljepše.

Kažu – smeta im. Smeta im što je nebo istkano. Smeta im za oči. Vole mrak...

Bune se oni bučni i svojeglavi, oni drugi šute.

Kažu opet – smeta im svjetlo, u mraku bolje vide. Tama je dobra, odmara oči.

Bune se nasilni, opaki. Oni drugi šute.

A vole i buku. Kažu smeta im tišina. Zuji.

Bune se ti, takvi naopaki. Oni drugi šute.

LAŽNE HVALE

Sigurno smo pretjerali s glupostima. Zašto bi inače kiša toliko dobošarila.

Toliko snažna i opaka riječ otkinula je komad neba, pa njegov plač zasipa suzama grešnu zemlju. Već se podkorila i davno nabrazdana oranica. Ostalo je samo da je pamtimo. Sada, kada se sve ispere, neće ostati ni traga da je postojao grijeh pa će se i zemlja po dobrom pamtiti.

Baš kao i svaki smrtnik. Samo mu lažne hvale grijeha raspiruju.

SREĆA

Tup udarac sreće nekada toliko zaboli da jednostavno poželim da je toga dana nisam sreo.

Onda kada mi lice ozari, mogu se slobodno nadati da će me nenadano klepiti, možda bolno a možda tek da mi se javi.

Eto, vrijeme me nekako nauči da se sreće plašim, da joj se ne rugam...

Ne znam je li ovaj dan pred kojim stojim poveo sa sobom. Ako i nije, ne mari. Bar ne moram strahovati...

ZAUVIJEK

Izgleda da me ove noći nebo preklinje!

Ovdje sad ležim, a kao da mi vjetar koji ne postoji svom silinom šiba lice...

Izgleda da me ove noći nebo preklinje!

Znam! Spustit ću glavu na tvoja njedra i zaboravit ću na studen...

Umoran sam od razmišljanja, sasvim su me slomila...

Sklopit ću oči da mi u mislima ostaneš samo ti.

Zauvijek.

LABIRINT

Boje noći prionule uz sjenu divljina miješaju zvijezde u staklenom bubnju i prave pun krug neostvarenih želja.

Razapet sam u okrilju sna i želim pronaći sebe na pučini ovog oceana kojim hodim, samog u njegovoj dubini gdje vlada vječna tama...

A krila ove ptice koja me s otoka prati postaju sve veća i sve mi se jasnije ukazuje moć ovog magičnog labirinta. Prijanjam uz bisernu vinjetu izrezanu u stijenama sjećanja i pokušavam razaznati sebe u ogledalu među brojnim likovima što mi se ukazuju...

BOJ

Horde prokletih koračaju kroz ovu noć i ponovno remete molitvu sanjivog djeteta...
 Čuje se topot i pršte varnice pod nogom zlotvora. Ako se spusti magla i prekrije je, pokrit će i nas.
 Postat ćemo zli od mržnje i nestati u vremenu.

PJESNIK

Bosonogo dijete trči k suncu i ručicama grli jutro što mu svježinom svojom pjesmu ište...
 Najednom zastaje mirisom borova opijeno.
 Zagledano u latice zamisli se stojeći u snu dok ga tako vjetar milovaše.
 Izgleda da se pjesnik novi rađa...

KADA VJETAR UMIRE

I vjetar može dah ispustiti. Sigurno! Ne znate za to?!
 Kada postane nemoćan pred vremenom, samo padne na koljena i tiho prošapuće neku molitvu.
 Tada se poljska trava naježi, a latice cvijeća obore pogled od bola...
 Neka se tada srdžba u njima probudi i počnu ispuštati strašne otrove, toliko jake da na kraju i same umiru.
 Poslije dođe noć i sve odnese u zaborav...

NEDJELJNA ZIMSKA PODNEVA

Nedjelja je. Tko zna koja u neprestanom iščekivanju...
 Promatram ovu prazninu i što je duže promatram sve se jasnije prisjećam da je tu nekada bilo jezero.
 Da, ta praznina sasvim je bila ispunjena...
 Vile su ga znale pohoditi, obično podnevom kada svoj spektar sunce na vodi promatra.

Ali one proklete magle ponovo vratiše horde prokletnika, oni zalediše jezero i odnesoše ga daleko odavde!

Da. Pamtim ta zimska podneva kao da su jučer bila. Otac mi je čudesne priče o jezeru kazivao...

Od tada prezirem zimu, nedjeljna podneva što mi samoćom sjećanja vraćaju. Prezirem i te magle što očajnike donose, i to uvijek podnevom kad tišina strahom obavije san usnule vode...

Ivan Sokač (Beograd, 1975.), diplomirani ekonomist, književnik, podrijetlom iz Međimurja. Zastupljen je u zbornicima i antologijama, dobitnik regionalnih književnih priznanja za prozu i poeziju. Odlukom Društva pisaca Rusije nominiran je 2018. u Moskvi za književnu nagradu „Sergej Jesenjin“, čime su mu pjesme, prevedene na ruski jezik, uvrštene u zbornik radova *Moja Rusija*, a 2019. i u *Antologiju ruske poezije*. Prevođen je, objavljen na književnim internetskim stranicama engleskog, ruskog i njemačkog govornog područja. Član je Udruženja književnika Srbije. Dosadašnja izdanja: *Beli konji* (pjesme, 1993.), *Kad se smrkne nad Balkanom* (roman, 2005.), *Nedjeljna zimska podneva* (pjesme, 2007.), *Čovek Jakov* (roman, 2011.), *Molitva za jutro* (prozaide, 2016.), *Duša* (pjesme, 2017.), *Brodovi* (pjesme i prozaide, višejezično izdanje, 2018.).

ISPRED DOMA MOGA

U jecaju doma moga,
nepokolebljivoga, staroga šljema,
vjerujem, jednoga dana probudit ću se,
a granica sna i jave
bit će u korist sna.

Stalno mislim, bit će dana,
jednog dana,
Bogom dana života,
ostvariti, naumiti, svoje ruke polomiti,
ostvariti viziju i zagrljaj topli, meki.

Javi mi se prizor, tek poneki,
sjediš za stolom i smiješ se.
Za tim stolom, sjedilo je puno ljudi,
možda najmanje, najkraće ti.

Prebrzo, zavjetrila su krila posljednjeg daha,
mirno propadanje uzelo je maha, a
slika koja se razlila od osnutka ovog, naizgled, običnoga dana
bile su moje ruke okovane od bola, tuge i straha.

OSTACI POCIJEPANIH SLIKA

Zazvonile vječne strune
i ova neznana kutija u glavi, odsvirala je slike
po tonovima najdaljih sjećanja iz života mog.

Zaranjam,
dugo nisam bila ovdje.
Tu su daleke misli moje.
Pretapam,
iz prve u drugu,
ne osjećam tugu,
bol, ni patnju.

Oduvijek, pitam se, odakle snage za stvarati ljepotu?
Slutila nisam, odgovor je mračan,
da, samo to još ostaje da vidiš,
a jedini je točan.

MAJCI

Tvoje riječi „Voljela bih da si od mene naslijedila
gomilu novaca, a ne ovih čuda genskih defekata“,
su me kao i najljuća rana zaboljela.
Ova hrpa trenutaka je tako rijetka
i želim reći samo hvala što si me oduvijek tako voljela.

I tvoja je mater tebe i unazad mnogo ljeta,
mater je matere prirode svaku slučajno donijela.
Spoznajem i osnutkom ovog našeg prelijepog svijeta,
ljubavi takve, rijetkosti, u životu mome puna je zdjela.

Kao svima nama i naša mater zemlja zove natrag,
ali daje i vid ovih naših voda, pjesme koja teče,
hvala ti za najtopliji obiteljski prag
i što mogu se pomolit' svaku večer.

Nemoj reći „žalim, nisam te toliko vrijedna“,
oprosti kada sam ružna, oprosti kad sam lijepa,
sudbina je mnogo, majko, ti si samo jedna.

EPOHA TUGE

Sjedim u ovoj epohi tuge i gledam
kako smo se svi prešutno dogovorili,
utonut ćemo u san.

Osluškujem, prekrit ćemo se posebnim mislima
i rječitošću koja svaki prag zatvara zajedno s vratima.
Ni ovo ljeto nije bilo dovoljno za opametit se.
Trulimo zajedno sa svijetom.
Unatoč njemu, mi trulimo sa stilom,
nas se zabavlja o truljenju.

Utrobi smo rođenoj utrli korijenje
i svijeće zapalili suzним okom.
Prije kraja, prije pokajanja,
zabetonirali propast.

TOPLINA

Nisam ni primijetila kada sam počela voljeti cvijeće,
ni male vjetre u kosi, čak i po tmurnome, kišnome danu.
Nisam primijetila kada sam točno tamne boje zamijenila,
u srcu,
svjetlom.

Ne znam ni kada, ni tko se u meni probudio
i jesam li to ja,
ili neka nova liska nade...
Što se to zbilo i tko se to utisnuo u ovu vreću mesa i dima
i drhtaje moje obnavlja,
nevolje moje spira?

Udahnuh prvog puta,
neki novi život,
neku novu riječ.

Spustila se točka mira,
toplinoom kulminira.

SAD

Svaka kaplja pješčanog sata ubada i boli,
a moje nepomične ruke propadaju.

Neobično je teško pogledati kroz prozor
i kada bi me tako ostavili,
možda bih cijeloga života ostala uskraćena
za to nešto što se nalazi tamo iza.

Ali nije mi uskraćena sloboda,
što li je, pitam se i odsutno nastavljam dalje.
Samopovrjeđujem se po automatizmu
i više ni ne osjećam bol.

Možda sam predugo u ovom kavezu.

Marija Brzić (Kotor, 1994.), studentica. Završila je nižu muzičku školu i Zemunsku gimnaziju. Studira fizičku kemiju na Univerzitetu u Beogradu. Sudjeluje u radu i programima Hrvatske čitaonice „Fischer“ u Surčinu, gdje i živi. Poeziju piše od ranog djetinjstva, ali se ponovno počela baviti njome tek prije nekoliko godina. Poeziju objavljuje na svom blogu, a objavljena je i na portalu *Lifehacker.rs* za koji je i pisala, u *Juhorskom oku*, časopisu za književnost i umjetnost *Nova riječ* i zbirci pjesama *Srijemska rapsodija* (2018., grupa autora).

ISPRAZNOST

Isprazna vanjština,
ohola taština,
nepostojeća osobnost,
hinjena to je gordost.

Arogancija bez pokrića,
potpuna bezvrijednost bića,
i dok izvana sve sja, sve šljašti,
u nutrini je pustoš, prepuštena bolesnoj mašti.

Bahato, sve dok ne padne
ponašat će se, i uzdizati sebe visoko,
a onda će najednom postati beznadne
sve težnje i stremljenja, pad će boljeti gorko.

Pojave efemerne,
poput trunki prašine,
sazdane od lažnog sjaja, postaju čemerne,
nakon što se blještavilo raspline.

LOGOR

Ja sam dobro i zlo,
svjetlost i tama,
nebo i tlo,
rođenje i samrtna jama.

Tu gdje smrt se sije
kopaju se jame umjesto raka,
u njih se bacaju izgladnjela tijela
što u noći hladnoj gore, jama sve grije,
mjesec pun se ne vidi od oblaka
crnog dima i pepela.

Miris težak i opor
vjetar noćni nosi,
svugdje zaudara na lešinu,
udahnuti i osjetiti može se pomor,
vjetar hladan i oštar sve kosi,
i širi miris leševa izgorjelih kroz tminu.

Leševima jama je svaka pretrpana,
spaljivanja su stalna,
zemlja kad diše
miris ispušta
što se k nebu diže,
spaljenih duša.

NUMEROLOŠKO UMIRANJE

Nula,
ništavilo je svoje u tebi rasula.

Jedan,
da te podsjeti da sebi nisi predan.

Dva,
podsjeća na sva uzaludna žrtvovanja krvava.

Tri,
um ne može da ti se razbistri.

Četiri,
vraćaju se opetovano stari nemiri.

Pet,
neće se dogoditi preokret.

Šest,
glava te boli, hvata te nesvijest.

Sedam,
čovjek si ti nesretan i bijedan.

Osam,
smrt je postala tvoja java i tvoj san.

Devet,
mrtav si, oslobođen je bolnički krevet.

Apatija,
zid kameni,
koji sa svih strana obavija,
svi su svjetionici ugašeni.

Zrcalo,
popucalo,
u komadićima je ostalo, stakla slomljenog,
ono što sreću stvara zauvijek zarobljeno.

LEDENA

Pored mene
oči snene
pogled umoran,
po tijelu ti vene,
zaleđene,
i uzdah sumoran.

Tvoje ruke,
hladne blijede,
mene dodiruju,
u agoniju bi me odvukle
i osjećaj bijede,
dok me sebi povinuju.

Tako nježno,
a sve je bolno,
nepodnošljivo,
na tvoje tijelo snježno
moje nije otporno,
i zbog tebe postaje ranjivo.

PUT ZA LUDNICU

Na ogoljelom zidu
polomljeno zrcalo
za bljeskom svjetla je grcalo,
imajući tebe u vidu.

Uz zid stojiš i šutiš,
na nesreću slutiš,
pogledati u sebe ne smiješ,
zamišljaš da sa utvarom plešeš.

Zbiljnost patvorena
u snovima je tvojim rastvorena,
komadići slomljenog stakla
popločali su tvoj put do pakla.

Sama i ostavljena
uz gole se pribijaš cigle,
tvoja je noćna mora ostvorena,
sve su se utvare iz tame digle.

Od mraka
pogled svoj sklanjaš,
mislima sebe samu proganjaš,
dok miluje te krvava šaka.

Stojiš već satima
pred željeznim vratima,
i ako pokucaš jednom samo
naći ćeš se pred bezdanom.

Izbezumljena u panici drhtiš,
u istom se krugu kroz vječnost vrtiš,
u svojoj si dubini ponora
pronašla glazbu zloslutnih tonova.

Jutro tmurno, kišne kapi
padaju po tvom krvavom licu,
u tebi ogromna praznina zjapi,
put za pakao te vratio u ludnicu.

U TAMI SE SVJETLOST VIDI NAJBOLJE

U vrijeme
sutona
i tmine
uspona
novo zvijezde
na nebu izvire.

U tami
se svjetlost
vidi najbolje,

ona mami
obećava vječnost
i novog doba praskozorje.

Ona doziva,
žeđa i žudi
voditi putom svojim,
nesputana, divlja,
put u beskonačnost nudi
i izravno u nju odvodi.

Sila koja me kroz nju vodi ima rogove đavolje.

UPALJENA SVIJEĆA

Upaljena svijeća,
što te uvijek na bol podsjeća,
dogorijeva polako,
po zemlji polomljeno staklo.

U vjetru prašina,
spustila se tmina,
osjećanja su ti turobna,
tišina je grobna.

Misao sazdana od očaja,
u tebi apatija,
kojoj nema kraja,
zatvorena ostaje željezna kapija.

Zvonimir Franjo Vuk (Zemun, 1986.), privatni poduzetnik. Živi u Zemunu. Poeziju je počeo pisati prije petnaestak godina. Pjesme do sada nije objavljivao.

**SUVREMENO PJESNIŠTVO
RUSINA IZ VOJVODINE**

Nova riječ kao časopis za književnost i umjetnost Hrvata u Vojvodini nastavlja s praksom prikazivanja književnosti naroda s kojima na ovim prostorima stoljećima živimo. Na taj način djelatno svjedočimo našu otvorenost za interkulturalnu komunikaciju i razmjenu. Ona je posljedica našeg čvrstog uvjerenja da svaki susret s drugima i drugačijima u području kulture može samo obogaćivati prostore vlastitosti. A za tako što su potrebni i dodatni naponi u slučajevima kada su kulturni kodovi vezani uz jezik – mora se tada učiniti prijevod s jezika na jezik. Stoga naše opredjeljenje prikazivanja književnosti drugih naroda s kojima Hrvati u Vojvodini žive pridonosi i razvoju prevoditeljskih praksi, praksi koja je već nekoliko desetljeća u nas u krizi. Ovoga puta smo se opredijelili da na stranicama Nove riječi prikazemo isječak iz književnosti vojvođanskih Rusina – objavljujemo izbor iz suvremene rusinske poezije, u izboru novinarkinje Olene Plančak Sakač (četiri autora, dok je uredništvo Nove riječi uvrstilo i nju).

Irina Hardi Kovačević

CIJEDI SE KAO MED, KAO KAP ROSE

Šutim o onom
čime mi je ispunjena duša,
moja najdublja molitva.

Cijedi se,
kao med iz prepunjenog saća,
kao kap rose na vrhu travke
u augustovskoj noći,
u trenutku kad zemlju dohvaća.

Pčele su se izrojile,
visi zujeća torba na najvišoj grani,
u hrastovoj šumi
gdje u polutama korijenja
pucaju mladice iz žirova, nebrojani...

Zlatni prah s njihovih krilaca
još treperi
u svjetlosti zalaska, rumene.
Osluškujem kako huči svemir
kroz mene...

Moja šutnja je najsnažniji glas
kojim joj se odzivam....

TVOJ VAL ZALIJEVA KAMENJE

Prilaziš mi mislima, povremeno,
kao nježna i tiha melodija,
upamćen grcavi smijeh,
stih izgubljene pjesme,
svjež povjetarac u sparnom danu,
tiha molitva pred spavanje,
kao sladak, presladak grijeh.

U moru koje polako raste
tvoj val zalijeva najbjelje
na obali nakupljene kamenčice
i osvježava dah noći.
Više se ništa promijeniti neće

TRAGOVI SE ZAVALJUJU U ZABORAV

Iz pameti izbacujem sumnjičavost,
kao dijete kad plastičnom kanticom
crpi vodu iz jame u pijesku,
zanijeto i napeto,
a ona iznova i iznova nadire
i pijesak zavaljuje...

Znam što znači izdržati,
i što i kad popustiti pred pritiskom,
iako ne znam odakle dolazi voda
što potire moj trud.
Osjećam da kao ono dijete što pazi majka
mene pazi prolaznost!

Stope iza mene ostaju na vlažnom pijesku,
(a na tabanima ivicom kupi se prljavština)
njih poravnava voda što teče,
i kad od dolje izbija, i kad s valom stiže,
nestaju kao iz sjećanja taština,
nezavisno od njihovih dubina.

Koji se to tragovi čuvaju
u beskraju?

NA HORIZONTU PAMĆENJA

Svježe zelenilo žitnih polja još hrani
nade i snove, te sjajne oblutke...
Na širokom platnu slika berićeta se javlja...
rasipa raskoš boja i cvjetova
što neposijani ukrašavaju vidokrug
na horizontu zrelog ljeta,
purpur se pruža duž granice svjetova,
polje odlazećem suncu otpozdravlja...

Koliko sutra već, žito će zreti
boje će vrućina zamutiti,
iz klasja će zrno iscuriti
u rijeku nove žetve se sliti.
Još poneka bulka, bivša kraljica,
lovit će poglede mrežom ljepote
latice njene na dodir lak
mjesto dodira će oviti

postati novi sloj na njemu
kao na rani skrama.
I za tren, kao sva ljepota kad se daje,
boju će izgubiti, potamnjeti i poplaviti
tek pramen daha, pustit će mak,
podsjetit će na zanos koji nestaje.

Na horizontu sjećanja,
pejzažu nekog impresionista,
neki lik, kao posljednji cvijet isplivava u klasju.
I shvatiš da je u prirodi sve u suglasju
i da su sudbe čovjeka i cvijeta iste.

Irina Hardi Kovačević (Ruski Krstur, 1944.),

novinarica, književnica i književna kritičarka. Na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu diplomirala je 1974. godine jugoslavensku književnost. U novinama na rusinskom jeziku *Ruske slovo* radila je kao novinarka, uređivala književni dodatak, te kao glavna i odgovorna urednica, a potom prelazi u dnevni list *Dnevnik* kao urednica kulture, a do umirovljenja 1999. kao slobodni reporter. Pjesme su joj prevedene na srpski, slovenski, makedonski, talijanski, mađarski, slovački, albanski i rumunjski jezik, a zastupljena je u više antologija. Autorica je knjiga pjesama, većinom za djecu, drama, književnih kritika, proze. Knjige poezije: *Zrno na dlanu* (1969.), *Hiljadu radosti* (pjesme za djecu, 1976.), *Bezimena stvarnost* (1980.), *Igre* (pjesme za djecu, 1984.), *Čoše mudrosti* (pjesme za djecu, 1987.) i *Jednosložnost* (2004.). Osim na rusinskom, piše na srpskom jeziku, a s makedonskog je na rusinski prepevala *Antologiju makedonske poezije*. Objavila je više od dvjesto prikaza, recenzija i analiza književnih djela i kulturnih pojava i događaja, od kojih je većina obuhvaćena u knjizi tiskanoj povodom 70 godina njezina života, pod nazivom *Mreža* (2014.). Za svoj rad primila je više priznanja, „Iskru kulture” Kulturno prosvjetne zajednice Vojvodine, „Zlatno pero” Društva novinara Vojvodine, međunarodnu nagradu za rusinsku književnost, „Aleksandar Duhnović”, nagradu Društva književnika Vojvodine „Miroslav Striber” i nagradu „Dr Havrijil Kostelnik” za najbolju knjigu u posljednjih pet godina na rusinskom jeziku.

Nikola Šanta

/pjesme iz zbirke Svemirska čegrtaljka/

ISTA JE NADA DA ĆE PLOVAK DA ZAIGRA

Bješe to prije trideset i pet godina, a čini se kao da je bilo jučer. Dobro znam, bijah šesnaestogodišnjak kada sam prvi put zadrhtao pred ženskim bićem. Kada su proključale misli moje i srce, kada je bujalo biće, kada sam s neopisivom strašću čekao jutro da se pojavim na vodi i zabacim udice.

Nešto od te strasti je ostalo u meni i sada u pedeset i drugoj. I sada odlazim na isto mjesto, širinu, gdje se dva kanala ulijevaju jedan u drugi.

Skoro da je sve isto. Samo više nema zlatnih karasa i linjaka. Ali isto je uzbuđenje kada zakačim ribu, ista je nada da će plovak da zaigra.

Samo više ne mogu dugo da čučim pored štapova, ni da sjedim na šamljici, ni da stojim. Možda bih mogao da prilegnem, tu kraj vode. I da zaspim. Tko zna gdje bih se probudio. Na kakvoj širini, na kojoj vodi.

JA SAM NJEN INSTRUMENT

Još uvijek ustajem rano prije svih, ne bih li u samoći osluškivao kukurikanje pijetla. To je isti onaj pijetao od prije dvije tisuće godina koji se tri puta oglasio Petru.

Budi se dan, a ja mislima razgovaram sa svima. Živima i mrtvima, pa tko nađe pravu riječ za mene. Vi koji spavate trenutnim snom i vi koji spavate vječnim snom, u mojoj svijesti ste isti.

Svi su nečija fikcija. I likovi književni moji su sugovornici. Miloš i Štajner se ovog jutra u mojoj svijesti sreću. Dok pijem kavu zaslađenu medom. Medom pčelinjim i medom duha.

I ona me dodiruje, miluje po kosi, ljubi po vratu.
 Hvata me za ruku i vodi me. Da, i ona je tu, uvijek,
 kao svjedok. Vodi stenogram. Toliko toga
 nije ispjevano u pjesmama, toliko toga je neizrecivo.

Ponekad zasniva zanosnu muziku. Na meni,
 jer ja sam njen instrument.

INTENZIVNI TEČAJ JEZIKA LJUBAVI

Po kojoj logici ja imam osjećaje prema tebi,
 a prema njoj nemam? Ne znam. Valjda je tako dano.
 Mi ne biramo jedni druge, to nas netko bira.
 Taj isti koji kaže – ti ćeš se roditi, a ti nećeš!
 Poslije njegova rođenja pozvat ću i tebe.

Važne stvari se događaju prije našeg rođenja.
 Što li se tek događa poslije smrti?
 Mi smo mostovi između dviju tajni.
 Tko nas je sagradio?
 Tko traži odgovor taj će ga naći.
 Tko ne traži, njemu i ne treba.

Tko kaže da se sve da opisati riječima?
 Kako je smiješna komunikacija između dvaju bića
 koja ne vladaju zajedničkim jezikom.
 Kako je smiješan stav da se ovim jezikom
 može komunicirati s drugim svijetom.

Treba učiti jezik onoga svijeta.
 Zato smo ovdje. Zato smo rođeni.
 Ovaj život je intenzivni tečaj jezika ljubavi.

TRAŽEĆI BRODSKOG

U Novom Sadu, na Spensu, u knjižari Solaris,
 konačno nađoh knjigu Josifa Brodskog. Ljubazni knjižar
 za kompjutorom, poslije utipkavanja imena traženog pisca,
 reče – imamo još jedan komad, odmiče svoju stolicu
 na kotačiće, ustaje i počne je tražiti. Poslije prvog pregleda
 polica, tiho progovori – ako je netko nije ukrao.
 Poslije desetak minuta uzaludnog traženja uhvati me panika.
 Što ako je ne nađe? U pet knjižara sam je tražio i ne nađoh je.
 Poznate su mi priče o čudnim susretima knjiga

i čitatelja. Da nekada čitatelj nađe knjigu, a nekada knjiga njega. Ja sam se upravo namjerio na nju. Na njenu Tugu i njen Razum. Čitajući odlomak u novinama znao sam da je u njoj nešto što moje biće mora saznati. Događa se nekada, kaže mi ljubazni knjižar, da čovjek gleda u knjigu, a ne vidi je. A onda, kada se najmanje nada, nađe je. U pomoć je pozvana i gospođa iz računovodstva. Sjedeći na svojoj stolici za kompjutorom, savjesno obrađujući podatke, poput anđela na nebu, ona dovikuje knjižaru: pored prozora, gdje su knjige iz teorije književnosti, na donjoj polici, knjiga tirkizna, tvrdih korica. Ona je vidi, leđima okrenuta, samo što je ne dodirne. I zaista, slijedeći upute gospođe iz računovodstva, knjižar izvlači glavu Josifa Brodskog iz gužve kojoj ne pripada. Vidjeh naborano čelo, okrugle naočale i stisnute usne. Nasumice otvaram knjigu i čitam, onako u sebi: Pazite, kaže Brodski, poezija je najviša forma ljudskog izražavanja u svakoj kulturi. Ne čitajući i ne slušajući pjesnike, društvo je sebe osudilo na inferiorne načine artikulacije – ukratko, na svoje vlastite. Uskratilo je sebi, drugim riječima, vlastiti evolucijski potencijal, jer ono što nas razlikuje od ostatka životinjskog carstva je upravo moć govora. Optužba koja se često pripisuje poeziji – da je teška, opskurna, hermetična i što sve ne – ne pokazuje stanje poezije, već, zapravo, prečku evolucijske ljestvice na kojoj se društvo zaglavilo. Da, to je ta knjiga koju, rekoh. Platit ćete na kasi, osmjehnu se ljubazni knjižar. U redu, platiti se mora. I počoh stepenicama kroz zrak.

PESNIK JE I MRAV I PTICA I ČOVJEK

Lepet krila uplašenog jata golubova
izazvan iznenadnim mačjim skokom.
Zvuk toliko drag mojim ušima priziva
kasno djetinjstvo – golubarsku fazu.
Prikazuju mi se slike mavijana, tirkiza
i bozih – srpskih visokoletača.

Engleskih tiplera i pametnih poštara.
 Tu je i pokoji mješanac. Bez pedigrea,
 ali izdržljiv i srčan. U svakom slučaju
 u ekipi privilegiran. Vladari su to visina.
 Iz perspektive visokoletača želim
 sagledati svijet. Odande, sve je drugačije,
 brdo je manje, oblak je niže, a ponekad si
 u njemu i sunce jače prži.
 Golubar u hladu drveta oholo misli
 da je vlasnik goluba koji ga gleda s visine.
 Bez grča prorijeđenog zraka u plućima.
 Čupka travu, čačka zube, sjedeći na podebljem korijenu
 hrasta. Pažnju mu sada privlači svijet mrava.
 Kako li se samo ne sudare, idući u koloni
 u dva pravca? Koja to sila regulira njihove
 odnose? Ptici se, bez obzira na oštrinu vida,
 svijet mrava čini dalek, čak nevidljiv,
 što ne znači da ne postoji.
 Pjesnik je i mrav i ptica i čovjek.
 I lepet krila uplašenog jata golubova.
 Njegovu poeziju udišu svi, poput zraka.
 I kada su svjesni toga i kada nisu.

Nikola Šanta (Đurđevo, 1959.), pjesnik, novinar. Studirao i radi u Novom Sadu, a živi u Kucuri. Piše poeziju, prozu, eseje, drame, na rusinskom i na srpskom jeziku. Objavio je nekoliko knjiga pjesama: *Vodena igla* (1985.), *Заяци* (*Zečevi*, 1985.), *Ослухованя* (*Osluškiwanja*, 1989.), *Варґоч* (*Pletenica*, 2004.), *Otkrivanje sveta* (2005.). Autor je knjiga drama *Fontana* (2007.) i *San o Lavovu* (2008.), romana *Пануча страцена у Львове* (*Pariča izgubljena u Lavovu*, 2011.) i *Ranonska neman* (2017.) te knjige eseja *Шантовки* (*Šantovke*, 2016.). Jedan je od pokretača kršćanskog časopisa *Zvona*, na rusinskom i ukrajinskom jeziku; suradnik portala *Zbruč* u Lavovu (Ukrajina); član redakcije *Gražda* u Užgorodu (Ukrajina); član redakcije književnog časopisa *Trag* u Vrbasu; odgovorni urednik izdavaštva na rusinskom jeziku u NIU *Ruske slovo*, Novi Sad; Član Društva književnika Vojvodine.

Olena Plančak-Sakač

MAJCI

Ogromno jato ptica
umnoženim cvrkutom
najavljuje svoj odlazak...

Zlati se krošnja starog oraha
u granama skriveno srce
kuca samo za nas...

Studeni je tako topao
kao i tada kada si rodila
svoju najmlađu kćer...

Kaplje žuto lišće bezglasno
u Haronovoj barci plovi
još jedna duša u vječnost...

Nad grobom leti leptir
i sada znam krug ljubavi
se nikada ne zatvara...

DANIMA TRAŽI PUBLIKU

Padaju prve pahulje, hladno je
i miriše na pečeno kestenje
na čošku najstarije novosadske ulice
stoji djevojka anđeoskog glasa i čita
poeziju Shakespearea, o neprolaznoj ljubavi
riječima dubljim od ovoga svijeta...

Užurbani prolaznici prolaze, netko se
možda okrene, starije gospođe zastanu
i dive se ljepoti, poletu, mladosti, žaru
i posvećenosti, jer, vrijeme je sazrelo
u njima i one možda još žele da uhvate
besmrtni fluid ljubavi u svoje ruke...

Sve me podsjeti na Diogena koji je
s fenjerom u ruci usred bijelog dana
na atenskim ulicama tražio čovjeka,
i na renesansne komedije dell arte

Povelje, edikti, grbovi, zastave,
skriveni labirint ljudskih sudbina
stanovnika i podanika, biljeg vremena
u spomenicima vjeri, veličini, ali i taštini...

Na obodima Balkana i Mediterana
s kitnjastim baroknim palačama,
trgovima, bunarima, česmama i fontanama,
obremenjen smislom trajanja i sjećanja...

U boji kasnog popodneva polako
nestaje zima u koracima prolaznika
sa zvonika čuje se bat večernjeg zvona
odjekuje trajno je i vječno samo kretanje...

GLORIJANA

Između skrivenog i javnog
bliješti i titra okrunjeni život
engleske kraljice Elizabete Prve
visoke, tanke, žilave,
očvrsnule od primjera,
zakona i tradicije...

Sjajna umom i duhom,
samo jednom zaljubljena,
njegovana i obrazovana,
ozbiljna i energična,
hrabra i kraljevskog stava...

Zvali su je Glorijana
zauvijek će ostati djevica.
Shakespeare će za nju reći:
– „Every inch a kong!“.
Pogubit će sestru Mariju, ali će
njen sin sjesti na njen tron.

Tako je pravda zadovoljena
dvije sestre u vječnom snu
leže jedna pored druge
u tišini Vestminsterske opatije
dva hladna izglučana sarkofaga
samo su naprsline u vremenu.

Olena Plančak-Sakač (Ruski Krstur, 1961.), pjesnikinja, novinarka. Živi i radi u Novom Sadu. Diplomirala je na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu na grupi Jugoslovenske književnosti i srpskohrvatski jezik. U *Ruskom slovu* je novinarka, urednica rubrike Kultura i prosvjeta (od 2000. do danas), trenutačno i zamjenica glavnog i odgovornog urednika u novinama. Urednica je dodatka za književnost „Književna riječ“. Piše književnu i kazališnu kritiku, poeziju i prozu. Autorica je knjige *Шумко* (Šito, 2016.), književnih kritika, i *Bečeŭi od bewedu* (*Više od razgovora*, 2018.), knjige intervjuja. Dobitnica je nagrade za poeziju u Melniku, u Bugarskoj i nagrade časopisa *Шветлосц* (*Svetlost*) „Mikola M. Kočiš“ za seriju književnih kritika. Članica je Društva novosadskih književnika i Društva književnika Vojvodine.

Tamara Hrin Rončević

S BOROVIMA, NAKON DECEMBRA

Tvoji decembri počinju svjetlećim borovima
i smijehom nekih divnih ljudi
koji raskopčavaju praznične kapute iz 1990.
da bi grijali
ulične pse.
Praznici kao kartonske kutije kače zimoljubive dane
za repove. Repovi jure majke i samo poneke
očeve.

(Ti nisi majka
i ne moraš ih gladiti po tabanima)

Opet se smiju, oni divni ljudi, oni ulični psi.
Bude te, sapletenu u neku dugačku kinesku spavaćicu.
Nije tvoja, a i zašto bi bila?

Umotavaš staklene kugle u rukave
i zabavljaš suprotne zidove. Nisu ogledala,
nisu tvoja, a i zašto bi bila?

Nožnim prstima skupljaš preostale iglice
mameći svirače i neuništive miševе.
Bajke i košmare.

OTKRIVANJA

1.

Žarište i dragi kamen u sredini. Vrijeme
obećava satu neke nove minute. Ubrzane,
ili presječene
kao koža dok nadrasta Život.

Iznad stomaka, pozlaćeni baldahin
postavljaju neki tuđi ljudi. Nebitni. Zadimljeni.
Jednostavni.

DOBRE RIJEČI

*A dobra su imena onih
koji ne postoje.
(Adam Puslojić)*

Novo „dobro“ bubri na mojim usnama
kao komad mesa nakon uboda razljućenog
insekta.
U težini daljnjeg govora
krutom vilicom (zvjerskim kavezom)
gnječim mandarine
u potrebi da postanem suši slad bez oblika.

Lako pronalazim sebe
po podovima
u vidu sitnih voćnih kapljica. Čim ona sporija
sustigne ostale,
izbija potop. Moj Noa kleči kraj nedovršene barke
i prebraja dobre riječi
umjesto životinja.

KRATKA PISMA ZA ANU

(V. Pismo; Pismo oca)

Draga Ana,
Od jutros te želim oteti
od tebe same. Onako kako je Cvetajeva otimala (ljubljenje)
od nebesa, od šuma i grobova!
A ne bih te ostavio sebi. Niti bih te vratio
bilo kojoj rodnoj kolijevci.

Čekao bih tren
u kom te nasmijanu spuštam u eter;
u kom te Život spušta
u barem jedna željna rimska usta
kao bobicu zelenog grožđa.

A ti se kotrljaš po nescima
i zastaneš točno između dva dobra zuba
da bi disala.

Tamara Hrin Rončević (Vrbas, 1987.), pjesnikinja. Živi u Rumenci, a radi u Novom Sadu kao docentica na Departmanu za kemiju, biokemiju i zaštitu okoliša na Prirodno-matematičkom fakultetu. Objavila je tri samostalne zbirke poezije: *Капка на концу ноҳца* (*Kapljica na vrhu nokta*, 2018.) i *Колиба страха* (*Koliba straha*, 2012.) na rusinskom jeziku, te zbirku *Sedma boja neba* (2015.) na srpskom jeziku. Laureatkinja je Festivala poezije mladih u Vrbasu (2014.), dobitnica druge nagrade za poeziju na festivalu „Jutro nad Ozrenom“ u Sokobanji (2016.).

Saša Sabadoš

DŽABALEBAROŠI

Mi što živimo na račun društva,
mi što vraćamo prošlost
zarad sitnih interesa potomaka,
mi što održavamo birokraciju,
propagiramo red, a nered nam je život cijeli,
mi što radimo kako ne bismo radili,
mi što su nam ruke pune nataloženog ništavila,
mi što nam polako, ali sigurno
formular oduzima kreativnost
i postajemo činovnici.
Mi, zahvalni na samom faktu zaposlenosti,
mi, bez prava na ličnost.
Mi – džabalebaroši.

INTERMECO

Sjedeć' tu, u čekaonici
prokletoga i nikad prijatnog
međuvremena,
podsjećam se trenutaka
što se dogodiše
samo kao dio
moje patološki optimistične mašte,
oh, ti moja voljena Fatamorgano!
I mada tvoje tijelo,
do kojeg inače ne mogu i ne smijem stići,
svakako nije plod moje fantazije,
mada mi je riječ „fantazija“
prva na pameti dok razmišljam o njemu,
nekako mi se čini da je sve ostalo
nastalo unutar moje preambiciozne,
apsolutno nerealne i već spomenute –
mašte.
I tako je tvoj smijeh što je nalik
zvuku motokultivatora pri paljenju
meni nalik na zbornosuglasje,
a tvoji pramenovi vatrenih boja,
ostavljaju opekotine bez ikakvog dodira.
I tako ja, premila moja iluzijo,
u vječnome grču,

čekam nastavak nečega,
što nikada ni počelo nije.

...

Gajim u sebi nekakav osjećaj
da bih iz prve našao
nekakvo zabačeno sokače,
uski prolaz između dviju zgrada
na dalekoj periferiji New Yorka
bez ikakve pomoći
karata ili suvremenih tehnologija,
ali se do dana današnjega
još uvijek znam izgubiti u Vrbasu.
Može se reći čak
da je ljubav poput Vrbasa.
Simpatično, prilježno mjesto
s raznim načinima dolaska do jedne točke,
a opet s visokom mogućnošću
završetka u smrdljivom kanalu.

...

Još sam u utrobi matere svoje
pročitao prvi detektivski roman.
Valjda se baš tamo utjelovila ta suluda ideja
da konstantno pravim misteriju od svog života,
glumim tajanstvenog mistika palanačkog
što usamljen sjedi za šankom
ispijajući „Zaječarsko“ iz gajbe
i čekajući zalud da ga draga
odvuče od te barske stolice.
Uvod je to za jeftini roman u tankim koricama
požutio od sunca što ga napada
kroz sve godine što stoji u seoskom kiosku
bez realne perspektive
da ga netko i kupi,
a kamoli pročita.

...

Dok koračam potpuno sablasno praznim,
natprirodnom intervencijom noći
odjednom zahladnjelim Bajskim sokakom,
desnom rukom snažno stisnuh strujanje zraka,
zamišljajući tanke, duguljaste i blijede prste
što se u toj fantaziji predaju snažnom stisku.
Potrajalo je samo nekoliko sekundi.

Krenuh u mislima svojim zatim
svom silinom jedne razbjesnjele psine
vrijeđati sebe samoga što neopravdanim fantazijama
o besperspektivnoj ljubavi kvarim idealan trenutak.
Trenutak kad si sam u najljepšoj ulici svoga grada,
kad spavaju i najokorjeliji varoški manijaci
valja iskoristiti za nekakvo djetinje ludiranje,
a ne za promišljanje o vlastitoj budućnosti.
Lakše je trčkarati okolo kao da ti je dvanaest
i ispuštati kojekakve neartikulirane zvukove,
nego odrasti, konačno i ireverzibilno odrasti!

Saša Sabadoš (Sombor, 1989.), doktorand, pjesnik. Diplomirao je na Filozofskom fakultetu, odsjek za povijest, u Novom Sadu, gdje je na doktorskom studiju. Radi kao arhivist u Povijesnom arhivu u Somboru. Primarna djelatnost mu je bavljenje historiografijom, poglavito istraživanjem povijesti Rusina. Piše na rusinskome i srpskome jeziku prozu i poeziju. Objavio je dvije knjige na rusinskom jeziku, zbirku kratkih priča *Потргани червени цверни* (*Potrgani crveni konci*, 2013.) i zbirku pjesama *Дармоєду* (*Džabalebaroši*, 2017.). Dobitnik je nagrade „Miroslav Striber“ (2014.). Redovito sudjeluje na večerima poezije „Poetarium“ u Novom Sadu.

**MEĐUNARODNI
POGRANIČNI SUSRETI
„FORUM TOMIZZA“**

U Umagu, Kopru, Trstu i Puli 2019. proslavljena je dvadeseta obljetnica Međunarodnih pograničnih susreta „Forum Tomizza“. Ova manifestacija započela je kao književno-znanstveni skup posvećen talijanskom i istarskom piscu Fulviju Tomizzi (Materada kraj Umaga, 1935. – Trst 1999.) da bi se tijekom godina razvila u dijaloški prostor za aktualne i povijesne društvene probleme suživota u Istri i široj regiji. Potičući znanstvenu interdisciplinarnost i slobodu umjetničke kreativnosti, „Forum Tomizza“ posebnu pozornost posvećuje autorima i djelima koji doprinose razvoju tolerancije, nude jasne perspektive za razumijevanje manjinskog kulturnog položaja, te potiču susjećajnost za Drugog i za socijalno ugrožene i isključene.

Na „Forumu Tomizza“ sudjelovao je i niz intelektualaca iz Srbije: Tomislav Žigmanov, László Végel, Ivan Čolović, Radoslav Petković, Dragan Velikić, Vladimir Pištalo, Janja Beč Neumann, Svetlana Slapšak, Zlatko Paković, Snežana Ilić, Rudolf Weiss, Christian Eccher, Srđan V. Tešin, Teofil Pančić, Saša Ćirić, Miloš Živanović, Vladimir Arsenić i Bojan Krivokapić.

Iz opsežnog obljetničkog izdanja koje je pod nazivom „Forum Tomizza: dvadeset godina hrabrosti / vent'anni di coraggio / dvajset let poguma“ objavila Gradska knjižnica Umag, u „Novoj riječi“ objavljujemo u cijelosti tekstove Milana Rakovca, inicijatora ove manifestacije i Nevena Ušumovića, jednog od organizatora „Forum Tomizza“.

Priredio: Neven Ušumović

Milan Rakovac

SYNTHESIS TOMIZZIANA

1.

Jedna od glavnih ideja vodilja međunarodne manifestacije „Forum Tomizza“, koja je pokrenuta 2000. godine u Umagu, povezivanje je i trajna komunikacija intelektualaca i umjetnika koji žive na granici i djeluju na području kulture, simbolično se oslanjajući na ime i djelo Fulvija Tomizze (Materada (kraj Umaga), 1935. – Trst, 1999.). Potičući znanstvenu interdisciplinarnost i slobodu umjetničke kreativnosti, „Forum Tomizza“ posebnu pozornost posvećuje autorima i djelima koji doprinose razvoju tolerancije, nude jasne perspektive za razumijevanje manjinskog kulturnog položaja, potiču suosjećajnost za Drugog, za socijalno ugrožene i isključene, i time ujedno doprinose realizaciji i širenju nekih od osnovnih europskih vrijednosti. „Forum Tomizza“ odvija se u tri države, u tri pogranična grada: u Kopru, Trstu i Umagu; u tri grada koja su od velike važnosti i za Tomizzin životni put. Manifestacija se odvija uvijek krajem svibnja, a u programski sadržaj ulaze simpozij na aktualnu temu, međunarodni natječaj za kratku priču „Lapis Histriae“, predstavljanja knjiga, izložbe, pjesnički i glazbeni nastupi. Organizacijski nositelji „Forum Tomizza“ su Gradska knjižnica Umag, Zajednica Talijana „Santorio Santorio“ iz Kopra, Kulturni klub „Koper i Gruppo 85“ iz Trsta.

Fulvio Tomizza „prijede u bolji život“ prije dvadeset godina. Prije dvadeset godina ustanovljen je „Forum Tomizza“. „Forum Tomizza“ je do danas na svojim simpozijским okupljanjima imao više od 300 književnika, prevoditelja, sociologa, filozofa, lingvиста, novinara i medijskih stručnjaka iz Hrvatske, Slovenije i Italije te širega slavenskog, germanskog i romanskoga okolja (ambijenta, prostora, susjedstva, teksta i konteksta).

Probrati tek dvadeset među više od tri stotine autora, jednostavno, ne može se. A mora. I zabrasmo. Kako predstaviti danas, jednim zbornikom, dvadeset godina rada? Ovo nije, naravno, antologijski izbor, nego u prvom redu (težak) izbor autora koji su na Forumu govorili i pisali najbliže naslovnoj temi pojedinih godišnjih tema.

Tomizzijanci: cijela vojska od pera, koja se trsi održati ljudskost na ovim granicama (kojih „nema“). Tomizzijanizam: humanistični plurietnični pogled na svijet. Ipak, jasnija je, uvijek, statistika od autorskih interpretacija. I već sami naslovi tema Foruma, na tri jezika, uvijek, naravno, govore sve o našem govoru i radu i mišljenju:

- 2000 TOMIZZA I MI / TOMIZZA E NOI / TOMIZZA IN MI
- 2001 RECEPCIJA TOMIZZE / RICEZIONE DI TOMIZZA
PSIHOPATOLOGIJA GRANICE / PSICOPATOLOGIA DELLA
FRONTIERA / PSIHOPATOLOGIJA MEJE
- 2002 GRANICA U GLOBALIZACIJI / LA FRONTIERA NELLA
GLOBALIZZAZIONE / MEJA V GLOBALIZACIJI
- 2003 EROS THANATOS LIMES
- 2004 ZWIESCHENLAND & NIEMANDSLAND
- 2005 TOMIZZA – EUROSINTEZA: FRONTIERIZAM – EUROPEIZAM /
TOMIZZA – EUROSINTESI: FRONTIERISMO – EUROPEISMO
- 2006 ARHIPELAG EUROPA / ARCIPELAGO EUROPA / ARHIPELAG EVROPA
- 2007 HIC SUNT LEONES! ILI OČEKUJUĆI BARBARE / HIC SUNT LEONES!
O ATTENDENDO I BARBARI / HIC SUNT LEONES! ALI V
PRIČAKOVANJU BARBAROV
- 2008 OFF LIMITS
- 2009 CROSSOVER
- TOMIZZA: TEN YEARS AFTER
- 2010 STATUS QUO... VADIS?
- 2011 NEMA GRANICE IMA / NON C'È IL CONFINE C'È / NI MEJA JE
- 2012 PRAVDA: ILUZIJA ILI UTOPIJA? / GIUSTIZIA: ILLUSIONE O UTOPIA? /
PRAVICA: ILUZIJA ALI UTOPIJA?
- 2013 BOLJI ŽIVOT? / UNA VITA MIGLIORE? / BOLJŠE ŽIVLJENJE?
- 2014 HOD PO RAMPI / IN BILICO SULLA SBARRA / HOJA PO RAMPI
- 2015 DIKTATURA PREKARIJATA / DITTATURA DEL PRECARIATO /
DIKTATURA PREKARIATA
- 2016 ZID / IL MURO
- 2017 LAŽ / LA MENZOGNA
- 2018 AZIL / ASILO
- 2019 HRABROST / CORAGGIO / POGUM

Pomalo samoljubno složili bismo se s mišlju komentatorice Primorskih novica, Alenke Penjak: „Kad ga ne bi bilo, Forum Tomizza morali bismo izmisliti, tu oazu razuma, koja je izvan svakog nadzora, osim vlastitoga srca.“

2.

Žuk i mučan mi je reka Fulvio 1992. da kako muoj jedan Hrvat piše proti njega, da ni za nas, dokle bižimo u rifudjo, a Vukovar je samo jedan veliki cimitar. Češ reći to Hrvatton, to ča čutiš, ga pitan; subito, volentieri. Na dan kad je Cossiga doša u Zagreb i Ljubljanu, je reka Fulvio priko HTV ljudan

naših; ponosan sam na moje Istrane, koji primaju izbjeglice, prognanike iz Vukovara i Dubrovnika, isto onako kako je prije četiri stotine godina Istra primila naše pretke, iz istih morlačkih i bosanskih i dubrovačkih strana...

Ča bi reka Fulvio danas? Cossa mai diria Tomizza, dok po ormarima historije ječi štropot kostura, naših mrtvih Istrijani iz svih vuojski svita, ki su hi ubijali pod benečanskon bandiron poli Lepanta i Kandije, pod austrijskon poli Koenigsgraetza i Solferina, pod talijanskon u Adis Abebi i Cirenajki i Staljingradu, pod hrvackon i jugoslavenskon i crlenon komunističkon posvuda?! Su nas zatirali i smo hi zatirali – i sami sebe, po seli ča hi našjngju repubblichini, po fojbah, smo bižali ud njih u Jugoslaviju i svita kraju, pak su oni bižali ud nas, ma ora, ora basta, o no?

Što bi danas rekao Tomizza? Njegov san o Istri bez granica, administrativno se ostvario. Tomizza projekt sparuje se sa sjećanjima Carolusa Cergolyja – slobodno putovati bez putnih isprava od Timișoare do Vidma, od Krakówa do Dubrovnika. Ostvariv je čak i plan što ga je skovao jedan od najvećih „italo-croata“ uopće, Niccolò Tommaseo – asocijacija slobodnih jadranskih republika. No, ako su to paraliterarne hiperbole, postvaruje li se to barem ona k. u. k. idila, istarska arkadija, Fulvijova i moja ISTARSKA TRIČIKLETA, kao multietnično-plurikulturalni projekt; u sklopu one De Gaulleove i Adenauerove Europe od Atlantika do Urala?

Ako bih pokušao biti politically correct, rekao bih, well, yes, in a way, u biti, v glavnem, inssomma, je ča je, i je bolje nego učera, vržmo reći, nu, daj... Ed alora, cossa mai diria Tomizza? O meglio, da li bi se Cankar i danas zgražao nad „mesarsko mentaliteto naših narodnjakov“, a Krleža proricao „gašenje fenjera u balkanskoj krčmi, pa da vidimo tko će čiju majku i čibukaškoga li mu oca boga“, a Tomizza osmatrao da li su njegovi i naši Istrani u egzilu konačno izliječili, ili iščupali onaj „dente avvelenato“? Jer, poslije pada Mletačke Republike, koju su branili do zadnjega samo još plaćenici, i Croati

a cavallo, i oltremarini, a dužd udomio Napoleona u vili Manin, i platio mu boravak, interetnički razdor strovalio nas je, sve ovdje, u povijesnu fojbu sirove i surove borbe za teritorij, za nacionalnu prevlast, za dominaciju, in pika, točka, punto e basta, und schluss.

Austrija at its k. u. k. best – a to je bila formalna plurietničnost pod dobrostivim zaliscima Franza Josepha – nije nas uspjela pospraviti skupaj, groteskna parada sa Istarskim saborom najbolje svjedoči nama o nama samima; iredentisti u Saboru nisu htjeli ni čuti hrvatski, Hrvati narodnjaci prkosili su, letjele su uvrede, padali šamari, u Rovinju nisu htjeli dati sobu našim zastupnicima, u Piranu ih nisu htjeli kočijaši voziti u Kopar, išli su pješke, i Austrija je Sabor preselila najprije iz Poreča u Pulu, iz Pule u Kopar, da bi ga na kraju – ukinula.

K. u. k. at its best, a to je bio austro-marksizam, simbolički se ovdje sažela u knjizi Angela Vivantea „Irredentissimo adriatico“ (Firenca, 1912.), i surovo okončala samoubojstvom tog pisca 1915. – jer izdali su ga njegovi radnici, 1915., tamaneći jedni druge na Soči, altroche internacionalistička solidarnost i pacifizam. Iredentizam i narodnjaštvo realiziraju se dokraja u novim ideoškim presvlakama, fašistički režim kulturocidom hoće etnički meliorirati Istru, Hrvati i Slovenci bježe u exodus; antifašizam se u borbi za nacionalnu slobodu strovaljuje u mrak osvete i kazne, surove i sirove, i novi exodus odnosi mahom Talijane iz zavičaja.

Aldo Moro plaća glavom Osimo, i najotvorenija granica između Zapada i Istoka, kako smo joj ne bez razloga tepali, cementirana je njegovom smrću, te će osamostaljenje Slovenije i Hrvatske zapravo samo vratiti stvari na početak, na 1943. godinu, jer talijanska desnica otvara devedesetih stari file, i otada ga ni ne zatvara, bez obzira na pretežitu umjerenost talijanskog javnog mnijenja, tradicije, civilizacije, kulture. A slavenski antifašizam opet se svodi na sumnje, fobije, strah...

Dakako, niti će se više Dalmatinske brigade i slovenski 9. korpus spustiti sa Krasa u Trst, niti će 10. Mas više paliti sela po Istri i žive ljude u njima, čiji će se sinovi osvećivati fojbama. I EU je ta jedina garancija mirnijih perspektiva, mislim, jer pokušavam zamisliti kako bi to bilo da se veterani antifašizma upuste u paradiranje turističko po Trstu, kao što su alpini nedavno turistički paradirali Istrom; mislim reći, italo-slavi antifascisti postrojeni na Piazza Unità: why the hell not?

Hoću reći, sve to nije razlog za „brušenje bajuneta na Soči“, ali onaj spomenuti štropot partizanskih i fašističkih kostura po ormarima historije opet se čuje, i pred nama je još a long, long way to go...

Zato govorim godinama da je Fulvio Tomizza jedan jedini čovjek 20. stoljeća prihvatljiv za sve, jer sve tretira jednako; pomirljivo, strpljivo, čovječno, razumije sve, moli za oprost, i oprost nudi, upućuje utjehu, podnosi bol, nalazi formulu – prihvatiti onog drugoga, biti onaj drugi, ne biti samo ja...

Nalazim posvuda tu utjehu trpeljivosti, strpljivosti, smjernosti, nalazim ju još u dalekoj 1935. godini i Balotinoj pjesmi. Miho Mirković, Mate Balota, čovik renesansne vrste, vlačičevske energije, putuje Francuskom, dela kako črni težak, kanta po Parizu DOJTI ČU TI KATE KAD KAMIK PROCVATE, i piše:

*Ti, črni moj brate, iz druge barake,
Ni imena ja ti ne znan,
Za me si Moro iz Afrike puste,
Ma ja te za brata poznan...*

Gledam neki dan seriju eurodokumentaraca, gledam i slušam beckettovskog Irca koji isto kao Balota, DANAS GOVORI O BRATU IZ ČRNE AFRIKE, I NAMA NEMA ALIBIJA, OKO SOČE ČEMO SE VEĆ BRZO USKLADITI, ALI HOĆEMO LI BITI BASTION, CORDON SANITAIRE, BARIJERA, NOVA ŽELJEZNA ZAVJESA PRED TOM NAŠOM BRAČOM KOJI U OČAJU TRAŽE ŽIVOT, iz Kurdistanu i Afganistanu i Iraku i Sirije i valje iz Črne Afrike... To bi danas reka Tomizza – san je stvaran, Istra je sutra jedna, slobodno ćemo putovati i učiti i raditi i zaraditi posvuda – samo črni moro ne?

Čovjek vjekovima stremi prijeći iz gorega u bolji život. Tomizza zdvojno prepisuje svećeničke zapise iz anagrafa, jer i njegovi odlaze u Bolji život, u drugu zemlju; „passo a la miglior vita Jela kći Šimuna Kljuna od godina šest“. U goremu životu danas, čovjek na ovim granicama-kojih-nema snatri Bolji život, ovdje, a ne na Onom Svijetu. Život je bolji, ipak, barem nam više ne treba Propussnizza da odemo posjetiti prijatelja, tamo daleko, u Boljem životu zagranicom, a ne zagrobnome. Jer čovjek hoće bolji zemaljski život...

3.

TOMIZZA, FULVIO (Materada, 1935. – Trst, 1999.), autor je tridesetak romana te niza knjiga slobodne forme, dramskih tekstova, publicistike, memoaristike, esejistike, feljtonistike, novinskih članaka. Tomizza je najistaknutiji istarski pisac 20. stoljeća, priznat i nagrađivan i u Italiji, preveden diljem

svijeta. Možda je najviše njegovih djela prevedeno na hrvatski jezik, osobito onih najvažnijih, kao što su *Bolji život*, *Zlo dolazi sa sjevera*, *Franciska*, *Dalmatinski san*. Uz spomenute naslove, treba istaknuti njegovu istarsku trilogiju – *Materada*, *Djevojka iz Petrovije*, *Bagremova šuma*...

Duboko proživljavajući rascjep zavičaj-dijaspora (otići će u exodus nakon što su svi otišli, uključiv njegovu obitelj), Tomizza moralno, mentalno, emotivno nikada zapravo neće pristati na neizbježan poratni izbor AUT-AUT, ili otići, ili ostati, ili Jugoslavija, ili Italija, ili Hrvat ili Talijan, nego će svim silama, i u literaturi i u životu, nastojati održati gotovo utopijsku alternativu, za Istru ranog poraća, ET-ET. Tomizza u svojim djelima zagovara humanizam umjesto nabujalog patriotizma, na obje obale Jadrana, Soče i Dragorje, umjesto sukobljenih romanskih i slavenskih nacionalizama 20. stoljeća i dvaju svjetskih ratova, i rasizama odjevenih u različite uniforme i ideologije. Tomizza, ujedno, cijeloga života ostaje i neumorni istarski hodočasnik, koji jednako spremno pohodi Vodnjan ili Umag, kao i Beč ili Berlin, propovijedajući na književnim susretima po pograničnim provincijama CONVIVENZU (suživot) i FRATELLANZU (bratstvo) napaćenome čovjeku pograničja. Za Hrvate i Slovence, nakon Niccolò Tommasea, Fulvio Tomizza, uz Enza Bettizu, iznimno je zaslužan pisac, ponajprije zato što je našeg čovjeka, kulturu i jezik, kroz širom raskriljena vrata uveo u veliku talijansku i zapadnjačku kulturu i jezike. Stoga se može reći da je veliki talijanski književnik Fulvio Tomizza ujedno i hrvatski i slovenski pisac. Čak i po nekim formalnim mjerilima, ako su radnja i likovi u najvećem dijelu njegovih romana situirani na ovim prostorima oko granica, ako u njima zagovara povijesnu i kulturalnu jednakopravnost; ako u svojim djelima bez krzmanja i često posegne za slavenskim riječima, pa i cijelim replikama, ako su među njegovim najljepšim likovima jedan hrvatski svećenik Don Stipe, ili jedna slovenska učiteljica Franciska.

Zvane Črnja zapisao je da se spremao za „susret s drugom stranom“, s Tomizzom, a onda lakonski zaključio da postoji „samo jedna istarska strana, strana patnje“. Fulvio Tomizza ponajprije je PISAC GRANICE, u jednom eseju napisat će svoj credo: IDENTIFICIRAM SE S GRANICOM, a to je naprosto njegovo estetično i etično opredjeljenje, dubokog humanističkog usmjerenja, koje u se, kao svoje vlastito, uključuje onog drugog i drukčijeg, ono drugo i drukčije.

„Tvrđava Europa“ (to jest EU!)? Vraćanje graničnog režima nakon višegodišnjeg bezgraničja? Vraćamo li se to u 1938. kada su europski demokratski prvaci zaključili da ne mogu primati Židove iz Njemačke i Austrije? Forum Tomizza godinama već bavi se krucijalnim pitanjima ljudi na ovim granicama. Na svim granicama. I doprinosi ukidanju granica, mentalnih, kao i fizičkih. Patetično mudrovanje Europske unije o sigurnosti iznad svega, osobito šengenske zone, naravno, nije ništa drugo nego birokratski izgovor da učinimo što manje. Ili ništa. Kao što je naprosto bestidno „čuvanje vanjske granice EU“ podizanjem konc-logorskih žičanih zidova.

Sama ideja Foruma Tomizza jest – Fulvio Tomizza. Ona je nauk Fulvija Tomizze, nauk iskovan u jezama ratnih strahota. Sve je to sažeo Tomizza u svom povijesno, intelektualno gledano najvažnijem romanu *Zlo dolazi sa sjevera (Il male viene dal nord)*. Vergerije progoni Tomizzu cijeli život: desetgodišnji dječarac, u osobnim razdorima povijesti i duše, raskrojenog identiteta, u surovim i gromkim zamasima revolucionarnog poraća, nalazi čovjeka-referentnu točku u pedesetgodišnjem muškarcu koji je živio četiri stoljeća ranije, u kontroverznome koparskom biskupu Pieru Paolu Vergeriju Mlađem. Vergerije, između pape i Luthera, između hedonističke strasti i moralizma. Tomizza, između Jugoslavije i Italije, između progonjenog oca i progonitelja, između povlaštenih i razvlaštenih – koji preuzimaju vlast: familija odlazi u Italiju, on ostaje, jer hoće ostati, na strani Pravednih (gnjevnih, osvetničkih, pobjedničkih) u Kopru, pa u Beogradu, pa u Ljubljani. A onda ipak mora poći za svojima. Ali, zgrožen bezizlaznošću novodobnih razdora, taj naš i taj svoj raskol, razdor, dubinski mrak fojbe, upisuje u knjige, u najbolje knjige našeg pograničja, jer se trsi u njih upisati uvijek onog Drugog i Drukčijeg – upisati ga i usvojiti, BITI na strani Uniženih. Doprijeti do Tamne strane mjeseca.

„Zona A i Zona B – bit će naše obadvije“, pjevamo poslije rata po Kopru, Puli, Trstu, a dječaka Fulvija otac, imućni čovjek iz župe Materada, tretiran kao „narodni neprijatelj“, šalje u koparsko sjemenište, zacijelo da bi ga očuvao. Narodna vlast u sklopu svoje propagande, u mahom talijanskome Kopru, traži uporišta u historiji, svjesna da pobjednička i revolucionarna slavenska retorika nije dostatna, i pronalazi historijskog „narodnog heroja“, Piera Paola Vergerija Mlađeg. Mali Fulvio, oduševljen partizanima i revolucionarnim zanosom tih slavenskih masa, među kojima su njegovi siromašniji slavenski prijatelji iz susjedstva, nalazi po novinama zapise o Vergeriju. Pristao je uz njih, uz te siromaške slovenske i hrvatske seljačice u dvostrukom zatočeništvu – konvikta i partijskog podozrenja – možda najprije u znak pobune protiv istoga svog oca, stvar biološke naravi koliko i kulturalne reak-

cije, kojom se bavimo od kad smo propisali! I tog dječarca odmah obuzme taj protuslovni lik koparskog plemića i biskupa, jer i on osjeća dubine dihotomije iz koje nema izlaza, kao i Vergerije pet stoljeća ranije. Adolescentni dječak i zreli biskup, koji najprije piše poslanicu „ADVERSUS APOSTATAS GERMANIE“, a zatim pristupa luteranima. Fulvio Tomizza je Talijan, iz imućnog sloja, opet ta dvostruka zatočenost. Zapisat će, gutajući romaneskne traume Vergerija, denuncijacije, optužbe, poruge, divljenja: „Njegova slika kao da se urezala u moj um“. Triedesetak godina kasnije, realizirani pisac Tomizza upustit će se u skrupuloznu potragu za Vergerijem, istražujući arhive po cijeloj Europi, i napisati svoje remek-djelo *Zlo dolazi sa sjevera*, knjigu koja se ne da svrstati: psiho-historijsku naraciju biografije jednog velikog čovjeka, no ponajprije kao referentnu točku za vlastitu moguću (željenu?) romanesknu autobiografiju. Da, Fulvio Tomizza sam ističe vlastitu turobnu strast da se identificira s Vergerijem, gotovo opasnom, po sebe, ispovjednošću. Jer, već sam naslov knjige ubada kao firentinski bodež: *Zlo dolazi sa sjevera* ima biti privid pravovjernog krika katoličkog cinquecenta zgroženog luciferskim luteranima, a zapravo je sarkastična Tomizzina poruka povijesti, a i sadašnjost je, tek, povijest, zar ne...

Sam autor u prvome poglavlju knjige (zapravo u posebnoj knjizi, ili bolje „pred-knjizi“) izravno svjedoči kako se po poratnim novinama u Koprnu prvi put susreo s Vergerijem, kojega je naša revolucionarna poratna propaganda otkrila za javnost kao čovjeka kojega je Katolička Crkva progonila, „dakle“, čovjeka „naprednog“, čak i „revolucionarnog“. Fulvio Tomizza odlučio je da će se, jednom, pozabaviti Vergerijem, i, učinio je to, godinama kasnije, već zreo čovjek i pisac zamamne bibliografije... Usudujem se reći da se mladi Tomizza poistovjetio, nagoni prije nego umom, i s rascijepljenim Vergerijem i progonjenim Santinom: Vergerije razdvojen htijenjem da

pomiri katolike i luterane, Santin u dvojbama između kršćanskog poslanja i nacionalne pripadnosti, Tomizza između naklonjenosti socijalnoj pravdi i nacionalnoj nepravdi koje mu je ta jugoslavenska pravda donosila. I dok „padaju“ granice europskih država i nacija, postavlja se pitanje čemu ove teme, čemu euroregionalizam, convivenza, shvaćanje i prihvaćanje drugoga kao samoga sebe, kada nam to i tako propisuje kršćanska moralka, te ako cijeli kontinent možda jednom postane i naša zajednička multietnička europska država, „La Babele possibile“? Doduše, širi se ideja da su pogranični prostori naš skupni „Zwischenland“ i „Niemandland“, ali sveti „Heimat“ paralelno buja na ovim istim granicama. Zato „mitiziranje“ Tomizze, zagovaranje ideje convivenze i interetničnosti i plurilingvizma i multikulturalnosti danas postaje sve potrebnije, sve stvarniji program održanja harmonije, upravo za ono dogledno doba kada europske granice budu istinski „pale“. Nova Europa nastat će ovdje između Alpa i Jadrana, na germansko-romansko-slavenskome susrećištu. Ili nigdje.

4.

Bila je blaga zimska večer na pjaceti u Motovunu, mnoštvo ljudi u žamoru, pjesmi, ozračju škurega neba, slanih mendul, trde rakije, glatkoga šaliža sa radosnim šapatom sjenki predaka... dok šapuće trava – rekao bi Ludwig Hartinger, i cvrkuću zvijezde – rekla bi jedna druga bliska mi osoba... Jedan do drugoga, leđima uza zid neke patricijske palače, nas trojica plebejskih potomaka, Fulvio Tomizza, Zvane Crnja i ja, šutke, djetinje nasmiješeni, SRETNI. ZAŠTO – pitao sam se poslije, pitam se i danas, pitali smo jedan drugoga zatim. Tko zna? Ipak, mislim, bio je to trenutak krajnjeg OSLOBOĐENJA, SREĆE (bez smisla, bez razloga) i sjedinjenja, povijesnog samoprepoznanja, ukriženja stvarnog i nestvarnog, STAPANJA SVE-KOLIKOSTI! Nešto nas dotaklo, proželo, opečatilo, minulo pred neizbrisivim tragom...

Bila je to, znam, naša Istra s nama, u nama, mi u njoj, tada. Moglo je, jasno, biti i nešto drugo, jer NEŠTO takvoga i JEST krajnji odgovor na ono sudbinsko pitanje, nešto što se čovjeku, ljudima, događa. Nešto neizrecivo, neopisivo,... nešto što je IZNAD svega – iznad ljubavi, smrti, Boga, Materije, Energije, Života, stvaranja... MISAQ je, možda, blizu tom NEČEM???

Je li oprostivo ovo moje neuko naklapanje?

Isto to NEŠTO bubri na Fulvijevim stranicama – iz grimiznih velmoških skuta Vergerijevih, pulsira iz orošenih sljepoočnica denuncijanata i inkvizitora, klokoće po retortama alkemičarskim, šušti u krinolinama kraljevskih milosnica, dašće iz zamaha motike kraških težaka, stenje u himbenim ispovijestima nabožnih, reži kroz iskešene čeljusti heretika, blista – naposljetku – s jedrih stegna šavrinske skojevke koja ruši Caput Histriae s milenijskog ravnovjesja pred zadivljenim dječaračkim očima sjemeništarca Fulvija Tomizze...

Koliko čovjeka zapanji nevini, prostodušni, samonaobraženi i zato tako čisti prasak života Materade... koliko ga preplavi OBČUTJE svemoćna čovjekova putovanja pod šarenim zastavama kroz vrijeme, moći usprkos i

usprkos moćnicima „Boljeg života”, ili antička tragičnost ljubavnika iz ulice Rossetti; ili, naposljetku i ponajprije, susljedna Tomizzina životna dva pitanja što ih postavlja u svim svojim djelima (sadržana, dakako, u onom vječnom CHI SIAMO?): „Dove tornare?” (Kamo se vratiti?), te – „O slavo, o italiano?” (Slaven ili Talijan?); ... toliko tog čovjeka, Tomizzinog čitaoca, zaskoči nenađana historijska stvarnost, žurnalistična faktografičnost knjige o veličanstveno protuslovnom, mahnito shakesperijanskom biskupu Vergeriju koji se nečuvrenom drskošću znatiželjnog provincijalca usudio remetiti same vrhove europske ideološke i političke moći.

Pisac Fulvio Tomizza stalno postavlja ona gore pitanja, što drugo pisac i može (smije?) nego čak i nađenome odgovoru uvijek ostaviti zaudnu upitnost. Fulvio se stalno „vraća” iz Trsta u edensku sjenovitost svoje istarske kućice u Momichiji, a iz nje se, opet, stalno vraća u alpe-adrijsku udobnost svoga stana u tršćanskoj ulici Giulia. No, onaj trenutak na trgu motovunskom –TO JE FULVIO TOMIZZA, Tomizza – čvrsto samoodređen Istrom – svako drugo određenje odbacuje i tako dostiže svoj kosmos, pred njim su, stoga, nemoćne države sa svim svojim granicama, himnama, nacijama, pasošima, barem, da popustim malo ipak: ove tri države koje ga se izravno tiču.

Tomizza je zvonar Martin Kružić iz „Boljeg života”, on se ne pita „za kim zvona zvone”, on zvoni, zvoni, zvoni...

I tako, s njim, uza nj, za njim, zvoni i njegov Forum, Forum Tomizza.

Neven Ušumović

FORUM TOMIZZA

KRATKA POVIJEST MANIFESTACIJE

Umag, počeci: Tomizza i mi

Književnik Fulvio Tomizza preminuo je 21. svibnja 1999. godine u Trstu. Pogreb u Materadi, kraj Umaga, bio je 5. lipnja. Na inicijativu Milana Rakovca, istarskog književnika, prijatelja i prevoditelja Fulvija Tomizze, okupljeni književnici i predstavnici uprave Grada Umaga razgovaraju o manifestaciji koja bi bila dostojna važnosti djela ovog velikog talijanskog i istarskog pisca.

Povodom prve obljetnice Tomizzine smrti, prvi međunarodni književni skup pod nazivom „Tomizza i mi“ održan je u Umagu 27. i 28. svibnja 2000. godine. Inicijativni odbor skupa sastavljen je od poznatih pisaca, prijatelja Fulvija Tomizze: Milan Rakovac predsjednik je Odbora i idejni tvorac skupa, a članovi su Nelida Milani-Kruljac, Ciril Zlobec, Ulderico Bernardi, Elvio Guagnini i Johann Strutz. Organizacijski odbor čine: Vlado Kraljević (gradonačelnik Grada Umaga), Floriana Bassanese Radin (Zajednica Talijana u Umagu), Narcisa Bolšec-Ferri (Muzej grada Umaga) i Neda Fanuko (Pučko otvoreno učilište „Ante Babić“). Pokrovitelji skupa bili su Ministarstvo kulture Republike Hrvatske i Istarska županija (i to su i ostali), a svojom su ga nazočnošću uveličali državni i županijski dužnosnici. Simpozij je završio komemoracijom na Tomizzinom grobu u Materadi i taj će se običaj održati do danas. Sudionici skupa posjetili su i njegovu kuću u obližnjoj Momikiji u kojoj je napisao mnoge svoje romane.

Iste godine dogovoren je i prvi umaški nakladnički projekt, hrvatski prijevod romana Fulvija Tomizze *Posjetiteljica* (*La visitatrice*) u prijevodu Ljiljane Avirović, a već u studenom predstavljen je i zbornik s tekstovima izlaganja sa simpozija prvog skupa. Kontinuirano će ti zbornici izlaziti četiri godine (2000. – 2003.), dok će tršćanski referati sa simpozija (2005. – 2007.) biti tiskani 2008. godine. Hrvatski prijevodi Tomizzinih djela izlaze u Umagu kontinuirano do danas (vidi bibliografiju!).

Glavni je organizator skupa u Umagu Pučko otvoreno učilište „Ante Babić“, a veliki osobni doprinos dali su tadašnja ravnateljica Učilišta dr. sc.

Neda Fanuko (od 2000. do 2003.) i voditeljica Gradske knjižnice Umag (koja je tada bila u sastavu Učilišta) Nives Franić. Godine 2005. voditelj knjižnice postaje Neven Ušumović, a Gradska knjižnica Umag postaje samostalna institucija 1. listopada 2006. i preuzima organizaciju skupa. Ovu mladu instituciju je 2018. godine nagradila i struka za angažman oko organizacije „Forum Tomizza“: Istarsko društvo bibliotekara dodijelilo je umaškoj knjižnici nagradu za NAJprojekt godine.

Prve tri godine (od 2000. do 2002. godine) Skup se intenzivnije bavio Tomizzinim životnim putem i djelom, da bi se, nakon tog razdoblja, fokus preusmjerio na tematizaciju fenomena granice u svim njegovim političkim, sociološkim i kulturnim vidovima. To preusmjeravanje istaknuto je i promjenom naziva skupa s „Tomizza i mi“ (2000. – 2005.), na „Forum Tomizza“ 2006. godine.

Za vizualni identitet manifestacije bio je zadužen ugledni istarski fotograf i grafičar Sergio Gobbo sve do 2012. godine. Od 2013. godine vizualni identitet kreiraju likovna kritičarka i grafička dizajnerica Maja Briski i medijski manipulator Zaneto Paulin.

Kopar, pa Trst!

Godine 2001. manifestacija „Tomizza i mi“ na velika vrata ulazi u Kopar. Rezultat je to angažmana svestrane kulturne aktivistice Irene Urbič, predsjednice organizacijskog odbora. Simpozij je 1. lipnja 2001. započeo u Gradskoj palači u Umagu, da bi se istog dana popodne nastavio u Pretorskoj palači u Koprju. Skup su otvorili visoki predstavnici države Slovenije i grada Kopra, a organiziran je i posjet Radiju Kopar, gdje je Fulvio Tomizza radio kao mladić. Manifestaciju sponzorira Ministarstvo kulture Republike Slovenije i Grad Kopar.

Krajem te druge godine manifestacije, otvara se u Umagu novi prostor za Tomizzu i njegove poštovatelje. Naime, u spomen na velikog pisca od 2001. godine Zajednica Talijana počinje nositi njegovo ime. Novi, moderno opremljeni prostori Zajednice Talijana „Fulvio Tomizza“ u Umagu otvoreni su 17. studenoga 2001. godine. Od 2002. godine simpozij u Umagu organizira se u suradnji Učilišta i Zajednice u tom prostoru.

Zahvaljujući profesorici i prevoditeljici Ljiljani Avirović, manifestacija „Tomizza i mi“ prvi se put 2002. godine odvija i u Trstu, u Visokoj školi za simultane prevoditelje. Time je objedinjen Tomizzin biografski itinerar i postavljena temeljna forma ove manifestacije. Na skup je došao i konzul Republike Hrvatske u Trstu.

Godine 2002. glavni organizator skupa u Sloveniji postaje medijska kuća Primorske novice (čiji zaposlenik je Irena Urbič), a sve veću ulogu u organizaciji iz godine u godinu ima Talijanska zajednica „Santorio Santorio“ u Koprju.

Od 2004. godine „formaliziraju“ se pjesničko-glazbeni nastupi kojima je od početka završavao ovaj književno-znanstveni skup. Pod nazivom ISTRART (od 2006. ARTISTRA) osmišljavaju se večernji, prvih godina ma-

ratonski nastupi pjesnika i glazbenika većinom iz Istre i okolnih kulturnih regija. Time se ova manifestacija „festivalizira“ i otvara široj publici.

Koliko je osobni angažman od presudne važnosti za opstojnost ovih susreta govori i činjenica da je tek 2005. godine, kada se u organizaciju uključila pjesnikinja i prevoditeljica Patrizia Vascotto, u funkciji predsjednice kulturne udruge „Gruppo 85 – Skupina 85“, uspostavljena i programska „ravnoteža“ između ova tri Tomizzina grada. Naime, 2003. i 2004. godine u Italiji su se susreti skromnim programom otvarali u Osnovnoj školi „Fulvio Tomizza“ u Dolini (San Dorligo della Valle). Uz spomenutu udrugu koju je vodila Patrizia Vascotto, kao suorganizator uključuje se te 2005. godine još jedna kulturna udruga iz Trsta – Altamarea.

Forum Tomizza, Lapis Histriae i Itinerari

Godina 2006. presudna je za novi koncept ove manifestacije posvećene Fulviju Tomizzi: programski sadržaji otvaraju se aktualnim temama, intenzivira se društveni i umjetnički angažman susreta. To se signalizira i promjenom naziva manifestacije iz „Tomizza i mi“ u „Forum Tomizza“. Iznalaze se novi načini da se u program uključi šira publika i izbjegne elitizam i akademska zatvorenost: pokreću se dva nova projekta koja su se održala do danas: Međunarodni natječaj za kratku priču „Lapis Histriae“ i „Tomizzini itinerari“.

Međunarodni natječaj za kratku priču „Lapis Histriae“ ima istu ili srodnu temu kao i simpozijski dio „Forum Tomizza“. Na taj način, svi pisci koji pišu talijanskim, slovenskim, hrvatskim, srpskim, bosanskim ili crnogorskim jezikom imaju priliku poslati svoj prilog središnjoj temi. Krajem svake godine počevši od 2006., objavljuje se izbor najboljih priča. Više o natječaju možete pročitati u zasebnom prilogu.

U prvoj godini književnog natječaja „Lapis Histriae“ dodijeljene su dvije nagrade, jedna za „štokavske jezične varijante“ (hrvatski, srpski, bošnjački, crnogorski), a druga za talijanski jezik; prvu nagradu sponzorirala je umaška tvrtka Sipro d.o.o. (ravnateljica Vesna Žmak), a drugu kulturna udruga Altamarea iz Trsta (predsjednica Rina Anna Rusconi). Obje nagrade iznosile su 500 eura. Nagrada za slovenski jezik nije dodijeljena zbog slabog odaziva. Nagradu do danas izrađuje akademski kipar Ljubo de Karina. Izbor najboljih priča tiskan je iste godine kao donacija umaške tvrtke Etigraf d.o.o.

Drugi projekt, „Tomizzini itinerari“, najavljen je na umaškom simpoziju 2005. godine. Počevši od 2006. godine, svaki od gradova uključenih u projekt razvio je svoju inačicu itinerara – prema lokalnim mogućnostima i okolnostima.

U Trstu, glavnu ulogu u definiranju itinerara imale su organizatorica „Forum Tomizza“ Patrizia Vascotto i novinarka Stella Rasman. U sklopu „Forum Tomizza“ 24. svibnja 2006. u Narodnom domu u Trstu održana je bogata književna večer na temu Tomizzinih itinerara. Takva predavanja/čitanja nastavljaju se i sljedećih godina u Trstu, a ujedno se započinje s ključnim elementom itinerara: s vođenim šetnjama. Ta intenzivna zaokupljenost iti-

nerarima dovodi u Trstu i do nekoliko tiskanih izdanja: godine 2009. tiska se talijansko-slovensko izdanje autorica Rasma i Vascotto *Itinerari Tomizziani a Trieste / Tomizzove poti po Trstu*, a 2013. godine tršćanska naklada Comunicarte Edizioni (vlasnik Massimiliano Schiozzi) tiska u suradnji s Gradskom knjižnicom *Attilio Hortis* letke s mapama itinerara u više jezika, kao i novo, redizajnirano talijansko-englesko izdanje spomenute knjige autorica Rasma i Vascotto.

U Kopru, nacrt književnog vodiča razvija slovenistica Jasna Čebro; počevši od 2007. godine u sklopu „Forum Tomizza“ gosti manifestacije idu u vođene šetnje, u kojima sudjeluju i stanovnici grada i šira publika. Udruga Kulturni klub „Kopar“ u suradnji sa Središnjom knjižnicom Srečka Vilhara u Kopru i Zajednicom Talijana „Santorio Santorio“ u Kopru tiskala je 2014. godine također dvojezični letak s mapom i osnovnim bibliografskim podacima pod nazivom *Kopar u pogledu Fulvija Tomizze*.

U Umagu organizaciju itinerara preuzima Gradska knjižnica Umag u suradnji sa Zajednicom Talijana „Fulvio Tomizza“. Oko itinerara u Umagu najviše se angažiraju fotograf Gianfranco Abrami, zatim tadašnji pročelnik Upravnog odjela za društvene djelatnosti Grada Umaga Dimitrij Sušanj te knjižničarka Ivana Martinčić i ravnatelj Knjižnice Neven Ušumović. Upravo taj tim 2009. godine realizira talijansko-hrvatsko izdanje *Tomizzini itinerari / Itinerari Tomizziani*. Knjigu je financirao Grad Umag. Itinerari u Umagu i okolici organiziraju se sporadično; najveći pomak napravljen je zahvaljujući talijanistici dr. sc. Sanji Roić, koja zajedno sa svojim studentima (Filozofski fakultet u Zagrebu) dolazi u Istru i organizira izlete Tomizzinim putevima od Umaga do Trsta.

Godina 2006. bit će zapamćena i po projektu „Pjesnici dviju manjina“ u okviru kojeg su zajedno nastupali u Trstu i Kopru pjesnici slovenske manjine u Italiji i pjesnici talijanske manjine u Sloveniji.

Iste godine u Umagu je prvi put organizirana izložba i predstavljanje knjige u Galeriji Marin, koju vodi likovna umjetnica i performerica Slavica Marin. Sve do danas ta je galerija stalna postaja programa „Forum Tomizza“ u Umagu: Slavica Marin dočekuje goste provokativnim performansima, organiziraju se izložbe renomiranih umjetnika, promoviraju se knjige povezane s manifestacijom i čita poezija.

Godine 2007. pojednostavnjuje se organizacija književnog natječaja „Lapisa Histriae“ i uspostavlja model koji se održao do danas: žiri čine tri člana, dodjeljuje se samo jedna nagrada za sve tri jezične skupine, nagradu donira umaška tvrtka SIPRO d.o.o. (u početku je nagrada bila 500 eura, a s vremenom je porasla do 8.000 kuna, dakle, na nešto više od 1.000 eura). Prvi logotip Lapisa izradio je hrvatski dizajner Marko Mihalinec (koji je tvorac vizualnog identiteta Gradske knjižnice Umag). Knjižnica krajem svake godine izdaje izbor najboljih priča pristiglih na natječaj, tisak financira Grad Umag. Počevši od 2008. godine na natječaj pristiže najmanje 100 kratkih priča.

Najvažniji pomak 2008. godine dogodio se uključivanjem Primorskog sveučilišta u Kopru (Univerza na Primorskem) u organizaciju simpozija. Čvršća i intenzivnija suradnja sa sveučilištima jedan je od strateških ciljeva „Fo-

ruma Tomizza“ – od početka je ta manifestacija zamišljena kao književno-znanstveni skup. Zaista je veliki broj profesora sa sveučilišta u Kopru, Trstu, Puli, Rijeci, Zagrebu, Ljubljani, Veneciji... bio uključen u različite programske sadržaje manifestacije, ali zbog zahtjevnosti organizacije nije uspostavljena kontinuirana suradnja na planu uključivanja studenata u program. Kopar je počevši od 2008. godine najviše napravio na tom planu.

Iste godine organizatori „Forum Tomizza“ natječu se za sredstva europskih fondova, program Culture (2007. – 2013.). Kao koorganizatori projekta prijavnici ispunjavaju Irena Urbič (Primorske novice, Kopar), Patrizia Vascotto („Gruppo 85 – Skupina 85“, Trst) i Neven Ušumović (Gradska knjižnica Umag). Postupkom prijave koordinirala je slovenska agencija Euro Nobile, čija je vlasnica Nevija Božič. Iako je manifestacija visoko bodovana, „Forum Tomizza“ nije prešao prag potreban za europsko financiranje.

Godine 2009. „Forum Tomizza“ obilježava deset godina smrti Fulvija Tomizze i deset godina opstojnosti manifestacije. Tim povodom je na zidu iznad obiteljske grobnice Tomizza u Materadi istaknuta trojezična spomen-ploča s natpisom: PASSÒ A MIGLIOR VITA – PRIJEĐE U BOLJI ŽIVOT – ODŠEL V BOLJŠE ŽIVLJENJE – FULVIO TOMIZZA – SCRITTORE – KNJIŽEVNIK – PISATELJ... Prilikom otkrivanja ploče organizatori su na tri jezika pročitali završne rečenice iz najpoznatijeg Tomizzinog romana *Bolji život*.

Za desetu obljetnicu manifestacija je dobila i svoju mrežnu stranicu na hrvatskom, talijanskom i slovenskom jeziku: www.forumtomizza.com. Stranicu održava Gradska knjižnica Umag.

Forum Tomizza: novi izgledi

Godine 2010. novi, bitni pomaci napravljeni su u Umagu: 11. „Forum Tomizza“ završen je velikom svečanošću 29. svibnja, otkrivanjem biste Fulvija Tomizze, koju je izradio akademski kipar Mato Čvrlijak iz Labina. Bistu su otkrili udovica Laura Levi Tomizza i gradonačelnik grada Umaga Vili Bassanese.

Gradska knjižnica Umag je uz financijsku potporu Grada Umaga i Istarske županije započela novi niz prijevoda djela Fulvija Tomizze na hrvatski jezik. Od 2010. godine svake druge godine Knjižnica izdaje prijevod prevoditeljice Lorene Monica Kmet iz Buja, koji redigira i pogovorom prati talijanistica Sanja Roić. Lektorski i korektorski dio obavljaju umaški knjižničari: kroatistica Tihana Dežjot Alessio, talijanistica Ivana Martinčić i ravnatelj Neven Ušumović. Fotografiju za naslovnicu daje Gianfranco Abrami, a prijelom i tisak obavlja umaška tiskara Arty d.o.o.

Godine 2010. započinje i suradnja s kustosicom Majom Briski i fotografom Zanetom Paulinom (Egoist Artz & Partz). U njihovoj organizaciji nastupio je te godine likovni umjetnik i performer Ivo Vrtarić u večernjem programu Gradske knjižnice Umag. Krajem godine Briski i Paulin preuzimaju grafičko uređenje izdanja *Lapis Histriae*. Iz godine u godinu pa sve do danas Briski i Paulin šire i profinjaju likovnu i medijsku dimenziju „Forum Tomizza“.

U svibnju 2011. prevoditeljica Lorena Monica Kmet dobila je nagradu Istarske županije za prijevod *Djevojke iz Petrovije* Fulvija Tomizze, koji je Gradska knjižnica Umag objavila prethodne godine.

Izdavanjem *Bagremove šume* 2012. godine (prijevod Lorena Monica Kmet, naklada Gradska knjižnica Umag), prevedena je kompletna *Istarska trilogija* Fulvija Tomizze na hrvatski jezik. Naime, dvije godine prije isti tim objavio je *Djevojku iz Petrovije*, dok je prvi roman trilogije – *Materada* – objavljen na hrvatskom jeziku daleke 1986. godine, u prijevodu Mate Marasa.

Godine 2013. mijenja se vizualni identitet manifestacije: Maja Briski i Zaneto Paulin (Egoist Artz & Partz), već spomenuti umjetnici i suradnici „Forum Tomizza“, osuvremenjuju cjelokupni dizajn tiskanih i digitalnih sadržaja.

Iste godine, povodom obljetnice rođenja Sergia Endriga (1933. – 2005.), slavnog talijanskog kantautora koji je zajedno sa svojim mnogim sunarodnjacima napustio rodnu Pulu 1947. godine, održan je u sklopu „Forum Tomizza“ spektakularan koncert u Kazalištu Kopar, na kojem je predstavljen dvostruki CD „1947 – Hommage a Sergio Endrigo“ s vrhunskim glazbenicima koji su svojim interpretacijama odali počast Endrigu.

U 2014. godini učvršćuju se organizacijska partnerstva: u Kopru kao nositelji organizacije istupaju Kulturni klub Kopar (udruga osnovana 2006., za „Forum Tomizza“ njezin je predstavnik glavna organizatorica manifestacije Irena Urbič) i Zajednica Talijana „Santorio Santorio“ čiji je predsjednik, inače dugogodišnji suradnik „Forum Tomizza“, cijenjeni djelatnik u kulturi Mario Steffè.

U Trstu se pak kao partner nositelja organizacije udruge „Gruppo 85 – Skupina 85“ (koju predstavlja Patrizia Vascotto) još od prije pojavljuje Circolo di Cultura istro-veneta „Istria“ čiji je predsjednik Livio Dorigo.

U Umagu se pak otvara Grin Photo Gallery čiji je vlasnik fotograf i tiskar Robert Sironić. To omogućuje nadopunu likovne dimenzije tiskanih izdanja književnog natječaja „Lapis Histriae“, koju Briski i Paulin, u suradnji sa Sironićem, upravo počevši od 2014. godine polako osamostaljuju, osmišljavajući multimedijalne izložbe s istom temom koju nosi i književni natječaj. Prvi korak napravljen je krajem godine s izdanjem *Lapis Histriae 2014* u koje su integrirani prilozi 14 renomiranih umjetnika iz regije na temu natječaja „Hod po rampi“ (imena umjetnika u posebnom prilogu o Lapisu). Sljedećih godina redovito se organiziraju izložbe u Umagu i sve atraktivnije u Kopru (zahvaljujući Zajednici Talijana „Santorio Santorio“ i predsjedniku Zajednice Mariju Steffèu). Trst je, dakako, u planu...

Te 2014. godine prvi put je u većoj mjeri realizirana ideja da se programski sadržaji „Forum Tomizza“ rasporede kroz cijelu godinu (uz zadržavanje centralne manifestacije u svibnju, dakako).

Početkom 2015. godine Gradska knjižnica Umag uspostavila je novu organizaciju književnog natječaja „Lapisa Histriae“ u koju su sada ušle i Gradska knjižnica „Attilio Hortis“ iz Trsta i Središnja knjižnica Srećka Vilhara iz Kopa. Donesene su nove propozicije natječaja po kojem autori mogu

slati svoje radove i na adrese navedenih knjižnica u Italiji i Sloveniji. Osim toga, ove knjižnice uključile su se i u promidžbu natječaja čime je broj kvalitetnih tekstova iz Italije i Slovenije porastao, što je imalo posljedice i na nagrade.

Godine 2015. u održavanju programskog kontinuiteta u Trstu Patriziji Vascotto pomažu Marino i Martina Vocci te Marko Kravos.

Iste godine u Kopru je uvedena programska novina: nastup pjesnika na različitim gradskim lokacijama pod nazivom „Pjesnik na cesti“. Time je formalizirana tendencija razdvajanja pjesnika od glazbenika u večernjem programu *Artistra*, koji sada ostaje rezerviran samo za koncerte. „Pjesnik na cesti“ svojevrsan je vid „osvajanja grada“ od strane pjesnika, pa ima i itinerarske dimenzije. U Umagu pjesnici dobivaju svoj prostor za čitanje u intrigantnom prostoru Galerije Marin koja se nalazi u staroj gradskoj jezgri. Prije koncerta u Gradskoj knjižnici Umag nastupa samo dobitnik nagrade „Lapis Histriae“.

Na granici prema Hrvatskoj, slovenske su vlasti u jesen 2015. na 219 kilometara postavile žilet-žicu zbog tzv. „migrantske krize“. Već te godine organizirani su prvi protesti u Istri zbog opasnog i doslovno oštrog razgraničenja slovenske i hrvatske Istre na kojima su sudjelovali i neki od organizatora „Forum Tomizza“ (najaktivnija je Irena Urbič). Režim zaštite je nešto ublažen, ali žica stoji do danas. Tematika prognanika i izbjeglica postaje novi stalni motiv „Forum Tomizza“. Godina 2016. pamtit će se po satiričnom spektaklu feralovaca Predraga Lucića i Borisa Dežulovića koji su nastupili u umaškoj kazališnoj dvorani s programom „Melodije žizze i Tomizze“.

„Forum Tomizza“ započeo je 2000. godine kao svojevrsni hommage Fulviju Tomizzi. Nažalost, posljednjih godina u „bolji život“ prešlo je nekoliko bliskih suradnika „Forum Tomizza“. Tako je 2017. godine i u Kopru i u Umagu glazbeni dio programa posvećen preminulom talijanskom glazbeniku i skladatelju Alfredu Lacosegliazu (1953. – 2016.), koji je često nastupao na manifestaciji.

Na ovom mjestu samo ćemo nabrojati neke od preminulih tomizijanaca: Giuseppe Rota (1936. – 2015.), kazališni redatelj i dugogodišnji predsjednik Zajednice Talijana u Umagu; Ciril Zlobec (1925. – 2018.), veliki slovenski književnik, jedan od inicijatora „Forum Tomizza“, Daša Drndić (1946. – 2018.), velika hrvatska i jugoslavenska književnica, suradnica „Forum Tomizza“ od njegovih početaka... U Trstu su preminule ključne osobe za organizaciju manifestacije: novinar i publicist Marino Vocci (1950. – 2017.) i glavna organizatorica manifestacije Patrizia Vascotto (1955. – 2018.).

Forum Tomizza se u dvadeset godina svojeg postojanja iz jednodnevnog odavanja počasti Tomizzi proširio na Kopar i Trst; u ta tri susjedna grada su u organizaciji manifestacije sudjelovali brojni nadahnuti i kreativni pojedinci i ustanove. Neki su sišli s istarskog tricikla, novi su se priključili. Predstavници moći manifestaciju su u sve tri države često podupirali, ali ponekad bi tu potporu i uskratili. No, dvadesetogodišnjak je preživio i ne pokazuje ni trunke umora, upravo nasuprot: tmurno vrijeme novih društvenih sukoba ostaje najbolja platforma da ustrajno guramo dalje.

**GRAĐA HRVATSKE
KNJIŽEVNOSTI U VOJVODINI
I INTERPRETACIJA**

Josip Dumendžić

/skupio i zapisao/

BEĆARCI* IZ SELA BOĐANI

BEĆARCI IZ BOĐANA /IZ TRIDESETIH GODINA 20. STOLJEĆA/

Sitan biser, sitni su joj zubi,
srce gine dok me dika ljubi.

Imam diku, imam golubana,
crne oči kao u gavrana.

Srce moje već odavno vene,
ti si diko razbolio mene.

Vrane konje preže Šokadija,
kad se krenu tisna im avlija.

Man se ćeri tog vandrokaša
njega voli i cura i snaša.

Oj Šokice, lipa pudarice,
crno grožđe pojist će ti tice.

U sokaku sjatili se kopci,
nisu kopci već šokački momci.

Šešir dika namiče na oči,
a birtaš mu crno vino toči.

Niko ne zna tako lumpovati
ko kad Šokac u bircuz navrati.

Pudarice, moje jagnje malo,
niko momče grožđe ti obralo.

Diko moja, nedilja će doći,
opet šorom ja ću tvojim proći.

Diko moja, bila golubice,
ti si dite od prave Šokice.

Vidi baju u široki gaća,
suvim zlatom begešaru plaća.

U Bođani drugo ništa nema,
samo blata i lajavi žena.

* Bećarac (prema tur. *bekār*: neženja, od perz. *bikār*: besposlen), vedar pučki napjev, često razuzdan. Izvodi se u svatovima, ali i u drugim veselim prigodama. U izvođenju vodećega glasa izmjenjuju se pjevači solisti, a prate ih pjevačka skupina i pučka glazbala (prije gajde, danas tambure). U bećarcu se nižu rimovani deseterački dvostihovi koji ponavljanjem stvaraju četverodijelni glazbeni oblik. Bećarac je i danas omiljeni tradicijski napjev s pomoću kojega se uspostavlja komunikacija te izražavaju misli i osjećaji koje se ne pristoji izricati običnim govorom. Tipičan je za područje Slavonije, Baranje, Srijema i Bačke. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=6550> (Pristupljeno 20. prosinca 2019.)

Mi smo našu isprosili snaju,
njeni uz nju dobar miraz daju.

Lolo moja od trišnjine grane,
oće meni tebe da zabrane.

Šokci suču brkove na gore,
konje prežu prije rane zore.

Meni uvik divanijo dada,
najlipša je divojčica mlada.

Moj se dada nakerijo vazda,
osto golja, a drugi je gazda.

Sidi, prijio, da kucnemo čaše.
nazdravimo za najdraže naše.

Cilo selo ogovara mene,
da ja volim samo tuđe žene.

Zima došla, opaklija grije,
a moj dada dudovaču pije.

U mog dade poderane gaće,
a u mene šilom izbodene.

U avliju ladovina pala,
pod oraškom curica zaspala.

Jutrom slušam goluba dok guče
i dozivam milo svoje luče.

U alase baš su mokre gaće
pa se jidi za večeru šta će.

Kraj salaša stari đeram stoji,
puno lita iza sebe broji.

Ajmo sisti, ajmo večerati,
zorom triba ponovo ustati.

Ore dika priko cilog dana,
ide brazdom sa dva konja vrana.

Ja sam diki za večeru dala
da poljubi medna usta mala.

Dika moja ostavila mene,
s drugom njega roditelji žene.

Lolo moja, moje srce vene,
ti si lolo razbolio mene.

Vidi diko kako suze liju,
to su suze iz moji očiju.

Moja žena umisila tista,
od tog tista bit će krofni dvista.

Bođani su selo pod Dunavom,
svud se diče Šokicom garavom.

U bostanu punom ljubenica
ori pisma mladi puderica.

Skupila se Rašina partaja,
Đoka, Laza, Krampapula baja.

Nije Šokac koji bricu nema
i ponikad da ženu izlema.

Na prusluku ruža izvezena,
diko moja, bit ćeš isprošena.

Ružmarin se zeleni u kosi,
dika njega za šešišrom nosi.

Čvorci pali na crvenu trišnju,
pudarice sačuvaj bar višnju.

Diko moja, i jesi i nisi,
oženi se da vidim čiji si.

Sve bi, sve bi, samo jedno ne bi,
ne bi dao plavo za garavo.

Ala volim u kolu igrati
kad se dika do mene uvati.

Kad se Šokci u kolo uvate,
sitno vezu i tambura zlata.

Prelo traje i pisma se čuje,
iz grla se rodu podvikuje.

Laju vaške u cilome šoru,
to bečari bude plavu zoru

Nema lola ko što su gajdaši,
sviđaju se curici i snaši.

Piva pito na dudu jalovcu,
svidila se curica udovcu.

Kad se pivci u zoru oglase
banda prati, a već koga zna se.

Fruštukat ću ja kiselo mliko,
ako s gladan dođi i ti diko.

Ajmo Šokci, ajmo samo tako,
ovo kolo ne zna igrat svako.

Brine kuma za svojega kuma,
da ne pukne na gaćica guma.

Fala tebi četurice mala,
zadnje kapi ti si meni dala.

Volim piti iz velike čaše
i ljubiti mala usta snaše.

Ide bala, svitli se cigara,
još ne liči na prvog bečara.

Našu snašu enge odinile,
i na glavi šljajer namistile.

Predem vunu od maleni nogu,
ostarila, a još uvik mogu.

Bečarino, moja stara lolo,
kad si bečar ko te ne bi volo.

Vežem svitnjak da mi gaće stoje,
oko mene Šokice se roje.

Bečar mi se u srce uvuko,
volit ću ga ma me dada tuko.

Bečar šešir na oči navlači,
jedva čeka da se malo smrači.

Bečari se ne ženidu mladi,
bečaruju dok im ne dojadi.

Bečar jesam, bečarski se vladam,
bečarujem dokle ne nastradam.

Mila majko, ja ljubim bečara,
a on mene s mojom drugom vara.

Šta bečara u srce udara,
boca vina i curica fina.

Šorom šajke, a Dunavom čeze,
cura momku maramicu veze.

Šokac jesam od glave do pete,
šta im vridi što mi furtom prete.

Moj je dada bečarina bijo,
ljubit znao i bircuz volijo.

Rodi majko još jednog bečara,
kad se kerim da ja imam para.

Diko moja, nemoj suze liti,
ja ću tebi lika nabaviti.

Bila ruža u bašči je cvala,
cura momku poljubit se dala.

Sini sunce na četiri strane,
pozdravi mi moje milo lane.

Da sam riba pa da me rasiku,
vidili bi baš kraj srca diku.

Draži dika od suvoga zlata,
kad mi metne ruke oko vrata.

Ala volim šubaru natući
iz bircuza kad se vraćam kući.

Ala volim šesir da najerim
i prid bandom pijan da se kerim.

Volim konje vrane i žerave
i curice plave i garave.

Na zapunjku puce mi otpalo
i u nidra snašici upalo.

Ja sam snaša sa malog salaša,
čekam diku, sad je kod birtaša.

Vozi skela ispod Vukovara,
na njoj pisma veseli bečara.

Mi smo snaju doveli iz Prika,
pričekali da zaledi rika.

Volim diku, dika voli mene,
ne mogu nas posvađati žene.

Lako ti je poznati bečara,
šorom ide i očima šara.

Bečar dada i dida mi bijo,
u bircuzu vrime provodijo.

Preže dika mrkova u sone,
kanda ide do beštije one.

U bostanu dinje već se žute,
pudarice pripazi na skute.

Rascvito se jorgovan na grani,
za udaju još mi mama brani.

Tulipan se bokori u travi,
čekam diku da se s fronte javi.

Ne dolazi prokleta jeseni,
naumijo dika da se ženi.

Oj, divere, kolo ti povedi,
ona prija baš u tebe gledi.

Cura svoga izgubila diku
Kad su sinoć bili u šljiviku.

Đuvegijo, pripazi na mladu
da je momci drugi ne ukradu.

Na kandžiji gomme u tri boje,
iste take na barjaku stoje.

Danas nam se oženijo uja,
dovo ujnu debelu ko kujnu.

Lolo moja, ja bi bila tvoja,
ne da mama još godinu dana.

Imam kera, imam i švalera,
u švalera vira ko u kera.

Šta ću s novci kad se ne sijedu,
ja i sijem, oni ne ničedu.

Skupljam žito i pivam na njivi,
u mog dike otkosi su krivi.

Dika kosu pokivati meće,
stra me vata da po palcu neće.

Curu moju uvatila bolja,
ujela je za guzicu zolja.

Vrilu supu kad reduša nosi
brez cipela sklanjaju se bosu.

Ide lola i jaše riđana,
kićen šesir srušila mu grana.

Oko pasa otkana tkanica,
šljoke sjadu jer ide Šokica.

Kažu žene da nisu ljubljene,
ostarile pa zaboravile.

Popela se Šokica na vrbu,
drvo krivo, a ja podvirivo.

Mene moja svitovala mama
da ne idem ja po noći sama.

Ružmarine mirišljavi cvitu
tuđe svate sad sa tobom kitu.

Tiram kera, tiram baš onako,
nije lako, ne mož ni to svako.

Bilo lice rodila mi mama,
a obrve ja garavim sama.

Moj se lola bundiva najio,
posli jila samo vodu pijo.

Diko moja, saliću te žene,
al ni jedna ni bolja od mene.

Lolo moja, moj gavrane crni,
iz bircuza do mene navrni.

Drugo moja, kloni se bečara,
sa drugom će počet da te vara.

Drugo ja sam pripustila lolu,
nek se oni ko nas dvoje volu.

Curo moja, bilo ti je lice,
nagaravi barem obrvice.

Lolo moja, na lošem si glasu,
žeravi ti prid bircuzom pasu.

Do pajdaša igra lipa snaša,
a do mene već vrimešne žene.

Brkat dika nakrenijo lulu,
žar mu vrila pala u pepulu.

Nakreso se bečar u svatova,
Nije čudo, šokačkog je kova.

Juče meni dika je zakero,
da mu falj za šeširo mero.

Suze kvase moje kratko pismo,
više lolo mi zajedno nismo.

Čuješ dragi ti se mene mani,
već ugodi svojoj miloj mami.

Kolko ima u satu minuta,
tolko tebe ja pozdravljam puta.

Mojim šorom ti se diko pratiš,
a kod mene nećeš ni da svratiš.

Diko moja, iz mlađanog doba,
nećemo se rastati do groba.

Diko moja, virna ću ti biti,
nikog drugog ja neću voliti.

Kad ja prođem ispid dvora tvoga,
moje srce zadrktati mora.

Svira banda i tambure ječe,
na Šokici seferini zveče.

Dođi diko prid pendžere moje
da poljupce dilimo u dvoje.

Čizme moje od štavljene kože
u vama se lako igrat može.

Drž se drugo svoga štrikeraja
dok ne dođe u kuću ti snaja.

Stari svate najeri šešira,
vridna banda tvoju pismu svira.

Meni žao moga starog dike,
dika ošo, ostale i slike.

Dida mali na šamlici sidi
ostarijo al još dobro vidi.

Ivo dite, oko kuće naše
vzmaju se nevaljale snaše.

Poši, Ivo, Marica ti vene,
pusti k vragu raskalašne žene.

Odbigla je Ana za Stipana,
nako s ćoška čerez manjeg troška.

Skini curo dukate sa vrata,
da i šornem o bircuska vrata.

Nosi Kata škude oko vrata,
a dukate kupit će od plate.

Zagrlj me diko oko struka,
di je tvoja naučila ruka.

Imam curu, ime joj je Kata,
usta su joj ko crkvena vrata.

Litos nam se privrnila kola,
iz nji ispo i moj dragi lola.

Kažu meni babe iz mog šora,
nakresanog da me prati zora.

BEĆARCI IZ BOĐANA /IZ PEDESETIH I ŠEZDESETIH GODINA 20. STOLJEĆA

Devet sati ide lola Kati,
ide Kati pa se i ne vrati.

Od Sombora pa do Subotice
nema lipše cure od Šokice.

Garavušo kad bi moja bila,
moja bi se želja ispunila.

Šokadijo, dok ti ime traje,
čuvat ćemo tvoje običaje.

Sio Srimac na vinac pa viče
Oj Bačvani, divojke vas diče.

Ja ne kradem što lopov ukrade,
već poljupce od curice mlade.

Pijem vino, rakija mi gorka,
kod kuće mi žena ko divojka.

Poklade su i ludi su dani,
sve se može, ništa se ne brani.

Noć je pala, moram ići kući,
moram kući, žena će me tući.

Imam kuću i na kući rupu,
a u kući ženu zdravo skupu.

Mala moja, kad te Šokac ljubi,
od poljupca trnit će ti zubi.

Ruko moja dulja od rukava,
bil sve znala kog si milovala.

Nije lako pravi bećar biti,
sedam dana vino moraš piti.

Diko moja, četiri su sata,
skidaj ruke sa mojega vrata.

Šest je uri ide lola curi,
ide curi, pa se i ne žuri.

Igraj kolo, igraju kolo naše,
oko tebe vataju se snaše.

Svi bećari udvaraju Mari,
a ja Ruži, oće da me tuži.

Tamburašu, udari u žice
pa da vidiš u kolu Šokice.

I sinoć sam jednu uz tarabu
livom nogom nagazijo žabu.

I sinoć sam jednu u krevetu
protiv glave popijjo tabletu.

Svi mi prite što ja ljubim dite,
ja se mučim dite da naučim.

Popela se krmača na buvu
Pa ju češe nogom po trbuvu.

Diko moja, dođi do šljivika,
za te imam najboljega lika.

Oj bečaru, bečarskog ti sveca,
danju spavaš, noću držiš keca.

Sinoć mi se dogodila šteta,
pobigla mi žena iz kreveta.

Nije meni što sam ostarijo,
već što nisam svo vino popijjo.

Dabogda se privrnila na me
prikolica puna udovica.

Ala smo se sastali bečari,
pa ni jedna za kuću ne mari.

Kad ja umrem i ostane tilo
obuc'te mi bečarsko odilo.

Od bureta škrinju napravite,
i u škrinju tilo položite.

BEČARCI IZ SLAVONIJE KOJI SU SE PJEVALI U BO- ĐANIMA

Digni Kajo kraj od šlingeraja
da ga baja čizmom ne ukalja.

Gori lampa nasrid Vinkovaca,
dođi diko, bit će poljubaca.

Što j' bečara, to je Osječana,
malo i je koji bečar nije.

Idem kući kad pivaju pitli
i kad pendžer ni jedan ne svitli.

Pečem štrudlu, sedam kila germe,
četir konja vuku je iz rerne.

Oj bečaru, ko te konje rani,
jedu sami, niko im ne brani.

BEČARCI IZ SRIJEMA

Ajmo kume do te lipa Rume,
lipa Ruma, a još lipša kuma.

Ala Srimci lumpuju na Savi,
sva se Sava u talase dala.

NOVONAPISANI BEČARCI IZ BOĐANA

Najbolje se Šokci kerit znadu,
u tom prvi, a zadnji u radu.

Naše snaše vole tamburaše,
a bekrije kad piju iz flaše.

Mi imamo župnika ko niko,
na molitvu i tamburu sviko.

Oj curice, oj curice mala,
ti bi meni svoje srce dala.

Šokadijo, moja gorka suzo,
ko je tebi ikavicu uzo?

Vajska selo u četiri reda,
pod svitlima na varoš izgleda.

Volim barjak crven, bili, plavi,
i Šokicu kad se nagaravi.

Mala moja, moj zumbule plavi,
ala ćemo lumpovat na Dravi.

Kad sviraju vinkovačke Dike,
čak se čuje priko Dunav rike.

Kad Plavanjci zaigraju kolo,
ti se vataj baš do mene lolo.

Mostonga se požalila Baču
da brez prela i tambure plaču.

Oj Drenovci, selo Cvelferije,
čuvaj ime dične Šokadije.

Aoj moje šlingovane gaće,
sve bi dao da ste malo kraće.

Ja sam malu naučijo reda,
kad me ljubi da me ne ujeda.

Igraj kolo, igray kolo sitno,
nek se njiše ko sazrilo žito.

Oj Bođani rodno selo moje,
u tebi se bečarine roje.

Selo Vajska blizu Vukovara,
u njem živi stotinu bečara.

Diko moja, pendžer mi otkrini
da te ljubim u noćnoj tišini.

Nema više Đuke Galovića,
utрни se ta šokačka svića.

Šokac jesam, ponosim se time,
neće mene uništiti vrime.

Nema Šokca ko što j' Đuka bijo,
graničare u srcu nosijo.

Nema takog ko što j' Matić Andra,
njega prati slavni Dika banda.

Lola pravi Đuraković Stipa,
sve bečarce iz tambure sipa.

Niko nije ko naš bečar Puki,
oko sebe tamburaše kupi.

Velik lola i bekrija Puki,
često šakom po astalu lupi.

Za našega Šimića Mladena
još se nije ni rodila žena.

Naš je Mladen lola i bekrija,
najviše mu šljivovica prija.

Nema cure ko što j' Dorijana,
Šokica je, rođena bez mana.

Vlasta Markasović

MEMORIJA PANONSKOGA PROSTORA U *BUNJEVAČKIM NARODNIM PISMAMA (1971.)* IVE PRĆIĆA

Uvod

Šokački i bunjevački Hrvati, koje dijele državne granice, a najveća staništa su im poglavito na teritorijima Republike Hrvatske, Republike Srbije, Bosne i Hercegovine i Mađarske, imaju bogatu i specifičnu tradicijsku kulturu, koja nameće interdisciplinarno proučavanje. S obzirom na usmenu književnost ovih hrvatskih etničkih skupina, situacija njihove međunarodne rasprostranjenosti, odnosno geografske veće ili manje udaljenosti, postaje poseban izazov, osobito za komparativna izučavanja.

Usmena književna baština šokačkih i bunjevačkih Hrvata vrlo je rano primijećena zanimljivom i vrijednom bilježenja. Već u 18. st. javljaju se prvi zapisivači lirske usmene građe s ovih prostora, a još intenzivnije u 19. st. jer se u to vrijeme u duhu romantizma, odnosno ilirizma i hrvatskog narodnog preporoda njeguje interes za nacionalni identitet pa tako i za nacionalnu kulturu, odnosno povijest, jezik, književnost, glazbu kao kulturne markere na kojima se može graditi novi nacionalni kulturni obrazac. No, bilježenje hrvatske usmene lirike vrlo je staro, što je razvidno u rukopisnim zbirka, koje datiraju već od 12. st., kako navodi Marko Dragić (Dragić 2007/2008: 23):

„Mnogobrojni su primjeri hrvatske usmene lirike zabilježeni u zbirka: Rukopis Peraštanina Nikole Burovića (konac XVII. st.), Kotorski rukopis (XVII./XVIII. st.), Bokeljski rukopis (prva polovica XVIII. st.), Erlangenski rukopis (nastao oko 1720. g. u okolici Požege), Popievke Slovinske (1758.), Požeški zbornik (Kraljevićev i Babukićev; 1796., 1798.), Zagrebački rukopis i dr.“

Za bilježenje usmenog pjesništva s područja Slavonije važno je istaknuti *Erlangenski rukopis*, koji je prema mišljenju Gerharda Gesemanna, objavljivača rukopisa 1925., načinio neki njemački vojni ili uredski službenik oko 1720. na području Vojne granice u zapadnoj Slavoniji, odnosno u okolici Požege. Taj je anonimni skupljač usmene književnosti zapisao povelik broj pjesama, ponajviše deseteračkih i to i lirskih i epskih. Većinom su ruralnog,

ali ih ima i urbanog podrijetla. Također, iz 18. st. su i dvije rukopisne zbirke iz Požege. Prva je *Požeški zbornik* I. Perviza iz 1789., a druga, anonimnog zapisivača se zove *Zbornik Tome Kraljevića* po svome vlasniku, a datira se u 1796. Obje pjesmarice bilježe i usmene lirske pjesme.

U 18. st. je od usmene lirske slavonske pjesničke tradicije baštiniio osobito prosvjetitelj Matija Antun Reljković, što je očito u deseteračkim stihovima njegova djela *Satir iliti divji čovik*. Usmenu lirsku pjesmu, tekstove i napjeve je u to vrijeme u Slavoniji izučavao i Matija Petar Katančić (1750. – 1825.). On je svoje spoznaje o usmenom pjesništvu iznio u raspravi *Knjižica o ilirskom pjesništvu izvedena po zakonima estetike (De poesi illyrica libellus and leges aestheticae exactus)*, započetoj 1791., a dovršenoj 1817. Značajno je da je u njoj zabilježio i pjesmu seoskih djevojaka, koju su tijekom berbe kukuruza pjevale vlastelinu Prandau. Između ostaloga, Katančić je prvi zapisao bunjevačku usmenu pjesmu, tj. „Goji majka tri divojke“ (Bošković-Stulli, Zečević 1978: 244).

U doba ilirizma, usmene lirske pjesme je u Slavoniji zabilježio Mato Topalović. Njegova zbirka *Tamburaši ilirski* objavljena je 1842.

Uskoro i Luka Ilić Oriovčanin objavljuje knjigu *Narodni slavonski običaji* (1846.), koja je „važan korak prema uspostavljanju naše etnologije i folkloristike“ (Bošković-Stulli 1978: 304). U toj je knjizi svećenik Luka Ilić Oriovčanin prikazao različite slavonske običaje i zapisao usmene književne oblike. Zanimljivo je da se tu nalaze i djevojačke pjesme koje su one pjevale u svadbi kumu, starom svatu, vojvodi, domaćinu, djeveru i dr., no i nekoliko „poskočica“, ali ne i dvostihova deseteraca, odnosno „pismica“ (usp. Bošković-Stulli 1978: 305). Međutim, u rukopisnoj zbirci Luke Ilića Oriovčanina *Slavonske narodne pjesme* je „zapisano 1600 primjera različitih pjesama, najvećim dijelom iz Slavonije. Pjesme su djelomice nastavak njegovih zapisa iz *Narodnih slavonskih običaja*, otisnutih 1846. i znatno proširenih na prigodne pjesme tijekom cijeloga godišnjeg ciklusa. Ima ih, naravno, romancesnih i baladnih, dvostihovanih bečaraca, većeg broja pučkih i starogradske motiva“ (Botica 2013: 186).

Nadalje, Petar Bogdešić je 1885. u Dragovcu kod Oriovca zapisao 1138 dvostihova različitih tema, a Stjepan Đunđerović u Starim Mikanovcima kod Vinkovaca bilježi 1891. godine 958 dvostihova (usp. Botica 2013:222).

U 19. st. nastaje studija svećenika Josipa Lovretića „Otok“, u kojoj bilježi običaje i život toga sela u okolici Vinkovaca, a također i usmene pjesme, među kojima su zapisane i one u obliku dvostihova deseteraca, koje će kasnije biti imenovane različitim terminima, od *poskočica* do *bečaraca* i *pismica*.

Skupljači usmenih šokačkih pjesama bili su i Mijat Stojanović, Franjo Kuhač, Đuro Basariček i Nikola Tordinac.

Dvadeseto stoljeće je obilježio etnomuzikološki trud Slavka Jankovića, koji je objavio tri knjige dvostiha deseteraca zabilježenih u Slavoniji, ponajprije u vinkovačkome kraju, pod nazivom *Šokačke pismice* (1967., 1970., 1974.).

Osim Jankovića, koji je objavio i prikupio uistinu impozantan broj (između 6500 i 15.000) dvostiha deseteraca, u 20. st. zanimljive su i zbirke

usmenih slavonskih pjesama Zdenke Marković iz 1916., Đure Basaričeka iz 1916., Stjepana Stepanova iz 1971., Josipa Buturca, tiskane 1986., ali prikupljene između 1895. i 1925., sve do zapisa Julija Njikoša (1954.), Duška Topića (1998.), Zvonimira Toldija (1987.) i Martina Grgurovca (2005.).

Skupljača usmenog lirskoga blaga s tla Slavonije ima u 20. stoljeću i danas, jer je usmeno stvaralaštvo i danas živo, a osobito su plodni dvostisi deseterci, koji neprestano nastaju, prateći aktualna društvena događanja, obiteljsku i intimnu tematiku suvremenoga Šokca, koji više nije destiniiran isključivo u ruralnoj sredini. Zanimljivo je da se dvostisi deseterci sele i u suvremene medije i objavljuju na radiju, televiziji i mreži.

S obzirom na bilježenje usmene lirske pjesme u Bunjevaca, pouzdane podatke daje Matija Evetović, koji u *Kulturnoj povijesti bunjevačkih i šokačkih Hrvata* navodi kako je J. M. Karabanski putujući kroz krajeve nastanjene bunjevačkim i šokačkim Hrvatima 1789. zabilježio da imaju usmene pjesme koje govore o junacima i bitkama (usp. Evetović 2010: 221). U 19. st. je njihove pjesme dao u *Bunjevačkoj i šokačkoj vili* tiskati 1873. Ivan Antunović. Međutim, prvo ozbiljnije bilježenje usmenih pjesama je načinio Blaško Rajić, koji je 1910. i 1923. objavio *Narodno blago* sa 64 pjesme. Njegova je knjiga bila uvod u djelovanje Ive Prčića, koji 1939. objavljuje 238 pjesama u knjizi *Bunjevačke narodne pisme*, a Matici hrvatskoj šalje 26 pjesama za njezin 10. zbornik narodnih pjesama objavljen 1942.

Od ostalih skupljača usmenih hrvatskih pjesama u Vojvodini Evetović navodi i Iliju i Paju Kujundžića, Julku Đelmiš, Nikolu Ilankovića, čiji je rad objedinjen u knjizi Milivoja Kneževića *O Bunjevcima* 1930. (Evetović 2010: 222). Osim toga, Evetović navodi i imena kazivača i mjesta iz kojih potječu pa je razvidno da su pjesme iz Subotice, Čonoplje, Aljmaša, Baje, Gare, Bikića, Kačmara, Kakonja, Bajmaka, tj. iz mjesta koja se danas nalaze u tri različite države, Srbiji, Hrvatskoj i Mađarskoj.

Deseterački dvostisi bunjevačkih i šokačkih Hrvata – metodologija, razvrstavanje, terminologija

Složenost povijesti i razvoja lirske usmene pjesme u stvaralaštvu bunjevačkih i šokačkih Hrvata iziskivala bi detaljno i temeljito istraživanje i posebnu metodologiju. Na prvi pogled, zaključiti je da bi se svakako trebalo držati komparacijske metode, te deduktivne i induktivne metode, ako ni zbog čega drugoga, ono zbog povijesnih dokaza o migracijama stanovništva, koje je došlo u slavonske i bunjevačke prostore u Hrvatskoj i Vojvodini, a i šire, izvan današnjih granica Republike Hrvatske i Republike Srbije te uvjetovalo složene procese unutar razvoja korpusa hrvatske književnosti. Dijakronijsko i sinkronijsko prožimanje određenih motiva, tematskih ciklusa, metričkih matrica, stilskih osobitosti i sl. uistinu bi bilo vrijedno znanstvenoga interesa jer usmena književnost često je memorabilno mjesto, kako u identitetno-nacionalnom, tako u jezičnom, mitološko-religijskom i još mnogim drugim slojevima. Uzor takvih istraživanja svakako su djela Radoslava Katičića, koji je ogromnom erudicijom komparirao na raznim instancama

jezika i teksta djela iz usmenih književnosti različitih naroda (usp. npr. knjigu *Gazdarica na vratima / Tragovima svetih pjesama naše pretkršćanske starine*, Ibis, MH, 2011.).

Međutim, ovdje ćemo se osvrnuti tek na jedan primjer iz usmene baštine Šokaca i Bunjevaca, odnosno na jedan do danas živ i učestao književni oblik. Riječ je o minimalnom deseteračkom obliku, najčešće dvostihu, ali i trostihu i četverostihu, vrlo rasprostranjenom u Slavoniji i Baranji, ali zabilježenom i u drugim područjima Republike Hrvatske, a i izvan nje, poglavito kod Bunjevaca i Šokaca. Međutim, istaknuti je i da su ovi oblici zabilježeni među hrvatskim življem i u mađarskom dijelu Podravine i Baranje i objavljeni u knjizi *Ljub' me diko, al' neka s večera...*, *Bećarci u Mađarskoj* (Pečuh, 2002.) u uredništvu Đure Frankovića.

Reljkovićev odabir deseterca u 18. st. za metrički model autorskog djela *Satir iliti divji čovik govori* u prilog postojanja ovakvih stihova i prije no što su ih je zabilježili Josip Lovretić ili Nikola Tordinac.

S obzirom na terminologiju deseterački dvostisi često se poistovjećuju i s terminom *pismice*, koji je predložio Slavko Janković u svojim *Šokačkim pismicama* (1967; 1970; 1974.). U raspravi „Poetika bećarca“ dr. Josip Užarević, dijeli Jankovićevo mišljenje da je dvostih deseterac pod nazivom bećarac jedna podvrsta *pismica*, vezana uz karakterističan napjev (Užarević 2012: 144).

Uvriježeno je laičko poistovjećivanje *pismica* (dvostiha deseteraca) s *bećarcem*. No, uz termin bećarac zabilježeno je još i mnogo drugih pa mr. Ivan Rončević smatra da je u stručnoj literaturi nazočna terminološka neujednačenost, poglavito kada je riječ o bećarcu:

Tako, mnoštvo (različitih) naziva (u većini slučajeva bez popratnog objašnjenja) u stručnoj literaturi, bojnim zbirkama i zapisima, stvara veliku prepreku kako bismo ponekad uopće mogli ući u trag ovom deseteračkom dvostihu. Primjera radi, svećenik i etnograf Josip Lovretić u svojoj je etnografskoj monografiji *Otok*, objavljivanoj u *Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena* u vremenu od 1897. do 1899. godine, uz zapise o narodnom životu i običajima ovog vinkovačkog kraja, zabilježio nazive: dosjetke, pjesmice, poskočica; Julije Njikoš (1954.): bećarac, bušarac, ceranac, drumarac i poskočica; Zdenka Marković (1916.): kratke, pjesmice, poskočica; Vinko Žganec (1962.): bećarac, gonetalice, kratke, pismice, preklapuše, samice, trkavice; Slavko Janković (1967.; 1970.; 1974.): bećarac, bušarac, drumarac, fašingarci, kolski, kolarski, kratke pismice, podvikulje, pokladarci, pokladovci, šaljaka; Ivan Ivančan (1996.): bećarac, poskočica; Zvonimir Toldi (1987.): bećarac, bušarac, drumarac, pokladarci, priskočica, sramotne, svatovac; Josip Vinkešević (1989.): bećarac; Matin Grgurovac (2005.): bećarac, bušarac, drumarac, groktalice, kolski, krače, kratke, namiguše, pismice, pjesmice, pobožne, podvikulje, poskočica, priskočica, rugalice, sitnež, sitne, sramotne, svatovac, šaljake, šaljivice, šaranci (Rončević, *Kolivka* 16/2019, VŠR, Vinkovci, str. 13).

Termini koje je izdvojio I. Rončević ukazuju na povezivanje jedne vrste dvostiha deseterca, najčešće zvanog bećarac s napjevom (i prigodom), što je zapazio već i Janković, kao i Žganec, kojega Rončević citira: „Ima, dakle,

taj izraz bećarac osnova ne samo u tekstu nego i u melodiji, muzici (Žganec 1962: 513)" (Rončević, ibidem, str. 13).

Oko nazivlja deseteračkih dvostiha bilo je, dakle, a i danas ima dvoumljenja. Najčešće se pod njima ipak podrazumijevaju tzv. *bećarci*, koji su njihova najpoznatija tematsko-motivska i napjevna vrsta. Bećarac je čak i zaštićen kao kulturno dobro Republike Hrvatske (2007.) i uvršten na UNESCO-vu listu zaštićene nematerijalne kulturne baštine (2011.) (Užarević 2012: 143). Međutim, zaključiti je da uz bećarce postoje i mnogi drugi oblici (šokačkih) *pismica* i / ili dvostiha deseteraca izvođenih u raznim prigodama od kojih npr. J. Užarević navodi *svatovac*, *drumarac*, *pokladovac*, *kolske napjeve*, *poskočnice*, „*šalajke*“ (Užarević 2012: 145).

Proučavajući povijest bećarca, Užarević se složio sa srpskim književnim povjesničarom i kritičarom Mladenom Leskovcem koji smatra da se ovaj žanr oblikovao kao vokalno-instrumentalni napjev uz gajde sredinom 19. st. i uz tamburicu u drugoj polovini 19. st. (Užarević 2010: 145). Užarević precizira da je slavonski, tj. šokački bećarac svoj procvat postigao između 1878. godine i početka Prvoga svjetskog rata (1914.), ali i da su začeci žanra u 18. st. u Reljkovićevom *Satiru iliti divjem čoviku*, prosvjetiteljskom djelu namijenjenom Slavoncima u kojem je autor pisao u desetercima i okarakterizirao Slavonce kao usmene pjesnike tvrdeći da su „domoroci moji svi pivači i od naravi pisnici, sva svoja junački učinjena dila u pismah pivaju i u uspomeni drže“ (Užarević 2010: 148). Užarević i u *Satiru* detektira dvostihe deseterce iz usmene književnosti poput: *Dobro mi je i boljem se nadam / U čem hodim u tome i spavam* (Užarević 2010: 146, iz Reljković 1974: 53).

Bunjevačke narodne pisme Ive Prčića (1971.)

Interes za prikupljanje bunjevačke usmene književnosti seže u 19. st. Prve doprinose bilježe *Bunjevačko-šokački kalendar* i *Bunjevačko-šokačka vila* te *Subotička Danica*. Najznačajniji skupljači bunjevačkih usmenih pjesama na razmeđu 19. i 20. st. bili su Blaško Rajić, Milivoj V. Knežević i Ive Prčić. Ive Prčić, koji je objavljivao i pod pseudonimom I. Jablanović, bio je ujedno i kazivač i to u svojoj šesnaestoj godini kada je kazivao *groktalice* Blašku Rajiću. Svoj je interes za usmeno blago bunjevačkih Hrvata mogao realizirati i kao urednik *Subotičke Danice* gdje je objavio mnogo građe. U knjižici Jeronimskog svjetla *Bunjevci i Šokci* iz 1930. godine svrstan je u znamenite Hrvate kao urednik *Danice*.

Godine 1939. objavio je *Bunjevačke narodne pisme* u Subotici i razvrstao ih u 6 skupina: 1. *Pobožne*, 2. *Dičije*, 3. *Korizmene*, 4. *Kraljičke*, 5. *Svatovske* i 6. *Groktalice*. Podrobnije je o toj knjizi pisao Matija Evetović u knjizi *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (NIU „Hrvatska riječ“, Subotica 2010.)

Druga knjiga istog naslova objavljena mu je posthumno 1971. u Subotici (Osvit, Subotica, 1971.). Pjesme su razvrstane u kategorije: 1. *Omladinske ili ljubavne pisme*, 2. *Bećarac*, 3. *Šaranac*, 4. *Šalajdan*, 4. *Divojačka pisma*, 5. *Momačka pisma* te dodatak „*Šokačke pisme – kolede*“.

Omladinske ili ljubavne pisme obuhvaćaju pjesme raznorodnih stihova i strofa i očito različite starosti. Ono što ih povezuje u skupinu je tematsko-motivski kriterij. Različite manifestacije erosa imaju mnoštvo valera. Pjesme pokazuju neobičnu sposobnost nijansiranja emocija. Ipak, mogu se rasporediti u one u kojima se mladić i djevojka obraćaju jedno drugome i one u kojima se ljubavni osjećaji odmjeravaju u odnosu prema sredini u kojoj se nalazi zaljubljenik. S obzirom na lirskog subjekta on se pojavljuje u 1. i 3. licu, a česta je i pojava imperativa ili dijaloga u lirskoj ljubavnoj pjesmi. Pjesme ove skupine odražavaju ljubavnu čežnju, ushit, pjevaju o zabranjenoj ljubavi i prekidu ljubavne veze, ljubomori, a često i o ugovorenom braku na kojega je lirski subjekt prisiljen dok obično prema nekom drugom osjeća ljubav pa je zbog toga nesretan i sputan. Kako je već navedeno, ljubavni osjećaji ovjeravaju se u odnosu na *diku* i u odnosu na okolinu. Tako dika ljubi diku pod uvjetom da je ljubav odobrena od roditelja: *Čuješ mene, milo lane / Ja na tebi ne nalazim mane, / Samo reci 'oćeš poći za me? / Oću diko, al' dok pitam nane! / Nana veli: – Dok ja pitam babe (...). Ljubavnu sreću često mute različiti interesi mladih i starih. Prpošna mladost bi se zabavljala na sokaku i ne bi išla u dosadnu školu: Nije nama do škole / Ni do škulski' vrata, / Već je nama do sokaka / I do divojaka (str. 34).*

Roditelji budno paze na mlade pa se tako djevojka žali: *Moja nana 'vik na vrati, / Ne mo'ž dika da mi svrati. Unutra sam nanu slala, Ne bi l' s dikom se sastala. / Moja nana glavom kreće, / Da brez mene leći neće! (str. 37). Onemogućuje se i ljubav na salašu: Lipo ti je liti na salašu, / Svuda trava, a u guvnu tama. / Nije tama od Boga poslana, / Već je tama sve od gusti' slama. / Al' je šteta što sam danas sama, / Što mi diki ne da doći nana! (str. 39). Briga roditelja ponekad je i pretjerana pa nameću partnera svojem djetetu: *Tili mene naši da udadu, / Da naprave od divojke mladu, / Pa da mene za nemila dadu. / Nemoj, mati, za nemila dati, / Jel nemilo iz'iš će mi tilo, / Do starosti iz'iš će i kosti. (str. 61). Zbog toga se često javlja i motiv zabranjene ljubavi: Sjjaj miseče, al' nemoj doveče, / Doveče će dika šorom proći, / Šorom proći, na moj pendžer doći. / Pa da njega naši ne vididu, / Jel želidu da nas rastavidu. / Bog ubio i staro i mlado, / Što rastave što j' milo i drago! (str. 59).**

Lirski subjekt pjeva i o ponosu na svoju ljubav te o tjelesnoj ljepoti svoje dike: *Mog švalera u varmeđi nema! / Bilje su mu ruke od rukava, / Bilji su mu zubi od bisera, / Slađa su mu usta od šećera, / Bilo lice vridi Subotice, / Obrvice pod Bajom Vodice / Čarne oči Pešte i Budima, / A persona grada Varadina (str. 40). Relativno često su zastupljeni motivi ljubavne vjernosti i nevjere. Osim nepomućene ljubavne sreće, ponekad se javljaju i čežnja i tuga. Tugu izaziva rastanak ili napuštenost: *Srce moje boluje / Samo ne znam šta mu je. / Nosite me po likare, / Pokraj dike stare. / Nosite me u vr' Gata, / Pokraj moga zlata (str. 37). U cjelini *Omladinske ljubavne pisme* nalazi se nekoliko starijih lirskih pjesama poput „Šta je Barni dodijalo“ i „Rastanak“ koje čuvaju neke stare usmene formule poput slavenske antitetze i stalnih epiteta, a pojavljuje se i dijalog. *Omladinske ljubavne pjesme* daju uvid u sociološke elemente funkcioniranja bunjevačke zajednice iz konteksta mladih pripadnika. Osim toga, lepeza ljubavnih osjećaja je vrlo bogata.**

U drugu skupinu Prčić je svrstao *bećarce*, koje je zabilježio u deseteračkom distihu ili tercini. Lirski subjekt je u prvom licu jd. muškog ili ženskog roda, te u trećem licu jd., što nekim bećarcima daje aforistički ton.

Kada je lirski subjekt muškog roda većinom naglašava da je *iresš*, *bećar* i da voli prkositi, inatiti se te se hvali svojim ljubavnim uspjesima. Subjekt ženskog roda iznosi tematsko-motivski raznolikiju građu. Uglavnom pjeva o ljubavi i temama sličnim onima u *Omladinskim ljubavnim pismama*. Forma je koncentriranija i poruka zgusnutija. Kratkoća oblika uvjetuje egzaktnost i ekonomičnost izraza.

Ive Prčić je zabilježio 250 bećaraca, od kojih neke nalazimo rasprostranjene i među Šokcima, što potvrđuju zapisi u *Šokačkim pismicama* skupljača Slavka Jankovića. Takav je npr. bećarac: *Imam diku ko ružmarin lipu, / Nije taki ni ružmarin svaki*. ili *Mene babo udaje za blago, / Nije blago ni srebro ni zlato, / Već je blago što je srcu drago!* (str. 119), koji ima stih više od šokačkoga bećarca.

Treću skupinu Prčićevih zapisa čini pjesma *šaranac*. Šaranac je sličan bećarcu po deseteračkom stihu, ali u formi je katrena. Zbog toga ga neki smatraju varijantom bećarca (usp. Bašić Palković, Ivan, „Melodije bunjevačke prošlosti – Lirske pisme Bunjevaca“, *Rič bunjevačke matice*, interno glasilo za nauku, kulturu i stvaralaštvo, br. 35-36/2009., Subotica, str. 18).

Prema tematici *šaranac* se ne razlikuje od bećaraca. Dominira ljubavna tematika u svim svojim varijacijama. Nešto su češće erotske aluzije ili otvorena erotizacija. Naglašen je humorističan ton. Lirski subjekt, mladić ili djevojka, često pjeva i o sukobu sa sredinom koja ga sputava ili mu zabranjuje ljubav ili o svom prkosu i ponosu.

Četvrta skupina zapisanih pjesama je *šalajdan*. Naziv je dobila po pripjevu *šalaj*. Sastoji se od četiri stiha, od kojih su prva dva sedmerci, a druga dva osmerci, uključujući pripjev *šalaj* na kraju svakog katrena. Šalajdan je najhumorističniji, ironičniji pa čak i sarkastičniji od svih predašnjih zapisanih pjesama. Lirski subjekt većinom je u ženskom rodu. Željno iščekuje *diku*, poznaje i prati njegov život, suosjeća s njime u bolesti, ponosi se njegovim izgledom, tuguje za njim, prisjeća se sastanaka i rastanaka.

Divojačka pisma i *Momačka pisma*, koje slijede u knjizi Prčićevih zapisa usmenog bunjevačkog književnog blaga u stvari su epske pjesme u epistolarnoj formi. Na koncu su bunjevačkoj baštini dodane i šokačke kolede.

Prčićeva knjiga donosi sustavno razvrstanu građu. U želji za zapisivanjem svega što narod pjeva zapisao je npr. i pjesmu Ilije Okrugića Srijemca „Milkina kuća“. Nedostatak je ovog posthumnog izdanja što nema zabilježena imena kazivača. Ipak, ovo je vrijedna građa koja omogućuje i sociološki uvid u navade i običaje Bunjevaca, u njihov svakodnevni život i mentalitetne crte njihove zajednice, kao i u afektivnu podlogu pojedinačnih reakcija. Posebnu vrijednost ima zabilježeno leksičko blago, koje pomaže rekonstruirati nekadašnji govor Bunjevaca.

Prčić i Janković, sličnosti i razlike

Prčićev rad na zapisivanju lirskoga usmenoga blaga, ponajprije Bunjevaca, a zatim i Šokaca, usporediv je s djelovanjem skupljača na području Republike Hrvatske. Ponajprije, ovdje želimo načiniti komparatističku studiju Prčićeve navedene knjige iz 1971. i tri knjige *Šokačkih pismica* (1967., 1970., 1974.) Slavka Jankovića, koji je u njima skupio dvostihe deseterce iz Slavonije, ponajviše iz okolice Vinkovaca.

Jankovićeva zbirka je počela nastajati 1916. tijekom I. svjetskog rata, odnosno 1917., kada je kako sam svjedoči, na zahtjev vlasti, kao mladić seljačkog podrijetla morao obrađivati zemlju i tako stvoriti za ratovanje potrebnu hranu. Janković je i sam pomagao u poljoprivrednim radovima (Janković 1967: 20) tijekom ljeta svom ujaku u Šiškovcima nedaleko Vinkovaca. Ondje se uključio u život seoske zajednice i susreo s usmenim stvaralaštvom o raznim prigodama – na divanu, u kolu, o godu, u svatovima. Primijetio je da seoske djevočke bilježe usmene narodne pjesmice – dvostihe deseterce u bilježnice, koje često pregledavaju i dodaju stalno nove. Tako je, po uzoru na njih i on počeo bilježiti, ali bez notalnih zapisa napjeva i ubrzo ih skupio velik broj.

S obzirom na količinu prikupljene građe, Jankoviću se nametnula potreba usustavljanja, načina zapisivanja i žanrovskog i terminološkog određenja. U njegovu sustavu klasifikacije prevladao je motivsko-tematski princip pa ju je razvrstao u 21 tematsku vrstu, unutar kojih je 60 podvrsta. Posao oko razvrstavanja nije bio lak. U početku je pokušao abecedno razvrstati dvostihe, ali se kasnije priklonio tematskom. U tri knjige objavljenih *Šokačkih pismica* (1967., 1970., 1974.) je 6145 *pismica* (Pšihistal / Rem 2009: 98), a u svojoj *Autobiografiji* Janković navodi broju od 15.000 zabilježenih *pismica* (Janković 1970: 223 – 224), dok u tekstu „O ovoj zbirci“ u *Šokačkim pismicama I.* iz 1967. napominje da je 8000 pjesmica izrezao na papiriće radi razvrstavanja (Janković 1967: 24). Bez obzira na stvarni broj zabilježenih *pismica*, koji bi još trebalo točno utvrditi, nesumnjivo je da se radi o znatnoj zbirci. Njegova tematska razdioba pokazuje kako *pismice*, od kojih je najviše ljubavnih, obuhvaćaju široku emocionalnu paletu i kompleksno zahvaćaju u životnu problematiku slavonskoga čovjeka. Razdioba uspješno nijansira afektivne podloge stihova, zahvaljujući velikom broju podvrsta. Jankovićev posao je bio mukotrpan uzme li se u obzir da on sam navodi 7000 primjerala samo u svojoj, 1967. još neobjavljenoj drugoj zbirci.

Osim klasifikacije, Janković se zanimao i za prozodijska i ritmička svojstva *pismica*. Uvidio je važnost dijalekatskih govora, metričke i prozodijske specifičnosti *pismica* prilikom njihova bilježenja. Kao skupljač odlučio je poštovati autentični oblik dvostih deseterca i ni malo intervenirati (usp. Markasović 2011:130). Bilježio ih je sa svim njihovim metričkim ili ritmičkim pogreškama. Poziva se i na stručno prepoznavanje dodatnog, petog naglasaka ili akuta, a također smatra da su u starim napjevima sačuvani i „stari naglasci“ (Janković 1967:19). Pod starim naglascima, možemo pretpostaviti, podrazumijeva vjerojatno i staroštokavska obilježja slavonskodijalekatskih govora. Najvažnija činjenica, koju je zamijetio Janković u svezi s naglascima jest da ih se pri čitanju *pismica* ne smije zamjenjivati književnim jer im to narušava metriku, a dodali bismo, ponekad i rimu.

Osim naglasaka, Janković je u popratnom tekstu „Narječje i govori“ u *Šokačkim pismicama I.* (1967.) donio i kraći pregled fonoloških, leksičkih i morfoloških obilježja slavonskodijalekatskih govora, primijetivši da su u njima zastupljeni ikavski, ekavski i poluikavski izgovor te brojne raznolikosti u govornoj praksi od sela do sela. Tako je načinio mikrostudiju u kojoj je markirao posebnosti tih govora, što je, uz zabilježene primjere u *pismicama* i rječnik na kraju knjige još jedno nastojanje da se upozori na njihovu neobičnost, ljepotu i pjevnost i da ih se sačuva za buduće generacije. Jankovićevu šokačku inspiraciju i odanost šokaštvu potvrđuje i sam naziv koji je nadjenao prikupljenim dvostisima desetercima. U kraćem popratnom tekstu „Nazivi pjesmica“ uz prvu zbirku, razmatra terminološke odrednice koje im je postavio sam narod i znanstvenici. Među nazivljem je pronašao „kratke“, „pismice“, „poskočice“, „bećarci“ i „šalajke“ (Janković 1967:10).

Komparativna analiza Prčićeve zbirke bunjevačkih i šokačkih usmenih pjesama i Jankovićevih triju zbirka dvostih deseterca, koje je nazvao „šokačkim pismicama“ pretpostavlja moguće podudarnosti, ali i mjesta razlike, koje bi pokazale i dokazale rasprostranjenost nekog usmenog oblika na području nastanjenom Bunjencima i Šokcima, u užem panonskom pojasu, kao i kohezijsku snagu etničke šokačke skupine, bez obzira na geografsku udaljenost i raseljenost u različitim državama. Također, moguće je očekivati i prožimanje usmenih oblika dviju etničkih hrvatskih skupina Bunjevaca i Šokaca, koje je mogao uvjetovati suživot na istim geografskim prostorima.

S obzirom na navedena očekivanja, najpogodnijom građom za komparativnu analizu pokazao se dvostih deseterc, koji se u Prčićevoj zbirci pojavljuje kao dio građe, a u Jankovićevu slučaju ostaje jedini predmet njegovog etnografskog i folklorističkog interesa.

Usporedna analiza takvih minimalističkih formi iz ovih dviju zbirki, od kojih je jednu sačinio Ive Prčić na tlu Vojvodine, a drugu S. Janković u Slavoniji, odvija se na više razina usmenoga lirskoga teksta:

1. Terminološko određenje
2. Klasifikacijsko-metodološki razina
3. Motivsko-tematska razina

4. Filozofsko-idejna razina
5. Versifikacijska razina
6. Jezična razina (dijalektalna obilježja).

Terminološko određenje

Terminološko određenje usmenih dvostiha deseteraca nastalih u usmenoj književnosti Šokaca i Bunjevaca nametnuo se i zapisivačima Prčiću i Jankoviću. Komparativna analiza zapisanih minimalističkih deseteračkih oblika u njihovim zbirkama pokazuje da je u Jankovićevim trima zbirkama *Šokačkih pismica* uvijek riječ o distihu, a u Prčićevoj zbirci su deseterci organizirani u skupine od dva, tri ili četiri stiha.

Prčić u svojoj knjizi *Bunjevačke narodne pisme* (1971.) građu razvrstava u sedam skupina, a jednu je skupinu, u koju je uvrstio poglavito dvostihe deseterce naslovio *Bečarac*. Zapisao je 250 primjera tih minimalističkih usmenoknjiževnih oblika, označivši ih rednim brojem. No, primjeri od broja 214 do broja 245 sastoje se od tri stiha.

Drugu skupinu deseteračkih kratkih oblika Prčić naziva *šaranac* i u nju uvrštava 137 deseteračkih katrena.

Jankovićeva zbirka, objavljena je u tri knjige pod nazivom *Šokačke pismice* i sastoji se isključivo od dvostiha deseteraca.

Jankovićeva odluka da stvori termin „šokačke pismice“ pokazuje kriterij etničkog i teritorijalnog podrijetla usmenog minimalističkog oblika. U kraćem popratnom tekstu „Nazivi pjesmica“, uz prvu zbirku, razmatra terminološke odrednice koje im je postavio sam narod i znanstvenici. Sam Janković se dvoumio oko naziva („Narodne poskočice“, ali u drugom prijepisu je već naziv „Pismice“) (usp. Marojević 2015:116, 120). Međutim, dodajući pridjev „šokačke“ uz *pismice* istaknuo je njihovo podrijetlo i lokalnu rasprostranjenost, iako je naveo da se dvostisi deseterci pjevaju na mnogo širem području (Slavonija, Vojvodina, okolica Zeline, okolica Senja, Bosanska Posavina, Bosna) (Janković 1967: 29).

Uočiti je da oba zapisivača, Prčić i Janković koriste termin „bečarac“, no dok je u Prčića taj termin primjenjiv na književni minimalni oblik dvostiha deseteraca, u Jankovića je oznaka za vrstu napjeva uz još navedene *podvikulje* (pjevuju se izvan kola) i *poskočice* (pjevuju se u kolu). Ipak, Janković je u svojoj klasifikaciji ipak jedan dio pjesama nazvao „bečarske“. Janković, kako je navedeno zapisuje samo dvostihe, a njih terminološki određuje kao *šokačke pismice*.

Zanimljivo je da su raniji skupljači usmenih minimalističkih oblika pisanih desetercem na tlu Slavonije zapisivali i trostihe i četverostihe. Takav slučaj u studiji Josipa Lovrečića *Otok* koja je objavljena u *Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena* (JAZU, Zagreb, 1902.): *A gle moje oženjene dike, / Kako ga je žena narihtala, / Narihtala, lipo počešljala, / Počešljala i k meni poslala* (Lovrečić 1990: 254). Takav slučaj je i u *Zbirci narodnih pjesama i poskočica što se u kolu pjevaju (bez kajda)* zapisivača Đure Basarićeka (St.

Kugli, Zagreb, 1916.), kao npr: *Kiša pala, staze posklizala, / Pa ne može janje na divane / Doć će luče jer ga srce vuče. / Oće, oće i večeras doć će.* Primjere nalazimo i u zbirci Josipa Buturca *Slavonske poskočice* u koju je uvrstio pjesme zapisane između 1895. i 1925., kao što je npr.: *Varaj, miti, garava curice, / Varaj, miti, dok ti može biti, / Dok ti čojek šakom ne zapriti.*

Je li u Jankovićevu slučaju riječ o namjernom ignoriranju trostiha i četverostiha ili je riječ o starijim načinima organiziranja deseteraca, valjalo bi istražiti. Zanimljivo je da se Prčićev, Lovrećev i Buturčev zapis u tome poklapaju. Kako je Prčić građu prikupljao u Vojvodini, to govori da je očito postojalo prožimanje sa slavonskim područjem.

Klasifikacijsko-metodologijska razina

S obzirom na razvrstavanje usmenih zapisanih deseteračkih minimalnih oblika u obje zbirke, moguće je zapaziti neke sličnosti, ali i razlike.

Prčić je dvostihe, trostihe i četverostihe deseterce podijelio u skupine *bećarac* i *šaranac*, kao što je već navedeno. Prvo izdanje *Bunjevačkih narodnih pisama* (Subotica 1939.) klasificira lirsku usmenu građu u šest skupina: *pobožne, dičije, korizmene, kraljičke, svatovske* i *groktalice*. U izdanju Prčićevih *Bunjevačkih narodnih pisama* Osvita iz Subotice 1971. klasifikacija glasi: *omladinske ili ljubavne, bećarac, šaranac, šalajdan, divojačka pisma, momačka pisma i kolede*.

Prva klasifikacija koristi prigodničarski i naraštajni kriterij, odnosno generacijsko-autorski. U drugoj klasifikaciji uključuje se i neobrazložena metodologija koja stvara cikluse *bećarac, šaranac* i *šalajdan*. Pitanje kriterija koji je izdvojio ovu građu je ujedno i pitanje prigode izvođenja, generacijskog autorstva i metričko-versifikacijskih odlika ovih minimalnih oblika.

Jankoviću se klasifikacija građe nametnula kad je njegova zbirka dosegla 8000 dvostiha deseteraca. Prvo ih je razvrstao abecednim redom, stvorio podvrste i u podvrstama također složio prema abecedi:

„Međutim, on je to učinio vrlo savjesno primijetivši da se promjenom jednog stiha, riječi ili čak slova može promijeniti čitav sadržaj pismice, a time i njena pripadnost vrsti. Uspio je ipak razdijeliti pismice na 21 vrstu unutar kojih je 60 podvrsta, čime je također ukazao na tematske raspone ovih kratkih narodnih pjesama. U njegovoj razdiobi one se dijele na vrste u kojima je kriterij grupiranja bila tema: opisne, volba, nesretna volba, ljubav, neskladna ljubav, prilike i zabave, okolina, sredstva, zapreke, inoća, običaji, vjerovanja, prekid, promjena, ženidba i udaja, bećarske, gospoda, rugalice i šaljive, doba i vrijeme, političke, razne“ (Markasović 2011: 133).

Vidljivo je podudaranje u klasifikaciji na bečarske pjesme, koje se mogu smatrati klasificiranim prema autorstvu i subjektu, tj. autor ili akter im je bećar, ali i prema semantici, prigodi pjevanja i sl.

Motivsko-tematska razina

Minimalistički usmeni oblici u desetercu, koje je zabilježio Prčić nisu klasificirani u neke tematsko-motivske podskupine, kao kod Jankovića. No, s obzirom na ovu razinu, podudarnosti su neobično velike. Govoriti je o sinonimičnom odnosu, kao i o vrlo malim motivsko-tematskim inačicama na ova dva prostora.

Dominante teme bećaraca u Prčićevoj zbirci su ljubav i varijacije na tu temu, od ljubavi, erotike, spolne žudnje (usp. Pšihistal 2008.), promiskuitetnosti, flerta, koji se manifestiraju u emocionalnim valerima od radosti, strasti, čežnje, ljubavne boli, žalosti, sve do ljubomore, prkosa, osvetoljubivosti, prijezira i sl.

U Jankovićevoj zbirci je već i prema njegovoj razdiobi vidljivo da je upravo semantičko polje ljubavi najzastupljenije, ali da se pojavljuju i druge teme. Društveno polje uključuje i politiku i povijest, društvene običaje i kanone, društveno raslojavanje, područje tradicijske kulture manifestirane u običajima i vjerovanjima. Janković je izdvojio, kao posebnu skupinu i šaljive i ironične pjesme, a upravo „autoironija, šala i podbadanje“ su prema dr. J. Užareviću elementi specifične poetike bećarca (Užarević 2012: 187).

U Prčićevoj zbirci se u skupini bećaraca iznalazi ponajprije intimna i ljubavna motivsko-tematska razina, a u skupini *šaranaca* ima i drugačijih primjera. *Šaranac* br. 41 npr. govori o odnosu prema radu, br. 115 o sallašarskom životu, br. 116 o gizdavosti Bunjevaca. Dio *šaranaca* odnosi se na društvene probleme bunjevačke zajednice, na njene običaje, tradicijsko ruho, na moral, osobito ženski iz satirične vizure. Zanimljivo je da, kao i u Slavoniji, neki od ovih bunjevačkih deseteračkih minimalističkih oblika, u Prčića nazvani *šarancima* tematiziraju stanovnike pojedinih bunjevačkih mjesta i to najčešće uz pomoć ironiziranja i šale, što je čest slučaj i u slavonskim *šokačkim pismicama*. Tema *šaranaca* br. 127, 128 su Bajmačani, 129 i 130 Lemešani, br. 131 Somborci, a 132 Subotičani.

Filozofsko-idejna razina

Na ovoj razini ustvrditi je koliko se u zapisanim deseteračkim minimalnim oblicima ili *pismicama* ostvaruju „kontinentalnost, panonstvo“ (Brešić 2004: 105). V. Brešić u tabličnom prikazu razlika hrvatskoga književnoga korpusa razlikuje jug i sjever u kategorijama: „Svjetonazor“ (Priroda; Čovjek) i „Poetika“, da bi razlike sažeo u kategorijama „Filozofija“ i „Poetika“ (Brešić 2004: 104.-106.). „Sjever“ u kategoriji „Priroda“ karakterizira „zemlja, kopno, ravnica, tajnovitost, izvor opasnosti i ružnoga“, a u kategoriji „Čovjek“ „naivno dijete prirode, strastven, bezbrižan i mekoputan; glad za zemljom i nepoznatim; kult srca, konzervativnost i ustroj, rasipnost, putenost,

raspojasanost, hedonističko shvaćanje života, vitalnost i egzaltacija, seksus i ljubav ('voljba'), plebejski radikalizam, igre krajnosti, mikrovizija svježih čula, čulnost i erotika, inat i ravničarska melankolija, sentimentalnost i autodestruktivnost, tragizam, praktična orijentacija, objekt prirode (strah), relativizam i fatalizam, mitski odnos prema smrti, ruralna kultura i primitivnost, emotivna percepcija svijeta, rakijaško-vinska kultura, aristotelitičar" (Brešić 2004: 104). U navedenoj tablici je putokaz i prema svjetonazorskim, odnosno filozofskim i mentalitetnim supstratima Šokca i Bunjevca, kao usmenog sjevernjačkog i panonskog autora.

Većina ovih elemenata izlučuje se i u *pismicama* u Prčićevoj i Jankovićevoj zbirci.

Svjetonazorski elementi sjevernjačkoga, odnosno kopnenoga ili još uže panonskoga dijela književnoga hrvatskoga korpusa iz Brešićevog sustava, s obzirom na bunjevačku i šokačku usmenu lirsku baštinu deseteračkih minimalnih oblika ili *pismica* potrebno je proširiti obilježjima koja su prepoznata kao poetički elementi bećarca u studiji J. Užarevića *Poetika bećarca* (Užarević 2012.). On pronalazi elemente: Autoironija, šala, podbadaње i Samoopjevavanje i natpjevavanje, koji su poetički ostvaraj svjetonazorskog, odnosno mentalitetnog specifikuma ovih etničkih skupina. Ironično-satirični izričaj mogao bi se podvesti pod iskazivanje hedonističkih vizura života, vitalnosti ili raspojasanosti ili čak inata, ali ipak je potrebno naglasiti da je on supstrat iz kojega ova, uglavnom tematska obilježja izlaze i ugrađuju se u usmenu liriku.

Šokačke *pismice* iz Jankovićeve zbirke, prikupljene ponajviše u okolici Vinkovaca i Slavenskoga Broda su reprezentativan primjer odgovora usmene lirike na panonsku svjetonazorsku, filozofsku i poetičku matricu. Dovoljno je uzeti primjere iz druge knjige *Šokačkih pismica* (1970.) u kojoj su teme raznolikije od onih u prvoj knjizi, u kojoj dominira „volba“. Hedonistički svjetonazor očituje se osobito u *pismicama* u skupini „Pjevanje i svirka“, „Dukati“, ali ga se može smatrati i općenito dominantnim u *pismicama* s obzirom na nerazmjer stihova koji se nalaze u optimističkim i pesimističkim semantičko-emocionalnim poljima.

Primjerice u skupini „Dukati“ iz druge knjige Jankovićeve zbirke nalazimo primjere za potvrdu Brešićevih odrednica: *Nisu više dukati u modi, / Nego zemlja koja dobro rodi; / Skidaj, curo, te dukate s vrata, / da ja lupam o birtaška vrata; / Bogati se za dukate ljube, / sirotinja samo od milinja; / Marama mi i skuti sa zlatom, / niz veliki dukata pod vratom* (Janković 1970: 105).

Mnoštvo je primjera za odrednice rasipnost, raspojasanost i putenost, npr.: *Ljubila sam i popa i fratra / sad mi želja ljubiti učitelja; / Blago meni i mojemu tilu, / kad ja sidim na gospodskom krilu; / Gospoda su gospodskoga zvanja, / al' seljačkog vole milovanja* (Janković 1974: 120, 121).

U skupini koju je Janković naslovio „Bećarske“ lirski je subjekt počesto u muškome rodu, a inače preteže ženski subjekt. U toj je skupini, među ostalim, moguće naći primjere i za inat, vinsko-rakijašku kulturu:

Alaj ću se kerit i bećarit, / nema toga tko će mi zabranit; Bećar 'oda kud je njemu zgodna, / ne mogu mu ništa ni gospoda; Ja sam bećar, a otac mi lola,

/ sva će zemlja otići do đavola; Konji vrani, ko vas, Bože, 'rani?! / Otac stari, a sin se bečari; Ne bojim se vike ni galame, / sedam sela da udari na me; Pijem vino i rakiju gorku, / opet volim garavu devojk; Pijem vino da sam rumeniji, / a rakiju da sam veseliji; Pijem, pit ću, kapital popit ću, / samog sebe trezan obesit ću; Pit ću vina, dok je Varadina, / i rakije dok je Slavonije. (Janković 1974: 98-107).

U Prčićevoj zbirci nalazimo potvrde da postoje potpuno iste odrednice, koje V. Brešić navodi kao svjetonazorne: *Tamburaši, svirajte bečarac, / da vidite kaki sam pijanac; Mene nana rodila u petak, / u svakom sam prkosu početak; Usprkos ću prkositi svitu, / pa ću svoju poljubiti diku; Tri je dana soba mirisala, / od pomade i od cure mlade; Alaj volim u kolu igrati, / kad se dika kraj mene uvati; Šta je kome što ja trošim moje, / Polak moga, polak ženinoga; Nije šala varati bečara, / ja sam mala četiri varala (Prčić 1970: 89-120).*

Nadalje, i u Prčićevoj i u Jankovićevoj zbirci moguće je pronaći primjere i za sve druge odrednice Brešićeve klasifikacije i Užarevićeve poetičke elemente bečarca.

I ova kratka komparacija pokazuje da je riječ o poklapanju i preklapanju poetičkih, svjetonazorskih i semantičkih modela i deseteračkih minimalnih oblika, tzv. *pismica* u šokačkih i bunjevačkih Hrvata na tlu Slavonije i Srijema i Bačke.

Versifikacijska razina

Minimalni deseterački usmeni oblici, odnosno *pismice* Bunjevaca i Šokaca, koje su zabilježili Prčić i Janković sastoje su uglavnom od istog tipa deseteraca, s cezurom iza četvrtoga sloga. U bečarcu je npr. riječ uglavnom o deseteračkom dvostihu „s trohejskom inercijom i cezurom iza četvrtoga sloga“ (Užarević 2012: 143), a takvo bi se opažanje moglo primijeniti i na većinu deseteračkih dvočlanih, tročlanih i četveročlanih minimalističkih oblika u Prčićevoj i Jankovićevoj zbirci. Međutim, ono što je već zapazio i Janković jest da je u ovim oblicima neobično važan poetički element rima, koja je ovdje „neobično pokretna i polifunkcionalna“ (usp. Užarević 2012: 154).

Važnost rime primijetio je već i Slavko Janković koji u prvoj knjizi *Šokačkih pismica* analizirajući napjeve *pismica* ustvrđuje „metričko-ritmičke odnose“ i zaključuje da se *pismice* može podijeliti u četiri vrste pa tako u prvu vrstu mu pripadaju napjevi „u kojima je metrički deseterac pretvoren u ritmički“ (Janković 1967: 31). Iako Janković analizira napjeve, odnosno glazbene stope i melodijske osobine napjeva, odnosno s kojeg dijela glazbene ljestvice napjeva započinje, percipirao je svakako da su *pismice* melodijski uvjetovane, odnosno intermedijalne (usp. Užarević 2012: 150).

Josip Užarević u studiji *Poetika bečarca* izdvaja rimu kao jednu od poetičkih čimbenika u bečarcu, uz minimalizam, intermedijalnost, dvočlanost, autoironiju, šalu i podbadanje, samoopjevavanje i natpjevavanje (usp. Užarević 2012: 149-160). Užarevićeva analiza *pismica* pokazala je da je rima uglavnom ženska, da se ne pojavljuje samo na kraju stihova (međustihov-

na), već i u polustihovima (leoninska) te i u riječima unutar polustihova (Užarević 2012: 155). Nadalje, Užarević je pokazao kako se naglasak nekih višesložnica koji bi trebao biti na kraju riječi u pojedinim slavonskim govorima (npr. Gundinci) pomiče kako bi se postigla ženska rima.

Jezična razina

O jezičnim osobitostima *pismica* prvu je informaciju i prolegomen jezičnoj analizi načinio Slavko Janković u uvodnim tekstovima prve knjige svog troknjižja *Šokačke pismice*. Prvi tekst je naslovio „Narječja i govori”. U njemu navodi ikavske, ekavske i poluikavske govore u kojima su *pismice*. Svi ovi govori pripadaju slavonskome dijalektu. Također, navodi sela u kojima se govori ekavica, zatim miješana ikavica i jekavica, što tumači utjecajem migracija stanovništva iz drugih krajeva u Slavoniju. Janković je izdvojio i neka fonološka, morfološka i leksička obilježja slavonskoga dijalekta i lokalnih idioma, kao što je npr. ispadanje glasa o u početnom položaju, npr. *vaj, va, vo*, zamjena glasa v glasom v, npr. tamno u *tavno*, sažimanja vokala, npr. *ma* umjesto *moja*, atipične sufikse kao *igraje, pivaje, primaje*, specifičnu tvorbu imperativa, npr. *neka, nekate* umjesto *nemoj, nemojte*. Specifični su glagoli *dojti, najti, zajti*.

Već u ovom tekstu Janković je uočio i važnost naglasaka ističući da su sačuvani „stari naglasci”, pod kojima vjerojatno podrazumijeva staroštokavske naglaske. Također, uočio je vrijednost autentičnih naglasaka u ostvarivanju rime i metra.

U prve dvije knjige Janković je uvrstio i rječnik, koji pokazuje leksičko blago slavonskih govora iz okolice Vinkovaca i Slavonskoga Broda.

U drugoj knjizi *Šokačkih pismica* (1970.) Janković je u uvodu priložio svoj tekst „O jeziku” koji se osvrće na posuđenice i tuđice u jeziku *pismica*. On uočava u hrvatskome jeziku i izdvaja latinizme, germanizme, talijanizme, hungarizme i turcizme. I na kraju ovoga teksta osvrće se na potrebu čuvanja izvornog jezičnog oblika teksta: „Nikako ne smijemo u pjesničkim djelima mijenjati akcentuaciju jer se time ruši pjesnička konstrukcija (metrika). Ako za stihove postoji napjev, onda to čak i nije moguće. Stari napjevi su nam sačuvali naglaske i čak nam često mogu otkriti porijeklo stanovitih stihova” (Janković 1970: 9).

Leksičke osobitosti *pismica* moguće je vidjeti i u priložena dva rječnika „stranih i šokačkih manje poznatih riječi”, kako ih naziva autor. Janković donosi i podrijetlo riječi. Razvidni su turcizmi, germanizmi, grecizmi, romanizmi, hugarizmi.

Prčićeva zbirka iz 1970. donosi *pismice* u pretežito ikavskom govoru:

Svitu muka, što sam vitka struka, / Bog do tilo, a nana odilo(40, 93); *Nisam lipa ko što ima lipi / Al se znadem umiliti diki* (80 / 98), *Pravo cviče uvenuti neće / Prava dika privariti neće* (88); *Dođi diko, al nemoj oklivat' / Dobro znađeš da će me sekirat* (103). Javlja se i hiperikavski oblik *jisti*.

Rijetki su primjeri u kojima se pojavljuju ijekavski oblici, npr.: *Ljub' me, diko, s obadvije stane, / A najviše među oči čarne*.

Javljaju se i poneki ekavski oblici: *Dođi meni, moj golube beli / Dođi meni pa me razveseli* (99); *Blago j meni kad sam šećer beli / Pa se za me svađaju švaleri!* (118), te: *Curo moja ti ugasi sveću / Ja ti više dolazit neću* (32).

Neke fonološke osobitosti u bunjevačkim *pismicama* su slične onima u šokačkima, poput ispadanja nekih vokala, npr. ispadanje glasa h u završnoj poziciji, glas h u početnoj poziciji '*fala, bi*' umjesto bih, ispadanje infinitivnog i, npr. *ljubit'* i zamjene. Vrlo česta je apokopa j' umjesto je.

Morfološke osobitosti su sufiksi, npr. *krasu* umjesto *krase*, *volu, volidu, gledu, kudan* – *kuda*, *narumenisala, obigenisala, glediš* umjesto *gledaš, noćiva* itd.

Leksičke osobitosti pokazuju da u bunjevačkim govorima ima podudarnosti u lokalizmima. Javljaju se često leksemi *dika, lola, bećar, snaša, čika*, ali javljaju se i neki specifično bunjevački: *gazdovanje, salašar, konđa*, kao i apostrofi: *mamo, tato, nane, babo*.

Podudarne posuđenice su: *švaler, salaš, kastrola, sokak, čeze, ćošak, komšinica, pendžer, atar, molovan, ambrelo, farba, uncut, ireš*. Prevladavaju turcizmi i hungarizmi, a osjetno je manje germanizama i romanizama, što se može tumačiti činjenicom da su Šokci iz okolice Vinkovaca kao graničari više dolazili u dodir s njemačkim, talijanskim i francuskim jezikom.

Cjelovitija komparacija zasigurno bi pokazala da se jezik bunjevačkih i šokačkih *pismica* vrlo često podudara u fonološkim, morfološkim i leksičkim osobitostima, no i mjesta razlike. U konačnici, u bunjevačkim Prčićevim zapisima je sačuvan čistiji dijalektalni oblik od onoga u Jankovićevim zbirkama. Već je i sam Janković ustvrdio miješanje slavonskodijalektalnih govora sa standardom, a Užarević konstatira da je „jezik bećaraca i pismica zapravo svojevrsan nadsustav koji radi poetičkih i pjesničkih učinaka uključuje i transformira ne samo lokalne govore nego i elemente standardnoga jezika (Užarević 2012: 1963).

Zaključak / Prčićevo mjesto unutar hrvatskoga nacionalnoga književnoga korpusa s obzirom na folklorističko djelovanje

Djelovanje Ive Prčića (Subotica, 15. V. 1894. – Subotica, 12. V. 1959.) na bilježenju usmene književne bunjevačke i šokačke baštine je važno recipirati u kontekstu cjelovitoga korpusa hrvatske književnosti. Prve pjesme je zapisao kao šesnaestogodišnjak i objavljene su u knjizi Blaška Rajića *Narodno blago* 1910. Iako zbog bolesti nije mogao nastaviti školovanje nakon gimnazije, posvetio se skupljanju bunjevačkih pjesama, poslovice i pripovjedaka, surađivao je u *Subotičkoj Danici*, u radu Pučke kasine i Hrvatske kulturne zajednice. Interes za bunjevačku kulturu i tradicijski život pokazao je objavljujući knjige *Subotica i Bunjevci* (1936.), *Bunjevački narodni običaji* (1937.), *Bunjevačke narodne pisme* (1939.), *Bunjevačke groktalice* (1942., u ediciji *Hrvatske narodne pjesme* Matice hrvatske, X.). U časopisima, ponajviše u *Subotičkoj Danici* je objavljivao članke o aktualnim problemima iz živo-

ta bunjevačkih Hrvata. *Bunjevačke narodne pisme* (1971) objavljene su nakon njegove smrti, ali a u časopisu *Klasje naših ravni* objavljujvana je njegova ostavština.

Djelovanje Ive Prčića na skupljanju i objavljivanju usmene bunjevačke književnosti ocijenio je već Geza Kikić u pogovoru posthumno objavljenih *Bunjevačkim narodnim pismama* 1971., navodeći da je zahvaljujući toj i prethodnoj knjizi iz 1939., kao i knjigom grokotalica Prčić pridonio da se dobije „cjelovita slika usmenog narodnog pjesništva bunjevačkih Hrvata, koja se sakuplja još od prvih godina narodnog prepорода te ih nalazimo na stranicama hrvatskih listova između 1870 – 1876“ (Kikić u Prčić 1971: 229).

Bunjevačke narodne pisme I. Prčića svrstavaju i među značajnije skupljače unutar cjelovite povijesti hrvatske književnosti. Njegov rad je značajan iz nekoliko razloga. Ponajprije, sačuvao je usmenu baštinu jednog dijela hrvatskoga naroda, koji je danas odvojen od matične zemlje, ali pokazuje da je mnogim svezama bunjevačko usmeno pjesništvo povezano posebice sa slavonskim, šokačkim, odnosno hrvatskim panonskim prostorom, ali i da se svojim oblicima, izrazom, jezikom, tematikom i širim svjetonazorskim, mentalitetnim i filozofskim konceptom uklapa u hrvatski nacionalni književni korpus. Stoga je Prčićevo djelo potrebno podrobnije istražiti, njegove zapise temeljito uspoređivati sa zapisima nastalim na tlu RH, kao i onima izvan matične zemlje, kao u npr. Mađarskoj, gdje je marljivi zapisivač Đuro Franković objavio bečarce nastale u hrvatskom narodu koji ondje živi. Samo takvim analizama može se stvoriti cjelovita slika o bogatom, ali i disperziranom korpusu hrvatske književnosti. Centralizirani pristup neće donijeti adekvatne plodove.

Literatura i izvori:

Basariček, Đuro. 1916. *Kolo pjesmarica. Zbirka narodnih pjesma i poskocića što se u kolu pjevaju (bez kajda)*, Zagreb: Knjižara St. Kugli.

Bašić Palković, Ivan. 2009. Melodije bunjevačke prošlosti-Lirske pisme Bunjevaca, *Rič bunjevačke matice, interno glasilo za nauku, kulturu i stvaralaštvo*, br. 35-36., Subotica, str. 18.

Botica, Stipe. 2013., *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Zagreb: Školska knjiga.

Bošković-Stulli, Maja, Zečević, Divna. 1978. *Povijest hrvatske književnosti, knj. 1 / Usmena i pučka književnost*, Zagreb: Liber, Mladost.

Vladimir Nimčević

MLADI PJESNIK I IDEOLOG MATIJA EVETOVIĆ

MANJE POZNATE ČINJENICE

Matija Evetović (1894. – 1972.) spada u red najznačajnijih međuratnih hrvatskih intelektualaca iz Bačke. Također spada među prve bačke Hrvate koji su svoje srednje i visoko (fakultetsko) obrazovanje stekli izvan Ugarske (u Hrvatskoj i Bosni), od kojih se po povijesnom značaju svakako izdvajaju kulturno-prosvjetni djelatnik leonardovske svestranosti Josip Andrić (1894. – 1967.), te odvjetnik, publicist i političar Joso Prčić (? – ?). Jedan je od

prvih ozbiljnih istraživača povijesti bačkih Hrvata – Bunjevac a i Šokaca. Kao rezultat njegova istraživačkog rada nastalo je više knjiga i radnji, od kojih se svakako po značaju izdvaja njegovo kapitalno djelo *Kulturna povijest bunjevačkih i šokačkih Hrvata* (1941.). Nažalost, ovo Evetovićevo djelo nije ugledalo svjetlost dana u ruhu koje zaslužuje s obzirom na svoj historiografski značaj (NIU „Hrvatska riječ“, 2010.). Evetović se okušao i u književnosti. Malo je poznato da je u mladosti napisao nekoliko pjesama vjerske i rodoljubive tematike. Međutim, poput mnogih svojih suvremenika, Evetović nije bio uključen samo u kulturne tokove, nego i u politički život. Bio je predstavnik Južnougarskog kluba u Narodnom vijeću Slovenaca, Hrvata i Srba 1918., poslije Prvoga svjetskog rata član Hrvatske seljačke pučke stranke, a poslije Obznane 1924. član režimskih stranaka (Narodne radikalne stranke i Jugoslavenske radikalne zajednice).

Rođen je 1894. u Bačalmašu (danas Mađarska). Potekao je iz hrvatske obitelji, koja je dala obrazovane ljude. Njegovi stričevi su bili talentirani društveno angažirani svećenici. Ante Evetović Miroљub (1862. – 1921.) je

bio pjesnik, Ivan Evetović povjesničar, političar i narodni zastupnik (1860. – 1923.). Sigurno je da je njihov primjer ponukao mladog Matiju da se poslije osnovne škole opredijeli za gimnaziju i uopće društvene znanosti. Međutim, kao nacionalno svjestan Hrvat Evetović je u subotičkoj Gradskoj mađarskoj višoj gimnaziji došao u sukob s društvom i profesorima koji su bili nadojeni šovinizmom. Odlukom nastavničkog vijeća Evetović je školske 1909./1910. godine kao učenik šestog razreda isključen iz gimnazije pod obrazloženjem da „sablaznjava svoje školske drugove svojim nepatriotskim izjavama“¹, pa je zato morao svoje srednje obrazovanje završiti u Travničkoj gimnaziji (sedmi i osmi razred s maturom). O njegovom školovanju u ondašnjoj gimnaziji nema dostupnih podataka, ali se iz kasnijih događaja može zaključiti da mu je proširilo vidike i učvrstilo svijest o pripadnosti hrvatskom narodu. Nakon toga upisao je filozofiju, najprije u Budimpešti, a zatim u Zagrebu, na Mudroslovnom fakultetu.

Po izbijanju ratnog stanja između Austro-Ugarske i Srbije, koje je dovelo do sukoba globalnih razmjera poznatog u svjetskog historiografiji pod nazivom Prvi svjetski rat, Evetović je, poput mnogih svojih kolega-suvremenika, morao prekinuti svoje školovanje i civilno odijelo zamijeniti uniformom carsko-kraljevske vojske. O Evetovićevom službovanju u carsko-kraljevskoj vojsci također nema mnogo dostupnih podataka, ali oni bi, ukoliko bi postali raspoloživi za istraživače, sigurno rasvijetlili kontekst u kojem su nastale njegove prve pjesme. Posredno, iz bolje dokumentiranih iskustava suvremenika slične sudbine (Miloša Crnjanskog i dr.), može se pretpostaviti kakvo je bilo Evetovićevo ratno iskustvo. Poslije regrutacije (26. rujna 1914.), Evetović je upućen na frontu da se poput svojih predaka bori za očuvanje narušenog integriteta i suvereniteta Austro-Ugarske Monarhije i opstanak vladarske kuće Habsburg. Razumije se da nije bio jedini bački Hrvat kojeg je snašla ova sudbina. Osim njega, u vojnu službu su pozvani i Mirko Ivković Ivandekić, Stipan Matijević, Šimun Milodanović, Beno Sudarević, Luka Plesković, Andrija Pletikosić, Stipan Vojnić Tunić i dr.² Odlazak tolikog broja fizički i umno sposobnih ljudi odrazio se na kulturne i političke prilike Hrvata u Subotici. Među ostalim, ugašen je *Neven*, posljednji javni bastion slobodne hrvatske misli u Subotici.

1 Za opći pregled života i rada Matije Evetovića vidjeti: Stevan, Mačković. 2007. Evetović, Matija, U: *Leksikon podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*. Subotica: Hrvatsko akademsko društvo, 53-55.

2 Još nije u potpunosti rasvijetljeno kakvu su točnu ulogu u ratu imali Luka Pletikosić i Andrija Plesković, koji su također tijekom jednog dijela svog života bili dijelom hrvatskog pokreta u Subotici. Za Pleskovića se zna da je pred rat bio bilježnik vojnog suda u Budimpešti (*Bácskai Hirlap*, 10. studenoga 1918., str. 1.). Za Pletikosića pak iz pisanja poslijeratnog zavijačnog tiska može se izvući samo toliko da je rat promijenio njegovo raspoloženje prema sunarodnjacima. Naime, nije se priključio osloboditeljskom pokretu Blaška Rajića, nego je ostao politički pasivan, sve dok se nisu učvrstile nove međunarodne i lokalne prilike. Potom se priključio Narodnoj radikalnoj stranci te je kao njen povjerenik postavljen za gradonačelnika Subotice s osnovnim zadatkom da očisti gradsku upravu od hrvatskih rodoljuba. U izvršavanju tog zadatka, koji mu je donio lošu reputaciju kod sunarodnjaka, Pletikosić je pokazivao nemilosrdnost, koja je, prema pisanju *Nevena*, bila svojstvena samo časnicima austrougarske vojske. (*Subotičke novine*, 18 lipnja 1921., str. 1; *Neven*, 13. listopada 1921.)

Tako je poslije duljeg vremena jedna generacija bačkih Hrvata došla u priliku iskusiti rat. Međutim, iskustva predaka i potomaka su se razlikovala. Bački Hrvati 17. i 18. stoljeća ratovali su kao kompaktna cjelina pod zapovjedništvom svojih narodnih vođa kapetana iz ratom proslavljenih plemenitih obitelji Markovića, Vidakovića i Sučića i uz nadoknadu u vidu dozvole za naseljavanje Subotice, Baje i Segedina i s tim u svezi produženje svoje vrste na tlu Ugarske. Za prvoga subotičkog kapetana Luku Sučića je u franjevačkim zapisima izričito zabilježeno da je prema svojim bližnjima (pod kojima vjerojatno treba razumjeti i podređene vojnike) bio ljubazan i prijatan, a prema neprijateljima divlji (*truculentus vel ipso aspectu in hostes, ast comis et blandus in suos*). S druge strane, Evetovića i njegove sunarodnjake-suzavičajce rat je odnio na razne strane. Nalazili su se pod zapovjedništvom njemačkih i mađarskih časnika, koji su pokazivali malo obzira prema svojim podčinjenim vojnicima slavenskog podrijetla. Kao da nije bilo dovoljno što su bili izloženi ratnim naporima, koji su uzevši za sebe bili prilično teški, Slaveni u službi carsko-kraljevske vojske bili su nerijetko predmetom teških sumnjičenja svojih nadređenih. Sumnju u slavensko podaništvo je potpirivala austro-ugarska ratna propaganda, koja je predviđala propast ne samo slavenstva Rusije i Srbije, nego i Austro-Ugarske. U takvim okolnostima, Evetović i njegovi ratni drugovi slavenskog podrijetla su sigurno imali sumorne i pesimistične predstave o budućnosti koja čeka njih i njihov rod u slučaju pobjede centralnih sila (Austro-Ugarske i Njemačke).

Međutim, posljednje dvije ratne godine (1917. i 1918.) donijele su promjene u odnosu snaga između zaraćenih snaga i nova politička strujanja u Austro-Ugarskoj. Ove promjene su se odrazile i na položaj subotičkih i ostalih bačkih Hrvata. U Subotici je popustila stega vlasti nad preostalim hrvatskim intelektualcima³, čiji životi su u jednom trenutku visjeli o koncu. Nastao je prostor za slobodnije djelovanje. Tako je Blaško Rajić preko posebnog kurira slao dopise iz Bačke redakciji zagrebačkog dnevnika *Novine*, iza kojih je stajao dugogodišnji prijatelj bačkih Hrvata grkokatolički svećenik Janko Šimrak (1883. – 1946.). U isto vrijeme, u Suboticu su pristizali dopisnici zagrebačkih listova, od kojih vrijedi izdvojiti Mihovila Tomandla (1894. – 1963.), i izvještavali hrvatsku javnost o prilikama subotičkih Hrvata. Tako je usprkos svim zaprekama ugarskih vlasti u Zagreb dospio glas potlačenog bačkog Hrvata. Hrvatska javnost se iz dopisa mogla osvjedočiti o ustrajnosti bačkog Hrvata, koji se usprkos izazovima nije prepustio melanholiji, nego se još revnosnije posvetio Bogu. Tako zagrebačke *Novine* od 1. siječnja 1918. pišu o prilikama subotičkih Hrvata:

„Na licu pako tih snažnih Bunjevaca vidi se golubinja slavenska ćud. Opazio sam, da vrlo rado dolaze u crkvu i pobožno mole iz molitvenika, u kojem se nalaze molitve i pjesme sastavljene lijepom ikavštinom. U subotičkim se crkvama nalaze isповjedaonice mađarske, njemačke i bunjevačke,

³ Tijekom rata hrvatska scena je ostala bez nekoliko jakih figura, od kojih se svakako ističu Pajo Kujundžić i Lazo Mamužić. Prvi je umro 1915., a drugi 1916. godine. Obojici su životi prve dvije godine rata visjeli o koncu.

*I razidje se četa ova mala,
A k njoj se družī i naraštaj mlad;
Da svijeta širom radi za spas duša,
Za njihov život posvećuje rad,
I složno drži, razdvajat se neće
A vjerno služi Kristu, crkvi vijek,
Pa snadju li ju boli, rane teške,
Zna bit će dobar Srce Krista lijek.
A zavjeri se, da do hladnog groba
Vijek radit' će, a sve na slavu Boga!*

Imajući u vidu sudbinu hrvatskih intelektualaca za vrijeme Prvoga svjetskog rata 1914. – 1918. i napis iz zagrebačkih *Novina*, koji govori o vjerskom raspoloženju subotičkih Hrvata, može se s punim pravom zaključiti da gornja Evetovićeva pjesma nije plod formalnog bigotizma, kakav je uostalom svojstven katoličkom tisku (*Naše novine*), nego naprotiv, dubokog osjećanja i promišljanja, koja su opet potaknuta iskustvom na fronti. Osim toga, Evetovićeva pjesma ne održava samo pjesnikovo privatno raspoloženje, nego i cijeloga puka. Na to možda upućuje i spomen kolektiva „čete redovnika“ koji upućuju „žarke molbe smjerne“ na „Kristovog slugu“ da „digne kulu, što štitio ju vazda vječni Bog... i koju sruši s Vatikana grom“ da bi na njoj mogli izvjesiti zastave „barjak mira“. Pod „Kristovim slugom“ se vjerojatno misli na rimskog papu, a pod „kulom“ se može razumjeti vjera u Krista uzdrmana ratnim strahotama i beznađem. „Barjak mira“ je očita aluzija na pacifizam, odgovor na vladajući militarizam. Međutim, pacifizam na koji pjesnik aludira nije samo ideja, nego i pokret, koji se već prve ratne godine počeo javljati pod dojmom nezapamćenih stradanja. Pacifizam je neistražen ne samo kao motiv u ratnom pjesništvu bačkih Hrvata, nego i kao ideja u povijesti ideja bačkih Hrvata.

Godina 1918. donijela je veliki preokret u odnosu snaga između zaraćenih snaga, koji se naravno odrazio i na položaj bačkih Hrvata. I dok su u 1918. godinu ušli razočarani što ih je biskup vrhbosanski Josip Štadler (1843. – 1918.) jednom izjavom isključio iz okvira hrvatske države, koja bi nastala confederalnim preuređenjem Austro-Ugarske Monarhije, kraj 1918. su dočekali euforični što su ušli u okvir Kraljevine SHS. Od prevelike radosti nisu mogli naslutiti da to nije ona država koju su priželjkivali tijekom rata – Jugoslavija, nego, kako ju je nazvao jedan od najvećih mislilaca bačkih Hrvata Marko Čović (1915. – 1983.), „nejugoslavenska Jugoslavija, u kojoj su Hrvati banske Hrvatske bili podzastupljeni, a bački Hrvati ne samo potpuno isključeni iz procesa donošenja odluka, nego i pod utjecajem radikalskih elemenata međusobno zavađeni na Bunjevce Hrvate i Bunjevce ne Hrvate, te tako suprotstavljeni. U ovom razdoblju političke nedozrelosti bački Hrvati iznjedrili su nekoliko pjesama uglavnom rodoljubivog i opće ljubavnog karaktera, od kojih vrijedi izdvojiti pjesme Matije Evetovića:

MOJE CARSTVO⁵

*Nemam blaga na tom svijetu,
Bijelog srebra, žutog zlata;
Ve' lka čast u lijepom cvijetu
Od Boga mi nije data.*

*Siromaštvo, ubogarstvo
Pružā meni zemlja ova,
Neka pruža! Imam carstvo
Idealnih svojih snova.*

*Srce moje u svom hramu
Preljubezni rod⁶ svoj krije.
Molitva u vrućem plamu
Za njeg gorke suze lije.*

*A i zemlje orošene
Nova klica, snažna niče;
Ideale porušene
Iz tog kala dignuti će.*

*To mi krijepi dušu mladu
Zadovoljstvo srca to je.
Za spas roda u svom radu
Vlada vječno carstvo moje.*

SRCE MOJE HRAM JE ČEDAN MALI...⁷

*Srce moje hram je čedan mali
U njem plamti žarkog ognja plam,
Što za ljubav roda vazda gori,
Koga samo štovat, ljubiti znam.*

*Ja se u njem često molim Bogu
Za svoj mili preljubezni rod,
Da mu kaže na života stazi,
Kuda mu je upravljati hod.*

⁵ Neven, 30. studena 1918., str. 2.

⁶ Kikić, Geza. 1971. *Antologija poezije bunjevačkih Hrvata*. Zagreb: Matica hrvatska, str. 146, donosi ovaj stih drukčije: „Potišteni rod svoj krije“.

⁷ Neven, 30. prosinca 1919., str. 2.

KANO TIHO ČISTO MORE...⁸

*Kano tiho čisto more,
Takve jesu oči tvoje;
U njem vidim sliku čistu
Nježne duše, nade svoje.*

*Tvoje oči – brze strijele...
Ranila si njima mene
Od tog doba srce moje
S tobom draga gine, vene...*

MOJA PJESMA⁹

*Ponizna je pjesma moja,
Ona nema mnogo boja,
Nit se diže pod oblake.
Ona samo nisko leta,
Traži tužna srca, sveta,
Da im liječi rane svake.*

*Ne pjevam ja ljudske strasti,
Zlobnog ovog svijeta slasti,
Niti nauk ovog doba.
Ne klanjam se idolima,
Nit' ću pjevat, što svijet ima;
Ne ću slaviti svijeta roba.*

*Pjevam Bogu predobrome,
Domu, milom rodu svome,
U čast, slavu Rodoljuba.
Slavim majku svoju dragu...
– Zato riže cijelu snagu
Na tu pjesmu ruku gruba.*

*Moja pjesma traži zato,
Ne od svijeta srebro, zlato,
Već od Boga ljubav svetu
I da daje milom rodu
Ljubav, slogu i slobodu.
Postignut će tada metu.*

⁸ Neven, 31. prosinca 1919., str. 2.

⁹ Neven, 10. siječnja 1920., str. 2.

*Kad si meni lijepi dar
Predala za život cio
– Tvoga srca ljubljen žar.*

*Mjesečina sjaše bajno,
Kad si meni obećala,
Da nas ljubav veže trajno,
Kuju nam je narav dala.
Pred njom smo se zavjerali
Skupa držat' uvijek hod,
Bili sretni, svojni bili
Dok nas krije neba svod.*

MIRUJ, MIRUJ SRCE MOJE!¹²

*Još si tužno srce moje
Što ti pravde nitko ne da?...
Zar li ne znaš, da na zemlji
Svaki svoju korist gleda?!...
Pusti zato tuge svoje.
Miruj, miruj srce moje!*

*Što me tako pitaš tužno:
Zar nit' ljubav tu ne valja?
Ta svijet ovaj nit' ju daje,
A što daje, to je svadja.
Pusti zato boli svoje.
Miruj, miruj srce moje!*

*Tu na svijetu nema pravde,
Nit se ljubav radja čista,
Samo gore tam u nebu
Vječnim sjajem ona blista,
Digni gore oči svoje.
Miruj, miruj srce moje!*

RUŽI¹³

*Ubrao sam ružu bajnu
Sa njezine tanke grane,
Na srce sam metnuo ju,
Da olakšam svoje rane.*

¹² Neven, 21. siječnja 1920., str. 2.

¹³ Neven, 24. siječnja 1920., str. 2.

*Ti si ona krasna ruža,
Što se izmedj trnja krije,
Kada rujna zora svane
Pjesnik ruži pjesme vije.*

MOJA TUGA¹⁴

*Jesensko je tiho večē
Mjesec tugu moju gleda;
Jerbo što i srce želi
Blijedi usud meni ne da.*

*Zato, kad u rajskoj sreći
Misli moje bludit stanu,
Zaboli me srce moje
Iz oka mi suza kanu...*

Ljubav prema rodu, naciji, vjeri, domovini i voljenoj osobi kao dominantni motiv Evetovićevih pjesama objavljenih u ovom razdoblju je potpuno razvidna. Vjerske i rodoljubive komponente u poeziji Matije Evetovića mogu objasniti kao utjecaj njegova strica Ante Miroaljuba Evetovića. Jugoslavenstvo je obilježje mladosti Evetovićeve generacije, koja je u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca vidjela, barem prvih mjeseci njenog postojanja, ostvarenje svojih snova i ideala. Vrijedi, međutim, istaknuti da Evetović, premda se u svojim mladenačkim pjesmama i proznim radnjama očituje kao iskren Jugoslaven, Bunjevce vidi kao dio hrvatskog naroda. Tako u članku „Naša sloboda“ objavljenom u *Nevenu* koncem studenog 1918. piše: „Složno budimo, velim, i držimo se čvrsto mi Hrvati (Bunjevci i Šokci) sa Srbima i Slovencima, da nas više nitko ne razdvoji. (...) Ta svi mi Hrvati (Bunjevci i Šokci), Srbi i Slovenci jednog Boga molimo, svi pjevamo jednim glasom njemu slavu, svi smo od jednoga tijela, po ocu smo i po majci iste krvi i naravi, budimo onda, mila braćo moja svi i jednoga duha.“¹⁵ Ljubavna zanesenost je refleksija pjesnikova osobnog iskustva. Naime, u to vrijeme Evetović je kao još nesvršeni student filozofije stupio u vezu s Jelenom Kulešević, kćerkom Laze Kuleševića, posjednika iz Bačalmaša, s kojom se zaručio 1. svibnja 1920.¹⁶ Kao mladi idealist Evetović još nije ni slutio nevolje s kojima će se suočiti njegov rod poslije samo dvije godine od ulaska srbijanske vojske u Suboticu.

Godina 1920. donijela je nove izazove. Lipnja 1920. Evetović je odlukom gradonačelnika Subotice Vranje Sudarevića imenovan za profesora srpsko-hrvatskoga jezika i filozofije na Bunjevačkoj velikoj gimnaziji.¹⁷ Kon-

¹⁴ *Neven*, 25. siječnja 1920, str. 2.

¹⁵ *Neven*, 30. studena 1918, str. 2.

¹⁶ *Neven*, 4. svibnja 1920., str. 3.

¹⁷ *Neven*, 19. lipnja 1920., str. 3; *Neven*, 19. kolovoza 1920., str. 1.

cem kolovoza 1920. osnovano je prosvjetno društvo „Neven“, u čiji upravni odbor je izabran i Evetović.¹⁸

Pred izbore za ustavotvornu skupštinu studenoga 1920. beogradski i novosadski mediji su objavili prve napise uperene protiv bačkih Hrvata. Skupina studenata subotičkog Pravnog fakulteta, tek pridošlih iz Srbije i drugih srpskih krajeva, na nagovor svojih profesora pokušala je opstruirati Bunjevačko-šokački sabor 10. listopada 1920.¹⁹ Koncem listopada 1920. Evetović je položio profesorski ispit iz srpskohrvatskog jezika i književnosti na Kraljevskom sveučilištu u Zagrebu.²⁰ Dana 6. studenog 1920. u Pučkoj kasini priređeno je slavlje u čast Josi Prčiću i Matiji Evetoviću, koji su položili odvjjetnički, odnosno profesorski ispit. Evetoviću je nazdravio Matija Išpanović, a Prčiću Mijo Mandić. To je bio jedan od posljednjih skupova, na kojem se okupila većina rodoljubivih hrvatskih intelektualaca u Subotici.²¹ Uskoro su uslijedile unutarnje razmirice koje su iznjedrile krupne podjele. Dana 9. studenog 1920. s čela gradske uprave je sišao hrvatski rodoljub Vranje Sudarević, a na njegovo mjesto su došli neprijatelji bačkih Hrvata nadžupan Pavle Dobanovački i gradonačelnik Andrija Pletikosić.²² Pod Pletikosićem gradska uprava je očišćena od hrvatskih rodoljuba, na čije mjesto su postavljeni poslušnici Narodne radikalne strane i Demokratske stranke. Do konca godine Evetović je sigurno već postao svjestan da je došao kraj njegovoj mladenačkoj bezbrižnosti i da su na pomolu krupne promjene.

S čistkama u subotičkoj gradskoj upravi vremenski je koincidirala smrt njegova strica Ante Evetovića Miroljuba (24. veljače 1921.) Matija se kao sinovac pojavio na samrtnom odru ovog velikog hrvatskog pjesnika.²³ Tijekom 1921. Evetović je nepravdu nad bačkim Hrvatima počeo osjećati na svojoj koži.²⁴ Listopada 1921. premješten je iz subotičke gimnazije u Srbobran, a na njegovo mjesto je doveden Dragoslav Đorđević iz okolice Kraljeva.²⁵ Profesorska služba odvela je Evetovića 1922. i u Vršac. Usprkos izazovima, Evetović je sudjelovao u radu prosvjetnog društva „Neven“. Dana 28. listopada 1922. položio je u Zagrebu dvosatni strogi ispit iz hrvatsko-srpske književnosti i jezika.²⁶

Godine 1923. donijela je nove rezultate i izazove. Evetović je 27. svibnja 1923. izabran u upravni odbor prosvjetnog društva „Neven“ u svojstvu

¹⁸ *Neven*, 1. rujna 1920., str. 3.

¹⁹ *Neven*, 16. listopada 1920., str. 2.; *Subotičke novine*, 16 listopada 1920., str. 1.

²⁰ *Neven*, 29. listopada 1920., str. 3.

²¹ *Neven*, 10. studenog 1920., str. 2.

²² *Neven*, 9. studenog 1920., str. 2; *Neven*, 10. studenog 1920., str. 2.

²³ *Neven*, 30. siječnja 1921., str. 2.

²⁴ *Neven*, 6. listopada 1921., str. 2; *Neven* od 14. listopada 1921, str. 3.; *Subotičke novine* od 8. listopada 1921, str. 3.

²⁵ *Neven*, 14. listopada 1921., str. 3.

²⁶ *Neven*, 4. studena 1922., br. 43, str. 3.

drugog potpredsjednika.²⁷ Dana 10. kolovoza 1923. umro je drugi Matijin stric – Ivan Evetović. Sada je Matija sigurno već uvidio ranjivost svog profesorskog položaja. Tako je 12. studenog 1923. napustio profesorsku službu i zaposlio se kao privatni činovnik u osiguravajućem zavodu.

Hrvatsko prosvjetno društvo „Neven“ održalo je 17. veljače 1924. svečano sijelo u spomen Anti Miroljubu Evetoviću, na kojem je slušatelje pozdravio njegov sinovac Matija Evetović.²⁸ Tijekom 1924. Tome Matković, Grga Dedin, Ivan Tolj, Ivan Vidaković i Ivan Perešić osnovali su u Subotici Hrvatsku seljačku pučku stranku²⁹ kojoj se priključio i Matija Evetović. Iako je bio član HSS-a, Evetović se pojavljivao na skupovima Bunjevačko-šokačke stranke.³⁰ Međutim, subotički ogranak HSS-a nije mogao uspješno privesti kraju ni prvu godinu svog postojanja. Bio je izjedan unutarnjih razmiricama.³¹ Još veće nevolje i preokreti su nastali kada je je ministarsko vijeće 23. prosinca 1924. donijelo „obznanu“ protiv HSPS-a. Subotički radićevci su se našli na udaru mjesne policije. Godina 1925. počela je u znaku privođenja članova HSPS-a u Subotici. Među privedenima su bili: odvjetnik Mihovil Katanec, trgovac Stipan Matijević, student prava Ivan Tolj, trgovac Ivan Babić, trgovac Grgo Dedin, posjednik Tomo Matković, te odvjetnički kandidati: Dragutin Perc, Stjepan Doljanin i Matija Jankač.³² Policajci su maltretirali Grgu Dedina i Ivana Tolja. Tolj je mučen u hodniku policijske stanice, a Dedin u detektivskoj sobi.³³ Matija Evetović, koji je trebao biti nositelj kandidatske liste HSS-a u Subotici, prešao je u vrijeme pogroma protiv članova HSPS-a u Narodnu radikalnu stranku.³⁴ Uskoro je postao ravnatelj Niže ženske gimnazije.³⁵ Tako je prestalo jedno zanimljivo razdoblje Evetovićeve života obilježeno pjesničkim izražavanjem osobnih ali i kolektivnih htijenja i nadanja i otpočelo drugo, zrelije razdoblje ispunjeno službom antinarodnoj radikalnoj stranci ali i mukotrpnim istraživanjem kulturne prošlosti povijesti bačkih Hrvata Bunjevaca i Šokaca. Upravo će rezultati ovih istraživanja donijeti Evetoviću vječno iskupljenje za apstinenciju od borbe njegovih sunarodnjaka za ravnopravan položaj u jugoslavenskoj državnj zajednici.

²⁷ *Subotičke novine*, 9. lipnja 1923., str. 3.

²⁸ *Hrvatske novine*, 23. veljače 1924., str. 3.

²⁹ *Hrvatske novine*, 2. svibnja 1925., str. 3.

³⁰ *Neven*, 25. prosinca 1924., 1-2.

³¹ *Bunjevačke novine*, 5. prosinca 1924., str. 2-3.

³² *Bácsmegyei Napló*, 6. siječnja 1925., str. 4; *Bácsmegyei Napló*, 13. siječnja 1925., str. 2.

³³ *Neven*, 16. travnja 1925., str. 2.

³⁴ *Hrvatske novine*, 10. siječnja 1925., str. 1.

³⁵ *Neven*, 10. prosinca 1925, str. 1.

Zaključak

Život i djelo Matije Evetovića samo su djelomično rasvijetljeni. Izvan vidokruga povjesničara ostalo je mnogo epizoda Evetovićeve života, posebice iz njegove mladosti. Ove epizode objašnjavaju ne samo neke Evetovićeve političke odluke, kao što je prelazak iz oporbene Hrvatske seljačke republikanske stranke u režimsku Narodnu radikalnu stranku, nego kompleksnu sliku subotičke političke scene pune neočekivanih i nelogičnih obrta. Kao jedini način za dobivanje cjelovite predstave o političkoj prošlosti Matije Evetovića i međuratne Subotice nameće se sustavno čitanje lokalnog tiska (*Neven, Subotičke/Hrvatske novine, Bácsmegyei Napló* itd.). Isto vrijedi i za Evetovićevo djelo. Znanstvenoj i široj javnosti uglavnom su poznati Evetovićeve znanstveni doprinosi, dok su njegovi mladenački pjesnički pokusi poznati samo užem krugu istraživača. Do potpunog Evetovićeve pjesničkog opusa moguće je doći također sustavnim čitanjem zavičajnog tiska, budući da Evetović za života nije sabrao svoje pjesme u zbirku. Kao pjesnik, Evetović se umnogome ugleda na svog strica Antu Evetovića Miroljuba, koji je također pisao pjesme rodoljubivog i vjerskog karaktera. Spoj rodoljubivog i vjerskog je uostalom značajka poezije i Evetovićeve starijeg suvremenika Blaška Rajića, vršnjaka Josipa Andrića i Josipa Đide Vukovića, ali i pjesnika mlađe generacije kao na primjer Alekse Kokića i Ante Jakšića. Imajući u vidu to, može se reći da je Evetović jedan od posljednjih predstavnika ove vrste poezije u bunjevačko-šokačkih Hrvata, čiji početci sežu još u vrijeme Grgura Peštalića (*Slava delija sadašnjih i drugih slavinske krvi dostojna starih uspomena plemenite Bačke*, 1790.), koja u svoju zrelu fazu ulazi s mlađom generacijom preporoditelja (Nikola Kujundžić, Ante Evetović Miroljub i dr.) a zamiranje doživljava pod komunističkim vlastima. Usporedna i interdisciplinarna analiza ove poezije iznjedrila bi brojne spoznaje vrijedne ne samo za istraživače književnosti, nego i povijesti bačkih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca.

**KRITIČKA ČITANJA
KNJIŽEVNOGA NASLJEĐA**

Mirko Ćurić

ANTUN GUSTAV MATOŠ KAO DRAMATIČAR I KAO SONETIST

Dani Antuna Gustava Matoša

U sklopu književne manifestacije Dani Antuna Gustava Matoša pokrenuta je Knjižnica Matošev milenij koja treba ne samo istraživati manje poznate segmente Matoševa djelovanja (kakav je njegov dramski opus), već i revalorizirati današnje spoznaje i ocjene Matoševa književnog rada, u skladu s novim književno-teorijskim i književno-povijesnim čitanjima. Knjižnica Matošev milenij logičan je i produktivan nastavak projekta započetog 2013. kada je pred 140. Matošev rođendan u Tovarniku Helena Sablić Tomić sazvala inicijalni sastanak glede utemeljenja nove manifestacije – Dana Antuna Gustava Matoša – na kojem su sudjelovali predstavnici HAZU-a, Ministarstva kulture RH, Matice hrvatske iz Zagreba, Društva hrvatskih književnika, Katedre za hrvatsku književnost osječkog i zagrebačkog Filozofskog fakulteta i Općine Tovarnik. Taj je sastanak urodio Prvim danima Antuna Gustava Matoša koji su održani 12. i 13. lipnja 2014. u Tovarniku, kojima je sukladno dogovoru, nositelj Slavonsko-baranjsko-srijemski ogranak Društva hrvatskih književnika. Središnje događanje bio je znanstveni skup koji je oblikovao Goran Rem pod nazivom „Antun Gustav Matoš: Matrica moderniteta“, održan u tovarničkoj osnovnoj školi koja nosi Matoševo ime. Sudjelovalo je petnaestoro kroatista, komparatista i povjesničara umjetnosti, pod predsjedanjem Gorana Rema. Plenarno su izlagali Krešimir Bačić i Miroslav Mićanović. Rigoroznom trostrukom međunarodnom recenzurom radovi su pozvani i objelodanjeni u svesku 7 *Poznanskie Studie Slawistyczne* iz Poznania, koji su uredili Krystyna Pieniazek Marković i Goran Rem. Časopis je, u tri stotine primjeraka, predan, uz predstavljačku riječ glavne urednice časopisa, svim sudionicima Šestog hrvatskog slavističkog kongresa, u Vukovaru, 10. rujna 2014. Također je iz koncepcije časopisa izvedeno šest saziva aktiva AZOO (skupovi pod nazivom „A što je Matoš nego hrvatska književnost“), u Vinkovcima, Slavonskom Brodu, Požegi, Đakovu, Osijeku i Čačincima. Radovi objavljeni u poznanjskom zborniku kasnije su, uz odre-

onal Association of Theatre Critics, Društva hrvatskih književnih kritičara i teatrologa i Hrvatskog filološkog društva. Dobitnik je „Povelje uspješnosti Julija Benešića“ u 2010.

Dr. sc. Ivan Trojan je priredio, napisao studiju te prvi puta objavio jedinu Matoševu dramu *Malo pa ništa*, iako dosadašnji proučavatelji Matoševa dramsko-kazališnog rada, poput Dražena Vukova Colića, Branka Hećimovića, Dragutina Tadijanovića, Martine Petranović i Anice Bilić, tvrde kako bi u njegov dramski opus mogli biti uvršteni i ovi tekstovi: „U pojutarje“, „Malo pa ništa“, „Gospođa sa suncobranom“ („San Zagrebačke noći“), „Mudrost vrhova“ i „Jesenska idila“.

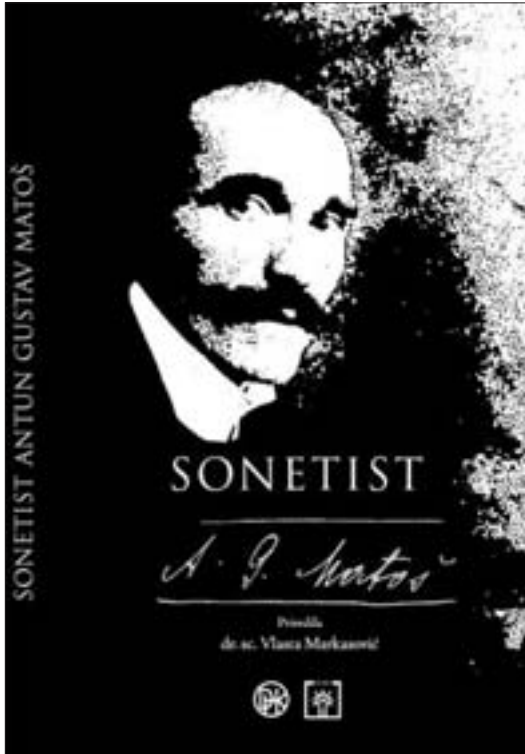
Dr. sc. Ivan Trojan se u uvodnoj studiji, koja prati ovu knjigu vraća na izvore, na samog Matoša, koji je „na stranicama *Novosti* od 17. i 18. studenog 1912. godine zapisao kako je njegovo prvo dramsko djelo, *dramatski pokušaj*, komediografski tekst u tri čina s prologom naslovljen *Malo pa ništa*“. Trojan pojašnjava kako je „dijaloška forma kojom su pisani mnogi Matoševi tekstovi nagnala suvremenu hrvatsku kazališnu i književnu historiografiju na prepoznavanje nekolicine ranije napisanih Matoševih tekstova kao dramskih, namijenjenih pozornici, iako su se i sami teatrolozi međusobno sporili oko žanrovskih određenja spomenutih Matoševih tekstova u dijaloškoj formi kod kojih je predznak dramskog još i najprepoznatljiviji“. Također, Trojan iznosi podatak, u prilog svojim tezama, o drami *Malo pa ništa* kao autohtonom i autonomnom Matoševu scenskom djelu, te tvrdi da se „ni u jednom drugom slučaju, nekom drugom svom tekstu u dijaloškoj formi, autor nije trudio vidjeti njegovo uprizorenje kao što je nakanio s tom ironično žanrovski postavljenom *Tragedijom u tri čina, sa prologom!!!*“.

Trojan uvjerljivo argumentira svoje teze o jedinstvenosti ove Matoševe drame unutar autorova opusa, ali nam i nudi svoje utemeljeno čitanje na tragu svih onih ocjena koje je kritika izricala od nastanka ove drame, koja je nakon 1912., kada je napisana, izvedena samo jednom, 11. studenog 1970. godine u zagrebačkom Gradskom kazalištu Komedija u režiji Georgija Para. Tom je uprizorenju prethodila radio drama *Malo pa ništa* koju je prilagodio i režirao Radojko Ježić, izvedena 17. svibnja 1965. na tadašnjem Radio Zagrebu. Ova drama je, piše Trojan, „konverzacijski komad koji temelji na postavkama komedije intrige i komedije nizanih pojava“, ali i on, kao i njegovi prethodnici, iščitava „feljtonistički diskurz, nedostatak sadržaja i radnje, dramskog sukoba – nedostatak drame... A radnju koju zahtijeva konverzacijski komad, Matoš posuđuje izvana u raznim humornim doskočicama koje zapravo nemotivirano i nelogično implementira u obliku neočekivanih događaja čime također žestoko narušava apsolutnost dramskog iskaza“, piše Trojan. Knjigu *Malo pa ništa* oprema preslicima rukopisa drame i Matoševim prigodnim ilustracijama, koje je ustupila Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga je uzorno priređena i u duhu postavki Knjižnice Matošev milenij, koja velikanu pristupa s puno poštovanja ali i s punom spremnošću na novo čitanje i kritičko promišljanje. Ivan Trojan je na primjeren način odradio svoj prirediteljski posao, a njegova studija donosi nove spoznaje o

Matoševom dramskom opusu, koji nažalost, nije na razini njegovih najvećih književnih dosegâ, ali se i u takvom tekstu prepoznaju iskre Matoševa genija.

Antun Gustav Matoš kao sonetist

Knjiga *Sonetist Antun Gustav Matoš* dr. sc. Vlaste Markasović bavi se možda i najvažnijim aspektom stvaralaštva Antuna Gustava Matoša, poezijom, odnosno sonetom, odnosno ako i ne najvažnijim, svakako najpoznatijim i najpopularnijim žanrom u kojem se veliki književnik ogledao. Matoševi briljantni soneti vjerojatno su prva asocijacija na ovoga velikana, a teško ćemo sresti pismena čovjeka u Hrvatskoj, i šire, koji ne zna naizust barem neki stih iz „Utjehe kose“, „Maćuhice“, „Notturna“, „1909“... Baš zato što su Matoševi soneti toliko poznati, prirediteljica je imala posebno težak zadatak, poglavito jer je to prvo znanstveno djelo, kako je utvrdila recenzentica knjige Dubravka Oraić Tolić, „koje bi se bavilo isključivo sonetnim dijelom Matoševa pjesničkog opusa. Slična djela, u kojima se tematizira Matoševo cjelovito pjesništvo, su ona Jure Kaštelana iz 1956. *Lirika A. G. Matoša*, Zorana Kravara i Dubravke Oraić Tolić iz 1996. *Antun Gustav Matoš / Biblioteka Ključ za književno djelo, Kolo III, Knjiga 2.* te knjiga Dubravke Oraić Tolić iz 2013. *Čitanja Matoša*.

Relevantnost istraživanja Vlaste Markasović akademkinja Oraić Tolić vidi iz njene težnje da iz književnopovijesnih i književnoteorijskih aspekata osvjetljuje specifičnosti sonetnoga dijela Matoševa književnog korpusa „nastojeći pridonijeti percepciji Matoševa artizma, stilskog paradigmatičke pripadnosti i pjesničkoga idiolekta s pomoću suvremenije znanstvenoteorijske aparature“.

Osim znanstveno teorijske aparature, autorici itekako pomaže i vlastita pjesnička praksa (autorica je zbirki poezije na standardu i na dijalektu) te glazbena naobrazba, budući da Matoševe sonete, pjesnika i glazbeni-

ka u jednoj osobi, čita i u „glazbenom ključu“. Dr. sc. Vlasta Markasović je rođena u Vinkovcima 27. travnja 1963. Profesorica je hrvatskog jezika i književnosti, književnica i književna kritičarka. Objavljivala je poeziju, prozu i kritike u *Književnoj reviji*, *Republici*, *Riječi*, *Kolu*, *Godišnjaku OMH...* Objavila je zbirke pjesma u prozi *Spaljeni kobilaš* (1997.) i *Dukatići* (2005.), *Sakrita rič* (2013.), knjige *Osnovna glazbena škola Josipa Runjanina u Vinkovcima* (1998.), *Miroslav S. Mađer i kritika* (2004.) i znanstvenu monografiju *Rukopis ravnice* (Osijek, 2011.), Priedila je i napisala pogovore za više knjiga. Uređivala je Knjižnicu „Ravnica“ vinkovačkog Ogranka Matice hrvatske. Objavila je niz tekstova o značajnim hrvatskim književnicima iz Slavonije, Baranje i Srijema. Sudjelovala je na nizu stručnih i znanstvenih skupova (Dani Ivana i Josipa Kozarca, Đakovački susreti hrvatskih književnih kritičara, Slamnigovi dani...). Dobitnica je *Povelje uspješnosti Julija Benešića* za niz objavljenih književnih kritika. Aktivna je u Vinkovačkim šokačkima rodovima, posebno skrbeći za književnu i jezičnu baštinu te uređujući časopis *Kolivka*. Doktorirala je 2013., na Filozofskom fakultetu u Osijeku s temom *Korpusno i poetičko pozicioniranje književnoga stvaralaštva Vanje Radauša*.

Vlasta Markasović iznimno je važna u poetskom, kritičarskom, znanstvenom i etnografskom životu istoka Hrvatske, a upravo njena svestranost i spremnost da djeluje na raznim područjima te da se odabrana tema sagleda iz najvećeg broja kutova, s maksimalnom objektivnošću i znanstvenim poštenjem, ogleda se i u ovoj knjizi. Knjiga *Sonetist Antun Gustav Matoš* nastoji objasniti nove teze o Matošu kao sonetistu, kako tvrdi Dubravka Oraić Tolić: „poglavito se orijentirajući na neistražene elemente strukture pjesničkoga teksta i s obzirom na novije hermeneutičke prakse. Stoga se u djelu osobito propituje ‘intermedijalna i intertekstualna osjetljivost’ te ostale ‘slijepe pjege’ Matoševih soneta. Matoš se percipira kao *poeta doctus*, i posebice, *poeta ludens*, i to na svim razinama teksta.“

Autorica nam ovom knjigom, koja osim njene studije donosi i svih pedeset i šest Matoševih soneta, objavljenih prema izdanju u V. svesku „Sabranih djela“ (JAZU, Liber / Mladost, Zagreb, 1973.), gdje ih je uredio Dragutin Tadijanović, metodološki utemeljeno, s visokim jezičnim standardom, jasnim i jednostavnim stilom izlaže važne rezultate svoga istraživanja slojevitog i zvonkog Matoševog poetskog teksta. Svoju studiju, prigodno, umjesto zaključka, autorica zatvara Matoševim navodom: „Pjesnik nije čovjek samo duboka osjećanja i velike fantazije; nije svak pjesnik, tko je poetičan. Pjesnik je samo onaj, tko posjeduje superiornu moć riječi i izraza.“ A tumačiti pjesnika, možda je moguće tek i kada si sam pjesnik. Baš kao što je to Vlasta Markasović, autorica iznimne studije o Matoševim sonetima, koja nam je još jednom pokazala kako se velike pjesnike može čitati iznova i iznova i sa svakim čitanjem nešto nova saznati ne samo o pjesniku i njegovu djelu, već i o samima sebi i o svijetu u kojem živimo.

ISO VELIKANOVIĆ – SRIJEMAC I HRVAT

POVODOM 150. GODIŠNJICE ROĐENJA

Počet ću tekst o Isidoru-Isi Velikanoviću, koji je rođen u Šidu 29. ožujka 1869. godine, a umro 21. kolovoza 1940. godine u Zagrebu, autoru *Srijemskih priča*, 1915., *Otmice* (humorističnog epa u šest pjevanja, objavljenom 1901., pretiskanog 1939.), brojnih igrokaza, hrvatsko-španjolskog priručnog rječnika 1928., te prvog suvremenog hrvatskog slikovnog rječnika *Šta je šta?*, priređenog zajedno s Nikolom Andrićem 1938. godine, promišljanjem vezanim uz njegovu *Poslasticu čiče Firducije*. Naime, uvijek treba s rezervom pristupati kulturalnim stereotipima koje najčešće usvajamo bez nekog velikog razmišljanja i onda ih promičemo kao velike mudrosti, a da se pritom ne zapitamo, što je privid, a što je istina.

Razumjeti stvarnost na drugačiji način, dati joj značenje i smisao, a pri tome se služiti humorom, koji nije otrovan i koji nam kroz veselje i rasonodu donosi istinsku mudrost, mogu samo najveći. Uz takav svjetonazor se može vezati pojam empatije, čiste i nepatvorene ljubavi u kojoj je zapisano samo razumijevanje, a ne prosudba i osuda.

U *Poslasticu* Iso propituje uobičajeno promišljanje o Srijemu i Srijemcima, kao nevaljalim, lijenim i svakom zlu sklonim pojedincima. Istovremeno govori i o njihovoj širini i opuštenosti, načinu na koji pripitomljuju i nevaljanštinu čineći ju sličnom sebi jer je, po riječima čiče Firducija koje su iz raja izašle (doslovno): „Zato, jer Sremac po dobroti srca svojega ne prezire ni nevaljanštine. I njoj on veli: hodi ovamo, nesretnice, da te ogledam i da vidim jesi li za što? Možda ćemo se mi sprijateljiti kakogod. A kad se oni sprijatelje, Sremac i nevaljanština, što biva? Nevaljanština se sva preobražava, postaje neka veselija, zgodnija, ugodnija stvar.“

Istinska vrijednost Isine humoristične oštrice je u tome što kritizira ono što ponajviše voli i poznaje, i to tako da ističe mane i loše strane, ali s pozicije humanista i erudita, jer, napokon, i Srijemci su samo ljudi.

Želim naglasiti još jednu stvar, možete pisati dobro o nečemu samo ako to razumijete i poštujete. A humor Ise Velikanovića, kao i njegov život i djelo, navode nas da preispitamo vlastite predrasude i uvjerenja, koje smo tako skloni podvoditi pod univerzalne istine, U svojim *Srijemskim pričama* Velikanović naglašava srijemsku lijenost i opuštenost, međutim, takav prikaz Srijema i Srijemaca, svojim životom i djelom apsolutno opovrgava. Jer, ne samo da je bio mudar i vedar, već je i primjer čovjeka za kojega se možemo zapitati: Kako je moguće da jedan pojedinac, za svoga relativno kratkoga života uspije sve to, napiše toliko vlastitoga teksta, prevodi tristotinjak knjiga, i to sa najmanje osam različitih jezika, i to tekstove koji su nadasve zahtjevni, jer pripadaju vrhuncima svjetske književnosti, i to u vremenu u kojemu je prevodilaštvo u samim začecima?!

Danas promišljamo da je i prijevod autorski oblikovan tekst, koji podrazumijeva savršeno poznavanje jezika, i razumijevanje pojedinačnoga stila pojedinoga pisca, pa i kontekst domicilne kulture, a opet, nadasve, osjećaj za skromnost i mjeru, jer, napokon, tekst je suautorski čin u kojemu se prevoditelj ne smije previše prepoznavati!

Veličina prevoditeljskoga umijeća Ise Velikanovića dovoljno se razaznaje i iz činjenice da hrvatska nacionalna nagrada za prevođenje nosi njegovo ime.

„Nagrada Iso Velikanović“ ustanovljena je 30. lipnja 2005. godine na sjednici Vlade Republike Hrvatske kao priznanje Ministarstva kulture za najbolje prevoditeljske ostvaraje. Dodjeljuje se kao godišnja nagrada i kao nagrada za životno djelo. I dok je njegov književni rad bio relativiziran i podvrgnut kritici vremena, o njegovu prevoditeljsku radu uvijek se govorilo samo sa strahopoštovanjem i divljenjem. Jer, kao što sam već napomenula, uistinu je teško i nezamislivo, iz perspektive onih sklonih predrasudama, shvatiti da bi jedan Srijemac i Hrvat mogao prevesti toliku količinu knjiga, za koju, čini nam se, iz naše ljudske i obične perspektive, nije dovoljno tri, a ne jedan ljudski život.

A prevodio je tekstove i književna djela koja ga i nisu previše zanimala. I sam kaže „preveo osim mnogih sitnica, zacijelo tri stotine potpunih djela s ruskoga, poljskog, češkog, francuskog, talijanskog, španjolskog, engleskog i njemačkog jezika. Velikom većinom djela koja ne volim. Da je bilo kojom srećom raditi i prevoditi samo ono što je po duši.“

Preveo je Velikanović najznačajnija djela svjetske književnosti, a svojim je jezikom, biranom štokavštinom, itekako utjecao na standardni jezik, a time i na književni sustav, kao npr. Dostojevskog, Tolstoja, Čehova, Gogolja, Goetheova *Fausta*, prevodio je s poljskoga, češkoga, engleskoga, francuskoga, a kruna svega, kako ističe Ivan Goran Kovačić u članku „Don Quijote hrvatske knjige“ iz 1941, bio je prijevod „Bistri vitez don Quijote od Manche“ (Zagreb, 1915.), kojega je kao i veliki dio djela, isprva objavio na vlastiti trošak.

Kako s tim radom i više nego dovoljnim za život jednoga čovjeka uskladiti Isin bistri humor, kritičnost i sklonost autobiografskom samopropitivanju?

Samo najveći za sebe mogu reći, nakon života posvećenog pisanju, književnosti i jeziku: *za biografiju ne znam što bih naškrabao*.

U tome Isinom samoosvrću, ponajviše se uočavaju skromnost i samokritičnost. Jer, da nije tako, nikada njegove oštrice i zapažanja ne bi imale takvu snagu.

Istinska Velikanovićeva umjetnička snaga i njegova modernost leže u samoanaliziranju. Stoga je autobiografizam, kao narativna strategija, karakteristična za gotovo sve vrste njegovih tekstova, od proze pa do, književno-teorijskih i književnopovijesnih osvrtā, što je, moram to naglasiti, nadasve neuobičajen postupak za njegovo vrijeme. Istina, ako i zdravorazumski promislimo, ne može se biti objektivno kritičan prema drugima ako to istovremeno nisi i prema samome sebi.

Malo je takvih perioda, kada se jednostavno poklopi sve, te nastaju velika i snažna ostvarenja prema kojima se ravnaju naraštaji. Nisu to nikada politički i društveno idealna vremena, ali u njima postoji poticaj i snaga koja drugim generacijama jednostavno biva uskraćena!

Što se to događalo u Srijemu u prvoj polovini 20. stoljeća te se na tom, geografski gledano, malom prostoru, dogodio kulturalni *boom* i to, ponajprije, u radu *elitne srijemske trojke*, koja je svojom radišnošću, i zašto to ne reći, kongenijalnošću, zadužila hrvatsku kulturu! I ponajviše se o njima govori iz perspektive nevjerojatnoga stvaralačkoga umijeća na polju jezika, poliglotizma, učenosti, mudrosti! I Isu Velikanovića i Julija Benešića (Ilok, 1. ožujka 1883. – Zagreb, 19. prosinca 1957.), hrvatskog književnika, prevoditelja i jezikoslovca, te Nikolu Andrića (Vukovar, 5. prosinca 1867. – Zagreb, 7. travnja 1942. godine), tu *elitnu trojku* povezuje prostor, Srijem, književno pregalaštvo, kazalište, nevjerojatna posvećenost radu, prevoditeljstvo i zajedništvo koje bismo mogli ponajprije prepoznati kao apsolutnu posvećenost i predanost hrvatskoj kulturi.

Asketizam i rad, to su termini koji bi se mogli povezati s ova tri vrlo Srijemca, a nikako ne lijenost, hedonizam ili sklonost prekomjernim užicima. Hijancit Petris, zagrebački kroničar, opisao je Isinu radnu sobu: jedan krevet, dva starinska ormara, i dva pisaća stola. I svuda papirići, rječnici, knjige, novine.

Asketizam i rad. Isto je tako živio i Julije Benešić, okružen tekstovima, zapisima, pomagalima koji i sam život pretvaraju u tekstualnu ostavštinu.

I moglo bi se još štošta izreći u ovome kratkom preglednom članku o književniku i prevoditelju Isi Velikanoviću, rođenom u Srijemu, koji je svojim radom zadužio hrvatsku kulturu te pridonio razumijevanju identiteta na jedan neuobičajen način. U njegovim tekstovima hrvatski identitet nastaje iz humoreske i satire, empatije i mudrosti, a ne tragike i junaštva. I to je upravo jedna od vrijednosti kojim književni rad Ise Velikanovića pridonosi razvoju hrvatskoga identiteta, kulturalne pluralnosti i domoljublja koje se sa smijehom suočava sa svojom prošlošću, ljudskim manana i ograničenošću.

Marko Tucakov

KAD SE POMIJEŠAJU VINO I STIHovi

UKRATKO O PJESMAMA ĐURE PALAIĆA

Iako dalek po mjestu življenja, klimatskim prilikama, uređenju društvenih odnosa od svojeg vinskog Srijema, Đuro Palaić ostaje s njime bitno povezan. Vinski Srijem još se uvijek svojom raskošnošću slijeva u čašu koju, zna lački, Palaić drži u visini očiju kako bi najprije promotrio, potom omirisao, a na kraju uzbuđeno i kušao vino. Ono ga vodi po svjetovima, ulazeći, kao kod pravoga zanesenjaka i ljubitelja, u svaku poru njegova života i, pomiješano s njegovim sjećanjima s pojedinih postaja poduljega životnoga puta, rađa plodovima vrijednim pažnje ljubitelja poezije. Činjenica da je Palaić objavio tek dvije zbirke poezije (*Pjesma za veselo umiranje*, 2005. i *Porazi i srdžbe*, 2009.) nikako ne umanjuje radost prigodom urona u svjetove njegovih stihova. Je li ta radost podjednaka ako Palaićeve stihove čitaju enolozi, „amaterski“ ljubitelji vina i oni koji teško ulaze kroz vrata vinskih svjetova? Pokušajmo je promotriti na, čini se, najteži način – očima onoga koji, uz podsmijeh svih ostalih nazdravitelja oko njega, najčešće nazdravlja čašom dobre, hladne, bistre, osvježavajuće mineralne vode.

Životopis

Znanstvenik, liječnik i pjesnik dr. Đuro Palaić rođen je u Rumi 24. srpnja 1937. godine. Gimnaziju je završio u rodnom gradu, a studij medicine u Zagrebu. Bavio se znanstvenim radom na području neurofarmakologije i doktorirao u Zagrebu, a onda, 1965. godine, otišao u svijet kao mladi stručnjak koji, kako je rekao, nije vidio svoju budućnost u komunističkoj Jugoslaviji. Postdiplomski studij završio je u čuvenoj Cleveland Clinic u Clevelandu, u Ohiju, najvećem bolničko-sveučilišnom centru na svijetu. Nakon dvije godine seli se u Kanadu, u Montreal, gdje dobiva poziciju sveučilišnog profesora na Zavodu za farmakologiju Medicinskoga fakulteta Sveučilišta u Montrealu. Ondje živi i danas, kao sretni umirovljenik nakon dugotrajnoga rada, predavanja na kanadskim studijima u svojstvima znanstvenika, sveučilišnog profesora i liječnika. Bio je dugo godina predsjednik i tajnik Hrvatske seljačke stranke u Kanadi, a danas je počasni predsjednik te organizacije. Pi-

sanjem se, kako se povjerio autoru ovih redova, bavi od gimnazijskih dana. Njegove pjesme objavljene su u *Zborniku pjesničkog stvaralaštva američkih Hrvata* kao i u drugim iseljeničkim časopisima i listovima.

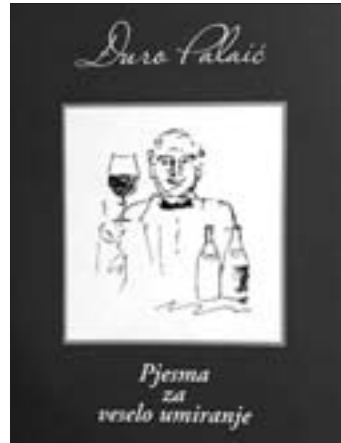
Srijemsko je ozračje bitno pratilo Palaića u htijenjima da objavi svoje knjige. Htio je to, naime, učiniti u Zagrebu, no u bitnoj povezanosti sa srijemskim Hrvatima. Prva mu je knjiga poezije, naime, objavljena u nakladi ITG d.o.o, a druga u nakladi Zajednice protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata, uz pogovor Miroslava Slavka Mađera, poznatoga Hrtkovčanina, velikoga i izdašnoga hrvatskoga književnika i književnog kritičara. Palaić se oprobao i kao kroničar, te je 2011. godine objavio povjesnicu *Hrvatska seljačka stranka u Kanadi 1931.-2011.* (Zagreb, Zajednica protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata).

Pjesma za veselo umiranje

Na samom početku svoje prve zbirke, autor nam se posve otvara! Iznosi, smatra to potrebitim i ključnim za razumijevanje njegovoga izričaja, svoju pjesničku nutrinu, hrabro, glede početništva u objavljivanju pjesama, ali i riskantno, glede možebitne banalizacije nekih od njih. Iskren je, a u tome se može naći i pouka za one koji su, u manjku samopouzdanja, svoje pjesmotvorske dane završavali ostavljanjem stihova na dnu zaboravljenih ladicica, kada kaže da ih iznosi „uz puno hrabrosti i malo glupe tvrdoglavosti“:

Ove pjesme nastale su, bez reda i svrhe, u predahu tragedije običnog života, trivijalnog i nepoštednog. Onda, kada je bilo slobodnog vremena, a toga je bilo najmanje u rasponu brzog i divljeg života u tuđini.

(Proslov)

Za pjesme koje su nastajale u dugačkom protoku vremena nije neobično da se u zbirci koja ih objedinjuje nađu u čak četrnaest ciklusa, iznimno nejednakih po broju pjesama po ciklusu a i premla homogenih u samim ciklusima. Intrigantna je, za ovaj prikaz, njih nekolicina. Ciklus „Neistražene staze“ provodi čitatelja kroz naznake, mogućnosti i prosjaje nastale neopisanim kontemplacijama, bez pretenzija da se stihovi oblikuju u skupine koje bi iznjedrile zaključke ili pouke. U ciklusu „Nešto za nikoga, za nikada“ pjesnik produbljuje otkrivanje pjesničkoga u sebi. Želi čitatelju prenijeti zašto piše, što misli da bi se dogodilo da ne piše, te zbog čega su njegove pjesme upravo takve kakve nam ih iznosi. U nekim se paragrafima te svojevrsne obrane svoje poetike doslovno niče baci pred čitatelja:

*Ja nisam pjesnik od rođenja
Ja sam u prolazu
Nosim taj teret u sebi
Što bih trebao baciti
Na drum
Da drugi gaze po njemu
I ne primijete što čine
Da ostane u prašini
Kao zrno zlata
U pijesku zlatonosnih rijeka
Da svijetli tamo
Nevidljivim svjetlom
Do nestanka
(„Ispovijest“)*

Svojim se pjesničkim bićem osvrće i na dva bolna događanja naše suvremenosti koja su svojom brutalnošću potresla globalizirani svijet. U ciklusu „Sutra je opet drugo sutra“ nalazi se pjesma „Ground zero“ koja je pjesnikov osobni pokušaj iskaza globalne traume nastale nakon terorističkih napada na SAD 11. rujna 2001. godine, a pjesma „Na dan smrti Diane, princeze od Walesa“, kratki sažetak misli pjesnika nakon ovoga događaja. Ciklus „Djetinjstvo u Srijemu“ iako kratak, otkriva da ni tisuće kilometara ni deseci godina odvojenosti od srijemske zemlje nisu mogli nagristi živo sjećanje na njezine ljude i ono što iz nje niče. Srijemu se naturalizirani Kanađanin vraća reminiscencijama na pojedine predmete ili pojave negdanje svakodnevne uporabe: „Drumovi“, „Podrum“, „Stari sat“, „Stari molitvenici“ ali i na, s njima povezane, članove svoje obitelji. Ta povezanost daje mu priliku da ga ne zaboravi, osjećajući breme svojega dinamičnoga života, ali i breme sasvim suvremenih srijemskih tragedija. Suze, nemoć osobnoga djelovanja iz daljine (ili barem ograničenost mogućnosti djelovanja) i tragiku njima uvjetovanu do srži, naime, isijava ciklus „Srijemske elegije“:

*Na stolu bez božićnjaka
mrvice broje kosti svoje.
Svijeće stoje upaljene.
Nema vina da ih gasi.
Kraljci pjevaju u noći
Narodi nam se Kralj Nebeski.
(„Božić u Srijemu 1991.“)*

Cijeli ciklus motivski je bremenit odjecima tragike Domovinskog rata koju je srijemsko uho čulo bez obzira na veliku udaljenost. Ovaj ciklus približava autorov pristup ovoj temi srijemskim pjesnicima koji su njegove posljedice iskusili „na terenu“, a među kojima je poklonicima poezije na vojvođanskohrvatskoj sceni možda najbliže pjesništvo Marka Kljajića. Nije začudno što obojica pjesnika, naime, nekim svojim pjesmama daju identi-

*Samo poneko može spojiti
S pravim riječima
Ono što ima reći*

*To je milost i stradanje
Od kojeg živiš i umireš
U isti dah
(„Sve je u riječima“)*

Naredna dva ciklusa, „Ljubav“ i „Vino“ motivski su toliko isprepletana da se čini kako ih je priređivač vrlo oprezno razdvojio. Ujedno, vrlo su kratki, isto onoliko koliko su vremenski kratke ovosvjetovne silnice i manifestacije prepuštanja ljubavi uz vino: požuda i razgaljena duša. Neke pjesme imaju čak i naslove u kojima se nalaze obje ove riječi. Putenost, prevladajući motiv u prvospomenutom ciklusu, lirskome subjektu dočarava zagonetnu nedovršenost ljubavi vlastite interakcije s ljubljenom, ogoljujući istinu ove dragocjene strane ljudske osobe: koliko god se dvoje trse biti jedno s drugim, oni su i u najprisnijim trenucima uvijek samo – jedno pokraj drugoga. U drugospomenutom ciklusu, susrećemo se s raskošnim „počovječenjem“ radosne tekućine. Ono je „malo“, „radosno“, „svjež“, „raspjevano“. Ono umnogome pomaže onome koji mu se s poštovanjem prepusti: da doživi ljepotu prirode koju možda ne bi primijetio, a koja ga je iznjedrila. Miris staroga podruma, oštar miris sumporenja buradi, neispranih dekantera, patinastih čaša, škripavih slavina prastarih hrastovih bačvi, skupa s perom i papirom, pretvara pjesnika u vrsnoga enologa. Poznavatelj vinskih brežuljaka južnih obronaka Fruške gore jasno će vidjeti njihove orise u Palaićevim stihovima (napose u pjesmi „Podrum“), gotovo će moći omirisati odsječan miris rastopine plavoga kamena koji ih moćno štiti, no on ipak traga za po-najboljim vinima mnogo šire.

Najgušće naslage nostalgije osjete se u ciklusu „Neistražene staze ili dim iz davnina“. Tu je pojavište *srijemskoga* (pjesme „Kolovrat“, „Stari molitvenici“, „Drumovi“). S druge strane, rječiti pjesnik u ciklusu „Prigode i ugođaji“ odvodi čitatelja preko Atlantika i refleksijski dočarava ne uvijek jasne, motivski vrlo raznorodne prigode i scene s pozornice životnoga iskustva. U posljednjem ciklusu nazvanom više no simbolički „Twitter“ autor se pokušava snaći s danas posve običnom, no i dalje stiješnjenom neudobnom i svedenom komunikacijom određenom brojem znamenki adaptirajući ih svojem pjesničkom narativu u svojevrsnom vijencu kratkih poruka:

*Pun vina i godina
Ne ostavljam trag
Već užegle pjesme
S malo riječi
Za slavni zaborav*

* * *

Hrvojka Mihanović-Salopek

SANJAM PUSTI ŠIROKI ŠOR

O EDICIJI IZABRANA DJELA
MIROSLAVA S. MAĐERA

Miroslav S. Mađer rođen je 1. srpnja 1929. u Hrtkovcima, pored Rume u Srijemu, pa iako su ga životne okolnosti odvele iz rodnog kraja, cijeli život je u svojem pjesničkom i proznom stvaralaštvu, u svojim sjećanjima i esejima bio snažno i blisko povezan uz svoj srijemski zavičaj. Srednje ime Slavko uzeo je kao trajan spomen na istoimenog, rano preminulog brata, rođenog 1922. u Rumi, a umrlog 1946. u Novom Marofu. Studij književnosti (slavistike) Miroslav Mađer završava na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, a nakon diplome je od 1957. službovao u Osijeku i Vinkovcima kao profesor, a usporedo od 1957. do 1965. radi kao dramaturg i ravnatelj vinkovačkoga kazališta. Prelaskom

u Zagreb (1965.) zapošljava se u programu Radio Zagreba (Literarna redakcija, Umjetnički i Dramski program) gdje piše osvrte na nove knjige, uređuje emisije poezije, adaptira književna djela, posebno za emisiju *Radio-roman*, kojemu je jedno vrijeme urednikom i dramaturgom, sve do umirovljenja. Dodatno se može spomenuti da je radno vrijeme u programima Radio Zagreba Mađer upotpunjavao i svojim radio-dramskim stvaralaštvom, koje bilježi dvadesetak originalnih radio-drama, igara i dokumentaraca, izvođenih najviše na III. programu Hrvatskoga radija, te srodnim programima Radio

Ljubljane i Novog Sada. Mađer aktivno sudjeluje kao kritičar i novinski žurnalista gotovo u svim radijskim, kao i povremeno u televizijskim emisijama (Marulova korablja, Susreti, Priče za laku noć, Poezija naglas...). Adaptirao je i dramatisirao mnoštvo književnih djela stranih i domaćih pisaca za radio, televiziju i kazalište.

Kao pjesnik Mađer se javio 1946., te od tada realizira dug i plodni kontinuitet kao književnik i žurnalista, stalno surađujući i objavljujući vlastite radove i osvrte o književnosti u brojnim listovima i časopisima. Autorov doprinos suvremenoj književnoj kritici objedinjen je u knjizi *Pjesnikova lektira*.

Do danas je objavljeno 25 knjiga Mađerove poezije, te više od 12 knjiga proze kao i pjesama za djecu i mladež, a pored toga i 12 radio drama.¹ Za vinkovačku izdavačku kuću „Privlačica“ uredio je antologije: *Vinkovci u stihu* (1999.), *Vječne pjesme Hrvatske* (2004.), *Pjesnička polja* (2005.), *Zavičajni zapisi o Vinkovcima i Vinkovčanima* (2009.), *Upamtite Vukovar* (hrvatski pjesnici o Vukovaru) (2011.), a priredio je i niz drugih književnih izdanja kao *Lirika* (Vinkovci, 1955.), *Bune i bujice* (Vinkovci, 1959.), *Vladimir Nazor* (Beograd, 1969.), *Slavonske minijature* (Osijek, 1975.), *Vrijeme nas* (Zagreb, 1979.), *Studij pjesme* (ogledi i dogledi o hrvatskom pjesništvu) (Zagreb, 2007.) i dr.

Zastupljen je u mnogim antologijama hrvatske i europske poezije, preveden je na talijanski, francuski, njemački, španjolski, ukrajinski, ruski, poljski, češki, slovački, slovenski, mađarski, bugarski, albanski, makedonski i esperanto. Veliku popularnost stekao je kao autor uglazbljivanih stihova izvođenih na glazbenim festivalima kao npr. Požeški festival, Vinkovačke jeseni, Đakovački vezovi, Splitski festival i dr. Među uglazbljenim pjesmama ističu se „Kukuruzi se njišu“, „Pjesma starog ratara“, a njegova poznata pjesma „Pjevat će Slavonija“ nagrađena je na Vinkovačkim jesenima i rado pjevana u domovini i iseljeništvu kao himna Slavonije.

Mađer je za svoj dugogodišnji književni rad nagrađen brojnim nagradama: nagradom grada Vinkovaca, nagradom Vukovarsko-srijemske županije, nagradom grada Zagreba, nagradom Matice hrvatske, nagradom „Tin Ujević“, nagradom „Julije Benešić“, nagradom „Dubravko Horvatić“, Nazorovom nagradom (godišnja i za životno djelo), a i priznanjima i nagradnim plaketama za životno djelo: „Dana Ivana i Josipa Kozarca“, „Kirinovih susreta“ u Sisku i nagradom pjesničke manifestacije „Dobro jutro, more“ te nagradom HAZU.

Pjesničko stvaralaštvo Miroslava Slavka Mađera zastupljeno je u brojnim antologijama od kojih je s radošću isticao zavičajnu antologiju *Hrvatska riječ u Srijemu*, Zagreb/ Tovarnik, Matica hrvatska, 1995. koju su priredili Dubravko Horvatić i Mato Batorović. Posthumno Mađer je dobio reprezentativan antologijski odabir iz svojega književnog rada, a u listopadu 2019. nagrađena je prirediteljica (dr. sc. Hrvojkina Mihanović-Salopek) posebnim priznanjem za nakladnički pothvat *Izabrana djela I-IV Miroslava Slavka Ma-*

1 Cjeloviti popis svih Mađerovih izdanja nalazi se u knjizi *Posthuma Miroslava S. Mađera, IV* (napisala predgovor, priredila izbor pjesama i biobibliografske podatke H. Mihanović-Salopek) u ediciji *Izabrana djela M. S. Mađera I-IV*, DHK Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski, Osijek – Đakovo, 2015./2016.

đera na manifestaciji Dani hrvatske knjige i riječi Hrvatske čitaonice u Subotici u Republici Srbiji.

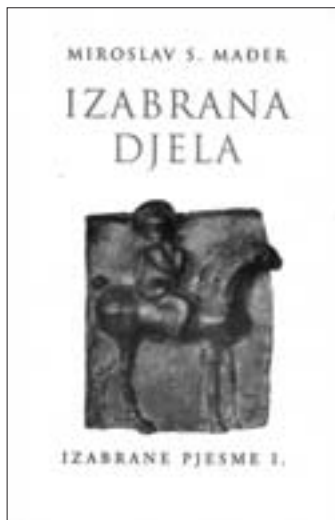
I. Pjesništvo

Miroslava S. Mađera možemo okarakterizirati kao omiljenog pjesnika panonske rapsodije riječi i stoga je prvi svezak *Izabranih djela Miroslava S. Mađera* posvećen najvažnijem i najopširnijem dijelu njegova stvaralaštva – antologijskom odabiru pjesništva. Kao prethodnik ali i suputnik „krugovaške“ generacijske poetike, potvrđujući od samog početka stvaranja svoju nepriepornu lirsko-zavičajnu i refleksivnu samosvojnost, Miroslav S. Mađer iskazao je kroz proteklih 65 godina svoju opsežnu, plodnu pjesničku djelatnost i zrele, duboke dosege svojega pjesničkog iskaza. Uslijed polifone simfonije mnogolikih motiva i oblikotvornih struktura koje je Mađer obuhvatio u više od dvije tisuće i petsto pjesama, možemo zaključiti: autoru je stvaralački čin imanentan, urastao u samu esenciju njegova životnog postojanja.

Još u rodnom Srijemu od djetinjstva je genetski upio ljepotu ravničarskog aureala, te slikovitost Mađerovih srijemskih, slavonskih, panonskih prizora nije samo vizualna, ona je primordijalna i duboko afektivna, a istovremeno arhetipska, simbolično nadnaravna, jer prodire u sokove i bit krajolika. I stoga su autorovi zavičajni motivi uvijek uvjerljivi, silovito dojmjljivi, iskonski vitalni, leksički bremeniti, u isti tren oni prikazuju odslik naturalističke zbiljnosti, ali i simboličnog značenja koje izvire iz pjesnikova duhovnog poistovječenja s krajolikom.

Prema periodizaciji Ante Stamaća, upravo nakon 1951. počinje razdoblje „druge moderne“, te iz slavonsko-srijemskog podneblja dolazi znatan broj pjesnika (Dragutin Tadijanović, Miroslav S. Mađer, Vladimir Rem, Zlatko Tomičić, Boro Pavlović, potom nešto kasnije: Marija Peakić Mikuljan, Branimir Bošnjak, Mirko Hunjadi i dr.) koji unose novi val, potpuno kidajući međe socrealističkih manifesta, ali usporedno izmičući iz klišeiziranosti tradicionalizma i potrošenih rekvizita lirike. Mađerova djelatnost profilira se vremenski u sklopu krugovaške pjesničke generacije (Josip Pupačić, Slavko Mihalić, Nikola Miličević, Dubravko Ivančan, Milivoj Slaviček, Ivan Slamnig, Antun Šoljan), ali ostajući uvijek neovisna i zasebna pjesnička pojavnost.

U prvim Mađerovim objavljenim pjesmama² (zbirke *Mislim na sunce*, 1955., *Raskršće vjetra*, 1955.) nazire se još bogato nasljeđe slavonske lirike:

² Prvu pjesmu autor je objavio u zagrebačkom listu *Srednjoškolac*, br. 6/IV, 1946.

Vladimira Kovačića, Dionizija Švagelja, Ive Kozarčanina, Dobriše Cesarića, Mirka Jirsaka, Dragutina Tadijanovića kao i emotivni trag prerano umrlog brata Slavka, čiji pjesnički glas autor želi trajno produžiti kroz sebe i time ublažiti tragediju bratova iščeznuća.³ Međutim, iako još jednim dijelom vezan uz tradicionalni lirski iskaz, Mađer već od prve zbirke odražava višeznačnu i tankočutnu opservacijsku slikovnost, a istodobno i sposobnost da prirodno izoštrenom muzikalnošću uobličí raspored riječi. To prvobitno i do današnjih ostvarenja sačuvano jezično blagoglasje djeluje kao da su riječi prirodno posložene u jedinstvenoj rapsodiji unutarnjeg govora koji prodire u srž zavičajnog tla, u Whitmanovu slobodu kretanja između trava i prostora, u strunu napregnutu između ugođaja panonske melankolije i dionizijskih zanosa životnosti.

Po motivima panonskog ciklusa Mađer je od samog početka ucijepio u hrvatsko pjesništvo svoj prepoznatljivi iskaz: topli intimni imaginarni razgovor između pjesnikove nutrine i prirode, proustovsko bogatstvo okusa, mirisa i zrenja plodova zemlje, jesenjinovsku melankoliju proživljavanja skrivene duše prostora, nespontanost i tajanstvenost F. G. Lorce u promatranja divljih kobilica, rijeka i riba, zagonetnost soba u kojima odzvanja kobni protok vremena, ekspresionistički-futurističku uskovitlanost dinamičnih gibanja vlakova po uzoru na Majakovskog. Po slobodi muzikalnog stiha Mađer je sličan Waltu Whitmanu i Emilu Verhaerenu, a po umijeću nemirne opservacije oka i mozga – srodan je lutalačkom putopisnom nervu Matka Peića. Po minucioznom hedonističko-nostalgičnom evociranju panonskog voćnog obilja u telepatskom je dosluhu s romanesknim prozama Pavla Pavličića. Po nomadsko-tragalačkim čežnjama za zovom novih i nepreglednih panonskih pustopoljina blizak je Gyuli Illyésu. Ali po cjelokupnoj atmosferi i dojmu svoje rane poezije Mađer je neupitno panonski prepoznatljiv i jedinstven, bilo kad opisuje uspavanu ugodu i monotoniju provincije, ili kad u ljetnoj žegi opisuje epifaniju nepreglednog talasanja žita, šokačku ljubavnu pomamu ili genetsku moć plodne crnice. Svoju duhovno-genetsku sraštenost s načinom ravničarskog, panonskog života epifanijski će izraziti kroz pjesmu „Slavoniti“ objavljenu u kasnijoj zbirci *Dnevna potrošnja* (2006.). Povremena interpolacija pojedinih dijalektalnih riječi unutar pjesama panonskog ciklusa još više potencira dojam izvornosti i organičnosti između pjesnika i prostora. Pored toga, Mađerovo neposredno i blisko obraćanje čitatelju kao prijateljskom sugovorniku unijelo je nov, slobodniji odnos prema percipijentu poruke, koji postaje bitni zavjerenik i latentni sudionik pjesnikova referencijalno-lirskog iskaza.

Premda je Mađerovo pjesništvo u znatnom broju objavljenih zbirki očitano kao označnica panonske elementarnosti, u cjelokupnom autoro-

³ Kao reakcija na Šoljanova pristrana kritička podmetanja prema kojima je Miroslav prisvojio pojedine bratove pjesme, Mađer je u zbirci *Antene riječi* objavio točan popis pjesama koje u prve dvije zbirke pripadaju Slavku Mađeru, a to su: u 1. zbirci: „U ljetne večeri mreže moga djeda postaju srebrene“, „Voćnjak“, „Lovac mirisa“, „Jesenje vode teku u nepovrat“, „Šume, rijeke kobile mene su zarobile“, te u 2. zbirci *Raskršće vjetra*: „Tugo“, „Pohod drveća“, „Šjene mosta i čovjeka u vodi“, „Balada o plamenom drumu“. Osim toga, u zborniku *Bune i bujice*, Vinkovci, 1950. Miroslav S. Mađer je objavio sve sačuvane pjesme svojega preminulog brata Slavka.

vom opusu neprekidno se odvija i jedna drugačija tematsko-oblikotvorna dionica koja počiva na razotkrivanju najdubljeg prostora čovjekove emotivne, refleksivne i ontološki zapitane nutrine. Stoga je u svojim kritičkim osvrtima akademik Ante Stamać obuhvatio dvije ključne smjernice autorova stvaralaštva: u „Genius loci“⁴ njegovu „žetvenu raspjevanost, zagledanost u beskraj, pomamu krvi u svečanostnim zgodama“, odanost slavonsko-srijemskom iskonu, ali u osvrtu „Komentator ljudske duše“⁵ naglasio je i pjesnikovu neophodnost da „motri i misli o svome prolasku i o svome vlastitom vremenu“. Time je osporena davna simplifikacija Vlatka Pavletića, koji je, zabljesnut prevagom egzistencijalističke filozofičnosti u pravcu tadašnjeg hrvatskog krugovaškog i razlogovskog modernog vala, smatrao da Mađer nema refleksivni afinitet tj. „grabežljivosti mozga, koji bi ga usudno suočio s metafizičkim pitanjima i kozmičkim zagonetkama“⁶. Cjelina Mađerova pjesništva to obara, a posebice se u njegovom vremenski kasnijem periodu pokazuje da velika dionica pjesama obuhvaća autorovu učestalu zapitanost nad univerzalnim zagonetkama egzistencije (npr. Pjesme: „Proročko kamenje“, „Kuda žuriš čovječe“, „Večernji doručak“, „Moje stvarnosti dna prostrana“, „Nije li to samo noć“, „Ljudski glas, „Kolosijeci, oblaci, zrakopolovi“, „Umorni stih“, „Muk kao nijemi jauk dublje od stvari“, „Bijeg sebi“, „Snijeg u oku“, „Trn noći bode oči“, „I ja putujem more“, čitav niz pjesama iz zbirke *Dnevna potrošnja* kao npr. „Hodočastiti“, „Biti“, „Šumariti“, „Misliti“, „Pisati“, „Biti“, „Ti tišina“ i dr.). Nedvojbeno, od krugovaškog inauguriranja Thomasa S. Eliota, anglosaksonske gradnje stiha i egzistencijalističkog usmjerenja nije ostao imun ni Mađerov pjesnički subjekt, koji unutar struje „pjesništva egzistencije“ sve više naginje ontološkim preokupacijama. Do tad ključno slikovno pjesništvo⁷ počinje jednom svojom maticom gravitirati prema pojmovnim, misaonim usmjerenjima, posebice u kasnijim zbirkama: *Dnevna potrošnja* (2006.), *Daleki vlak* (2008.), *Izgubljene prolaznosti* (2009.), *Kasni rimarij* (2011.).

Kao bitne značajke Mađerove kasnije tiskane poezije (s kraja 20. na prvo desetljeće 21. st.) uočavamo paralelni refleksivni i asocijativni pristup kontemplacijskim promišljanjima stvarnosti i smrtnosti, kontrastan pristup rasporedu riječi koji varira od anaforičkog suglasja pa do disonantnog sudara riječi, odsutnost interpunkcije koja potiče slobodu višestranog semantičkog očitavanja, nadarenost za protočnost i muzikalnost riječi koja tvori prevladavajući puls „vers libre“ (s iznimkom *Kasnog rimarija*), povremena kumulacija riječi koja reflektira stihijsku čuvstvenost kao i ritam moderne civilizacije. U svojim kasnijim zbirkama Mađer također pokazuje da je njegovo pjesništvo u neprestanom samoistraživanju. Iako njegovo panonsko isho-

4 A. Stamać, „Genius loci“, *Vjesnik*, Zagreb, 28. II. 1995.

5 A. Stamać, „Komentator ljudske duše“ (O knjizi M. S. Mađera *Putna glazba*), *Obzor*, Zagreb, 5. travnja 1997.

6 Vl. Pavletić, „Miroslav S. Mađer“ iz predgovora knjizi br. 165 u ediciji *Pet stoljeća hrvatske književnosti*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1984.

7 Vidi knjigu A. Stamaća *Slikovno i pojmovno pjesništvo*, „Liber“, Zagreb, 1977.

dište ostaje trajnom odrednicom njegovih doživljavanja, sjetnih evociranja i samopreispitivanja, sve učestalije se javljaju teme koje problematiziraju etička licemjerja suvremene civilizacije. Osobito se navode zablude jednog dijela suvremenog pjesništva koje kult anarhije riječi postavlja kao sredstvo društvenog protesta, a pritom se pjesničku riječ vodi u područje dobrovoljnog izgnanstva u besmislenost. U više svojih pjesama Mađer iznosi kritiku na tranziciju pjesništva u alogičnost i kaos („Stanje izgubljenog smisla“, „Mladi pjesnik u eteru“ iz zbirke *Daleki vlak*, „Današnji pjesnici prosipaju muze kao atraktivno ubrzanje prolaznosti“ iz zbirke *Stihovi dugih naslova* i dr.).

Mađerov istaknuti status unutar korpusa hrvatske poezije potvrdila je opsežnost književnokritičke recepcije (koja do danas broji više od 160 osvrtâ, prikaza i eseja o Mađerovoj poeziji), a jednako tako i zastupljenost u brojnim stranim i domaćim antologijama. Jedan veliki dio kritike naglašava i favorizira Mađerovu iskonsku duhovnu vezu sa zavičajem i otvoren istraživalački duh (Matko Peić, Vladimir Rem, Zvonimir Mrkonjić, Dalibor Cvitan, Mirko Hunjadi i dr.), a to svjedoče i same zbirke *Lenije zelene lenije*, *Velika polja*, *Pjevat će Slavonija*, *Žita zemlje*. S punim opravdanjem Nedjeljko Fabrio kaže: „Bez Mađera se lirski zemljopis istočne Hrvatske ne da ni zamisliti.“ Noviji kritički naraštaj sve više obraća pažnju prema elementima lirske filozofičnosti (Delimir Rešicki, Goran Rem) ili uočava „čudnovatu taktilnost koja stvara novi svijet stvarnih uobrazilja i izmišljenih stvarnosti“⁸ (Branimir Bošnjak). Unutar svojih zasebnih metodoloških analiza Mađerova djela, Durbavko Jelčić, Ante Stamač, Hrvojka Mihanović-Salopek uočili su humanistički angažman njegove poezije koja svojim gnoseološkim i referencijalnim slojem nastoji pružiti motivaciju prema čovječnijoj preobrazbi svijeta.

Smatram da jednim svojim znatnim dijelom Mađerova poezija odslikava i njegov humanistički suosjećajni društveni angažman i on pjeva u uvjerenju da pjesnik mora na određeni način biti demijurg. A ponekad samo nastoji biti beskrajni slutnik koji u svakodnevnim usputnim stvarima – putositnicama nastoji pronaći skrivenu vrijednost. Mađerova referencijalnost veže se i uz strukturno opredjeljenje prema realizaciji narativnijeg oblika – pjesme u prozi. Taj pjesnikov odabir uključuje i jedno poetsko opredjeljenje, a to uvjerenje smatra da je lijek suvremenoj alogičnosti povratak u blisku komunikaciju s recipijentom. Iz tog razloga Mađerova referencijalnost implicira čovjekoljubivu etičnost koja lamentira, pa pozitivno inicira, sumnjajući se samoiscrpljuje, ali i nanovo uzdiže obličje pravednijeg lica svijeta („Ako je umro pjesnik“, „S pjesmom sretan jaukati“, „Kuda žuriš, čovječe“, „Sila vjetra“, „Nijem trenutak“, „Ne vjerujem u kraj“, „Širom otvoriti vrata“, „Generacija koja još uvijek sanja“, „Pjevati“, „Prašinariti“, „Misliti“, „Vjerovati“, „Hodočastiti“, „Šumariti“, „Pisati“).

U više razvojnih faza i kroz više raznolikih strukturnih oblića Mađerova poezija iskazuje i različite stilske pojavnosti: od prvobitnih pjesama primordijalnog vitalizma zemlje, slikovnog intuitizma, preko utjecaja ekspresioniz-

8 B. Bošnjak, „Miroslav Mađer: pjesništvo zavičajnog nomadizma“, u zborniku *Književno djelo Miroslava S. Mađera*, Dani Josipa i Ivana Kozarca za 2008. ; Vinkovci, 2009.; str. 25.

ma, retoričnog rasipanja riječi, asocijativnog nadrealizma, poigravanja na granici konstruktivizma i ludizma (u „Antenama riječi“), do egzistencijalnih meditativnih referencijalnosti, gnoseoloških aforističnosti („Dnevna potrošnja“) i refleksivno-memoarske opažajnosti.

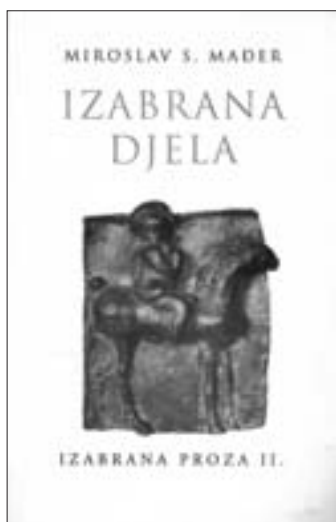
Čitajući Mađerovo pjesništvo u cjelini opusa, mogu zaključiti da je ono dinamično u brojnim kretanjima, otvoreno poetskim strujanjima, usmjereno u rasponu od urbaniziranih nemirnih, kompleksnih, retorično nabujalih opažaja, do vraćanja poeziji iskona i logosa.

Cjelokupni dosadašnji pjesnički opus Miroslava S. Mađera veliki je doprinos stvaralaštvu i toku suvremene hrvatske poezije, što nesumnjivo podupire tolika brojnost recentnih književnih nagrada, a nadalje omiljenost i popularnost u intelektualnim i najširim krugovima današnjeg čitateljstva. Posebice, Mađer ostaje zapamćen kao rapsod elementarnosti panonskog zemnog ishodišta.

II. Proza

Iako pjesnik po primarnoj izražajnoj vokaciji, Mađer je realizirao i vrlo opsežan prozni opus koji obuhvaća 4 romana (*Asser savus*, 1978., *Gdje lopoči cvjetaju*, 1996., *Lirski susjed*, 2003. i *Snovi*, 2006.); 2 zbirke kraćih priča (*Oči neba*, 2005. i *Domaće stvari*, 2010.) te 5 zbirki proza u kojima se isprepliću kritički prikazi i osvrti, memoarsko-kulturološki zapisi, polemike, novinske kolumne, dnevničke zabilješke (*Neput*, 1989., *Pjesnikova lektira*, 2004., *Studij pjesme*, 2007., *Zavičajni zapisi o Vinkovcima i Vinkovčanima*, 2009., *Privatni časopis*, 2012.).

Pri kompoziciji i sastavu 2. sveska *Izabranih djela Miroslava S. Mađera* autorovi književnoumjetnički žanrovi nalaze se u istom selektivnom nizu s književnokritičkim stručnim tekstovima. Objasnjenje takvog odabira tekstova nalazi se u činjenici što sami Mađerovi tekstovi ruše čvrstu granicu između književnih žanrova, ali i između funkcionalnih načina književnog pisanja (objektivno-znanstvenog, autobiografsko-memoarskog i fikcionalno-beletrističkog). Gotovo učestalo Mađerovi književnoumjetnički žanrovi (romani i pojedine novele) sadrže interpolirane odlomke književnokritičkih prosudbi i razmišljanja, elemente feljtona, eseja, autobiografsko-memoarskih prisjećanja, putopisno-kulturoloških bilježaka i zapažanja. Sam autor je eksplicitno rekao da je „poezija, ako je prava, jest prozi najjača strana, i time prava umjetnost“.⁹ Upravo zbog tog autorovog koncepta

⁹ Citat iz knjige *Miroslav S. Mađer i kritika*, (prir. Vlasta Markasović), „Stajegeraf“, Zagreb, 2004., str. 375.

stvaralaštva, Mađerove proze su obilno prožete lirskim umetcima: slikovitim poetičnim deskripcijama, metaforama, akustičnim poigravanjima, jezičnim premetima, pa čak i interpolacijama cjelovitih ili fragmentarnih dijelova pjesama u konstrukciju proznog tkiva. Možemo uočiti da su Mađerove proze žanrovski atipične i potom složene od više oblikotvornih struktura izražavanja: deskripcije, pjesničke meditacije, interpolacije pjesme, unutarnjeg govora, dnevničkog diskursa, kritičke recenzije, dijaloške ili monološke debate, a gotovo ponajmanje od fabulativne naracije. U takvom načinu strukturiranja romaneskne proze osjeća se nasljeđe Marcela Prousta i njegova inzistiranja na preciznosti opisanih detalja i evokacija. Polizhanrovska kombinatorika trajna je odrednica svih Mađerovih romana.

Veliki udjel lirsko-poetskog proznog iskaza upućuju na Mađerovu temeljnu težnju – a to je pjesnički pristup pisanja proze. Brojne dojmive primjere izrazito pjesničkih opisa možemo izdvojiti iz njegovih romana, a citirat ćemo jedan odlomak iz *Asser Savus*, „možda onaj ključni inspiracijski, koji kroz decenije stvaralaštva pruža Mađeru poticajnu snagu zavičaja: „Tko je prolazio šumama, raznoseći umorne korake trnovitim šuštavim prosjekama u rane jutarnje sate, taj se nadisao svježine i božanskog sunca. Vidik mu je zastrt granama, ali upravo su grane ono što širi krila duše, osvjetljavaju prostranstva i u tami čuvaju nečujne pokrete trajne tišine što je najčudnija i najpunija, najsvjetlija i najmirisnija u šumama. Ptice se nabacuju glasovima i krilima, žedne zraka i ploidbe slobodom, a čovjek kroči uzbuđen divljinom, trnovitom divljinom što se gorostasno budi nezavisna od svega, slojevita, nadmoćna i ustrajna.“¹⁰

U putopisno-esejističko-memoarskoj zbirci *Neput* iz 1989. nailazimo na modernistički pripovjedni postupak: pjesnikovo putovanje ne realizira se samo u iskustvu realnih putovanja, već ponajviše u imaginarnim putovanjima koja se zbivaju u sjećanju, u zamišljaju neostvarenih mogućnosti, te u putovanju koje se isključivo zbiva u duhovno-intelektualnom prolasku kroz svjetove umjetnosti. U ovoj knjizi ponovno ćemo zapaziti odsutnost izrazitijeg pripovjednog zbivanja, ali ćemo uočiti: misaone eskapade, bogatstvo aluzija i asocijacija, iskreno iznesenu skalu emotivnih kontroverznih kolebanja, duhovite projekcije osobnih viđenja i spoznaja, individualne stručno-kritičke opaske i zaključke. Mađerovi „unutarnji putopisi“ prije svega se očituju kao temeljna misaono-duševna evidencija ljudi (najčešće književnika i književnih uzora), domovinskog zavičajnog prostora i vlastite putociljnosti u „vagonima godina“.

Roman *Gdje lopoči cvjetaju* (Vinkovci, 1996.) od svih Mađerovih romana ponajviše nastoji zadržati tradicionalnu romanesknu radnju i zaokruženu kompoziciju, s polazištem od točke povratka glavnog lika u zavičaj do završetka s točkom zagonetnog odlaska. U epicentru odabrane teme prikazuje se topos ljudskog povratka važnom ishodišnom mjestu kao prototip psihološkog traganja za ključnim identifikacijskim znakom / kôdom glavnog lika, koji će mu otvoriti put u samospoznaju. U strukturalno-psihološkom smislu,

¹⁰ Iz poglavlja „Prospekte“, *Asser Savus*, 1. izdanje, „Alfa“ i „August Cesarec“, Zagreb, 1978., str. 144-145.

znatni utjecaj na Mađerov nagrađeni roman *Gdje lopoči cvjetaju* izvršio je antologijski Krležin roman *Povratak Filipa Latinovića*, a ponajviše je zamjetna sličnost s glavnim likom koji je u potrazi za ključnim sagledavanjem sebe i vlastite bilance življenja. I dok se u poeziji Mađerova ravnica očituje kao izvor harmonije, horizontala idiličnog spokoja, u ovom romanu se ona uslijed represivnosti nekadašnjeg komunističkog sustava preobražava u neman i postaje „libela koja guta u sebe sve što strši i što se kreće“.

Svoj psihološki opservatorski pogled i interes za ljudske osobine Mađer je očitovao i u zbirci kratkih priča *Oči neba* (Zagreb, 2005.) te ih je oblikovao realistično-dokumentarnim prikazom, ponekad s udjelom humoriistične, anegdotalno-ironične ili emotivno-nostalgичne note. Istim stilom strukturiran je i niz novela, crtica i humoreski unutar zbirke *Domaće stvari* (Zagreb, 2010.) te je i tim pripovijetkama „kraćeg daha“ i sažetog opsega želio pružiti mimetički odraz svojeg doba. U skladu s naslovom zamjetna je autorova sklonost prema opisivanju sudbine običnog čovjeka i uvjetno rečeno „malih ljudi“ čiji životi nerijetko teku nezapaženo, gotovo nevidljivo, a kroz njih se ipak u velikom dijelu ogleda sudbina naroda.

U svim svojim prozama Mađer daje prednost refleksivnoj i književno-esejističkoj intelektualističkoj debati, a suprotstavlja se fabulativnoj dinamičnosti i zbog toga njegova „beletristička“ djela nisu lako otčitljiva i pristupačna. Pritom, autora učestalo privlači lik osamljenika, izoliranog pojedinca ili svojevrsnog putnika i tragača/odgonetača zagonetke života koji je kao njegov junak baj-lva „sam i još samiji, u prašinama meridijana i paralela“.

U presjeku kroz Mađerov prozni opus važno i nezaobilazno mjesto tvore i 4 zbirke autorovog stručnog i književno-kritičkog rada (*Pjesnikova lektira*, Zagreb, 2004.; *Studij pjesme*, Zagreb, 2007.; *Zavičajni zapisi o Vinkovcima i Vinkovčanima*, Vinkovci, 2009.; i *Privatni časopis*, Zagreb, 2012.). U svojim kritičkim prikazima Mađer pokazuje stručno poznavanje književne povijesti, epistemologije, književne teorije i prethodnih idejnih i filozofskih poimanja uloge književnosti, ali temelj svoje procjene on bazira na impresionističkom, pjesničko-intuitivnom dojmu i na uživljenom ulasku u spoznajni svijet književnog djela. Kao „sudac“ – kritičar, Mađer je redovno dobrohotan, pedagoški brižan i blag, ali uvijek koncentriran, zadubljen te oštrouman u iskazu vlastitog dojma i procjene uloge djela.

Godine 2007. Mađer je u zbirci *Studij pjesme (ogledi i dogledi)* (Altagama, Zagreb, 2007.) skupio niz svojih tekstova koji vibrirajući između memoarskih razmišljanja i stručnih razlaganja, nastoje čitateljstvu približiti put ovisnosti pjesnika o stvaranju pjesme, kao i o dugotrajnom procesu preobrazbe poezije kroz stoljeća. U više raznolikih upita autor razlaže što je to pjesma i što se sve pokušava podrazumijevati pod značenjem pojma pjesme.

U knjizi *Privatni časopis* (Zagreb, 2012.) sabran je opsežan i oblikovno raznorodan niz kratkih tekstova koje autor u podnaslovu definira kao: dnevničke bilješke, crtice, komentari/kolumne, kritički i polemički zapisi, kraći beletristički prilozi, pisma s vanjskim suradnicima, mini eseji i dr., a zapisanih u rasponu od 1965. do 2012. Pojedini zapisi su vrlo kratki, tako

da ih možemo uvrstiti u natuknice ili marginalije. Ali skicoznost, kratkoću i zbitost pojedinih bilješki ne treba promatrati površno, jer se i u tim književnim „pomoćnim/usputnim“ formama ponekad kriju lucidne i britke opaske, pa i neke nepoznate ili prešućene informacije o književnim zbivanjima i autorima.

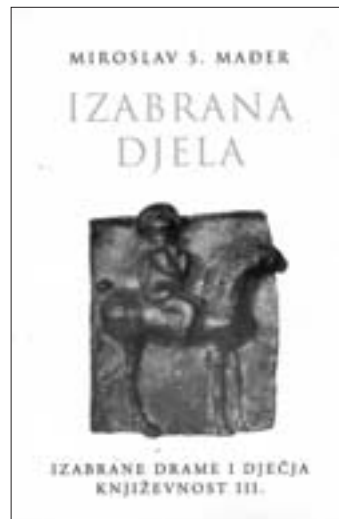
Možemo zaključiti da u svom proznom beletrističkom stvaralaštvu Mađer na svojevrsan način ruši okvire očekivanja romanesknog izraza. Njegove fiktionalne zbirke proze (koje i sam autor ne definira romanima, već feljtonima) nose obilježja miješanja različitih žanrova: autobiografskog dnevnika, memoarskih evokacija, feljtonističkih komentara, esejističko-kritičkih članaka, a obiluju umetcima dugih lirskih deskripcija, ulomcima stihova, citatima iz književnosti tj. metatekstualnosti, elementima solilokvija i dramskih dijaloških debata. Pripovjedno zbivanje nije u epicentru Mađerova proznog diskursa, već se naglašava piščevo opažanje i deskriptivno prikazivanje, ali ne samo ono vanjsko, opipljivo i vizualno, nego i ono dubinsko, psihološko, refleksivno unutarne razmatranje.

Mađerov prozni beletristički opus predstavlja zasebni poetsko-lirski i psihološko-intelektualizirani pristup pripovjednom iskazu te predstavlja znatan doprinos izražajnom obuhvaćanju hrvatskih panonsko-slavonskih prostora. Jer, kako kaže sam Mađer, pisac bez vlastite topografije je kao Antej bez dodira sa zemljom. A drugi dio Mađerove prozne dionice predstavlja njegov opsežan doprinos hrvatskoj književno-kritičkoj misli i konstanti stručnog višedecenijskog čitanja i praćenja tekuće i značajne hrvatske pjesničke i prozne produkcije unutar autorova vremena.

III. Dramsko i stvaralaštvo za djecu

U 3. svesku *Izabranih djela* obuhvaćen je Mađerov dramski rad i stvaralaštvo za djecu i mlade. U svom žanrovski raznolikom opusu Mađer se okušao kao autor radijskih i televizijskih dramskih komada i igara za odrasle i za djecu, a također je radio i dramske adaptacije, među kojima su najveću popularnost doživjele njegove dramtizacije proza Ivana i Josipa Kozarca za kazalište. Godine 2003. Mađer je u vlastitoj nakladi objavio knjigu *Junaci* unutar koje je sam napravio izbor iz svojega najvažnijeg radio i televizijskog dramskog opusa, pa je to izdanje bilo presudno i za priređivanje 3. sveska *Izabranih djela*.

Mađerovi radio i TV dramski komadi, bilo da su namijenjeni djeci ili odrasloj publici, redovito su kraćeg opsega, uglavnom jednočinke s više prizora ili kako ih

sam autor rado žanrovski određuje „fičeri“. Oni redovito predstavljaju kraći dramatisirani prikaz odabranoga zanimljivog realističnog događaja, dok u slučajevima Mađerovih nadrealističkih „fičera“ ne možemo uopće govoriti o povezanosti uz dokumentarni događaj, već uz imaginarno snoviđenje.

Zbirka *Junaci* pokazuje tematsku šarolikost i odražava svojevrsno autorovo eksperimentiranje s raznim žanrovskim mogućnostima oblikovanja radio drame. U većini svojih dramskih oblika Mađer bira psihološko-sociološke teme međuljudskih odnosa („Posjet u kasni dan“, „Čovjek koga nema“, „Palica“, „Crni pasijans“, „Pravo stanje stvari“, „Ustati“). Kao niz psiholoških portreta ljudi i njihovih etičkih opredjeljenja, ali i proživljavanja „gubljenja tla pod nogama“ oblikovane su i Mađerove ratne radio-drame o Domovinskom ratu koje su inicirane dokumentarnim sudbinama ljudi iz autorova zavičaja („Natrag u mir“, „Srijemski put“). Na drugačijem, kontrastnom putu fiktionalno-fantazijskog oblikovanja, nalaze se Mađerove drame „Junaci“ i „Igra smisla“, koje potpuno ulaze u svijet irealnog i pružaju svoju poruku i izazov za razmišljanje.

U 3. svezak uvrštene su i dvije dramske igre za djecu „Nevidljivi iz šume Sume“, „Krstarica na Savi“. U prvoj igri autor stvara imaginarni znanstveno-fantastični bajkoviti svijet u kojem djeca mogu biti po želji nevidljiva, dok u drugoj dječjoj igri, u stilu Marka Twaina oživljava uspomene iz djetinjstva i zavičaja prikazujući realistički svijet splavara, ribolovaca i pustolovnih dječaka.

Mađerov dramski opus reflektira radoznalost prema različitim stilsko-oblikotvornim mogućnostima monološkog ili dijaloškog iskaza, od realističko-dokumentarnog, preko ironično-grotesknog, do tragičnog i irealistički apstraktnog. Međutim, Mađer nije primarno usmjeren dramski pisac, pogotovo ne na duge staze gdje bi se njegovi dijalozi rasplinuli u širinu ili možda našli u nedoumici građenja složenije psihološke karakterizacije kao i strukturiranja razvoja kompleksnije drame u više činova. Sadržaj pojedinih Mađerovih drama potječe iz identičnih ili sličnih motiva vlastitih proza (npr. „Krstarica na Savi“ ima sličnost s pričama „Junaci Save“, „Suton na rijeci“ ili ratni motiv „Natrag u mir“ ima sličnost s novelom „Stari Mislav“ iz zbirke priča *Oči neba*). U dramskom opusu Mađer uglavnom preispituje mogućnost da isječak iz realnog života ili poticaj vlastite fantazije samo kratko razvije i oblikuje kroz medij auditivnog ili scenskog prikaza i pritom se poigrava s raznim realizacijskim modelima koje nude audiovizualni mediji.

Pored velikog pjesničkog i proznog opusa za odrasle, te dramskog opusa, Mađer je znatan dio svojeg pisanja usmjerio i na područje dječje književnosti. Na tom polju objavio je više knjiga sljedećim redoslijedom: *Pišta s vašarišta*, (pjesme) (Zagreb, 1975.); *Ispod klupe*, (pjesme) (Čakovec, 1981.); *Djedovo slovo*, (priče) (Zagreb, 1981. i 1990.); *Leteći šaran*, (priče) (Vinkovci, 1995.); *Zavičajni tim*, (pjesme) (Vinkovci, 2001.); *Dječje priče, pjesmice, humoreskice, radio-igre i bilješkice* (Zagreb, 2007.) i *Pišta oko svijeta*, slikovnica (Zagreb, 2013.).

U proznim zbirkama *Djedovo slovo* i *Leteći šaran* Mađer je oblikovao svoj prepoznatljivi oblik kratke zavičajne realističke priče iz doba svojega

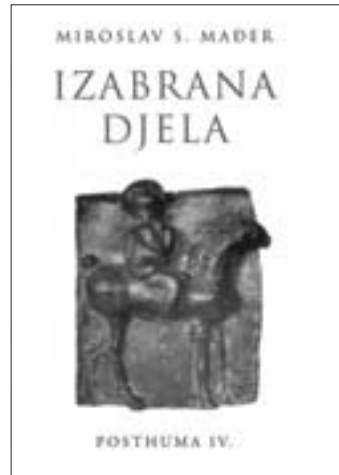
djetinjstva. Te priče na rubu između dokumentarnog događaja, usmene predaje, šaljive anegdote ili iskustvene narativne pouke oblikovao je prema sjećanju kad ih je kao dječak zbiljski slušao od svoga djeda u Hrtkocima. Svojim evociranjem vlastitog djetinjstva provedenog uz širinu polja, seoskih zakutaka i riječnih pustolovina, Mađer je htio pobuditi u mladima osjećaj za ljepotu boravka u otvorenom prostoru prirode, sela i zavičajnog prostranstva, gdje se ponekad dublje, neposrednije i snažnije mogu otkriti životna i međuljudska iskustva, negoli u lažnom i virtualnom svijetu računala i elektroničkih medija kojima su djeca danas i prerano izložena.

Mađerovo stvaralaštvo za djecu i mlade našlo je svoje mjesto i priznanje u više antologija hrvatskog dječjeg pjesništva¹¹ i tako pokazalo da je pjesnik odraslih tema sačuvao u sebi i svijet dječjih poimanja, asocijacija na djetinjstvo i smisao za bujnost dječjeg fantaziranja.

IV. Posthumna ostavština

U četvrtoj knjizi *Izabranih djela* Miroslava S. Mađera nalazi se reprezentativni izbor iz autorove posthumne ostavštine, priređen po metodi kritičkog izdanja sabranih ili izabranih djela koje je u Zavodu za povijest hrvatske književnosti kazališta i glazbe HAZU prvobitno utemeljio Dragutin Tadijanović, još jedan značajni pjesnik i književni znalac slavonskog podneblja. Takav način priređivanja podrazumijeva da priređivač poštuje posljednju piščevu volju, tj. pjesnikov jezik i književni izraz ostaju izvorni i netaknuti, a ispravljaju se jedino pravopisne ili prepisivačke omaške.

U četvrtoj knjizi nalaze se unutar Mađerove ostavštine tri složene zbirke pjesama koje nalazimo paralelno u računalnom ispisu i tipkopisu s naknadnim autorovim ispravkama: *Stari hram*, pjesme za odrasle, nastao u Zagrebu 2013.¹²; *Kao (Usputne minijature)*, neobjavljeni

¹¹ Mađerove dječje pjesme pronalazimo u sljedećim najvažnijim antologijama. Ivo Zalar, *Antologija hrvatske dječje poezije*, 2. izd. „Školska knjiga“, 2008., str. 144-146; Joža Skok, *Lijet Ikara, antologija hrvatskog dječjeg pjesništva*, „Naša djeca“, Zagreb, 1990.; str. 161-164.

¹² Na fasciklu s tipkopisima nalazi se za ovaj zbir pjesama prvobitni naslov *Lišće*, koji podsjeća na prozne minijature Frana Mažuranića, a od kojeg je Mađer odustao i nadodao naslov *Stari hram*. Niz pjesama pod nazivom *Stari hram (Iz pjesnikove ostavštine)* objavila je urednica Marijana Rukavina Jerkić (pogovor Sead Begović) u nakladi kuće STAJER GRAF u Zagrebu 2017. Međutim, urednica je u obzir uzela samo kompjuterski prijepis, a nije imala uvid u autorove ispravke, pa su brojne pjesme u tom izdanju tiskane nedotjerane, s greškama u rimovanju i bez pjesnikovih intervencija u kojima je ispravljao pojedine stihove, ali i izbacivao čitave strofe. U ovom izdanju napravljen je metodom komparacije i kolacioniranja unos autorovih intervencija te su pojedine kritički odabrane pjesme tiskane u duhu Mađerovih ispravki, smatramo u estetski

ciklus pjesama nastao 2014.; *Radosnice, stihovi i priče za mlade i najmlađe*, neobjavljena zbirka nastala 2013. – 2014. Pored toga u potonjem dijelu knjige nalazi se pjesničko dopisivanje (pojedino je objavljeno u periodici, a drugi dio je ostao u rukopisnoj korespondenciji). Zatim u završnom poglavlju imamo i nepoznati izbor iz pismohrane u kojem možemo pratiti kako je u mladim danima Miroslav S. Mađer pisao pisma svojoj tadašnjoj djevojci, poslije supruzi Mariji Mađer, a oblikovao ih je u stihovima ili kao pjesme u prozi. Budući da danas zbog uporabe mobitela i e-mail dopisivanja klasični oblik pisma sve više nestaje, ova privatna korespondencija strukturirana u pjesme s parcijalnom upotrebom rime odražava jedan lijepi, profinjeni, romantični način međusobne komunikacije, a i književne mikrostrukture koju ćemo sve manje ili možda nikako susretati u okviru današnje književnosti. Uz korespondenciju uvrstili smo i nekoliko Mađerovih posveta u kojima pjesnik izražava svoju odanost i zahvalnost supruzi Mariji na njenoj trajnoj podršci prema njegovom svijetu poezije. Naposljetku, pružili smo i zanimljivu faktografsku građu iz foto-arhiva Miroslava S. Mađera u kojoj se očituje kronološki putopis kroz razdoblja pjesnikova života, njegova pjesnička djelatnost, ali i brojna druženja s književnicima i umjetnicima njegova vremena.

U kritičkom sagledavanju pjesnikove posthume nedvojbeno se ističe činjenica da su navedene zbirke bile složene kao priprema za tisak i prepisane na računalo, a autor ih ipak za života nije objavio. Možemo samo nagađati i pretpostavljati je li Mađer bio do kraja zadovoljan sa svim pjesmama u zbirkama, je li ih još htio mijenjati, korigirati, usavršavati, ili jednostavno više nije stigao obaviti pregovore s izdavačima i pristupiti objavljivanju tih prijepisa. Upravo zbog tih razloga s velikom odgovornošću sam pristupila izboru ovog posthumnog Mađerovog pjesništva.

Kao što se vidi iz nadnevka rukopisa, Mađerove pjesme u ostavštini nastale su u njegovoj kasnoj fazi životnog puta, pisao ih je i dotjerivao u razdoblju od svoje 83. i 84. do 85. godine života, iako nije isključeno da su pojedine ideje ili natuknice za pjesme nastale i nešto ranije. Usprkos pjesnikovoj zadivljujućoj životnosti i općepoznatoj dobroj naravi, u visokim godinama pada životna snaga, zbog toga i u posthumi pronalazimo jednog ipak malo drugačijeg Mađera, sentimentalnijeg i sklonijeg uspomenama iz prošlosti, već davno svjesnog da „jesenje vode teku u nepovrat“¹³, a ponekad i sklonog razdražljivim sumnjama u svrhovitost svojeg upornog stvaranja, što priznaje s autoreferencijalnom iskrenošću: „Još uvijek prosipam riječi uludo nesretno sretan“ („Triptih stih“).

Također, u autorovoj posthumi prisutno je i područje duhovnih pjesama, koje nije karakteristično za ranije stvaralaštvo, a pokazuje Mađerovo okretanje prema onostranim promišljanjima kao u pjesmama „Bog silazi s neba koje je previsoko“, „U Bibliju“, „Molitve“, ili pjesma „Našašće“ u kojoj se

uspješnijem i autentičnijem oblikovanju. Najviše razlika između neispravljenog i ispravljenog izdanja pronaći ćemo u pjesmama: „Sva ta mjesta naše pjesme“, „Sve je do trenutka“, „Bolovi izvana i iznutra“, „O nadanju“, „Rovinjско more“ (gdje se u izdanju iz 2017. dva puta omaškom ponavlja barka, umjesto rima: barka – arka) i dr..

13 Citat stiha je ujedno i naslov ranije Mađerove pjesme.

pjesnik nalazi u duševnom ushitu kao protagonist zbivanja, odnosno zbiljski putnik – hodočasnik.

Međutim, usprkos višestrukim naznakama rezignacije, osjećajem blizine smrti, ističem i vitalizam tematike slavonsko-srijemskog zavičaja u čijem okrilju pjesnik uvijek pronalazi trajnu utjehu, bogatstvo emocija i nostalgичne vibracije evokacijskih slika i dragih uspomena: „Sva ta mjesta naše pjesme“, „Starinska toplina“, „Suton u ravnici“, „Sanjam pusti široki šor“, „Pismo iz ulice ruža“, „Idilične nostalgije“, „Srijemske uspomene“, „Isti suton u istoj ravnici“, „Šum u travi je pravi“, „Moja stara najstarija srijemska ulica“ i dr.

Zaključno želim zahvaliti svojim suradnicima i urednicima *Izabranih djela Miroslava S. Mađera I. – IV.* Mirku Čuriću i Tomislavu Žigmanovu na podršci i pomoći u objavljivanju ovoga opsežnoga izdavačkog pothvata.

I na kraju izdvajam jedno važno opažanje vezano uz Mađerovu posthumu. U svojim rukopisima, u svojoj imaginaciji Mađer se u zadnjem periodu života intenzivno vraćao svojem srijemskom zavičaju i ishodišnim korijenima svojih prvih doživljaja, pa ću u skladu s tim pjesnikovim usmjerenjem završiti i s prilogom dviju pjesama koje u 4. svesku *Izabranih djela* prvi put izlaze pred čitateljsku javnost.

PRILOZI

SANJAM PUSTI ŠIROKI ŠOR

*Možda je selo tako po strani od svijeta velika
da se može vidjeti i mala ulica bez čovjeka:
Pred očima osvane široka pusta slika
koja kao da stalno uzalud nekoga čeka...*

*Moje noge sjajno gaze puteljak potoka kraj njive
Tu se smjestila tišina kao neka stara baka.
Nema tu ni psa, ni ptice, ni stoke žive
Toliko je naime, pustoća jaka...*

*A inače šor je velik kao ravnica uokolo niz
i kao stvoren za češće seobe ljudskih koraka.
Zašto u tom velikom šoru čovjek ne bi sebi bio bliz
i života mu šaka jaka...*

*Ima u tom pustom kraju bez ikoga i ičega
nečeg slavnog davnog jučerašnjeg, osobitog!
Kao da je tu nekad bilo i previše svega
ali ništa nije ostalo od tolikog tog...*

SRIJEMSKE USPOMENE

*Tamo gdje je davno rođenje čovjeku dano,
a na Petrovo kad se stara crkva usprkos sjaji.
Tamo gdje je uvijek bilo ljetno vrijeme rano
i na vrtuljcima zaigrani dječji kirbaji...*

*Rodno selo prošlo putove mučne sudbine,
i sad sa svim nadama tamno prede dnevi stare.
A tek s uspomenama sva ta divna prošlost sine
i stane uz naše nutarnje oltare...*

*Tu smo nekad brali godine, dragali klasje kraj Save
i sladili lubenice, i lovili ribe na čardacima snova.
Tad kosili djedovske djeteline i trave
i jeli sunce iz šumskoga lova...*

*Takve su sad te srijemske uspomene trajne
sa svim prokletim napadima na svete priče:
Još samo sjećanje imaju one misli zavičajne
i s njima samo duša pjeva i urliče...*

Darko Baštovanović

DOPRINOS DJELA VOJISLAVA SEKELJA ANALITIČKOJ MISLI HRVATA U SRBIJI

OSVRT NA DO SADA NEDOVOLJNO ISTRAŽENI
DIO INTELEKTUALNOG ANGAŽMANA
EMINENTNOG HRVATSKOG INTELEKTUALCA

*Ako je čovjek rođen kao Hrvat
ne može previše očekivati od života*
Boris Maruna

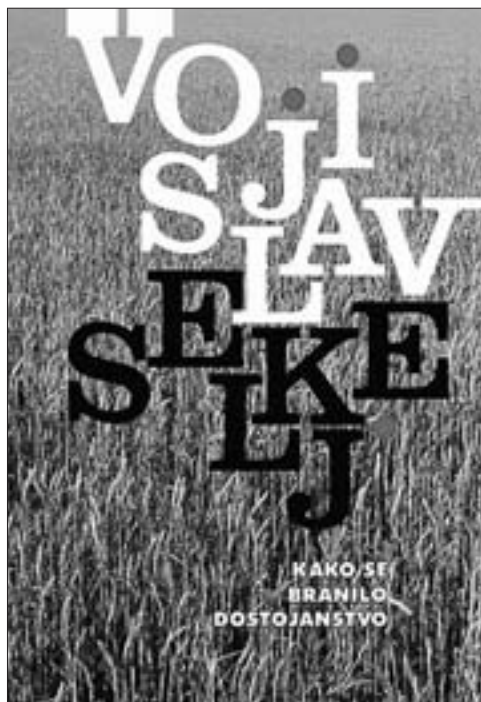
Uvodne naznake

Iako bi naslov ovoga rada mogao sugerirati cjelovitu studiju, u metodološko znanstvenom pristupu djelu Vojislava Sekelja, zadaća mu je rasvijetliti jedan segment djela jednoga od najeminentnijih intelektualaca hrvatske zajednice u Vojvodini, usudit ćemo se reći s kraja 20. i početka 21. stoljeća. Stoljeća su to za hrvatski narod na ovim prostorima brojnih izazova te sukladno tome i posljedica. Stoljeća u kojima je hrvatski narod i dalje ostao živjeti izvan granica matične domovine čak i u vrijeme kada je suvremena Republika Hrvatska nastala kao težnja tisućljetnoga sna o slobodnoj i samostalnoj državi. U takvim procesima, u kojima narodi ponovno traže svoj put obnove etnokulturološke samobitnosti, i intelektualni ešaloni moraju pronaći svoje mjesto. Proces i su to koji podrazumijevaju ne samo puke zahtjeve i postizanje priznanja svoga statusa, već i duboka i temeljita promišljanja kakvim će putovima jedan narod krenuti i kako ponovno povratiti ono temeljito što je nakon oslobođanja potrebno, a to je dostojanstvo jednoga naroda.

I upravo nas ta riječ, koja se možda u današnjem suvremenom realitetu može učiniti kao kliše, dovodi do nezaobilaznoga intelektualca kada su u pitanju rasprave na teme znanosti, književnosti i općenito kulture Hrvata u Srbiji, Vojislava Sekelja. Dostojanstvo koje vezujemo za Sekeljev lik i djelo mnogostruko je, ono nije samo jedna suhoparna filozofska ispraznica za kojom se poseže nebrojeno puta kada se raspravlja o položaju određenoga naroda bez jasnijih uvida u kontekste.

Društveni kontekst djelovanja i nastanka

Kako se branilo dostojanstvo naslov je knjige koju možemo smatrati krunom Sekeljeva promišljanja o najvažnijim društveno političkim temama i procesima važnim za Hrvate u Srbiji. Ovo kapitalno djelo (možemo reći bez imalo zadržske!) tiskano je u nakladi Hrvatskog akademskog društva u Subotici, jedne od najjedinakijih i najrespektabilnijih udruga kada je u pitanju znanstveni i nakladnički segment praksi Hrvata u Srbiji, istina sada već pomalo i davne 2011., što predstavlja povod za njezino ponovno promatranje i analiziranje. Knjiga *Kako se branilo dostojanstvo* zapravo predstavlja sabrane tekstove koje je Sekelj pisao kao polemike i komentare tijekom devedesetih godina 20. stoljeća za hrvatske tiskovine u Srbiji *Glas ravnice*¹ i *Žig*², a čijim je inicijatorom upravo bio on sam. Podijeljena u šest tematskih cjelina od strane urednika Tomislava Žigmanova, i oslikana vojvođanskim bačkim klasjem (među kojim već stoljećima žive Hrvati u Vojvodini), knjiga donosi zapise ne po kronološkom redoslijedu već po tematskim cjelinama. Važno je istaknuti da, iako je knjiga objavljena za autorova života, teško je ne primijetiti da je urednik sebi dao slobode poredati tekstove i iz vizure pomnoga čitatelja, što predstavlja dodatnu vrijednost ovoga djela, a istovremeno i s mjesta negdašnjega bliškoga suradnika. Stoga ne treba imati sumnje ili rezerve da je cilj objedinjavanja ovih tekstova upravo i ispunio svoju zadaću. Ukupno 105 napisa jesu zapravo svjedočanstvo jednoga vremena u kojemu se našla hrvatska zajednica u Vojvodini.

1 Glasilo Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini (DSHV).

2 Dvotjednik na hrvatskome jeziku u Vojvodini, koji je također pokrenuo Sekelj sa skupinom suradnika, nakon razlaska s negdašnjim čelništvom DSHV-a, koji će postati jedan od najrespektabilnijih društveno kritičkih časopisa u Srbiji i koji će postati središtem okupljanja nove skupine mladih hrvatskih intelektualaca u Vojvodini te kasnije značajno utjecati na procese unutar zajednice.

Naime, bilo je to vrijeme kada je diljem Europe padao komunistički eksperiment, čije su imperije u čvrstim i totalitarnim stegama držale i desetljećima gušile polovicu europskoga kontinenta. Pad takvih režima upravo je diljem staroga kontinenta proslavljan kao mogućnost za nove korake k demokratskim vrednotama koje su toliko dugo brojnim bile nedostupne. S druge strane, u Srbiji odnosno u negdašnjoj Brozovoj Jugoslaviji, realnost je bila posve drukčija. Početak devedesetih godina prohujaloga nam stoljeća u Srbiji je označio pad jednoga (ništa manje no na istočnim rubovima kontinenta) brutalnoga režima i sustava, ali je označio i početak nove etnonacionalističke mobilizacije, kada desetljećima nesuvisle ispraznice o bratstvu naroda i radničkoga pokreta dogmatske naravi, počinje sve više zamjenjivati žestoki šovinizam većinskoga naroda u Srbiji, akumuliran mitomanijskim porukama do tada centralnokitetskih birokrata i aparatčika svakojakih vrsta. U tome i takvome ozračju svaka očitovana želja drugih naroda za očuvanjem svoje etnokulturološke samobitnosti bila je viđena (a osjetimo i do danas!) kao najveća prijetnja i ugroza opstanka većinskoga naroda u Srbiji. Upravo takvu političku i društvenu realnost osjetili su i Hrvati u Srbiji, zarobljeni u limbu propadanja jednoga neprirodnoga sustava i stvaranja novoga koji je odlučio obračunati se sa svim onim što je vidio kao prijetnju po svoj opstanak. Stavljani na rub društvenih procesa, odsječeni od svoje domovine bez ikakvih trajnijih sustavnih i institucionalnih okvira koji bi jamčili opstanak, pokušavali su skromno i dalje nesviknuti na nove okolnosti čuvati svoj identitet i svoje etnokulturološke osobitosti.

No, u naznačenim okolnostima pojedini intelektualci znaju smognuti snage kako bi se na svoj način oduprli nametnutim realitetima i dokazati da se na društvene devijacije ne mora sviknuti. Vojislav Sekelj svakako u svom intelektualnom pothvatu nije bio skroman, nije bio nikako tih i znao je da hrvatskoj zajednici u vremenu u kojem se našla predstoji put u čizmama od sedam milja. Istina, vrijeme kada pada diktatura proletarijata u Jugoslaviji jest i vrijeme kada se brojni nepravедno progonjeni intelektualci iz skoro svih republika počinju vraćati u svoje (nove) domovine, a to je napose važno za hrvatski narod koji je bio najvećom žrtvom jednoga brutalnog sustava. Međutim, brojni intelektualni djelatnici teško su se navikavali na nove okolnosti jer su iz domovine ponijeli već izgrađene ideološke okvire koji se u danim okolnostima nisu mogli primjerenije primjenjivati. Upravo je slučaj Vojislava Sekelja posve drukčiji jer je živio u jednom totalitarnom režimu unaprijed vidio nove opasnosti i okolnosti, a kontinuitet življenja i intelektualnoga izgrađivanja osiguravao mu je da bolje razumije nove okolnosti u kojima se njegova zajednica našla. Napose je važno istaknuti da ono što obilježava Sekeljev intelektualni angažman jest iskustvo života u manjinskoj zajednici i prateći izazovi s kojima se ona susreće, postajući takvom prvi puta u svojoj povijesti. Ne treba, s druge strane, zanemariti ni još jednu važnu činjenicu koja je karakteristična za veliku većinu vojođanskih intelektualaca, a to je upravo višekulturalnost u svakome pogledu, snažno i kontinuirano okruženje s drugim identitetima koje se katkada, istina u većim ili manjim mjerama, zna prožimati.

Pluralnost i dosljednost

I upravo je takvo okruženje utjecalo na Sekeljev intelektualni angažman i postupno analitičko izgrađivanje i djelovanje. Istina, njegovo analitičko djelo u metodološkome kontekstu nije prekompleksno, niti ga je autor nastojao takvim učiniti, čak možemo reći i da same okolnosti nisu bile naklonjene takvim intencijama i nastojanjima. Sami društveni događaji u razdoblju nastanka Sekeljevih britkih analiza bili su ne samo dinamični već krajnje konfuzni i prepuni radikalnih raskida. Ali upravo je i to razlog zbog čega su sami napisi skupljeni u knjizi pred nama pluralni i pružaju ne samo uvid, već i osnovu za daljnja teorijska istraživanja o položaju Hrvata u Vojvodini³.

Ne treba napraviti pogrešku pa pomisliti da je Sekeljevo analitičko djelo (zbog prethodno navedenih značajki) usmjereno k analizi isključivo položaja vlastite manjinske zajednice. Kao dosljedan intelektualac, istina snažno hrvatski izgrađen, Sekelj je izgradio djelo koje je uistinu opsežno. Teme njegova analitičkoga rada mogu se razvrstati na one segmente koji kreću od analize i ukazivanja na lokalne prilike uključujući i izazove pred vlastitom zajednicom – od samih početaka pokušaja razbijanja hrvatskoga etnosa u Srbiji, manipuliranja identitetskim pitanjima, grubih kršenja kako manjinskih ali i općenito ljudskih prava, pa sve do tema koje se tiču svakoga građanina kao takvoga. No, Sekelju nisu bile strane ni daleko globalnije teme; ne treba zaboraviti da je Sekelj kao inicijator samoga *Žiga* kao i većina Hrvata u Vojvodini bio snažno europski orijentiran, da je budućnost domicilne države vidio na zapadu u okvirima velike europske obitelji.

No, kako bi se shvatilo bogatstvo pluralnosti djelovanja ovoga intelektualca, važno je ponovno vratiti se tehničkim dijelovima njegova djela. Već sam uvod u knjigu, koji nosi naslov „Borba protiv mržnje – Bez mržnje“ (str. 9), dokazuje autorovo nemirenje s postojećim stanjem te da odgovornoga intelektualca upravo određuje i beskompromisnost kada je u pitanju ukazivanje na sve ono što u jednom društvu predstavlja nenormalnost. Stoga Sekelj i ističe kako su to oni koji demokraciju vide kao produkt truloga Zapada (što je u Srbiji pod Miloševićem postala svojevrsna dogma), i onih koji slobodu drugoga određuju iz kuta osobne moći. Dakle, autor ovdje

³ Ne treba zaboraviti da se upravo unutar samoga uredništva *Žiga*, a pod mentorstvom Sekelja, razvijala i nova generacija hrvatskih intelektualaca u Vojvodini, koja je (dakako najprije uz svoja formalna obrazovanja) i praktički gradila svoj osobni stil i dodatno utkala put k produbljivanju znanstvenih angažmana u kontekstu razumijevanja društvenog i političkog položaja Hrvata u Srbiji kako tijekom devedesetih godina prošloga stoljeća, ali isto tako i u procesu demokratizacije srbijanskoga društva i izgradnje manjinskih kapaciteta i institucija. Ovdje svakako treba podsjetiti na radove Tomislava Žigmanova koji je upravo na brojnim iskustvima stečenim kroz rad u *Žigu* objavio dvije knjige koje predstavljaju osnovu svakog drugog znanstveno istraživačkoga djelovanja kada su u pitanju Hrvati u Vojvodini. Pogledati više u: Žigmanov, Tomislav, *Hrvati u Vojvodini danas, traganje za identitetom*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2006. i Žigmanov, Tomislav, *Osvajanje slobode, Hrvati u Vojvodini deset godina nakon listopadskog prevrata 2000.*, Hrvatsko akademsko društvo, Subotica, 2011.

ukazuje na svoje razumijevanje običnoga čovjeka, onoga čovjeka-građanina (iako ne izgovara to eksplicitno), koji uslijed osobne nemoći prihvaća diktat drugoga kao nešto po prirodi dano i neumitno i s čim se mora miriti, i upravo tu Sekelj naglašava kako pomirbe nema s takvom društvenom devijacijom. Zadaća intelektualca je biti nepomirljiv i koliko god da je kao takav potreban i običnome čovjeku, on je upravo potreban i tiraninu ili njegovim satelitčićima koji svoje naravi neće promijeniti ali će bez kritičkoga ukazivanja oni nastaviti nicati kao *otrovne gljive*.

Nakon uvoda slijedi prva cjelina koja očituje nesvakidašnji analitički potencijal ovoga autora – „Unatoč svemu svjedočenje normalnosti“ (str. 13-93) – koja sadrži

38 tekstova. U njima se autor postavlja kao budni promatrač teškoga položaja običnoga građanina. Nekom bi se možda moglo učiniti da je Sekelj zapravo bio nepopravljivi „građanist“ koji uslijed sloma jednoga režima nastavlja s ispraznim ljevičarenjem, ali to bi bila teška pogreška. Autor već u prvome tekstu prve nam cjeline – „Osjećaj mučnine postojanja“ ukazuje da je problem društva utkan i duboko u prošlosti bivše države, nazivajući komunističku federaciju vječitim poligonom, koji se kao takav nije mogao prilagoditi demokratskim procesima koji su sve više bivali neupitni a kao takvi podrazumijevali su pluralizam i višestranačje. Autor ovdje upravo i ukazuje na bivanje etnonacionalističkih osjećaja koje vidi kao glavnu prijetnju cjelokupnom društvu u Srbiji, a zapravo ih generira samo rukovodstvo Srbije. No, Sekelj ukazuje da i oni koji žele izbrisati nacionalni predznak zapravo ne razumijevaju povijesne i političke procese u Europi ka kojoj bi sva postkomunistička društva trebala težiti, ali to ne isključuje obvezu odgovornosti, i tu vidi potrebu kritičkoga angažiranja intelektualaca ukazivati prvotno na vlastite pogreške kako bi se razumjele i tuđe, ali uvijek kretati od svoga.

Nastavlja Sekelj upravo u tom duhu i u drugoj cjelini svojih tekstova „U vrtlogu bijede politike“ koja donosi 27 tekstova. Okosnicu ove cjeline čine tekstovi koji govore o brojnim devijacijama političkoga života. Preslagujući sve ono što je dovelo do takvoga stanja, nakon etnonacionalističke mobilizacije koja je ranila i njegovu zajednicu, Sekelj ukazuje u tekstu „Rađanje liberalne demokracije“ na evidentnu nespremnost da se srbijanski establishment toga vremena suoči s grijesima svoje prošlosti. On u tome vidi nemogućnost vladanja bez ideologija, a ta ideologija je upravo ekstremni

srpski nacionalizam. No, ne treba pogriješiti i misliti da on nacionalizam većinskoga naroda promatra s nekakvoga šovinističkoga aspekta! Sekelj jasno ukazuje da je sam zločinački režim u to vrijeme Miloševićeve garniture izbrisao podjelu na ljevicu i desnicu (koja istina i u globalnom kontekstu gubi utrku), te je za svoj stožer odabrao najizopačeniji vid nacionalizma od samih svojih početaka.

Jedan od prisutnijih motiva u Sekeljevom djelovanju kao intelektualca jest i činjenica njegova kontinuiranoga bavljenja „bunjevačkim pitanjem“, to jest pokušajima Srbije da na sve načine razbije hrvatski korpus u Vojvodini. Nije to za Sekelja bila novina, ali svoje najradikalnije obličje dobila je za vrijeme Miloševićeva režima i toga je sam autor bio svjestan. U tome se kontekstu, treće poglavlje „Na braniku obrane Subotice“ (str. 151-182), zatim četvrto „Posrnulo novinarstvo grada“ (str. 187-214.) i peto „Bunjevačke nezdravorazumske teme“ (str. 219-238), detaljno bave ovom kompleksnom temom koja predstavlja do današnjih dana i u procesima demokratizacije jedan od najvećih izazova s kojima se suočava hrvatska zajednica. Sekelj vidi Suboticu kao centar vojvođanskih Hrvata, posebice Bunjevaca, bez kojih Subotica nikada ne bi imala takav izgled. Sekelj je beskompromisan i spram određenih lokalnih glasila, kao što su recimo *Subotičke novine* koje su se pretvorile od uglednoga lista u obični palanački pamflet koji je režimu koristio i za obračun s lokalnim Hrvatima (a u kojima su čak i u najmračnija vremena radili brojni kripto Hrvati!).

Nije onda teško i razumjeti zbog čega je Sekelj upravo u glasilima koja je osnivao tražio svoj prostor kako bi ukazao na brojne društvene devijacije. Znao je i suprotstavljati se i dominantnom cinizmu srbijanske medijske čaršije, osobito u tekstu „New York, New York, Hrvati, Srbi i...“ u kojemu prikazuje kako su srbijanski mediji manipulirali s brojem žrtava kada su u pitanju bili srpski gubitci, ali istovremeno napadajući sve druge kada se netko usudio ukazati i na žrtve među Hrvatima. Dakako, važno je naglasiti kako je Sekelj, iako prvenstveno pisac i analitičar društvenih procesa, istovremeno bio i društveno angažirana osoba koja se recimo nije plašila Vojislavu Šešelju u vrijeme njegove najveće moći uputiti otvoreno pismo, što je u to vrijeme zahtijevalo iznimnu hrabrost.

Kritičar i vlastitih

Posljednja, šesta cjelina zaokruženih tekstova pod nazivom „Kritička čitanja vlastitoga“ sastavljena je od sedam tekstova. Iako bi se možda moglo učiniti da je Sekelj u tekstovima posvetio najviše pažnje izazovima s kojima su se ovdašnji Hrvati suočavali a koji su dolazili izvana, on još jednom suprotno tome svjedoči svoju nepokolebljivost i kada je kritičnost spram procesa unutar vlastite zajednice u pitanju. Upravo na taj način on se potvrdio kao nepokolebljivi intelektualac ali i kao mentor drugih mladih intelektualnih pregaoca, koji su se našli u nemilosti tadašnjega rukovodstva DSHV-a zbog svojih ideja i inicijativa. Sekelj je jasno u ovome kontekstu očitovao da mjesta sujeti nema na osobnoj razini i da se mora biti nepokolebljiv kada

je u pitanju blokiranje svih onih inicijativa koje bi Hrvatima u Srbiji mogle osigurati veće ostvarivanje svojih prava a koja su im u tom razdoblju bila zapriječena.

Uistinu uzoriti

Na koncu našega nevelikoga sagledavanja djela nesumnjivo jednoga od najvećih analitičara Hrvata u Vojvodini, svakako se možemo složiti s urednikom knjige Tomislavom Žigmanovim, koji ovo djelo naziva odličnom vivisekcijom raspukle nam i raspale normalnosti. I možda bi najprije trebalo pročitati pogovor koji potpisuje urednik knjige kako bi se shvatilo ovo djelo koje bez fusnota oslikava sve izazove pred kojima su se u jednome mračnome vremenu našli vojvođanski Hrvati – kao građani društva koje ih je izopćilo zbog njihova etnokulturološkoga identiteta, a njihov glas jest upravo Sekelj. Ne mireći se s činjeničnim stanjem činio je ono što je mogao na beskompromisan način, ali istovremeno i dajući jasan smjerokaz svima onima koji dolaze i koji bi trebali biti kreatorima i dionicima političkih procesa u zajednici. Stvarajući unutar zajednice koja je stoljećima bila proganjana i ranjavana, a koja je vrhunac svoga progona doživjela mračnih devedesetih godina prošloga stoljeća, kada je sam opstanak hrvatskoga naroda bio upitan, Sekelj je našao snage stati perom iza svih onih vrednota koje su vlastite civiliziranome čovjeku. I to ga dodatno približava najvećim hrvatskim intelektualcima koji su i u komunizmu i nakon njegovoga pada nastojali njegovati najplemenitije ideale i dokazati da su oni mogući i na ovim često uzburkanim prostorima, a znao je to i priređivač da je Sekelju mjesto uz takve vedete kakav je bio Boris Maruna koji je dao svoj doprinos odbrani dostojanstva. Nesumnjivo je da je i Vojislav Sekelj svoj doprinos dao, a na onima nakon njega je da njegovo djelo koriste kao jasan smjerokaz i da pokušaju dati bar djelić onoga što je on dao za svoj narod.

Literatura:

Vojislav Sekelj, *Kako se branilo dostojanstvo*, Hrvatsko akademsko društvo – HAD, Subotica, 2011.

Sanja Vulić, *Vitezovi hrvatskog jezika iz Bačke*, NIU „Hrvatska riječ“, Subotica, 2009.

Tomislav Žigmanov, *Hrvati u Vojvodini danas, traganje za identitetom*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2006.

Tomislav Žigmanov, *Osvajanje slobode, Hrvati u Vojvodini deset godina nakon listopačkog prevrata 2000*, Hrvatsko akademsko društvo – HAD, Subotica, 2011.

Tomislav Žigmanov

TEMELJNE ODREDNICE I ZNAČAJKE HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI U VOJVODINI

Ukaz na povijest radi razumijevanja sadašnjosti

Ukoliko hoćemo ukratko ukazati na neka bitna obilježja povijesti književnosti Hrvata u Vojvodini, koja onda dakako utječu i na prilike u sadašnjosti, čini se kako se mogu odrediti tri glavne *vanjske* značajke ovoga, recimo odmah, neupitno integralnoga dijela hrvatske književnosti. Kao prvo, to je književnost čestih i velikih diskontinuiteta. Zatim, to je književnost koja nije previše integrirana kako u matičnu, dakle hrvatsku književnost u cjelini, tako ni unutar sebe još uvijek nema snažnijih i trajnijih integrativnih sastavnica. I na koncu, to je književnost u kojoj se moraju, i u produkciji i u recepciji, uračunavati brojne atipičnosti, što je, prije svega, posljedica nedovoljno razvijenog književnog sustava. No, pođimo redom.

Kada je riječ o diskontinuitetu, ovaj je dio hrvatske književnosti imao brojne početke: ili zbog mijenjanja država (Austrijsko carstvo, Austro-Ugarska, nekoliko Jugoslavija i na koncu Republika Srbija) ili društvenog uređenja (rezidue feudalizma, kapitalizma i socijalizma) ili ideologija (liberalizam, nacionalizam, kršćanski konzervativizam, socijalističko samoupravljanje), od čega gotovo sve, uz to, ovdašnjim Hrvatima nisu bile nimalo naklonjene. No, budući da su zagrančni Hrvati na Istoku uvijek bili u brojčanom smislu u položaju manjine na društvenim prostorima gdje su živjeli, prekide u kontinuitetu ovdašnjeg hrvatskog književnog života uvjetovali su uglavnom drugi – oni koji su bili u posjedu, mahom političke, moći.

Kao ilustraciju za ovu značajku, navest ćemo posljednji veliki prekid – od početka sedamdesetih, kada je zbog poznatih događaja vezanih uz Hrvatsko proljeće iz književnog života odstranjeno, zabranom objavljivanja i javnog djelovanja, desetak tadašnjih ponajboljih pisaca vojvođanskih Hrvata (npr. Balint Vujkov, Lazar Merković, Matija Poljaković, Jasna Melvinger, Juraj Lončarević...), do početka devedesetih godina prošlog stoljeća hrvatska književnost u Vojvodini bila je deinstitutionalizirana i obezglavljena, te prepuštena ili stihiji ili vođenju, napose u poslovima urednikovanja nakladničkih kuća i časopisa, od strane onih koji nisu imali senzitivnost za mjesno

hrvatstvo i njihovu književnost. Dakle, cijelih tih dvadeset godina nije bilo sukladnog institucionalnog okvira za pulsiranje hrvatske književnosti u Vojvodini, čega je rezultat i to da se književna elita nije reproducirala ni po broju ni po kvaliteti, zatim da je veći broj hrvatskih pisaca srednje generacije dugo pisao, a neki još i danas pišu, na srpskom standardu (npr. Milovan Miković, Zvezdana Asić, Franjo Petrinović, Ante Vukov, Zvonko Sarić...), i, na koncu ali ne na posljednjem mjestu, uvelike su izgubljeni kontakti i veze s matičnom književnošću – hrvatskom književnošću, naime.

Književnost hrvatskog zagraničnog ruba

I ovdje nalazimo drugu njezinu značajku: riječ je o književnosti koju stvaraju Hrvati koji žive izvan Hrvatske. Ona, dakle, nastaje na nacionalnome rubu, i to rubu koji je izvan Hrvatske – riječju, on je zagranični rub! – spram kojega je često izostajala, od strane središta dakako, djelatna empatija i stvaralačka komunikacija. To je onda na unutarknjiževnom planu, zbog udaljenosti od središta i, uopće, odsustva interesa, uvjetovalo brojne zakašnjelosti (npr. natruhe romantizma prisutne su bile sve do skora), poveće siromaštvo (npr. esejistika i književnost za djecu gotovo da nisu postojali) i nepostojanje inorepcije i vrednovanja (npr. posve izostaje vidljivost ovoga dijela hrvatske književnosti u prikazima povijesti hrvatske književnosti objavljivanih u Hrvatskoj).

Kao takva, hrvatska je književnost u Vojvodini, a na temelju i drugih razloga (npr. slabi autoreprezentativni potencijali), vrlo slabo i tek u malom broju područja, bila ali i ostala, integrirana u matičnu hrvatsku književnost. Ovo osobito vrijedi za posljednjih tridesetak godina – vrlo mali broj hrvatskih književnika iz Vojvodine objavljuje u Hrvatskoj – od 1990. do 2002. nije objavljena niti jedna njihova knjiga! Isto tako, nema puno hrvatskih književnika iz Vojvodine u antologijama, napose onih koji pripadaju novijem naraštaju, o kojima, uzgred budi rečeno, književna javnost u Hrvatskoj, osim nekoliko iznimaka, ne zna gotovo ništa. Isto tako, u recentnoj se časopisnoj produkciji njihova djela rijetko objavljuju, a knjige još rjeđe recenziraju...

Rekli smo kako je i unutar sebe hrvatska književnost u Vojvodini slabo integrirana – povijest književnosti Hrvata u Vojvodini, naime, jest povijest postojanja bez, često i elementarnih, infrastrukturnih pretpostavki koje književnost kao takva podrazumijeva! To vrijedi kako za institucionalni okvir, koji omogućuje književnu produkciju (npr. nakladnička kuća), tako i za ustrojenu diseminaciju sadržaja te kvalificiranu čitateljsku publiku. Napose je vidljiv izostanak suvremenih i kompetentnih institucija samotematiziranja (npr. katedra za kroatistiku), koje trebaju sumirati, ocjenjivati i vrednovati književne proizvode vlastite književnosti.

Kao primjere za navedeno, ističemo sljedeće dvije činjenice: ovdje se još uvijek koristi institucija *samizdata* kao jedina mogućnost za objavu knjige i još uvijek u Hrvata u Vojvodini ne postoji kritička sinteza prikaza vlastite povijesti književnosti, povijesti koja traje više od 300 godina! Gle-

de navođenja legitimnoga postojanja institucije *samizdata*, jasno je zašto su ovdašnji književni stvaratelji morali, a i danas gdjekad moraju, ulagati veće napore za sudjelovanje u književnom životu – književna elita bila je bez profesionalnih institucionalnih okvira i pratećih supripadnih sinekura, te od strane države Srbije osiguranih proračunskih sredstava, sve do 2004. godine! Tek tada se unutar Novinsko-izdavačke ustanove „Hrvatska riječ“ osniva i segment nakladničke djelatnosti s profesionalnim urednikom. Istina, to neće riješiti sve probleme, budući da će urednička politika nedopustivo često za ishod imati djela i više nego upitne umjetničke kvalitete i da će, pomalo sektaškim vođenjem, redovito izostajati objava knjiga jednoga broja autora.

Što se, pak, tiče nekih značajki književnosti Hrvata u Vojvodini koje se neposrednije tiču književnosti *qua* književnosti, mogu se, čini se, navesti sljedeće: kao i u drugim književnostima uostalom, i ona je vlastitim tematskim okvirima i motivskim zasadima bila, manje-više, pratitelj uspjeha i radosti, kroničar neizvjesnosti i stamenosti, bilježnik muka i pogibelji ovdašnjega puka, prizivala je čežnje i nudila smjerokaze u teškoćama, promišljala je izazove koje je donosilo vrijeme i životne situacije, dijalogizirala je i polemizirala s okolnim svijetom ideja i svjetonazora, ironizirala ono što je nevrjedno, ukazujući tako na stranputice, no uvijek nudeći odgovore, uz traženje prostora mogućega izbava. Vrijedi naglasiti kako sve to skupa ne bijaše uvijek, a zbog različitih iskustava ovdašnjih ljudi naime, korenspondirajuće s tematikom književnosti koja je postojala u središtu, to jest u Hrvatskoj, što je dodatno uvećavalo nesporzume. I načini izričaja također su se znali uvelike razlikovati, pa je začudnost hrvatske književnosti u Vojvodini bila još zornija.

S druge strane, ona je također, kao i svaka druga književnost, naime, imala svoje blistavije i tamnije trenutke, stjecala veću ili manju popularnost, donosila trajnije i davala neznatnije prinose, dosezala više ili manje zavidne estetske norme i ostvarivala raznolike umjetničke vrednote... Znalo je, dakle, biti i rapsodijski obijesnog diletantizma, okupljenog najčešće oko *zavičajnoga domotuzja* (Geza Kikić), ali i takvih ostvaraja koji predstavljaju same vrhove hrvatske književnosti! Naime, i s ovih je prostora bilo u povijesti i sadašnjosti velikih pisaca (npr. Emerik Pavić, Grgur Pešalić, Slavko Mađer, Lazar Merković, Jasna Melvinger, Petko Vojnić Purčar, Vojislav Sekelj...), i ovdje je bilo velikih opusa (npr. Emerika Pavića, Ivana Antunovića, Balinta Vujkova...), i ovdje su hrvatski književnici dobivali najprestižnije nagrade (npr. 1977. Ninova nagrada za roman *Dom sve dalje* dodijeljena je Petku Vojniću Purčaru, a 2008. Jasna Melvinger je dobila Goranov vijenac)... Riječju, na temelju svega što je i kako je tijekom povijesti, unatoč svemu, ovdje stvarano i što se danas još uvijek stvara, hrvatska književnost u Vojvodini posjeduje, i u popudbinskom i u suvremenom dijelu, zavidnu razinu umjetničkih postignuća. No, posljednje navedeno nije previše osviješteno niti znano ni u Vojvodini i Srbiji, a još manje u Hrvatskoj.

Dominacija pjesništva, pluralnost vrsti i novi naraštaji

Kada je riječ o nekim značajkama koje više vrijede za suvremenu književnost Hrvata u Vojvodini jedno je nesumnjivo – pjesništvo je, barem kada je riječ o broju i kvaliteti objavljenih djela, bilo i ostalo vodećim književnim žanrom! Pri tomu, prateći zakonomjerne obrise ovoga dijela književnosti, „logika“ je njihova pjesnikovanja imala vlastite niti kontinuiteta, kako u vremenskome slijedu tako i u imanentnim umjetničko-tematskim tendencijama, uz dominaciju slobodnog stiha kao pjesničke forme. Istina, budući da je nastajala u jednom multikulturalnom okružju, doticaji s drugim književnostima, napose s mađarskom i srpskom, bili su intenzivniji, što je onda za posljedicu imalo i njihovu veću utjecajnost na suvremenu hrvatsku književnost u Vojvodini.

I u tome i takvome se, pak, pjesništvu danas ističu dvije snažne struje. Jedna je svjetovna i smjera na oslikavanje egzistencijalnih iskustava čovjeka današnjice, bremenitih brojnim tragičnim usudima, s cijelim serijalom pratećih životnih stanja koja dolaze iz domene egzistencijalističke filozofije (tjeskoba, zebnja, nesigurnost, patnja, upitanost...). Druga je svjetovna i jasno smjera na religijska usadržanja u poetičkim diskursima, s vladavinom, posve razumljivo, kršćanske slike svijeta.

To znači da je u suvremenom pjesništvu vojvođanskih Hrvata lirski subjekt primarno određen dvostrano. Vjerno će se, s jedne strane, u rasponu od egzistencijalne resigniranosti do otvorenih autoironičnih diskursa, bilježiti opisi, u biti tragično doživljenoga, bremenitog iskušavanja različitih nepovoljnih datosti u svijetu, često u pjesmama oslikanog uz mjesne krajolike. S druge strane će se, do pomalo stidljivoga nagovještavanja, nekako začudno rasplamsane krhkosti, ocrtavati vlastite slutnje, uz vjerska naslanjanja na *Beskraj*, mogućeg boljega svijeta na prostoru na kojemu se živi i koji se razumijeva kao *svoj*, a koji, što je paradoks hrvatskoga pjesništva u Vojvodini, zbog *opreza*, što je posljedični egzistencijal viševersnih negativnosti kojima je izložen, nikada nije do kraja i u cijelosti pjesnički elaboriran – *U iskrama nade*, naime, glasi jedna zbirka pjesama.

Naravno, s ukazom o primatu pjesništva u suvremenoj praksi hrvatske književnosti u Vojvodini nismo htjeli umanjiti važnost književnog stvaralaštva u drugim književnim vrstama, koje su također zastupljene, no, istina, u nejednakom broju. Recimo, sve do skora, kako je već spomenuto, književni eseji i djela iz dječje književnosti bili su raritetni. Isto vrijedi i za znanstveno elaboriranje vlastite književne popudbine te kritičko sumjerevanje recentne produkcije. Za razliku od toga, prozna djela, i to u svim svojim inačicama – od kratkih priča preko novela pa do romana, nisu bila tako strana ovdašnjim hrvatskim književnicima. Naprotiv! Pa ipak, i ovi su segmenti suvremene hrvatske književnosti, isto tako, imali vlastite logike umjetničkog razvoja raznolikih poetika, uz dakako utjecaje koji su dolazili iz mađarske i srpske književnosti kao dominantnih na ovome prostoru, a tematska određenost gotovo da je bila zakovana sudbinom čovjeka u Panoniji.

U naznačenim kontekstima temeljnih odrednica i značajki hrvatske književnosti u Vojvodini treba onda razumijevati i stvaralaštvo novog naraštaja hrvatskih književnika u Vojvodini (Tomislav Žigmanov, Željka Zelić, Nevena Mlinko...), naraštaja, koji je unutar sebe također heterogen po cijelom nizu kriterija, ali koji nema književno iskustvo vezano za zajednički jugoslavenski kulturni prostor. Njihova su djela i opusi najčešće užlijebljeni u krhke sadržajne konture suvremene hrvatske književnosti u Vojvodini i uvelike dijele, gore spomenutu, sudbinu. Osim što su donijeli određeno tematsko i izričajno osvježenje, književni stvaraoci novog naraštaja Hrvata u Vojvodini uvelike su nadomjestili praznine u pojedinim književnim vrstama. Drugim riječima, njihovim dolaskom na scenu, osnažena je znanstvena autorepcija vlastite povijesti, književna kritika je dobila i na kvantiteti i na kvaliteti, esejistika se postupno odomaćila, a književnost za djecu suvereno je područje nekoliko pisaca.

**ZAVIČAJNA KNJIŽEVNOST
IZ ZAGREBAČKOG RAKURSA**

Lajčo Perušić

MARKO VUKOV – POBJEDNIK NADE

Kada se u četvrtak 2. ožujka 1995. godine pronijela vijest da je Marko Vukov preminuo naglom smrću u Končanici u Hrvatskoj, 45 km južno od Virovitice, gdje je bio u posjetu Marijanu Đukiću, prijatelju svećeniku (tadašnje) Zagrebačke nadbiskupije i bivšem župniku u Đurđinu, njegovi prijatelji u Zagrebu i drugdje ostali su tužno iznenađeni. U srijedu 8. ožujka 1995. g.¹ Markov kolega svećenik Matija Stepinac je organizirao prijevoz kombijem kojim smo nas nekoliko Markovih prijatelja otišli iz Zagreba u Viroviticu na ispraćaj njegova tijela za Suboticu. Bilo je to u vrijeme Domovinskog rata kada je područje zapadne Slavonije bilo nesigurno za promet i pod upravom UNPA-e (*United Nations Protected Areas*, tj. *Zaštićene zone Ujedinjenih naroda*). U Franjevačkoj crkvi u Virovitici je nakon sv. mise zadušnice uslijedio ispraćaj pokojnika u njegov rodni kraj, Suboticu.

Bio je to naš zadnji ovozemaljski pozdrav s Markom Vukovom, ali onaj naš duhovni odnos s njim ostao je do današnjeg dana. O tom nekadašnjem prijateljstvu preko izgovorene riječi, misli, razgovora, a u ovom slučaju poezije, želim nakon 24. godišnjice njegove smrti reći nešto više u ovom osvrtu.

Marko Vukov je rođen 20. travnja 1938. godine na Bikovu od oca Nikole i majke Kriste Vuković. Gimnaziju i Teološki fakultet je završio u Zagrebu. Mladu misu je slavio 1965. na Bikovu. Kao svećenik je djelovao na raznim župama u Subotičkoj biskupiji u Bačkoj.

¹ Datum smrti Marka Vukova u knjizi *Ja, buntovnik s razlogom* je krivo otisnut (26. 2. 1991.). Osmrtnica u pravitku.

Premda je Markova zadnja sačuvana pjesma „Buntovnik s razlogom“ (napisana 28. prosinca 1993.), bila posebno dojmljiva i po kojoj je nazvana i zbirka njegovih pjesama objavljena 1997. g., ovaj sam osvrt ipak nazvao „Pobjednik nade“. Marijan Ivan Čagalj, autor osvrta na Vukovljevu poeziju, pisao je kako bi zbirci bolje odgovarao naslov „Ja, čovjekoljubitelj“². I ja se slažem sa sadržajem tog naziva, ali autorov oporučni sakupljač pjesama svećenik Lazar Novaković se opredijelio za postojeći naslov i to poštujem. U svoj životni habitus Marko Vukov, svećenik, upisao je: *Za siromašne primih poslanje*, za sebe pjesnika kaže nam: *Pjesnik prolazi između šetača / i nitko ne sluti, da su njegove noći / pune porođajnih muka*. U iščitavanju Vukovljeve poezije osjećam da se u njegovu habitusu dominantno oslikavala kultura nade, a počelo je: *Jedno mi jutro podari nadu*. Cijelom svojom osobnošću promicao je također kulturu tišine, ne šutnje (!) koja ide usporedo s kulturom nade: *Nada / rasla je sa mnom / za jedno novo zdanje* i kulturu mira proisteklog iz njegova autentičnog karaktera. Nada je prožela cijeli njegov sustav života: *U viru gorčine sam se borio / i sada obeshrabren hodam obalom nade*. Nadom su bile ispunjene njegove sumnje i samoće ili obratno: *Ovo je večer moje samoće / i moje sumnje / ne zbog sebe / nego u sebe*, nisu mu bile strane niti njegove nesigurnosti i slabosti: *Koliko izlazaka je prošlo bez nade / i zalazak u borbi umiranja / kad nisam mogao udahnuti / puninu dana*, a ipak se uvijek vraćao onoj u koju je vjerovao – nadi: *i mirim se nadom u mogućnost / drugačijeg i drugog iskustva*. U svojoj osebnosti duha, koju je širio kako u ophođenju s ljudima, tako i u izrazima osobne ljudske hrabrosti s oltara: *Jutro će doći / da osvijetli nemir u prozoru duše / a ti obnovi tada / pjesmu radosne Vijesti / i osjetiti ćeš hrabrost*. Bila je prepoznatljiva još jedna njegova duhovna značajka svima vidljiva – skromnost i poniznost: *Osjećam se dobro na začelju stola / i nikome ne želim ustupiti to mjesto i čežnja: Hod je moj postao čežnja /... / U mome mraku ima više svjetla / nego u danu koji ne zna za čežnju i nadu*.

Autor ovih pjesma i kao čovjek, imao je silnu želju mijenjati svijet: ... *ali mudrost je svijeta da šuti ili galami o patnji* i za to je imao vruću nadu: ... *i zanos nove nade*. Najprije mu je bilo nadahnuće mijenjati ovaj bliski svijet oko sebe, a onda i šire, s porukom da trebamo prvo mijenjati sebe. Taj napor je on uistinu i činio na sebi: *Ne znam za tamu umiranja / zle slutnje se ne bojim / cvjetovi moga života zaliveni su / rosom vječnosti*.

Književna ostavština

Marko Vukov je poeziju počeo pisati za ranih dana mladosti kao student teologije, kasnije kao mladi dušobrižnik. Te prve pjesme, koliko mi je poznato, nisu sačuvane, ali kroz prijateljevanje s njim često smo u društvu s drugim studentima obostrano čitali svoje uratke. Svoju zrelu književnost stvarao je u doba i svoje dušobrižničke zrelosti. U doba ogluhe ljudskog uma, licemjerja i političkog straha sedamdesetih i osamdesetih godina

² Marijan Ivan Čagalj, *Crkva u svijetu*, 42 (2007.) br. 3:542-558.

prošlog stoljeća, pisao je: *Širokom gestom vođa zapaljena je krv naroda / čekala je čas revnosti zanosom stoljetne službe / tek prorok bi željan sklada / zapazio zbunjenost djece / zajecao pokornički psalam*. Svjestan svoga vremena stvarao je govorom i pismom prostor u kojem je branio Istinu, Dobro, Čovjeka, Slobodu: *Otvoren strujanjima ostao sam neutješen / i glad postaje starija za jedan dan*. Sve ove vrijednosti su bile suprotne mržnji, pa je u njihovu obranu morao javno ustati ne ustežući svoje sposobnosti: *Odavno se svjetovi ruše / i bespuća je više od puteva / a radnici ne prave buku*. Imao je oštro duhovno oko, nije dopuštao nikakvu sumnju u Dobro: *Kada ponestane ljudske dobrote približava se Božja*. Marko nije bio tribun. Nije bio ničiji glasnogovornik, osim samo jednoga: Isusa Krista: *On je čest gost moje duše / i ja ću biti Njegovo Proljeće*. On mu je bio uzor, poticaj i opravdanje za izgovorene riječi. Vjerovanje u nadnaravnost Božjih, a onda i čovjekovih temeljnih principa, činilo ga je buntovnikom: *Ja ne znam za bezbrižnu mladost / ja znam za nemir / i iskrnu trijeznosti*. Takvo buntovničko uzbuđenje dalo mu je razlog da ima hrabrost u govoru ne samo s oltara, već i na učenicim skupovima, pa i na ulici i trgovima s jednim jedinim ciljem: da zaštiti ljudsku prirodu, dušu od lažnih proroka. Trpio je žeđ za Gospodinom: *Dođi, Gospodine, u pustu špilju našeg srca / i javi nam radost / da uzmožemo razumjeti hod zvijezda / i zapjevati pjesmu mira*. U tom trpljenju se propinjao da tu žeđ gasi ljubavlju prema Njemu: *Jutros sam pio život budućnosti / i dok sada lijevam vodu iz staklenog vrča / želim zaboraviti izvore karnevala / i biti prisutan nadi Uskrsnuća*. Zato njegov govor nije bio bučan, liderski niti reklamerski. Bio je tih i dubok. Slušao sam jedne godine u župnoj crkvi na Paliću njegovu korizmenu pripravu pred Uskrs. Poslije tog govora dugo je u crkvi vladala tišina, istinsko razmišljanje o boli utjehe koju proizvodi ljubav prema Kristu. Je li Vukov mogao gubiti nadu? Kad bi mu ponestajalo snage da raste u nadi, osjećao je jaku bol, mislio je: *Bol ne će prestati / neka s njom raste / do mjere ostvarenja*. Jednostavno je žednio za nadom. Ona mu je bila razlogom za buntovnost, ona je tražila sve njegove umne, duhovne i tjelesne snage da ga prožme u njegovoj svoj cjelini.

Ovakvi životni i duhovni stavovi bili su podlogom Vukovljevim stihovima. Općenito, Markove pjesme su ozbiljne, neke s filozofskim porukama, čvrste, pravedne, pouzdane, socijalne. Bio je sam, egzistencijalno sam. Tako su mu i pjesme obilježene samoćom. Ali, uvijek u svojoj samoći dubok i opravdan. Samoću je smatrao darom. Čitajući takve pjesme čitatelj ne može a da i sam ne uđe u sebe, u svoju duhovnu arhivu i probere sadržaj u njoj. I vidjet će da u svijetu nije sam. Stalno je postavljao pitanja o vertikalnim odnosima, uspinjanju k Transcendentalnome, buntovno tražio odgovore/rješenja i pri tome bježao u svoju samoću da u tišini sebe čuje odgovore: *utiscima tišine obnavlja pitanje svemira*. Povezivao je Vremenito i Vječno i u toj dinamici tražio je sjedinjenje s Apsolutnim. Tako je mogao u realnoj životnoj samoći svoje osobe naći slobodu. Taj odnos predstavlja onu bitnu odrednicu kojom je njegova poezija opredijeljena prema Ovostranosti i Onostranosti, koja ga je trgala u propitivanju stvarnosti u kojoj je živio i prema kojoj se uvijek osjećao slabim, nejakim slugom. Nikada se nije precejnjivao.

Svoju dušu preda Gospodinu, a tijelo majci zemlji, do posljednjeg suda naš dragi i nezaboravni brat

Marko Vukov
svećenik
Župnik u Svetozar Miletiću

Otišao je svome Stvoritelju, dne 2. oktobra 1995. u 57. godini života, a u 30. godini svećeništva.
Opokojaj sa zemnim ostacima, gdje je umro, bit će u Virovitici, dne 8. oktobra 1995. u 9 sati.
Posmrtni ostaci dragog brata bit će preneseni na Bapsko groblje u Subotici, u Franjevačku kapelu.
Sahrana će se obaviti, 9. oktobra 1995. u 15 sati.
Sveta Misa zadušnica je nakon sahrane u Franjevačkoj crkvi u 16.30 sati.

Utješeni vjerom, čekaju dan ponovnog susreta:
sestre KLARA i ANA, pastorkinja stasavica ROZMARII MIK,
brata svećenika Zagrebačke nadbiskupije i Subotičke biskupije, brata Franjevec i rođovnice,
mnogobrojna rođbina, prijatelji, susjedi i znanci.
"DUŠE SU PRAVEDNIKA U RUCI BOŽJOJ." (Madr. 3,1)

Književna ostavština Marka Vukova brojčano nije velika, ali po sadržaju i porukama itekako bogata. Riječi mu se neki puta doimlju zgrčeno, nema suvišnih riječi, ali one koje je napisao odaju njegov raskoš duha. Naime, za presudbu njegove poezije imamo na raspolaganju samo zbirku od 96 pjesama pod zajedničkim naslovom *Ja, buntovnik s razlogom* u izdanju Matice hrvatske³ 1997. g. Prema ovoj zbirci pjesama, ja bih svojim čitanjem pjesme svrstao u nekoliko tematskih pjesničkih izričaja, premda on nije radio nikakvu podjelu, dapače, pjesme su mu bile po sili inspiracije razlivene kroz razdoblje od 28 godina nama znanog pjesničkog stvaranja (od 1965. do 1993.).

Rodoljublje i domoljublje su Marku Vukovu bili čvrsti osjećaji, čvrsti kao vjera. Bio je radostan zbog pradjedovske ostavštine, ravnice, tradicije, kulture: *Zemljo mojih pređa / željo moga tijela / ... / živiš u mojoj krvi / svježinom izvorskih voda / što su je djedovi pili / tražeći izvore istine*. Zavičaj je držao u svom biću za nutarnji najosjetljiviji i najdublji osjećaj domoljublja: *Kuća – to nisu zidovi, grede / kuća, to su prve riječi / ... / ozračje u kojem se raste*. Njegov zavičaj su i svi njegovi ljudi. Izraz je to također njegova socijalnog odnosa prema svome bližnjemu, posebno prema seljaku: *Čuješ li, brate, dozivanje orača? / Napetom snagom u luku siromaštva / obnavlja plodnost zemljinog dlana*, prema rataru: *Ratar je sasvim malen / ... / savijen nad motikom / izgleda kao slomljeni luk*, prema radniku, siromahu. Na toj paradigmi temeljila se njegova cjeloživotna obuzetost kao čovjeka i svećenika. Nije se mirio s postojećim stanjem koje je vladalo u narodnoj svijesti, jer: *Gutamo prah i gazimo blato kao i jučer, stoljeća / zemlja u grlu i zemlja do koljena / a mlaka zaudara preko taraba prezrenih međa*. Ipak, znao je da tako ne može ostati, budućnost će donijeti nešto novo: *Ona (budućnost) će doći kao jutro /*

³ *Ja, buntovnik s razlogom* u izdanju Matice hrvatske, u biblioteci „Prsten“ u Slavonskom Brodu 1996., koje je po autorovoj oporuci marno skupio Lazar Novaković.

za budnu dušu / kao munja što osvjetljuje traženja. Sudjelujući u društvenom životu nije zenemarivao ni brigu oko političkog organiziranja Bunjevaca pri čemu je mislio na podizanje hrvatske svijesti među težačkim, seljačkim narodom, pa i intelektualcima. Nakon demokratskih promjena u Hrvatskoj odmah je dao inicijativu da se i među Hrvatima u Bačkoj osnuje nacionalna stranka radi zaštite hrvatskih interesa, koja je pod vodstvom Bele Tonkovića i osnovana 15. srpnja 1990. godine pod imenom Demokratski savez Hrvata Vojvodine (DSHV). Kasnijim svojim zauzimanjem za riječ Božju u narodu, a prestankom izlaženja lista *Bačko klasje*, Marko je 19. rujna 1994. u Baču ponudio ideju da se novi katolički list nazove *Zvonik*, u spomen najstarijem crkvenom zvoniku u Subotičkoj biskupiji, tj. u Baču, što je i prihvaćeno. Osnovali su ga svećenici Hrvati Subotičke biskupije.

Kao čovjeku i svećeniku Vukovljevi **odnos prema Bogu** i Majci Božjoj bio je djetinjje odan: *Bog ti je uvijek najbliži od svega / diraš ga rukom, gledaš u boji neba / Bog ti se smiješi / i nema tajni*. Bio je mladenački buntovan: *Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio? / Kad je sunce bilo u zenitu / a groznica krvi provrla psovkom / u sred dana počela je noć / i u toj noći reče jedan stotnik: / Zaista, taj bijaše Sin Božji*. Značajkom odraslog čovjeka bio je potpuno predan: *Samo želim da me dobra / Ruka Očeva pomiluje do dana svijesti / i da umjesto teških snova / u meni budu dobra djela*. U poniznosti svoga duha je molio: *Dolazim ti Gospodine siromašan / pun rana koje sam sebi zadao / opterećen sam naporom da ih zaboravim / ali one i dalje bole*. Iskren i odan odnos prema Majci Božjoj izrazio je Gospi Tekijskoj: *Znam, da majčinska ljubav nije zarobljena zidom / i da me Tvoje oči vide dok sanjarim i radim*. To je bila vjera Marka Vukova.

Vukovljevi **sudnosi s ljudima** u njegovoj blizini oslikavali su se kroz društveni život, u prijateljstvima s ljudima svoje okoline, jer, pisao je: *Prijateljstvo je kao lahor / otkriva mi darove Milosti*. Povodeći se tim nutarnjim nagnućima pisao je pozdravne pjesme za razne prigode nekolicini crkvenih autoriteta npr. Č. s. Mariji Propetog Isusa, Blašku Rajiću, Gerhardu Tomi Stantiću, biskupu Matiši Zvekanoviću, te prigodnu pjesmu biskupu za posvetu kapele u Rumenki. Kao društven čovjek pisao je pjesme za razne prigode svojim najboljim prijateljima, jer: *Prijateljstva rađaju u meni nove vidike / nazirem ih očima duše i ne bojim se / za radosti koje su prošle / a bile su nepoznata nada*. Tako je npr. posvećivao pjesme Beli Ivkoviću, Marijeti Godec, obitelji Vesne Budin, Rosmari Mik, Petru Živkoviću, Ivici Bartolec.

Poezija Marka Vukova satkana je slobodnim, jednostavnim stihovima, nepravilnim, otvorenim strofama i uglavnom bez rima. Ante Sekulić to ovako opisuje: „neizbrušenost njegovih lirskih bilješki kao da upućuje na zaključak da su mu stihovi bili potreba, povjerenje u svoju osobnost...“⁴ U tvorbi stihova Marko nije imao uzora, poezija mu je životno ozbiljna s elementima melankolije: *Plać je iskrena pjesma /... / tama umiranja uvukla se u ljudsko tijelo / i čovjek koji plače / buntovnik je bez mača*. Stihovi i strofe oblikovani su u stereotipnoj formi, ali, njima je autor refleksivnom lirikom progovorio o sebi, bližnjemu i Bogu. Nabujali osjećaji su mu se izlivali u stihove po

4 Ante Sekulić, *Osobnost Marka Vukova*, predgovor knjizi *Ja, buntovnik s razlogom*.

njegovim zakonima izričaja. Njih je potrebno čitati nekoliko puta. Stihovi su mu, kako rekoh, bez rima, bez izlizanih slika, pojmovno postavljeni u strogo logični, duboko intimni red razumijevanja. Pisao je po duši, redao misli, osjećaje, impresije, kroz brojne figure riječi objašnjavao poruku koju je odlučio prenijeti čitatelju. Ludwig Wittgenstein je rekao: „Gdje su riječi jeftine, misli su bezvrijedne.“ Izreka tipična za Marka koji je birao riječi i davao im bogato suptilno značenje određujući svoje misli. Nije se također bahatio izmišljajući riječi i izraze ili im pridavao nepojmljiva ili nejasna značenja. Nije čak koristio ni bunjevačke idiome, premda se u osobnom kontaktu služio bunjevačkim govorom, nego piše hrvatskim standardnim jezikom što ga nedvojbeno svrstava u hrvatski jezični i nacionalni korpus. U odmjerivosti života, požrtvovnosti i empatiji prema čovjeku, buntovno je tražio: *Osjećam se kao vir u bujici traženja*, i našao svoju nutarnju idilu.

I zato ga se i ne može uspoređivati s drugim pjesnicima bačkih Hrvata. Nije slijedio Aleksu Kokića koji je bio raspjevani pjesnik opredijeljen za Boga i *svog* čovjeka, pjesnik prigodničarskih susreta ili slavljeničkih nastupa. Niti Vojislava Sekelja, Milovana Mikovića, Josipa Temunovića, Branka Jegića, pa niti u prethodnoj generaciji Antu Jakšića koji je posebno njegovao lirske sonete lakoćom sroka, ili Antu Sekulića, ili Petka Vojnića Purčara, ili Josipa Andrića hrvatskog, putopisca, pjesnika, novelista i skladatelja. _

Od svih pjesama samo su mu neke tiskane i to u *Subotičkoj Danici i Zvoniku*, a bio je uvršten i među 20 hrvatskih pjesnika iz Vojvodine u *Trajnik*, antologiju poezije nacionalnih manjina u Srbiji, prireditelja Riste Vasilevskog. Uvjeren sam da je imao više pjesama, ali nisu sačuvane, a i one koje sam ja imao u svom vlasništvu, predao sam autoru knjige Lazaru Novakoviću.

Marko Vukov je svakako relevantan pjesnik s bačkih bunjevačkih ravnicama. Svojom poezijom je zavrijedio časno mjesto u hrvatskom pjesništvu.

Riječju, Marko Vukov je u svojih 57 godina života ostavio duhovnost, nadu kao potpis svoje ovozemaljske životne priče.

Bibliografija:

Ante Sekulić, predgovor u knjizi *Ja, buntovnik s razlogom*, Matica hrvatska, Sl. Brod 1996.

Marijan Ivan Čagalj, osvrt na knjigu „Ja, buntovnik s razlogom“, *Crkva u svijetu*, 42 (2007.), br. 3, 542-558.

Tomislav Žigmanov, „Duhovno pjesništvo Marka Vukova“, zbornik radova *Dani Balinta Vujkova - dani hrvatske knjige i riječi*, 2013. – 2014., Subotica, 2014.

Tomislav Žigmanov i Lazar Novaković, pjesnička večer *Sjećanje na svećenika i pjesnika Marka Vukova*, Lemeš 28. 2. 2015.

Portal HKUD-a „Vladimir Nazor“, *Dvije decenije od smrti vlč. Marka Vukova*, Sombor 2015. (<https://hkudvladimirnazor.com/index.php/sekcije/miroljub-plus/147-dve-decenije-od-smrti-vl-marka-vukova>, posjet 10. prosinca 2019.).

Pjesme Marka Vukova

JA, BUNTOVNIK S RAZLOGOM

*Ja, buntovnik s razlogom,
prepoznatljiv slobodom
što tražeći temelje
mojim bližnjima
kao rušitelj izgledam,
a bezbrižni, žvakajući vrijeme
sigurni da nehaj donosi korist
glumeći neznanje o postojanju
nečije svetinje
složno i vješto kasape moj barjak
skromniji od sviju –
na jarbolu se ne zaleprša –
skriti ga ne želim
i vapim Gospodu koji vječno
u vrijeme što prijeti
Beskraj krajolikom riše
da zaklon dade umornoj duši.*

(Ja, buntovnik s razlogom, Lemeš/Svetozar Miletić 28. 12. 1993.)

JA NE ZNAM ZA BEZBRIŽNU MLADOST

*Ja ne znam za bezbrižnu mladost
prepuštenu ugodnom trenutku
ja znam za nemir
i iskru trijeznosti
između vizije i mučne spoznaje
i dok se dani skraćuju
a ljeto se sprema za ispraćaj lasta
bez žaljenja gledam unaprijed
siromašan do bezbrižnosti.
Bez straha sam i bez gorkih uspomena
moje jučer je ljepše od prijašnjeg dana
a zora obećava nove vidike
udisat ću ih slobodno i zahvalno.
Ako bude i rana, radovat ću se sljedećem danu,
donijet će mi nadu iscjeljenja.*

(Ja, buntovnik s razlogom, 5. 8. 1970.)

NEPOZNATOM BRATU

Ne pitam otkuda dolaziš,
brate,
sa snopom besanice
na čelu.

Znam da nema više
utjeha tijela
nakon umora.
Sve su njive izorane,
bez i naših koraka,
a beznađe nas zove
kao nekada sloboda.

Tužni su koraci
na izmaku snage...
... i još proljeće
nitko ne gleda,
a svi vide
otkrivanje sramote...

Znam, znam,
ne može se pobjeći
od svoje sjene,
i putevi kojima smo išli,
tako su sigurno naši
i tako beznadni.

Zato, ne žuri više,
brate.
Jedna smrt je dovoljna
za uskrsnuće.
Čujem već pjesmu grlice,
bagremi pripremaju bukete
za jedno novo rođenje.

(Zvonik, god. V., br. 4 (54), Subotica, travnja 1999.)

MUČNO NASTOJANJE

*Stvari su utisnute u gluhoću magle
Graditeljska misao je ostala u izvorima nadahnuća,
kao daleka utjeha,
a sad i ovdje opuštene ruke
nesposobne da grade ili da ruše.
Ulica je mirna i blato me podsjeća
da smo na početku.
Niotkud riječi.
Svuda bezobličje.
Prezren sumnja rastvara moju viziju
i siromašan polazim ljubljenome Biću.
(Ja, buntovnik s razlogom)*

KAD SE ČUTNJA RASPUKNE

Nedavno mi je došla u ruke knjiga kratkih priča Mirka Kopunovića *Tragovi krunice*, a doživio sam je kao rijedak književni uradak u literaturi Hrvata u Bačkoj danas. Naime, od zbirke kratkih priča pod naslovom *Suvremena vojvođansko-hrvatska kratka priča*, urednika Vladana Čuture, objavljene 2016. godine u Subotici, koja objelodanjuje priče šestorice kratkopričaša hrvatskoga književnog jezičnog stvaralaštva, Kopunovićeve knjiga proze *Tragovi krunice*, osim još nekih knjiga istoga žanra, donosi pravo osvježenje čitalačkoj publici kratkih priča.

Čitajući *Tragove krunice*, u Kopunovićeve književno-poetičkim značajkama, izraslim iz njegova bića, probudilo se sjećanje na njegove jednake karakterne crte u knjizi poezije *Nad raspuklinom ćutnje* (Subotica, 2010.). Tada sam se također sjetio riječi Zvonka Sarića, koji je napisao kako „Kopunović organizira prozu tako da bi ona izrazila poeziju, a rezultat toga je da poezija i proza intenziviraju jedna drugu“ („Bački blues“, Hrvatska riječ, 2019.). Stoga sam ovaj puta odustao od prosudbe knjige proze i uzeo Kopunovićeve knjige poezije *Nad raspuklinom ćutnje*. Jednostavno, zamirisale su mi pjesme.

Mirko Kopunović je svojim pjesničkim opusom, posebno knjigom *Nad raspuklinom ćutnje* krišom otvorio vrata sebe, pokazao nam se u svojoj intimi i stao uz bok brojnim hrvatskim pjesnicima u Bačkoj. U pjesničkoj generaciji na prijelazu stoljeća, pa i milenija, osigurao je zamjetno mjesto, a svoju poeziju okarakterizirao *sekeljovskim* sindromom, preokupacijom smještanja sebe između vremenitog i vječnog, između samoće i čežnje k drugome. Centrirao se svojstvenom intuicijom u podneblje svoga bivanja, u zavičajne toponime, u govorni jezik svoga naroda i odatle prosuđivao vremenitost bunjevačke višestoljetne kulturne baštine i njenu težnju prema nevremenitom, vječnom. U toj prosudbi usredotočio se na sjećanja, tom neiscrpnom vrelu svake inspiracije i u njemu slijedio nit doživljaja u kojoj prevladava onaj pravi, iskonski osjećaj **nostalgije** prema dobrim starim vremenima: *U beskućju svijeta / glazba / radost raznesena. / U zakutku tuge / u čovjeku svakom / krila skrivena /*. Ali, ljepota nostalgije je u tolikoj mjeri ovladala nji-

me da mu je čežnja za njom prerasla u ljepotu čežnje. Po njoj se i njegova njegovana samoća našla na izlaznim vratima za put u svijet da bi kao goloruki samotnik ispričao čitatelju svoju dušu i to na svoj osebujan način: *Zove Dunav / glasanje ptica pred počinak / smiraj u oblaku / snaga matice riječne / govor šume / dodir lišća /*.

Kopunović ljepotu nostalgije konkretizira: *Stojim / strpljivo stojim / lijevo žito / desno kukuruz / naprijed put / k dječastvu / k majci /*, i kada samo sluti tišinu, on čuje *mir riječi*. Kod svakog doživljaja koji ga obuzme, bio on potaknut iz njegova okoliša, duhovnog ili materijalnog, on ga percipira pozitivno, afirmativno, jer u njemu primarno doživljava vedrinu, razlog za žudnju, makar mu se katkad čini da: ... *rasplinjene čežnje /*

ugasle žudnje / šute /. Takav stav Kopunoviću nalaže njegov duhovni osjećaj života. S takvim osjećajem on se već približava onome što ga uspijeva hipnotizirati, to je Vječnost: ... *boli / samo prolaznost života ovog / samo slutnja proljeća novog /*. Na temelju ovoga mogu postaviti silogizam: unutar nje nagnuće pjesnika i ljepota nostalgije kao duboka opijenost njome, čine ono vječno onako kako Kopunović pronosi kroz svoje pjesme: *Kuće sam se zaželio / mirisa tunja... zidova nabijanice... /*. S druge strane, to, dakako, ne znači da pjesnik ne stoji objema nogama čvrsto na zemlji, tj. u biću svog naroda, tradicije, svoje drage bačke grude.

Druga temeljna karakteristika Kopunovićeve poezije u knjizi *Nad raspuklinom ćutnje* je, zapravo, prva, a to je **traženje** kao oslonac svakoj nadi: *Al, mora se, / mora, svijetom hoditi / tragati, kopati / mrvu vrjednote / nalaziti /*. Traženje dakle, kao osobina aktivnosti, je ona snaga propinjanja za unutarnjim naravnim skladom duše: *Otići / treba / daleko / što dalje / slutnje / zla / odagnati /*. Putujući svojim stvarnim ili samo misaonim putovima otkrivajući sklad, vjeru, ljepotu, autor u svojim pjesmama obrađuje i one neskladne, ne-lijepe, teme razapinjući ih do upozorenja kakvi ljudski postupci ne smiju biti: *Moje su vedrine gorčina / snaga-boli / vatra-žudnja / zrak-nada /*. Zapravo traži sebe, a čini mi se da se i nalazi između jednog ustaljenog poimanja stvarnosti kakva ona treba biti i one stvarnosti kakva ona zaista jest: *Noć dnevak sažima / prolaznost, / život / trunje neugledna praha /*. Iz ovih iskustava traženja autor neprekidno otkriva nove prostore spoznaje, zbilju usmjerava prema točki u kojoj se spajaju njegovo iskustvo i doživljaj ljepote kao apsoluta: *Osjeta tog / drhtaja riječi / nijemog čara ushita / vremena stanke / radosti osvita / ne znajući / zbog čega / s tobom sam podijelio /*. Zato iz ovih pjesama možemo iščitati i odnose proživljenog

u prošlosti, življenja u sadašnjosti i oživljavanja za budućnost kada priznaje da: *Zapnem / padnem / dižem se / dugo i teško / pogledom u nebo uprtim / gotovo uzaludno / ustajem /*. Sadašnjost prepoznaje kao izraženu slojevitost ljudskih odnosa, nemira, sukoba. Vremenitost i vječnost se sukobljavaju u dinamičnosti, u stalnom su sukobu dviju energija: *Ječi bistrina dana / grči / snove isparuje / misli rastjeruje / korak priječi /*.

Treća karakteristika koju iščitavam u Kopunovićevoj poeziji izražena je u formatu bunjevačkog narodnosnog mentaliteta i pripadnosti hrvatskim kulturnim vrijednostima. Ovu značajku smatra slatkim bremenom svoje grude koje nosi datošću svog identiteta čemu je posvetio cijelo poglavlje „Bačka zemlja rađa“: *U tijelu / u struji / Bačka zemlja rađa / i dalje / jer / proljeće / nitko / zaustavit ne može /*. U tom pjesničkom bloku vrlo jasno se doživljava njegovo lirsko stvaralaštvo, istančane riječi, i druge plastične minijature: *Jablani nebo razapinju ... Ječi bistrina dana ... Bačka zemlja rađa ... u beskućju svijeta ...* itd.

Još nekoliko značajki koje se provlače kroz pjesme, a odaju sliku autorovih kreativnih zapažanja. Dok čitatelj čita pjesme, čuje kako: *Za to vrijeme / Čikerija / tugom tišine zvoni / daleko daleko /*, ili kako pjesnik u svojoj samoći: *čuje mir /*, potom čuje kako *ugasle žudnje / šute /*, ili pun suosjećanja govori: *U bezdanu / tupi jauci / svakodnevnih jadikovki / boli bijede /*. Dakle, zvukovlje, pa mirisi: *Lipanska je večer kasna / mirisima opijena / zamirisalu /*, zatim brojni opisi krajolika koje sam već spomenuo. Sve ovo navedeno, izraženo je u jednoj cjelini, pruža čitatelju osjećaj da je on sam prisutan u pjesmama, kao da čitatelj nalazi svoj doživljaj sebe u ulozi glavnog lica.

Lakoću pjesnikovom izrazu i čitateljevom čitanju pjesama daje autorov stil pisanja koji se očituje u slobodi forme, bez ograda, bez nametnutih poetskih stegovnih mjera, bez ritmički uređenih jedinica. Stih mu je slobodan, mek, s lakoćom postiže snagu pjesničke poruke. Jezik, u obje književne vrste, u poeziji i prozi, izrazito je poetičan.

Na kraju bih rekao da Kopunović svojim osebujnim stilom, raštrkanim mini-temama, proživljenim slikama ljudske duše, opisima prirode, jezičnim izrazima njegova/našega *čovika* u Bačkoj, običajima, navikama, radostima, zloćama, oslikava i vlastito življenje na temelju svog životnog iskustva.

Lajčo Perušić

KRATKA PRIČA U HRVATA U VOJVODINI

OSVRT NA KNJIGU *SUVREMENA VOJVOĐANSKO-HRVATSKA KRATKA PRIČA*

Kada je u Zagrebu predstavljena knjiga *Suvremena vojvođansko-hrvatska kratka priča* (19. veljače 2016. godine), bila je to prigoda da se pred zagrebačkom publikom pokažu makar djelomična književna kretanja u kulturnom prostoru hrvatske zajednice u Vojvodini. Djelomična kretanja zbog toga što se u knjizi govori samo o kratkoj priči, pored inače vrlo bogate književne produkcije i, općenito, kulturne djelatnosti među tamošnjim Hrvatima. U knjizi je zastupljeno nekoliko pisaca kratkih priča koji žive u toj kulturnoj sredini i nekoliko onih koji ne žive u njoj, ali su rođeni na tom prostoru i svojim književnim radom tematiziraju problematiku kulturnog trenutka Hrvata u Srbiji.

Knjigu je uredio Vladan Čutura, a tiskana je u nakladi NIU „Hrvatska riječ“ iz Subotice. Uredniku knjige je bila, kako u uvodu sam kaže, „narativna igričnost glavni i najpouzdaniji kriterij u odabiru tekstova šestorice pisaca koji su uvršteni u ovu knjigu, iako mu (uredniku) nije bila namjera postavljati konačne književno-estetske ocjene o vojvođansko-hrvatskoj kratkoj prozi“. Pogovor knjizi „Vježbanje pogleda“ je napisao Vladimir Arsenić. Izbor šestorice pisaca, koji su s po dvije priče, izborom urednika Vladana Čuture, našli mjesto u ovoj knjizi, su: Petko Vojnić Purčar, Lajčo Perušić, Mirko Kopunović, Zvonko Sarić, Tomislav Žigmanov i Neven Ušumović.

U osvrtu na ovu knjigu potrebno je istaknuti dvije teme: što je kratka priča i postoji li manjinska književnost?

Ukratko, kratka priča, naravno, nije uvijek samo priča koja je kratka, ali svaka priča koja je kratka može biti i kratka priča. Zato ću termin za kratku priču kao književni žanr rabiti izraz *kratkapriča* kako bih je razlikovao od priče koja je samo kratka, a ne spada u žanr *kratkepriče*. Koliko *kratkapriča* može biti kratka, zorno pokazuje primjer priče Ernesta Hemingwaya koja spada u žanr *kratkepriče* i ona je, pače, najkraća priča, ima samo šest riječi: *Na prodaju. Cipelice za bebū. Nenošene*. Dakle, *kratkapriča* je žanr u kojem su istaknute značajke u nekoliko bitnih elemenata: u samoj temi, kratkoći, lucidnosti, mašti, zapletu, jezičnoj čistoći i drugim. Svaka *kratkapriča*, naime, mora imati jezgru priče, snagu, stilsku zakonitost, mora istodobno ocrta-

ti karakter pisca i njegove sugestije. Ona je prožeta brzim i sažetim događanjem, zrači snažnom duhovnom energijom. Za razliku od romana, sve ove značajke daju priči vitkost i čitljivost. Međutim, *kratkepriče* navedenih autora u ovoj knjizi baš i nisu kratke, ali sadržavaju sve njezine elemente, neke više, neke manje, kolorirane doživljajem, prostorom, vremenom i dojmom, a u njihovom sadržaju uključeni su svi ovi elementi i zaokruženi u jednu cjelinu. Na temelju takvog pristupa stječe se jedan jedinstven dojam.

Među Hrvatima u Vojvodini od njihova doseljenja na panonske ravnice, pa do danas, uz poeziju, kao najstariju i najčešću književnu vrstu, nje govala se i proza u obliku religioznih tekstova u svrhu vjerskog odgoja pučanstva, a istovremeno se nje govao i roman kao književna vrsta. Nositelji spisateljske djelatnosti su stoljećima bili tamošnji intelektualci, redom među katoličkim duhovnicima u 18. i 19. stoljeću. Počevši od Mihovila Pavića (1716. – 1780.) i njegova djela *Razmišljanja pribogomiona od ljubavi Božje*, pa preko Grgura Pešalića (1754. – 1809.), Ivana Antunovića (1815. – 1888.), Mije Mandića (1857. – 1945.), Balinta Vujkova (1912. – 1987.) i brojnih drugih, možemo reći da hrvatska prozna književnost u Vojvodini ima bogatu tradiciju. Zahvaljujući toj tradiciji, ali i pod utjecajem suvremenih književnih kretanja u svijetu, tako se i među Hrvatima u Vojvodini, tek u novije vrijeme, tj. u 20. stoljeću i kasnije, počeo značajnije nje govati književni žanr *kratkapriča*. I upravo tu činjenicu i pojavu *kratkepriče* ova knjiga želi istaknuti.

Osim procjene (ne i ocjene!) suvremene *kratkepriče* Hrvata u Vojvodini, u knjizi se postavlja još jedno pitanje: što je tzv. manjinska književnost i može li uopće postojati manjinski karakter hrvatske književnosti?

Kada govorimo o manjinstvu *in se*, ono može biti samo nazivak, prvenstveno temeljen više na političkoj ili na nacionalnoj osnovi kao osnovno ljudsko pravo, nego li na kulturi, pa tako i književnosti kao umjetničkoj djelatnosti ljudskog uma, slobode i izraza. Bez obzira na činjenicu što hrvatska književnost u Vojvodini, kako sam ranije naveo, ima bogatu tradiciju, dijelim mišljenje da karakter hrvatske književnosti, iznjedrene iz kulture Hrvata kao nacionalne manjine, predstavlja sastavni dio njezine sveukupne nacionalne književnosti. Književnost ne treba i ne može biti manjinska, već se pisac treba i mora vrednovati prema dosezima estetike (Đ. Vidmarović) i na taj se način integrirati u hrvatski književni korpus. Premda pisac može sam sebe definirati i kao manjinski pisac, ako to on sam želi, budući da mu takav izbor omogućavaju opća ljudska prava. Priređivač knjige *Suvremena vojvodansko-hrvatska kratka priča*, Vladan Čutura, u svom uvodu navodi kako

bi „za književnost etničkih manjina eksplanatorni okvir trebao biti – jezik!“. Ipak, jezik pripadajućeg književnog korpusa je jedan, jedinstven i najprepoznatljiviji element pripadnosti i postaje identifikacijski okvir. U ovom slučaju kod Hrvata u Vojvodini jezik kao oruđe u piščevu stvaralačkom književnom nadahnuću jest u hrvatskom jezičnom standardu ili u jednom od govora hrvatskog standardnog jezika, tj. ikavici, kajkavici ili čakavici. Na taj način se jezičnom identifikacijom ucjepljuje u opći korpus hrvatske kulture i umjetnosti. Vrednuje li se pisac i njegova književnost po vrhunskim dosezima estetike i je li njegova osobna opredijeljenost za neki kulturni identitet, njegov je osobni izbor? Tzv. književno manjinstvo može još, u nekim slučajevima, određivati književna produkcija i tržište kao regulator ponude i potražnje na kulturnom prostoru većine.

Ipak, o književnosti nacionalne manjine, možemo govoriti na dva načina: jedan način koji predstavlja zavičajnu književnost, odnosno književnost koja se bavi isključivo identitetom određene manjine u kontekstu većine s kojom živi. Ona se bavi narodnim običajima, narodnim pripovijetkama koje se prenose od generacije na generaciju i na taj način utječe na očuvanje (ne)materijalne baštine. S druge strane, postoji književnost koja se izdiže na jednu višu razinu u aktivnom stvaranju umjetnosti riječi, koju možemo nazvati književnošću koju Hrvati stvaraju u Vojvodini, za razliku od izraza kojim označavamo vojvođanske Hrvate kao nacionalnu manjinu u Srbiji. Prema tome, hrvatsku književnost izraslu u okrilju hrvatske nacionalne manjine možemo nazvati književnošću slobodnog ili vojvođanskog stila. U tom smislu, tzv. *manjinska* književnost pisana na hrvatskom jeziku na tom zemljopisnom i kulturnom području, nadilazi po svojim dosezima spomenutu zavičajnu kategoriju i spada u opću književnost hrvatskog korpusa. Književnost i kulturu općenito treba smatrati djelatnošću iznad i izvan bilo koje i bilo kakve zemljopisne razdaljenosti i političke moći. Radi se, naime, o čistoj ljudskoj umjetničkoj vrijednosti koja se ne može zatvoriti ni u kakve granice bez obzira govorimo li o književnosti ili bilo kojoj drugoj vrsti umjetnosti. Stoga smatram da ta književnost nacionalne manjine, iako nastala usred neke nacionalne većine, spada u literaturu svoje matične cjeline, bez obzira što je nastala na jednom drugom prostoru.

Uzmemo li u obzir literaturu hrvatske manjine koja je u suživotu s nacionalnom većinom na nekom drugom prostoru (npr. u Mađarskoj, Austriji, Rumunjskoj i drugim državama), vidjet ćemo da pripadnici tih hrvatskih manjina svoju literaturu smatraju bogatim dijelom opće hrvatske literature. S druge strane, nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj svoje kulturno stvaralaštvo smatraju doprinosom svojem nacionalnom kulturnom korpusu (Talijani, Mađari, Srbi, Makedonci, Slovenci i drugi), ili pak doprinosom hrvatskom književnom korpusu, ako je to njihov osobni izbor.

Pisac pogovora, g. V. Arsenić osvrćući se na *vojvođansko-hrvatsku kratku priču* navodi da se književno stvaralaštvo hrvatske nacionalne manjine u Srbiji može promatrati dvojako: kao na književnost u kulturi u kojoj nastaje i kao na književnost prema kulturi iz koje nastaje. Arsenić ima u vidu da se radi o jednom i jedinstvenom kulturnom prostoru u kojem dominantnu

**HRVATSKO NAKLADNIŠTVO
U NULTOM DESETLJEĆU**

U desetljeću koje je za nama nakladništvo u Hrvatskoj razvilo se u znatno promijenjenim uvjetima nakon ratnih devedesetih i raspada Jugoslavije. Djelujući u suženim nacionalnim prostorima, hrvatsko nakladništvo polako je hvatalo korak s grafičkim, uredničkim i književnim standardima i tendencijama razvijenijih književnih tržišta. Nažalost, zbog minimalne distribucije hrvatskih knjiga na srbijanskom tržištu, taj se razvoj hrvatskog nakladništva teško mogao pratiti u književnim krugovima u Vojvodini, odnosno Srbiji. Stoga smo odlučili u Novoj riječi kronološki prezentirati hrvatsko nakladništvo nakon 2000. godine.

Svaku godinu nultog desetljeća „ilustrirat“ ću s po deset prozних naslova: s pet prijevoda i pet djela hrvatskih autora, odnosno autora iz regije kojima prijevod ne treba, a prvo izdanje izabrane knjige objavljeno im je u Hrvatskoj. Polazeći od vlastitog čitateljskog i spisateljskog iskustva, pokušat ću naznačiti koja su utjecajna djela objavljena u tematiziranoj godini. Naslove i autore predstaviti ću u najkraćim crticama, na osnovi uredničkih i recenzentskih tekstova, te vlastitih čitateljskih bilješki. U uvodnom tekstu, prije opisa izabranih naslova, skicirat ću odnose na književnom tržištu i ocrtati profile pojedinih nakladničkih kuća. (napomena autora)

Neven Ušumović

2007.

U globalnim razmjerima, digitalizacija kulture ubrzava korak te je 2007. godina upravo godina velikih pomaka, koji će se posljedično odraziti i na nakladništvo. Naime, 2007. godine Amazon je predstavio prvu inačicu svojeg uređaja Kindle Paperwhite, čitača elektroničkih knjiga baziranog na E-Ink tehnologiji (koja simulira kvalitetu tiskanog papira), koji u najboljem svjetlu pokazuje nove mogućnosti elektronskog čitanja i distribucije e-knjiga. Kindle i srodni e-čitači preko bežične Internet veze omogućuju svojim korisnicima nabavu i čitanje e-knjiga i časopisa. Elektronski čitači knjiga kao što je Kindle omogućuju sinkrono korištenje rječnika za bolje razumijevanje teksta, obilježavanje pojedinih riječi i rečenica, podešavanje svjetla i veličine slova. Velika memorija i iznimna izdržljivost baterije čini ove čitače prenosivim privatnim knjižnicama! Iz perspektive malih književnih kultura, kao što je hrvatska, elektronsko čitanje omogućuje intenzivniji kontakt s velikim književnim tržištima, brže i sadržajnije učenje svjetskih jezika. U perspektivi, hrvatska e-knjiga ovim putem također može mnogo lakše doći do svojih potencijalnih čitatelja u državama gdje opstoji hrvatska manjina, kao i na svim stranama svijeta gdje postoje zainteresirani čitatelji (dijaspore, kroatisti, studenti...). No, za razliku od desetogodišnjeg sustavnog razvoja e-knjige u Sloveniji, Ministarstvo kulture tek posljednjih godina financijski potpomaže konverziju hrvatskih knjižnih naslova u e-knjige, a ponuda posudbe hrvatskih e-knjiga uvedena je 2018. godine prvo u istarskima knjižnicama, tek sljedeće godine i u Zagrebu.

Društvene mreže u 2007. godini intenzivno se „šire“. Broj korisnika Facebooka tijekom te godine doslovno se udvostručuje, pa ih je u 2007. godini već preko 20 milijuna (danas ih je preko dvije milijarde!). Facebook je danas književna činjenica jer „Facebook u književnom životu figurira kao središnja medijska instanca i povlašteni prostor interakcije i razmjene“, kako piše književni kritičar i književnik Dinko Kreho u svojoj knjizi eseja *Bio sam mladi pisac* (2019.). Kreho nabraja različite razloge kako je Facebook „zauzeo“ taj prostor, jedan od razloga je usmjerenost Facebooka na tekst (a ne primarno na vizualne sadržaje), što ga čini još uvijek bliskim „starijim generacijama“. Bitno je istaknuti da Facebook postaje moćan recepcijski prostor za (neformalnu) književnu kritiku, ali prije svega i polje samopromocije autora i nakladnika. Hrvatske književne polemike, pa i stvaralaštvo u kraćim formama, sljedećih godina nalaze svoj novi kreativni prostor upravo na Facebooku.

Siječnja 2007. pokrenuta je u Kaliforniji društvena mreža za knjigoljupce Goodreads. Prvih godina bila je to nezavisna mreža ljubitelja knjiga; no,

zahvaljujući svojoj otvorenosti, ova aplikacija za društveno katalogiziranje (social cataloging application) ubrzo je prerasla anglosaksonski prostor i postala globalni višejezični fenomen. Godine 2013. vlasnik Goodreadsa postaje Amazon i između ostalog integrira ovu aplikaciju u software svojih uređaja za e-čitanje (vidi Kindle). Goodreads aplikacija omogućuje unos novih knjižnih naslova, njihovo ocjenjivanje, čitateljske impresije i kritike; jednako tako omogućuje autorima formiranje vlastitih stranica i objavljivanje tekstova (što je osobito bitno za neafirmirane autore). Ova književna mreža žanrovski je vrlo razrađena, a nagrade Goodreads (Goodreads Choice Award), koje se za različite žanrove dodjeljuju počevši od 2009. godine, sve su utjecajnije. Svaki važniji naslov koji pripada nekoj od književnosti većih jezičnih područja, odnosno prijevod iz manjih književnosti (pa i hrvatske) na svjetske jezike, danas ima bogatu recepciju na Goodreadsu. Radi ilustracije i komparacije, kod naših Top 10 hrvatskog nakladništva za 2007. godinu, navest ćemo za svaki naslov status knjige na Goodreadsu (datum provjere 24. rujna 2019.); ovdje još napominjemo da su ti podaci samo jedan od pokazatelja nesrazmjera s obzirom na vidljivost anglosaksonskih pisaca naspram „ostatka“ svijeta.

U hrvatskom virtualnom prostoru, u 2007. godini za diferenciranje hrvatskog i regionalnog književnog polja od neposredne je važnosti pokretanje novog portala za književnost *booksa.hr*, danas, uz Moderna vremena info (o kome smo pisali pod godinom 2005.), najutjecajnijeg hrvatskog portala za književnost. Ovaj portal pokrenula je udruga za promicanje kultura „Kulturtreger“, osnovana 2003. godine s ciljem promocije i popularizacije književnosti i drugih oblika suvremene urbane kulture i kulture mladih. Udruga je 2004. godine otvorila Književni klub Booksa u Martićevoj ulici u Zagrebu, koji je danas jedno od nezaobilaznih punktova književnog života u Hrvatskoj. Misiju ovog portala udruga „Kulturtreger“ objašnjava ovim riječima: „Cilj portala je vratiti književnost u svakodnevni život, i to ne samo otvaranjem medijskog prostora, nego postavljanjem književnih djela u širi kontekst, poticanjem ljudi da prepoznaju čitanje kao inteligentnu zabavu koja će ih prodrmati i razbuditi, a ne uspavati.“ Sadržaj portala čine tekstovi o književnosti, ali i književna djela. Na portalu se objavljuju kolumne i „začitavanja“, aktualne vijesti iz hrvatske i svjetske književnosti, intervjui i kritike. Ovaj portal ubrzo je postao i prostor nove interakcije hrvatskih, bosanskih, srpskih i crnogorskih autora i kritičara. Suradnici portala su manjim dijelom stariji i dokazani autori poput Davida Albaharija i književnog kritičara Vladimira Arsenića (suradnica je bila i pokojna Daša Drndić o kojoj ćemo više pisati u nastavku), a većim dijelom za Booksu pišu mlađi novinari i pisci.

O aktualnoj situaciji u hrvatskom nakladništvu 2007. godine najbolje govori oštra polemika koja se na jubilarom 30. Međunarodnom sajmu knjiga i učila Interliber razbukovala prilikom razgovora na okruglom stolu s temom „Knjiga kao ekonomska kategorija“ između Nenada Popovića, urednika Durieuxa, tada jedne od najkvalitetnijih manjih hrvatskih nakladničkih kuća, i Nevena Antičevića, urednika Algoritma, tada jedne od najuspješnijih nakladničkih kuća na hrvatskom tržištu knjiga. Nenad Popović pobrao je aplauz žestokom kritikom kiosk nakladništva: „Groteskni financijeri iz dva ozloglašena

konzorcija s njemačkog govornog područja okupirali su nas do te mjere da nemamo praktički nijedne slobodne, financijski nezavisne novine. Kiosk izdavaštvom koje su pokrenuli, potpuno su obezvrijedili i uništili suvremenu hrvatsku književnost, i ukinuli književnu kritiku – budući da se mogu hvaliti samo njihova izdanja. Isto tako, ustanovili su i književne nagrade koje dodjeljuju samo svojim namještenicima.“ Pod „ozloglašanim konzorcijima“ Popović je mislio na Styriju i EPH (odnosno na njemačku medijsku kuću WAZ, tada suvlasnika EPH-a). Antičević je uzvratio retoričkim pitanjem: „Ako je politika kioska tako loša, zašto ljudi ne idu u male knjižare?“. Odmah je sam i odgovorio: „Ritam života se ubrzava, živi se brzo, ljudi nemaju vremena, ljudi žele izbor. Zato veliki megastorei dobro stoje – jer nude izbor na jednom mjestu.“ U nastavku, Antičević je napao okupljene male nakladnike s argumentom kako sramotno malo plaćaju svoje pisce i prevoditelje. Danas je njegov Algoritam u stečaju, a njegovi pisci i prevoditelji podnijeli su tužbe protiv njega – zbog neisplaćenih honorara.

No, završimo ovaj uvod svijetlim primjerom: jedan od najvećih nakladničkih pothvata u 2007. godini izvela je mala nakladnička kuća Disput, objavljivanjem sabranih djela Michela de Montaignea u četiri sveska u meritornom prijevodu akademika Vojmira Vinje (1921. – 2007.). U intervjuu koji je za *Zarez* krajem 2017. godine dao Dariju Grgiću, urednik Disputa Josip Pandurić istaknuo je: „...kad vam se život, kao što se meni, više-manje svode na život knjige, onda i ne stignete misliti na svoj nego samo na njezin život. Ili bih vam, još patetičnije, mogao uzvratiti zanosnim protupitanjem: A kako uopće živjeti a da se ne objavljuje dobre knjige? No, s obzirom na to da nisam nakladnik, a ima u Hrvatskoj i takvih, sklon mistificiranju svoje privilegije da se bavi knjigom, svoju ulogu u hrvatskom izdavačkom prostoru ne smatram nikakvom misijom, nego sasvim normalnim angažmanom koji omogućava, pa čak i u Hrvatskoj u kojoj su mnoge vrijednosti izokrenute, da se poštenim radom obogaćuje kulturni prostor i, kao nuspojava, preživljava. Jednostavno rečeno: ako u projekciji vlastitih životnih ciljeva (pogotovo onih materijalne prirode) ljestvicu ne podigneš previsoko, od izdavanja vrijednih knjiga dade se i u našim prilikama radosno živjeti. No, s druge strane, činjenica je da izdavaštvo u Hrvatskoj sve očitije postaje pravi biznis, etablirale su se prave male korporacije s golemom infrastrukturom i znatnim utjecajem na tržište knjige (ne mislim tu samo na medijske koncerne jer to je priča za sebe), pa je izdavačkoj kući poput Disputa s njezinim u mnogim segmentima nekomercijalnim izdavačkim programom u srazu s takvim igračima i na neuređenom tržištu život počesto dosta rizična pojava.“ Disput se do danas održao sa svojim nekomercijalnim izdavačkim programom, štoviše, u posljednjih deset godina ovaj nakladnik izdao je cijeli niz nezaobilaznih prijevoda svjetske književnosti, ali i vrlo važna djela hrvatskih književnih povjesničara i znanstvenika, kao i prozaika. Upravo ovaj nakladnik će počevši od 2008. godine početi izdavati hrvatske prijevode najvažnijeg mađarskog pisca iz Subotice Dezsőa Kosztolányija u prijevodu Kristine Peternai Andrić.

Izbor deset prozних naslova objavljenih u 2007. godini

Daša Drndić:

SONNENSCH EIN

Fraktura

U romanu *Sonnenschein* Daša Drndić piše o djeci otetoj od roditelja i odgajanoj da postanu arijevci. Kroz povijest jedne židovske obitelji iz Gorice i sudbinu mlade žene Haye Tedeschi razotkriva zablude, osobne promašaje i tragedije u kojima se zrcale najcrnje nemani čovjekova bića koje su više no ikada isplivale upravo u dvadesetom stoljeću. U ovom svom najvažnijem romanu, slaganjem stvarnih dokumenata, fotografija, popisa i iskaza svjedoka vremena, Daša Drndić osvjetljava dio duboko skrivene osobne i nacionalne povijesti.

Roman je 2007. godine dobio nagradu „Fran Galović“ za najbolju knjigu zavičajne tematike i nagradu „Kiklop“ za prozno djelo godine. U engleskom prijevodu Ellen Elias-Bursać pod naslovom *Trieste* osvojio je nagradu „Independent“ za najbolju stranu beletrističku knjigu po izboru čitatelja (Independent Foreign Fiction Readers Prize) za 2013. godinu.

Goodreads bilježi 536 ocjena čitatelja (prosjeck ocjena 3,99/5) za 31 izdanje ovog romana u svijetu; 123 čitatelja ostavilo je svoje dojmove o ovoj knjizi, većinom na engleskom jeziku, ali i na talijanskom, nizozemskom i španjolskom jeziku. Najviše lajkova (93) dobila je za svoj (engleski) prikaz knjige talijanska prevoditeljica koja svoje prikaze objavljuje pod imenom Violet wells; za *Sonnenschein* je napisala da je to jedna od najboljih knjiga koje je ikad pročitala u svom životu.

Daša Drndić (Zagreb, 1946. – Rijeka, 2018.) jedna je od najprevođenijih i najcjenjenijih hrvatskih spisateljica na anglosaksonskom, talijanskom, njemačkom, francuskom jezičnom području... Polazeći od vlastite autobiografije i povijesti svoje partizanske obitelji, Daša Drndić produbljuje pozadinu ratnih događanja u bivšoj Jugoslaviji ponovnim tematiziranjem zločina počinjenih za vrijeme Drugoga svjetskog rata, s fokusom na holokaust. Nekoliko mjeseci nakon njezin smrti, hrvatski nakladnik „Fraktura“ izdao je knjigu sjećanja njezinih prijatelja i kolega pod nazivom *Daša: spomenar* (2018.). U Vojvodini su te 2018. godine objavljene dvije njezine knjige: *Umiranje u Torontu* (Partizanska knjiga, Kikinda; hrvatsko izdanje je izašlo 1997. godine pod nazivom *Marija Czestochowska još uvijek roni suze*) i upravo *Sonnenschein* (Akademska knjiga, Novi Sad).

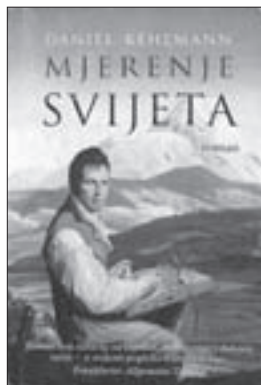

Daniel Kehlmann:

MJERENJE SVIJETA

s njemačkoga prevela Latica Bilopavlović
(Die Vermessung der Welt, 2005.)
Fraktura

Krajem 18. stoljeća dva se mlada Nijemca laćaju mjerjenja svijeta. Jedan od njih, Alexander von Humboldt, probija se kroz prašumu i stepu, plovi Orinocom, na vlastitome tijelu ispituje otrove, broji uši na glavama urođenika, uvlači se u jame, penje na vulkane i susreće morske nemani i ljudoždere. Drugi, matematičar i astronom Carl Friedrich Gauss, naspijeva dokazati da je prostor zakrivljen ne napuštajući zavičajni Göttingen. Humboldt i Gauss susreću se samo jednom, u Berlinu 1828. godine. Daniel Kehlmann suptilnim humorom opisuje život dvaju genija, njihove čežnje i slabosti, meandriranje između poruge i slave, propasti i uspjeha.

Mjerenje svijeta najveći je njemački književni hit u posljednjih nekoliko desetljeća. Riječ je o profinjenoj igri činjenicama i fikcijom, snažan i lucidan filozofski pustolovni roman. Jadranka Pintarić za Nacional piše o Kehlmannu kao o „ovodobnom wunderkindu“, koji je s *Mjerenjem svijeta* postigao uspjeh usporediv s *Parfemom* Patricka Süskinda, „te tako vratio vjeru da njemačka kultura još može dati pisca i djelo globalne popularnosti. Istodobno, vratio je vjeru u to da njemačka književnost može, bez grižnje savjesti ili osjećaja krivnje ili ispričavanja, dati svijetu djelo o genijalnosti njemačkoga uma.“

Goodreads bilježi 11.274 ocjena čitatelja (prosjeck ocjena 3,72/5) za 111 izdanja ovog romana u svijetu; 862 čitatelja ostavilo je svoje dojmove o knjizi, najčitaniji su engleski, arapski, njemački i talijanski prikazi. Od prikaza koji su dobili najviše lajkova izdvaja se švedska pedagoginja koja na engleskom objavljuje svoje prikaze pod imenom Lisa (dobila je 60 lajkova): Kehlmannov roman ona hvali zbog poticajnog, istraživačkog duha.

Daniel Kehlmann rođen je 1975. u Münchenu, a živi u Beču i Berlinu. Pohađao je isusovački kolegij u Beču te studirao filozofiju i komparativnu književnost. Kao književnik debitirao je 1997. romanom *Magičan život Arthura Beerholma*. Piše recenzije i eseje za *Süddeutsche Zeitung*, *Frankfurter Rundschau*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung* i časopis *Literaturen*. Kao gostujući i izvanredni profesor predaje poetiku u Mainzu, Wiesbadenu i Göttingenu. Za svoje romane i pripovijetke, koji su prevedeni na više od četrdeset jezika, dobio je brojne nagrade i priznanja.

Jean-Philippe Toussaint:
POBJEĆI

s francuskoga prevela Suzana Kubik
(Fiur, 2005)
Vuković & Runjić

Roman o neprestanom gibanju i bježanju – avionom, vlakom, motorom, brodom, konjem, automobilom, pa čak i plivanjem. Pripovjedač je u neprestanoj žurbi, događaju mu se promašeni sastanci, iščekivanja, nestanci, praćenja, putuje po Kini, da bi naglo krenuo put talijanskog otoka Elba, žudi za Kineskinjom Li Qi, ali emotivno je duboko vezan za Marie... Antologijska scena u ovom romanu Jean-Philippea Toussainta opisuje policijsku potjeru pekinškim ulicama: dvojica muškaraca i jedna žena tijesno su priljubljeni na jurećem motoru. Za Toussaintovu poetiku karakterističan je apsurdni humor; ugledni engleski pisac Tom McCarthy piše o ovom romanu da se on čita kao roman o Jamesu Bondu koji je napisao Beckett!

Goodreads bilježi 493 ocjene čitatelja (prosjeck ocjena 3,47/5) za 19 izdanja ovog romana u svijetu; 65 čitatelja ostavilo je svoje dojmove o knjizi, najviše je engleskih prikaza, no ima i francuskih i čeških.

Jean-Philippe Toussaint (1957.) belgijski je pisac, filmski redatelj i fotograf. Djetinjstvo i adolescenciju proveo je u Parizu gdje je 1970. diplomirao na Institutu za političke studije. Nakon studija, radi u Alžiru kako ne bi bio unovačen. Režirao je dva filma. Jedno vrijeme živio je u Berlinu i tamo napisao više knjiga. Glavno njegovo djelo romaneskna je tetralogija *Marijin ciklus*, koji se sastoji od romana *Voditi ljubav*, *Pobjeći*, *Istina o Mariji* i *Gola*. Ta četiri romana govore o ljubavnoj vezi između pripovjedača i Marie i o njihovom rastanku. Dva od ova četiri romana dobila su nagradu, *Pobjeći* Prix Médicis, a *Istina o Mariji* Prix Décembre. Toussaint je imao fotografske izložbe u Japanu, u Kini, kao i u Louvreu, u Parizu.

Robert Perišić:
NAŠ ČOVJEK NA TERENU

Profil

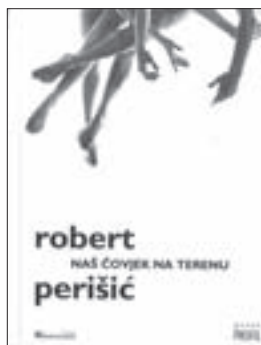
Glavni junak romana lik je bivšeg rokera iz dalmatinskog kraja koji zarađuje za život kao zagrebački novinar. Ima djevojku, glumicu, s kojom razmišlja o kupovini stana, ima i prijatelja, bivšeg darkera, koji također višemanje uspješno plovi prema srednjim godinama. Ovu urbanu kolotečinu

razbija mladi rođak glavnog junaka, kojeg je ovaj poslao u Irak da „s lica mjesta“ šalje ratne reportaže za njegov list. Stvari krenu po zlu: rođak se iz nekog razloga ne javlja i od toga se stvori afera u kojoj naš glavni lik nikako ne može izbjeći krivnju. Roman je žestoka, vrlo duhovita kritika tranzicijske hrvatske javnosti i medija; odnos centra i periferije razrađuje se na nekoliko razina.

Naš čovjek na terenu dobio je Nagradu *Jutarnjeg lista* za najbolju prozu 2007. godine, austrijsku nagradu „Literaturpreises der Steiermärkischen Sparkasse“ (Graz, 2011.); a naročit odjek doživio je u SAD-u engleski prijevod ovog romana: popraćen je pohvalama kritičara istaknutih medija (*The New Yorker*, *Publisher's Weekly*, *National Public Radio*, *The Times Literary Supplement...*), pa i pisaca poput Jonathana Franzena!

Goodreads bilježi 303 ocjene čitatelja (prosjeck ocjena 3,7/5) za 16 izdanja ovog romana u svijetu; 35 čitatelja ostavilo je svoje dojmove o knjizi, pretežu engleski, talijanski i hrvatski prikazi, među njima je i prikaz vrlo utjecajnog časopisa *World Literature Today*: Michele Levy hvali roman kao „provokativnu satiru“.

Robert Perišić rođen je 1969. u Splitu. Diplomirao je hrvatski jezik i književnost na Sveučilištu u Zagrebu. Osim romana *Naš čovjek na terenu* objavio je i roman *Područje bez signala* (2015.), te knjige kratkih priča *Užas i veliki troškovi* (2002.) i *Možeš pljunuti onoga tko bude pitao za nas* (1999.), knjigu autobiografske proze *Uvod u smiješni ples* (2011.), kao i knjige pjesama *Dvorac Amerika* (1995.) i *Jednom kasnije* (2012.). Autor je i scenarija za dugometražni igrani film „100 minuta Slave“ (2004; režija: Dalibor Matanić) po motivima iz biografije slikarice Slave Raškaj.

Jeffrey Eugenides: **SREDNJI SPOL**

s engleskoga prevela Maja Šoljan
(Middlesex, 2002.)
Vuković & Runjić

Priča o Calu Stephanidesu, 41-godišnjem hermafroditu koji je rođen i odgojen kao djevojčica Calliope, okosnica je ovog romana Jeffreya Eugenidesa. Ta se priča pretvara u stoljetnu obiteljsku kroniku američko-grčke obitelji: od turskog genocida u Smirni početkom 20-ih, preko bijega u Ameriku, prvih pokretnih traka Fordovih tvornica u Detroitu, nereda ljeta 1967. godine...

Ispod te obiteljske priče Eugenides je ubacio i njenu nevidljivu genetsku struju, prateći od Male Azije do Detroita put jednog mutiranog gena zbog kojeg će se Calliope Stephanides prvo roditi kao djevojčica, a drugi put, u adolescentskoj dobi, kao dječak.

Srednji spol američki je bestseller okrunjen Pulitzerovom nagradom. Goodreads bilježi 555.773 ocjene čitatelja (prosjeck ocjena 4/5) za 138 izdanja ovog romana u svijetu; 22.253 čitatelja ostavilo je svoje dojmove o knjizi, najčitaniji su engleski prikazi, no u većem broju zastupljeni su još i talijanski, španjolski, turski, bugarski, grčki, portugalski i indonezijski komentari! Od prikaza koji su dobili najviše lajkova izdvaja se američka književna urednica koja objavljuje svoje prikaze pod imenom Trina (dobila je 705 lajkova za prikaz), u vrlo osobnom, autobiografskom tekstu, opisuje kako joj je Eugenidesov roman bio nerazdruživi prijatelj u kriznom razdoblju života.

Jeffrey Eugenides rođen je u Detroitu 1960. godine u grčko-irskoj obitelji. Magistrirao je kreativno pisanje na Univerzitetu Stanford. Od 2007. godine predaje kreativno pisanje na Sveučilištu Princeton. Godine 1993. objavio je svoj prvi roman *Nevina samoubojstva*, široj javnosti poznat po istoimenoj filmskoj adaptaciji iz 1999. godine u režiji Sofije Coppola. Nakon *Srednjeg spola* i treći roman *Bračni zaplet* objavljen mu je na hrvatskom jeziku, 2014. godine.

Delimir Rešicki: **UBOŽNICA ZA UTVARE**

Naklada Ljevak

Ubožnica za utvare, podnaslovljena kao deset pripovijesti o nemogućim ljubavima, zaokružena je i iznimno stilizirana prozna zbirka Delimira Rešickog. Kako piše Jagna Pogačnik za portal Moderna vremena info, pripovjedni postupak Delimira Rešickog poprilično je kompleksan i izgubljen iz cjelokupnog konteksta koji nudi recentna hrvatska prozna produkcija. Rešicki svoju prozu gradi poetskim jezikom, brojnim metaforama i razrađivanjem tipičnih motiva karakterističnih za njegovu poeziju (snijeg, anđeli i dr.). Njegova je proza iznimno gusta mreža u kojoj se navode knjige, filmovi, rock pjesme i aludira na njihove motive. No Rešicki u *Ubožnici za utvare*, kako piše Pogačnik, prvi put otvara svoju poetiku i prema stvarnosti, pa se u pričama čitaju i vrlo eksplicitne, ironijom pojačane, dionice o postratnoj zbilji na istoku Hrvatske, „u kojoj pustare i močvare ne funkcioniraju samo kao geografski, nego i duhovni pojam“.

Ova knjiga samo je zabilježena na Goodreadsu, dvije mlade hrvatske čitateljice dale su joj ocjenu 5.

Delimir Rešicki rođen je 16. ožujka 1960. u Osijeku. Studij kroatistike završio je na Filozofskom fakultetu u istome gradu. Poeziju, prozu, književnu kritiku i medijsku publicistiku i esejistiku započeo je objavljivati početkom osamdesetih godina u svim važnijim hrvatskim časopisnim i inim glasilima. Pjesničkim, proznim i esejističkim tekstovima zastupljen je u brojnim antologijama, pregledima i panoramama suvremene hrvatske poezije, proze i esejistike, kao i ponekim internacionalnim antologijama i pregledima. Od brojnih nagrada, izdvajamo: Godišnje nagrade „Vladimir Nazor“ za književnost za 2005. i 2015. i Nagradu „Sv. Kvirin“ za ukupan doprinos hrvatskom pjesništvu, 2015. Delimir Rešicki živi u Osijeku.

Juan Rulfo:

PEDRO PÁRAMO

sa španjolskoga prevela Željka Lovrenčić
(Pedro Páramo, 1955.)
Euroknjiga

Roman *Pedro Páramo* remek je djelo svjetske književnosti o čovjeku koji traga za svojim korijenima. To je iznimna poetska priča o jednom mjestu – Comali i jednom čovjeku Pedru Páramu. Juan Preciado na molbu svoje umiruće majke polazi u potragu za svojim ocem Pedrom Páramom, a pronalazi Comalu, mjesto nastanjeno samo sjenama i halucinacijama, sjećanjima i odjecima. Comalu, izgrađenu na tiraniji obitelji Páramo, zatičemo pustu, oronulu i punu lutajućih duhova umrlih žitelja koji u avetinjskoj atmosferi pričaju priče iz njene prošlosti... U hrvatskom izdanju objavljen je i opsežan pogovor Joséa Carlosa Gonzáleza Boixa.

Roman *Pedro Páramo*, dočekan je 1955. godine, s oduševljenjem od strane kritike i čitateljske publike jer je predstavljao prekid s ranijim pretežito realističkim romanima Latinske Amerike. Rulfo je utjecao na mnoge kasnije latinskoameričke pisce od Carlosa Fuentesa do Marija Vargasa Llose i Gabriela Garcíje Marquéza. Borges je ovaj roman smatrao jednim od najboljih romana uopće.

Goodreads bilježi 34.849 ocjena čitatelja (prosjeck ocjena 4,05/5) za 199 izdanja ovog romana u svijetu; 2.509 čitatelja ostavilo je svoje dojmove o knjizi, najviše je engleskih i španjolskih prikaza, ali u mnoštvu jezika privlači pozornost velik broj prikaza na arapskom, perzijskom i gruzijskom jeziku! Od prikaza koji su dobili najviše lajkova izdvaja se američki pjesnik Steven

Penkevich (141 put lajkan), hvali „fenomenalan“ Rulfov stil, „montažu ludila i prokletstva“, za njega je ovaj roman „nezaboravan klasik“.

Juan Rulfo (1918. – 1986.). meksički je književnik. Studij prava morao je napustiti zbog novčanih teškoća. Nakon velikoga uspjeha zbirke pripovijedaka *Ravnica u plamenu* (1953.) i romana *Pedro Páramo* (1955.), godinama se očekivao roman koji je pisao pod naslovom *Planine*; na kraju je sam rekao kako je rukopis uništio. Posmrtno su objavljene tri knjige njegovih fotografija te pisma supruzi – *Pisma Clari* (2000.).

Nada Gašić:

MIRNA ULICA, DRVORED

Algoritam

Prvi roman Nade Gašić, *Mirna ulica, drvored* portretira stanovnike jedne ulice i daje vedutu Zagreba – grada metropolitanski raznolikog, ali i provincijski isključivog, licemjernog i okrutnog. Mirna ulica i drvored iz naslova samo su ironičan naziv za kulise kriminalističkog zapleta. Naime, u atmosferi kolovoške zapare godine 2003. događa se perverzno ubojstvo liječenog PTSP-ovca, a nedugo zatim još jedno. Iza ovih zagrebačkih kulisa odvijaju se malograđanski životi neostvarenih špijuna, depresivnih gospođa, prikriivenih homoseksualaca, ostarjelih frajera, ubojica s jutarnje mise, šizofreničara, policajaca, ljudi bez domovnice...

Prva knjiga koju nakon transfera iz AGM-a u Algoritam urednički potpisuje Krno Lokotar u svojoj novoj biblioteci KaLibar. Društvo hrvatskih književnika proglasilo je ovaj roman najboljom debitantskom knjigom 2007. godine te ga je nagradilo „Slavićem“, nagradom Dana hrvatske knjige.

Goodreads bilježi 35 ocjena čitatelja (prosjeak ocjena 3,69/5) za 4 izdanja ovog romana; 2 čitatelja ostavila su svoje dojmove o knjizi, jedan na engleskom, drugi na hrvatskom.

Nada Gašić rođena je 1950. godine u Mariboru. Od 1952. živi u Zagrebu, gdje je na Filozofskom fakultetu diplomirala sociologiju i jugoslavistiku. Na Filozofskom fakultetu Karlovog univerziteta u Pragu obranila je doktorsku disertaciju s temom češko-hrvatskih književnih veza u vrijeme hrvatske moderne. Bila je dugogodišnja suradnica prof. Anića na njegovom *Rječniku hrvatskoga jezika*, stručna urednica Anić-Silićeva pravopisa, te redaktorica Anić-Goldsteinovog *Rječnika stranih riječi*. Upotrijebivši elemente zagrebačkog žargona, prevela je na hrvatski i objavila 1996. godine Hašekove *Doživljaje dobrog vojnika Švejka*. Osim romana *Mirna ulica, drvored* objavila je 2010. godine i roman *Voda, paučina* za koji je dobila Nagradu Vladimira Nazora i Nagradu Grada Zagreba.

Jáchym Topol:
NOČNI POSAO

s češkoga prevela Sanja Milićević Armada
(Noční práce, 2001.)
Fraktura

Noćni posao roman je između realnosti i fantazmagorije, roman o 1968. godini i odrastanju. Glavne junake, trinaestogodišnjeg Ondru i njegovog mlađeg brata Kamila otac pred ruskim tenkovima iz Praga odvodi k djedu na selo na granicu Njemačke i Poljske. U nekoliko mjeseci dječaci prolaze dramatične trenutke, oca im progoni tajna policija, oni se natječu sa seoskim dječacima u okružju mističnih planina prepunih bunkera koji skrivaju tajne iz Drugoga svjetskog rata, a na tavanu djedove kuće nalaze se papiri koje svi trebaju. Napet i uzbudljiv, Topolov *Noćni posao* prikazuje Češku i revoluciju 1968. iz gledišta dječaka na početku puberteta.

Hrvatsku publiku s Topolom upoznaje Kristina Lajko u tekstu koji je objavila u *Zarezu*: „Dok Viewegha češka kritika svrstava u mainstream autore, Topola se, osobito u kontekstima kad je viđen kao njegov antipod, svrstava u češku alternativnu književnosti. Topola uz to prati i izrazita naklonost kritike, što bi donekle moglo opravdati karakteristiku 'najmlađi klasik češke književnosti' upotrijebljenu na koricama hrvatskoga izdanja njegova romana, ali i nevelika naklada, što ga opet vraća natrag među alternativne autore, ako se pojam književne alternative rabi kako bi se istaknula protuteža tržišno uspješnim autorima. Topol je autor koji svojim djelima ne podilazi čitateljskoj opuštenosti. Njegova proza svojom neobičnom kompozicijom, čestim strujama svijesti i 'zahtjevnim', široj publici neatraktivnim temama, prevaljuje mukotrpan put do čitatelja. U češku alternativu mladoga predbaršunastog Topola moguće je svrstati i po tome što je pripadao krugu čeških disidentskih autora koji su izdavali u samizdatu te iz inozemstva u Češku krijumčarili zabranjene knjige Kundere, Škvoreckog i drugih čeških emigrantskih autora, ali i po tome što je pisao tekstove za pjesme malobrojnih, no vrlo slušanih underground rock grupa.“

Goodreads bilježi 101 ocjenu čitatelja (prosjeck ocjena 3,47/5) za 16 izdanja ovog romana u svijetu; 13 čitatelja ostavilo je svoje dojmove o knjizi, na engleskom, češkom, španjolskom i slovenskom jeziku.

Jáchym Topol rođen je 1962. u Pragu. Bio je zvijezda književnoga i glazbenog podzemlja prije 1989. godine. Zbog svojih antikomunističkih i aktivističkih djelatnosti nekoliko je puta završio u zatvoru. Devedesetih je studirao etnologiju, a kao novinar i scenarist proputovao je istočnu Europu.

**ČITANJA KNJIŽEVNE
PRODUKCIJE**

U BESKRAJIMA ZEMLJE I NEBA

Antologija pjesništva Hrvata u Vojvodini na prijelazu tisućljeća

(uredio: Tomislav Žigmanov)
 NIU Hrvatska riječ, Subotica 2016., str. 137

Antologija (grč. *ἀνθολογία*: branje cvijeća; izbor pjesama, izreka ili proznih tekstova, od grč. *ἄνθος*: cvijet i *λέγειν*: brati) pruža svome priređivaču mogućnost samostalno odrediti mjerila prema kojima će sačiniti antologiju. Tako priređivač ima odgovoran zadatak odgovoriti svojim izborom na zadatak u okvirima koje je sam postavio. Priređivač *Antologije pjesništva Hrvata u Vojvodini na prijelazu tisućljeća* uzima sebi zadatak predstaviti najbolje od ovoga pjesništva, uzimajući kao jedan od kriterija vremensko razdoblje od „posljednjih četvrt stoljeća“. Kao svoje razloge za ograničavanje na upravo ovo razdoblje priređivač navodi kako Hrvati „raspadom bivše Jugoslavije postaju nacionalnom manjinom i počinju graditi vlastitu identitetsku infrastrukturu, koja se odnosi i na njihovu kulturu, gdje dakako pripada i književnost, što se okončalo osnutkom Novinsko-izdavačke ustanove 'Hrvatska riječ' 2002. i Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata te institucionalno primjerenim i planski vođenim nakladničkim praksama i započetim procesima ozbiljnije valorizacije“ (str. 132). Kao drugi razlog priređivač Žigmanov navodi kako je u zadanome razdoblju hrvatsko pjesništvo u Vojvodini izgradilo vlastiti estetski normativni okvir. S obzirom na veliki broj autora, priređivač je odlučio u ovaj izbor

staviti pjesme onih koji su u navedenome vremenskome razdoblju objavili samostalnu zbirku. Od ovoga kriterija odstupa u slučaju pjesnika mlađega naraštaja.

O kriterijima, kao i o razlozima ovakva izbora saznajemo u pogovoru samoga priređivača, što je možda neuobičajen postupak. Najčešće bi se mjerila po kojima se priređivač vodio trebala naći u predgovoru antologije, koji je ovdje izostao.

Priređivač je ispleo vijenac od 30 pjesnika koji se prema navedenim kriterijima uklapaju u zadane postavke. Ono što je još važnije za čitatelja, uvjerit će se kako je ova zbirka koncipirana uz uvažavanje visokih estetskih kriterija. Svaki pjesnik zastupljen je u *Antologiji* s tri do šest pjesama, ovisno o njihovoj dužini, kako bi se zadovoljilo i načelo ravnopravnosti, ali je poneki pjesnik ipak, zaslužno, zastupljen većim brojem stihova. Riječ je o potvrđenim pjesničkim imenima, pjesnicima koji su, uz opstajanje pred pjesničkom publikom, ostvarili i zapažene pjesničke nagrade.

Iz ovoga izbora razvidno je kako je osnovno poetičko polazište zavičajni prostor, ravnica, dom.

Točnije rečeno, i tada kada osnovna tema pjevanja nije zavičaj, vrlo često on egzistira kao njen duboki podton. Zavičaj, njegova prošlost i budućnost čvorište su na kome se ukrštaju brojna pjesnička stremljenja. Zbog čega je tako? Nije neuobičajen ni u drugim kulturnim krugovima ovakav pjesnički izričaj i preokupacija prostorom vlastita rođenja i života. Kod pjesnika bačkih Hrvata teško je ne osjetiti u pjesmama iskustvo ruba. Opstajući stoljećima na krajnjem istoku obitavanja svoga naroda, vojvođanski Hrvati veoma snažno pjesnički markiraju taj prostor kao prostor svoga postanka, opstanka i ostanka. Gomilanje riječi izvedenih od glagola stati nije slučajno. Bačka ravnica i srijemsko tlo mjesto su gdje su u jednome trenutku zemaljskoga lutanja zastale skupine hrvatskoga naroda i odlučile ondje stati i ostati, čak i onda kada je bivalo i najteže opstati. Zavičaj sa svojim širokim značenjem i zračenjem nije samo datost po sebi. On se često doživljava kao veliki dar ili kao prokletstvo.

*Zipke preseliše na tavan
Opustješe salaši,
srušiše se odžaci,
rode se razletješe
Zloduh se cerekaše
nad ravnicom*

(Josip Temunović, „Bog ljubi narod svoj“, str. 33)

Prokletstvo te zemlje dolazi najčešće od ljudi koji su iznevjerili sami sebe ili jedni druge. Ono kao da dolazi iz velike ljubavi prema toj zemlji i životu koji je njoj usmjeren.

*Ta zemlja gdje ni prašnjavi zrak
Što ga još udišemo više nije naš
(gdje skidoh sve sa sebe
gdje više ni rane ne osjećam*

*gdje sve ovo govorim da bih
zaboravio
gdje nitko zapamćen ostati neće)
neka je prokleta, od sada – do vijeka!*
(Milovan Miković, „Ova zemlja nas je izdala“, str. 68)

Pjesnici starije i srednje generacije zastupljeni u ovoj antologiji prenose kroz svoju poeziju i odbleske doživljenog, konkretnih događaja i godina u teškim trenucima. Imajući na umu pjesničku slobodu, lirsku izmaštanost, prenošenje težišta na lirski subjekt, ipak kontekstualizirajući poeziju nastalu u određenome trenutku povijesti (koja to još zapravo nije), čitamo izvanliterarne pojave. Ovakva iskustva sublimirana su često u vrlo zbijene, čak zgrčene izraze. Čitamo u nekima od njihovih pjesama doživljeni strah nad svojom riječi. Životna neustrašivost sakrila je svoj strah u riječima i ostavila ih trajno kao vječnu obranu od zla svijeta. Ono što bi pred životom sličilo strahu ovdje se pretvara u iskrenu poeziju očišćenu od ukrasa. Mnogi stihovi ovdje su ogoljeni. Sav život i iskustvo koje su neizvjesne i turbne godine odjednom uzele pod svoje preobrazio se ovdje u čiste i kratke stihovane opservacije o svijetu i birane samorefleksije. Osobito kod Vojislava Sekelja čitamo poeziju koja bi se u nekim svojim segmentima mogla nazvati i stvarnosnom, iako taj termin nastaje nešto kasnije. Jezgrovita je, vrlo konkretna, životna, rekli bismo. Naslovi poput „Vukovar“, „Sedimentacija 1991.“ sugeriraju upravo jedan oblik stvarnosne poezije. (Termin koji je skovao Robert Perišić povodom zbirke pjesama *Nešto nije u redu*, 2000., Tatjane Gromače. [206](http://www.kro-</p>
</div>
<div data-bbox=)

atistikabrno.cz/oblucar_stvarnosna.html).

*Ni rat ni mir
ni ljubav ni mržnja
već ovo vrijeme bez čovjeka.*

(Vojislav Sekelj, „Sedimentacija 1991.“, str. 63)

Uz dominantnu temu zavičajnosti mnogi stihovi natopljeni su duhovnim i vjerskim svjetonazorima, iskustveno natopljenim razmišljanjima o patnji, križu, stradanju i napose uskrснуću. Lirski subjekt nalazi utjehu u onome što tek dolazi, u vječnosti ili se, a često istodobno, pita kakva mu je budućnost, što će još morati proživjeti prije susreta sa željenom i traženom vječnošću. Pjesme koje su se našle u ovome izboru različite su stilski i formalno, ali zajednička im je motivska usmjerenost k jednoj velikoj zajedničkoj temi – zavičajnosti. Ne pripada svaka pojedina pjesma ovome krugu, ali veći dio njih donosi kao jednu od važnih tema upravo zavičajno, rodoljubno, pa često i tzv. domovinsko ili bolje reći, izvandomovinsko pjesništvo.

Neutemeljeno bi bilo govoriti o ovakvim poetičkim odrednicama uzimajući u obzir sve izabrane pjesme, ali ovaj poetički obrazac odnosi se na većinu pjesama, što također možemo uzeti kao jednu od namjera priređivača – sabrati na jednome mjestu najbolje stihove nastale u promatranome razdoblju, a čija bi okosnica bila upravo zavičajnost, tj. odnos pjesnika prema prostoru vlastita života. Među biranim pjesnicima ima i par onih koji su veći dio svojega života proveli izvan toga prostora, ali duboko povezani s njim i njime obilježeni.

*Ako se ikad vratim na ravnice
bit će jesen u zraku,*

*u lišću, i oko mene
u mraku.*

(Ante Sekulić, „Oko salaša“ str. 6)

*bačo piše
sinu
vrati se
salaš je naš
živ
trebaju te ravni*

(Lajčo Perušić, str. 59)

I nije novina zaokupljenost mjestom gdje smo se rodili, puta kojim smo prvi puta hodili i otkuda smo u svijet otišli, česta je to pjesnička preokupacija. Ipak, veliki broj pjesnika, gotovo svi koji su stvarali u posljednjemu desetljeću dvadesetoga stoljeća na hrvatskom jeziku ili njegovu idiomu, bunjevačkome, u Vojvodini svjedoče svojom poezijom o važnosti toga prostora u njihovim osobnim mikrokozmosima.

Priređivaču ove antologije uspjelo je na jednome mjestu i u izdanju nevelikog opsega pokazati što je to nastajalo na prijelazu tisućljeća u zajednici koja je prolazila kroz brojne promjene koje su se odrazile i na poetske svjetove onih koji su u tim promjenama zadržali pred sobom načelo kretanja i potrebu trajnog očitovanja o sebi i svome vremenu za one koji dolaze poslije – u riječi.

Ovo mjesto na kome se spajaju iskustvo ukorijenjenosti u svoj jezik, narod, vjeru, iskustvo pripadanja i nepripadanja, teško breme rubnosti s ljubavlju prema svome i autentičnim doživljajem svega onoga što to svoje predstavlja jest mjesto nastanka pjesništva Hrvata u Vojvodini na prijelazu tisućljeća – *u beskrajima zemlje i neba.*

Klara Dulić Ševčić

Dražen Prčić

PLEMSTVO WILSON

Minerva, Subotica, 2014., str. 229

Žanr romana je općenito, a posebno posljednjih godina, deficitaran u knjiškoj produkciji vojvođanskih Hrvata. No, subotički pisac Dražen Prčić tu predstavlja iznimku, iako u startu treba naglasiti da se u njegovu slučaju radi o tzv. lakom štivu, od čega ni sam autor u više javnih nastupa nije bježao, ističući kako mu je krajnji cilj da se čitatelj uz njegova djela zabavi i odmori. Naime, Prčić je od svojega prvijenca *Moja klinka i ja* (1992.) do danas objavio čak četrnaest romana, što ga kvantitativno čini najplodnijim romanopiscem u vojvođanskih Hrvata.

Roman *Plemstvo Wilson* kojim se ovdje bavimo objavio je 2014. godine. I ova knjiga donosi neke prepoznatljive odlike Prčićeva stila. Radnja njegovih romana se, osim u Subotici, nerijetko odvija na nekim ekskluzivnim lokacijama u svijetu, ponajprije Europi. Nakon opsesije Umagom u „teniskom“ romanu *Wild card*, Prčić svoju radnju u *Plemstvu Wilson* smješta ponovno u Hrvatsku, na sunčani otok Hvar, odnosno mjesto Jelsa, te djelomice u englesku prijestolnicu London. Kao i u ranijim romanima, Prčić i ovoga puta koristi stvarne lokacije, toponime i *brandove* vezane za ova mjesta.

U središtu priče je slobodoumni etno-rock glazbenik s Hvara Antonio Toni Salamunić, kojega jedna ljubavna avantura slučajno dovodi do otkrića tko mu je otac (što mu je bila nepoznanica od rođenja), uz činjenicu i da je nesvakidašnjeg,

plemičkog podrijetla. Ujedno, kroz roman se provlači i poznata priča o tomu koliko su nam u životu važni „šoldi“, a koliko ljubav.

Plemstvo počinje u Londonu, aferom između starijeg engleskog lorda Humphreya Wilsona i mlade i siromašne Subotičanke Magdalene koja je otišla u London tražiti „bolje sutra“ kao pomoćna krojačica. Afera ubrzo prerasta u brak te imigrantica iz Srbije postaje lady Maggie Wilson. Lord ubrzo umire a lady sada, uživajući u blagodatima novoostvarene titule, odlazi na odmor na Hvar gdje, pretpostavljate, upoznaje već spomenutog glavnoga junaka Tonija. Ova afera ne potraje dugo, no određeni slučajni događaji rezultirat će da Toni otkrije tko mu je otac. A to je, ni manje ni više, već pokojni lord Humphrey Wilson. Tako Hvaranin postaje nasljednik plemenite engleske loze.

Kao savjetnica, i moralna vertikalna, važan lik u romanu je Tonijeva baka, *nona* Tereza, koja ga je, nakon smrti majke, i podigla. Ona mu i otkriva tko mu je otac; otac je imao kratku aferu s njegovom majkom kao turist na Hvaru prije nekoliko desetljeća (*nona* prepoznava njegovu

fotografiju u tisku koji je Toni donio iz Londona). Toni odlazi u London uzeti ono što mu kao nasljedniku Wilsona pripada, a u tome postupku pravno mu pomaže odvjetnica Helen Coldwell koja mu postaje nova ljubav. I eto sretnoga kraja.

Dakle, puno se toga dogodi, puno je afera, a zapleti, obrti i raspleti podsjećaju pomalo na među kućanicama popularne „sapunice“. Da, Prčićeva se proza može promatrati kao svojevrsni bijeg od nevesele nam svakodnevice. Podilazeći širokoj publici (koju ovaj autor inače i ima) poput TV novela, njegovi romani nude ljubav, avanturu, lijepe destinacije, dašak luksuznog *lifestyle*-a i uglavnom sretne svršetke. S druge strane, ukoliko ste čitatelj/ica što preferira složeniji pristup stvaralačkom činu, a samim time i slojevitije priče, onda *Plemstvo Wilson*, nije preporuka za vas.

Davor Bašić Palković

Milovan Miković

JEDUĆI SRCE ŽIVE ZVIJERI

Matica hrvatska, Subotica, 2014., str. 106

Jedući srce žive zvijeri zbirka je pjesama Milovana Mikovića tiskana u nakladi Matice hrvatske 2014. godine. Zbirka se sastoji od šest cjelina: „Vatra“, „Zemlja“, „Voda“, „Zrak“, „Klin na tvrdu mjestu“, „Ukanjžhen“. Prva cjelina, „Vatra“, ispjevana je poput epa, gdje je vatra element iz koga je sve nastalo i s kojim će sve nestati. Pripovijest je drevna i uvijek

nova, bezvremena, ona od prapočetaka čovječanstva do današnjeg dana. Pjesnički univerzum ove zbirke u dubokoj je vezi s Heraklitovom filozofijom.* Ova poezija neprestano teče i mijenja se, pokazujući jedinstvo svega, ali i propadanje svega što se preobraziti ne može. Vatra, poznati Heraklitov element početka stvari ovdje je istodobno načelo stvaranja, ali i rastvaranja. Interesantno je kako njena razorna moć nikada ne uništava do kraja, nego se stvari i oblici stvari rastvaraju i ponovno stvaraju u drugome obliku.

Vatra i nadalje vatru rađa

a mi se zblanuti pitamo:

Dobro li je to ili je loše (str. 11).

Mikovićevo pjevanje *Vatre* upravo je takvo kakva je i vatra sama. Ona donosi pročišćenje u zatrovani svijet i kada se čovjek nagne nad rastućim užasima ovoga svijeta, nad stihovima punim prizora nečistoće i izopačenosti svake vrste, tada dolazi vatra i svojom moćnom snagom u sljedećem stihu donosi umirenje i novi oblik postojanja stvari, do trenutka njezina ponovna dolaska. „Vatra“ broji 30 fragmenata ispjevanih u slobodnom stihu. Poezija je ovo bogatih i asocijativno zahtjevnih pjesničkih slika. Lirski subjekt je katkada u jednini, a često se umnaža i postaje mi, pojačavajući na taj način dojam o kolektivu, plemenu koje čeka znak vatre: svjetlo, grijanje, razaranje, kraj i novi početak. Stihovi prizivaju nekoga tko se mora upustiti u borbu za svjetlost.

Ti sada znaš – kada i gdje navaliti!

I kako snage rasporediti

Dijeleći svjetlost od mraka

Dok te ubija tvoj već ubijeni

Pred licem utrostručena Boga (str. 14).

Vatra nas dovodi na početak i na kraj svijeta, a Zemlja nas dovodi na konkretno mjesto, na panonski prostor, uže određeno u subotički prostor, koji se povremeno u stihu konkretizira, skicira.

U panonskom blatu smradnom

Od tolikih već

Šaptom vilenjaka kljuju

Dani, znaci, nerazumljive geste.

Element koji je na izvjestan način primarni na ovome prostoru i koji nosi toliko mnogo značenja i gdje su mnogi neraskidivo vezani uz zemlju – pjesnik naglašava svu ljepotu i prokletstvo te veze. Naglašava nemogućnost života bez neprestane borbe sa svim onim što je na toj zemlji bilo. Naime, u svijesti onoga što je sada naglašavaju se sjećanja na ono što je bilo. Riječ je o sjećanju upisanu u prostore kojima se lirski subjekt kreće, a ne njegova osobna sjećanja. Pjesnički jezik bogat je stilskim izražajnim sredstvima, osobito metaforama, opkoračenjima, snažnim epitetima, često kontrastiranim s pojmom koju opisuju. Sinestezija boje ove stihove i daju im vlastiti začudni ritam smjenjivanja života i smrti, gdje je smrt često življe prisutna no život sam. Upravo

te zemlja pozornica je neprestanog sudaranja i miješanja stvarnosti, one koja je već bila, one koja jest sada i one koja će tek biti, premda lirski subjekt s potpunom sigurnošću i lucidnošću uranja u stvarnost, brišući granicu, postavljajući sve u jednu ravan ravninu, jedno neprekidno ciklično vrijeme koje se već zbilo ili se upravo zbiva. Je li čovjek mjera svih ovih stvari i pojava? On je poput hodajućega trbuha za probavljanje vremena. Sva povijest i sva budućnost katkada dožive susret u kakvoj grotesknoj sceni i opet se poništava granica, na trenutak vrijeme postaje jedna točka, izgubi svoju linearnost kako bi već u sljedećem stihu produžilo svoj tijek, pijanim korakom, katkada posrćući, stižući samo sebe. Smjenjuju se godišnja doba sa svojom vrelinom i hladnoćom, pripisujući sebi nešto drugačija značenja. Toplo – gnjilo, hladno – mrtvo. Zapravo, cijeli život vodi umiranju, ali što je tu novo? Novo je jedno živo umiranje, življe od života, punokrvno, s hipersenzitivnim osjetilima, pojačanim do svojega blistava uništenja. Roneći i krčeći put kroz ove stihove, dolazi se do predosjećanja naslova nakon njega sama – *jedući srce žive zvijeri*.

Zrak, kako i dolikuje, najlaganija je i najprozračnija poezija ove zbirke. Donosi olakšanje i mogućnost udaha nakon elemenata vatre i zemlje. Interesantno je kako naslovi cjelina oslikavaju ritam i snagu svojih elemenata. Pjevanje se ritmički, motivski i stilski usklađuje sa svojim elementom.

„Klin na tvrdu mjestu“ i „Ukunjžen“ predstavljaju male zbirke soneta na različite teme. Obje cjeline su ispjevane u formi sonetnoga

vijenca. „Ukanjižen“ donosi sonete u kojima je lirski subjekt uronjen u prirodu. Njen je dio, stapa se s pojavama prirode, vraća se na početak i postaje zajedno s vodom i suživljava se s njom. Iz te povlaštene pozicije lirski subjekt promatra svijet te ga cijeloga suobličuje s vodom, sve se događa u vezi s njom, njezina prijeteća snaga podsjeća neprestano na to da je ondje sve počelo, evocira njezinu nataloženu memoriju čovječanstva, naspram koje je i ovo vrijeme i svako vrijeme trun, zrnce prašine koje će nestati. Duboka svjesnost lirskoga subjekta tim vodenim očima gleda zbilju.

Jedući srce žive zvijeri pjesnički je postav koji nudi ono što svijet jest i što bi mogao biti, kada bi se vratio svome početku ili kad bi u nekakvoj združenoj snazi elemenata doživio kraj i ponovno rađanje. No, prije toga, čovjek, pjesnik, mali zbir povijesti i navika mora preživjeti jedući svoju sadašnjost, *jedući srce* te žive zvijeri.

* Činjenica da u osnovi svijeta leži nešto što je zajedničko, osigurava jedinstvo svijeta. Svijet je istodobno i mnoštven, pun suprotnosti. No i suprotnosti su određeno jedinstvo: one ili supostoje u istome subjektu („More: voda najčistija i najprljavija: ribama pitka i spasonosna, a ljudima nepitka i pogubna“, fragment 61) ili susljedno postoje u istome subjektu („Bolest učini zdravlje ugodnim i dobrim“, fragment 111) ili su pak doslovno istovjetne („Put prema gore i prema dolje jedan je i isti“, fragment 60). Heraklitu se također pripisuje nauk da „sve teče i ništa ne ostaje isto“; uspoređujući svijet s rijekom, kaže da nije moguće dvaput stupiti

u istu rijeku (taj mu nauk pripisuje Platon u dijalogu *Kratiļ*). (Navedeno prema: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=25072>)

Klara Dulić Ševčić

Julijana Adamović

SUNCE NA ŠALTERU

Naklada Semafora, Zagreb, 2015., str. 80

Julijana Adamović hrvatska je spisateljica čiji stil pisanja odgovara umjetnosti ovog doba – postmodernističko. Riječ je o spisateljici koja je pisala poeziju i prozu, a za svoj je rad i nagrađena. Objavila je zbirke priča *Kako su nas ukrali Ciganima*, romane *Da ti pamet stane* i *Divlje guske* te zbirku kratkih priča *Dnevnik sivog mačka i druge priče* u suautorstvu sa Sergeijom Chatgrisom. Osim toga, u nakladništvu Semafora 2015. godine objavila je zbirku pjesama *Sunce na šalteru*.

Zbirka pjesama sastoji se od 52 pjesme, a tematiku im nije lako odrediti. Budući da je zbirka nastala u postmodernističkom vremenu koje nadilazi zadane okvire i referira se ne samo na književne umjetnike nego i one glazbene te mnoge druge, Adamović je napisala zbirku pjesama koja oblikom i sadržajem odgovara postmodernizmu. Sve pjesme ove zbirke pisane su u prvoj osobi jednine. Nekad se lirski subjekt obraća određenoj osobi, a nekad je riječ o introspekciji, što i odgovara naslovu jedne pjesme. Lirski subjekt u Introspekciji kaže:

kad se moj tobogan zaravni / hrđa kad mu uspon i pad izjede / kad se ruže otmu i ogole / trnje pod noktom da ne osjetim / kad ne bude ničega / jer već dugo ne vidim / kad je svejedno / mrak ili dan / let ili pad / kad ostanem samo Ja / bez primisli / da mi netko ili nešto / da mogu, hoću i trebam / hoće li onda ili neće / nikada. Dakle, može se reći da pjesničkom zbirkom dominiraju misaone pjesme. Međutim, budući da lirski subjekt često simbolima, metaforama, pa čak i alegorijom opisuje svoj ljubavni odnos s drugom osobom, može se zaključiti i da je riječ o ljubavnim pjesmama. Na primjer, u pjesmi „Na početku kraj“ lirski subjekt se obraća voljenoj osobi riječima: *oči su nam zgasnule / u to ime, / ne umivam se više na pojilu za bogove, / moj kočopreni jastreb.* U zbirci Julijane Adamović nije rijetkost pronaći simbole životinja kojima nekada ukazuje na voljenu osobu, a nekada na sebe. Ona je nerijetko jelen koji visi na zidu, a voljena je osoba jastreb. Neobičnim odabirom životinja ona pokušava natjerati recipijenta da shvati kako se ne radi isključivo o odnosu između dvoje ljudi, već da je riječ i o društvenim predrasudama. Ona u pjesmi „Sve zablude kasne vožnje“ progovara o ženama u četrdesetim godinama koje žele naučiti voziti. Lirski subjekt govori o tome kako jedna žena razmišlja, od čega strepi dok ju učitelj uči voziti, u kakve zablude ona može pasti. Ironija u ovoj pjesmi, kao i u mnogim drugima, ima ulogu rušenja predrasuda. Isto stilsko sredstvo prisutno je i u pjesmi po kojoj je zbirka dobila ime, „Sunce na šalteru“, kojim je lirski subjekt progovorio o druš-

tvenim nedaćama ovoga svijeta, poput kredita ili teških bolesti. Riječ je o simboličnom prikazu društva, patnje na koje pristajemo i utjehama koje nam se nude da izdržimo. Dakle, zbirku pjesama čine i društvene pjesme. Teme u kojem se kritizira društvo nisu rijetkost u postmodernističkoj umjetnosti, a da Julijana Adamović ovom zbirkom može biti uvrštena u pjesnike postmodernizma pokazuje i oblikom, a ne samo sadržajem. Gotovo sve pjesme u zbirci pisane su malim slovom, ponekad zapisuje i na ćirilici kako bi istaknula misao, a kada upotrebljava veliko početno slovo, onda joj je namjera također skrenuti recipijentu pozornost na izrečenu misao.

Julijana Adamović stvorila je ekliktičnu zbirku pjesama. Pokazala je da ju se ne može ukalupiti. Ona nije samo prozaist, nije dječja spisateljica niti pjesnikinja. Ona je književnica.

Mirjana Crnković

MONOGRAFIJA FESTIVAL HRVATSKIH DUHOVNIH PJESAMA – HOSANAFEST

Naših prvih deset festivala

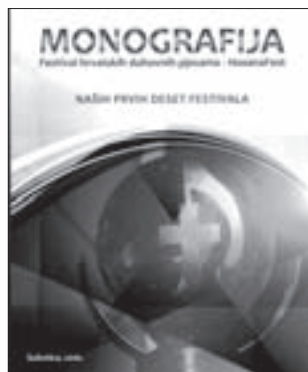
Festival hrvatskih duhovnih pjesama HosanaFest, Subotica, 2016., str. 86

Festival hrvatskih duhovnih pjesama – HosanaFest, kao jedina manifestacija u Republici Srbiji koja spaja vjeru i glazbu, a kršćanskoj mladeži pruža priliku za okupljanjem i druženjem, održava se u Subotici, u kontinuitetu od 2006. godine. Zamisao o ovakvom festivalu nastala je na Danu mladih Subotičke biskupije, održanom 2. svibnja 2005.

Kao glavni cilj HosanaFesta (hebrejska riječ Hosana – spasi nas), čiji je inicijator i utemeljitelj i kojem je naziv dao vlč. Marinko Stantić, istaknuto je promicanje kršćanskih duhovnih vrijednosti i poticaj na stvaranje nove autorske duhovne popijevke suvremenog glazbenog izričaja. Od 2009. godine Festival je dobrotvornog karaktera, uz želju da se pomogne radu Humanitarno-terapijske zajednice za pomoć ovisnicima – Hosana, koja je djelovala na teritoriju Subotičke biskupije, u Žedniku kraj Subotice.

Jedan od plodova ovog važnog kršćanskog događaja koji kroz prigodnu glazbu i riječi duhovno obogaćuje svakog njegovog sudionika (i izvođače, i posjetitelje, i one u organizaciji) jest *MONOGRAFIJA Festival hrvatskih duhovnih pjesama – HosanaFesta – Naših prvih deset Festivala*, koja je u nakladi HosanaFesta tiskana 2016. godine, a što su potpomogli Zagrebačka županija i Grad Subotica.

Dragocjen je to pisani zapis o desetljetnom održavanju manifesta-

cije koja pjesmom slavi Gospodina i mlade potiče na veću pobožnost. U njemu su tako zabilježeni kraća povijest odnosno osnovne informacije o samom Festivalu, o njegovu logou, te posebno o svakom od prvih deset održanih. Uz podatke o datumu i mjestu održavanja, kao i sloganu Festivala, na za njega izrađenom plakatu, saznat ćete tko su bili prvo, drugo i treće nagrađeni, dobitnici nagrade stručnog povjerenstva, one za tekst, te nagrade publike, tko su sve bili sudionici Festivala, imena članova stručnih povjerenstava za odabir najbolje skladbe odnosno teksta, tko su bili voditelji programa, kao i koliko je gledatelja nazočilo ovom događaju.

Monografija je, uz podatke o svakom od ovih festivala, obogaćena fotografijama prekrasnih idejnih rješenja pozornice, koja iz godine u godinu publiku oduševljava svojim izgledom, zabilježen je dio gledatelja koji su do posljednjeg mjesta popunili prostor u kojem je Festival održan (Kazališna scena „Jadran“, Dvorana sportova, sportska dvorana OŠ „Majšanski put“ i sportska dvorana Tehničke škole „Ivan Sarić“), okom fotografa (Nade Sudarević i Vedrana Jegića) memorirani su pobjednici, pojedinačno svi sudionici, dobitnici

spomenutih nagrada, voditelji, te, kada ih je bilo, scene iz pripremljenog programa tijekom stanke. Također, na stranicama posvećenim svakom od prvih deset Festivala, nalazi se nagrađeni tekst, uz naziv izvođača, autora stihova i glazbe i onog tko ga je obradio, te notni zapis i riječi pobjedničke pjesme HosanaFesta.

A kako biste shvatili glavne poruke, važnost i bit Festivala hrvatskih duhovnih pjesama – HosanaFesta, na koncu navodimo prvih deset slogana: „Tko pjeva, dvostruko moli“, „Kada nam je Bog na prvome mjestu, sve je ostalo na pravome mjestu“, „Dajmo Bogu ono najbolje od sebe“, „Ne zaboravite talente, Bogom dane“, „To je vjera naša, njom se dičimo!“, „Učvršćeni vjerom!“, „Kada sam slab, onda sam jak“, „Vjera te tvoja spasila“, „... da budeš sretan“ i „Snagom ljubavi“. Svi oni upućuju na ono najvažnije o čemu nas uči Crkva i što nam je potrebno u životu, a to je – VJERA!

Zato u vjeri i s vjerom, očekujemo sljedećih deset Festivala hrvatskih duhovnih pjesama – HosanaFesta i radujmo im se!

Ivana Petrekanić Sič

Stipan Bašić Škaraba

BUNJEVAČKA GRANA STIHOM IZATKANA

Hrvatska čitaonica, 2016., str. 77

Bunjevački Hrvati su poznati po duboko zavičajno ukorijenjenoj poeziji pisanoj njihovim dijalektalnim ikavskim govorom. Neki od autora su,

u tom smislu, ispisali stihove visoke umjetničke vrijednosti (Pančić, Sekelj, Miković, Žigmanov...) dok su, s druge strane, na slične teme realizirana i djela znatno skromnijih, amaterskih dometa. Drugospomenutoj skupini pripada Stipan Bašić Škaraba iz Subotice koji se već dvadesetak godina skromno bavi pisanjem pjesama. Objavljivao ih je u zbirkama *Lira naiva* (kao sudionik većeg broja istoimenih susreta hrvatskih pučkih pjesnika u Vojvodini) i u katoličkom kalendaru *Subotička Danica*, a neke od njih nagrađivane su na Velikom prelu i Festivalu bunjevački pisama, hrvatskim manifestacijama u Subotici. One su ga dobrim dijelom učinile i prepoznatljivim među pukom. Kao plod ovog njegovog „hobija“ 2016. godine u nakladi Hrvatske čitaonice iz Subotice tiskan je i Škarabin književni prvijenac, knjiga pjesama *Bunjevačka grana stihom izatkana*.

U zbirci sabranih 40 pjesama, podijeljenih u nekoliko cjelina, otkrivaju nam Škarabu kao ljubitelja svojega roda – bunjevačke grane hrvatskoga naroda (što nam i sam naziv knjige sugerira), samim time i tradicijske kulture te ikavskog go-

vora te zajednice, ali i bečarskoga načina života, što ga prate pjesme i tamburaši, dok je jedna cjelina posvećena temi pokladnih zabava bunjevačkih Hrvata u Bačkoj – prelima. *Ravnica nas naša umara i brani, uz Božju pomoć bilim ruvom rani, / Blago curi kraj bečara, jel on za sve ima dara* ili *Da živim život još jedan vik, tio bi gledat tvoj mili lik* – neki su od stihova koji opisuju autorovu poetiku, teme i motivsku okupiranost.

U pitanju je poezija koja je nepretenciozna, predvidiva, ali na koncu iskrena. Autor, čini se, stihovima želi dati svoj *hommage* jednom svijetu (pa i svjetonazoru) koji gubi bitku s vremenom. Stoga je knjigu posvetio ne samo *onima koji jesu već i onima koji će doći*.

Zanimljivost je da knjiga sadrži i nosač zvuka (CD) sa 16 uglazbljenih Bašičevih pjesmama.

Davor Bašić Palković

Ljiljana Vasilj

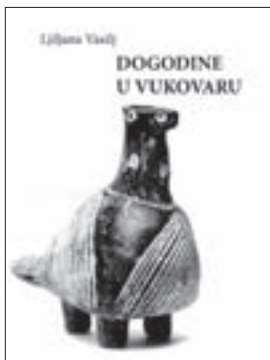
DOGODINE U VUKOVARU

Ćirilometodska knjižara, Zagreb, 2017., str. 80

Ljiljana Vasilj rođena je 1955. godine u Srijemskoj Mitrovici. U njoj je provela djetinjstvo i mladost te uspješno završila gimnaziju i visoki studij za socijalni rad. Živi u Zagrebu od 1985. godine. Svoje pjesme je objavljivala u više književnih časopisa. HKD „Sveti Jeronim“ objavio je njezinu prvu zbirku poezije *Ime za maju čežnju* 1997. godine. Dvije neobjavljene zbirke pjesama nose

naslov *Rani mi srce pjesmom i U zrcalu jedne duše*, a zbirka pjesama *Dogodine u Vukovaru* objavljena je u Zagrebu 2007. godine. Izdavač je Ćirilometodska knjižara (za izdavača: Damir Puljko), lektorirala je s. Edith B. Budin, korektorica je bila Nevenka Žvan, za grafičku pripremu je bio zadužen Neven Osojnik, a za tisak Intergrafika d. o. o. Zagreb. Na književni rad Ljiljane Vasiljev i na samu zbirku pjesama osvrnuo se hrvatski književni povjesničar, komparatist i teatrolog Slobodan Prosperov Novak (Beograd, 1951.) u ulozi recenzenta.

Zbirka pjesama *Dogodine u Vukovaru* ima 80 stranica. Započinje vrlo emotivnom posvetom a zatim i zahvalom same autorice. Knjigu je posvetila vukovarskim majkama i svojoj obitelji čije je živote obilježio ili prekinuo rat, a koji nije mimoišao ni nju samu. U „Zahvali“ je zapisala: „Nikada neću moći dovoljno zahvaliti svima koji su ispunili moj život! (...) Snagu sam uvijek crpila iz vjere svojih predaka, iz povijesti naroda od kojeg potječem, hrvatskog i ukrajinskog, te njihove nesalomive težnje za slobodom. Iz čudesnog obzora ravnice u kojoj sam rođena! (...)“ (Vasilj, *Dogodine u Vukovaru*, str. 7). To pokazuju i pjesme kojih je u ovoj zbirci ukupno 51, a u kojima se na nenametljiv način prožetom osobnošću autorice provlače teme rastanka i gubitka, povijesna sudbina Hrvatske, njezinih gradova i njezinih mrtvih. „Apokalipsi koja dominira poetskim slikama Ljiljane Vasilj radost se vraća svaki put kad autoricu raznježi pomirenost svakodnevnice s neizrečenim dubinama, kad je raznježe prizori evociranih ljepota i davno doživljenih istina. Premda ju opsjedaju Hi-

mere kolektivne egzistencije, Ljiljana Vasilj u svojim utišanim stihovima nije podlegla njihovom zovu." (Vasilj, *Dogodine u Vukovaru*, str. 73), napisao je o autorici i njezinom poetskom izričaju recenzent Slobodan Prosperov Novak u pogovornom dijelu „Na margini novih pjesama Ljiljane Vasilj”, s kojom uz „Bilješku o piscu” i „Sadržajem” završava ova zbirka poezije. Prosperov također ukazuje da „Ljiljana Vasiljev izravno deklarira kršćanska ishodišta svoje lirike (...). U pjesmama Ljiljane Vasilj stoga mnogo je arhaičnog patosa koji pjesnikinjine riječi i pjesničke slike brani od banalnosti, koji ih sjedinjuje s iskonom. Ljiljana Vasilj i u ovoj svojoj knjizi dokazuje da se univerzum najbolje zrcali u jeziku, da mu je jezik idealni medij uz pomoć kojega se može skinuti veo s Tajne i doći do Istine.” (Vasilj, *Dogodine u Vukovaru*, str. 74). Među navedenim pjesmama su: „Hrvatska”, „Sanjam našu ravnicu”, „Srijem”, „O, Bože”, „Lice iz svakodnevnice”, „Dogodine u Vukovaru”, „Jakovu i Lidiji”, „Marijina šutnja”, „Ljudi velikog srca”, „Već sam isplakala suze”, „Vratila bih se mojoj kući”, „Slava Tebi Kriste”, „Sjećanje”, „Svibanj 92”, „Daj mi podigni ruke” i druge.

Autorica veliki dio svojih pjesama posvećuje ravnici, Srijemu, narodu koji je da bi spasio svoj život morao napustiti svoja ognjišta, ali ni tu se ne prepušta patetici nego kroz kratke i jasne stihove prenosi svoje impresije na papir. Poetski izričaj Ljiljane Vasilj odiše jednostavnošću izraza kojim kroz svoje stihove progovara iskreno te bez zadržke čitatelju otkriva ono što joj je na duši pa čak i kada je riječ o temama koje prenose bolne slike iz njezina života. Ipak, autorica nalazi snage da živi dalje, a istu crpi iz vjere u Boga i neizmjerne ljubavi prema zavičaju i Hrvatskoj na što se osvrnuo i Prosperov Novak: „U svojoj knjizi Ljiljana Vasilj pokazuje da dobro umije ograničiti krug svojega poetskog prostora. Ona uspijeva kontrolirati vrlo intimni diskurs svog pjevanja čak i onda kad se u njemu naslute gotovo plakatski ritmovi rezignacije. Dok joj suvremenici, kako je znao reći Veselko Tenžera, kasape jezik kao lav antilopu, Ljiljana Vasilj nema problem s definiranjem osobnog glasa u pjesmi. To je zato što se ona ne stidi naslutiti vlastitu mjeru, kako svoju tako i vremena iz kojega je izgovorila ove riječi.” (Vasilj, *Dogodine u Vukovaru*, 74. i 75. str.).

Stihovi pjesama u zbirci poezije Ljiljane Vasilj *Dogodine u Vukovaru* odišu životnošću i uspomenama na proživljene ratne dane tijekom 1990-ih, kroz autoričino osobno iskustvo oslikavaju sudbinu svih onih ljudi koje je dotaknuo vjeh rata, koji su napustili svoj zavičaj i potražili dom negdje drugdje. U njezinim stihovima mogu se prepoznati ne samo Vukovarci, nego i vojvođanski Hrvati, napose oni iz Srijema, koji su tijekom 1990-ih na-

puštali svoja ognjišta znajući da se
više nikad neće vratiti...
*Vratila bih se mojoj kući,
ulici gdje proljeća mirišu
na bijeli bagrem...
vjetar ljuljuška lađice na Savi
i plove moje želje.*

*Vratila bih se
da otvorim prozore
na mojoj kući,
kao u vrijeme
kad sam sretno pozdravljala
sunce na obzorju ravnice
i sanjarila u predvečerje.*

*Vratila bih se
bar na časak,
tamo gdje su bili
mladosti sretni dani,
pitoma, srijemska ravnica
i draga, poznata lica.*
(Iz zbirke *Dogodine u Vukovaru*,
str. 60)

Ivana Andrić Penava

Vedran Horvacki

SLIKE IZ BESKRAJA

*NIU Hrvatska riječ, Subotica, 2018.,
str. 96*

U okviru svoje nakladničke djelatnosti, novinsko-izdavačka ustanova „Hrvatska riječ“ iz Subotice nastoji objavljivati i tzv. prve knjige mladih autora. Jedna od njih je i knjiga pjesama *Slike iz beskraj* Vedrana Horvackog (Subotica, 1996.), tiskana 2018. godine. Ujedno, Horvacki se smatra i jednim od aktera nove, mlade pjesničke „scene“ u vojvo-

đanskih Hrvata koja je prvi puta tematski predstavljena upravo u časopisu *Nova riječ* (dvo broj za 2018. godinu).

Njegov prvijenac *Slike iz beskraj* sadrži sedamdesetak pjesama, podijeljenih u dvije cjeline – „Bedem od njenog imena“ i „Snovi u slutnji“. Rukopisom dominiraju pjesme ljubavne tematike, ali tu su i refleksivno intonirani stihovi kao i pjesme koje progovaraju o društvenoj problematici. Već sam, ova-ko široko postavljen, tematski okvir govori nam da je Horvacki veoma mlad autor koji početnički „opipava teren“ na mnogim poljima, što utječe i na uvjerljivost njegova stila.

U ljubavnim pjesmama „lirski subjekt“, a slobodno možemo reći sam autor, opisuje svoju žudnju i strast („Žudim“, „Sanjam“ ili „Još si lijepa“) ali i s druge strane daje i jedan nostalglični pogled na tu ljubav (primjerice „Roze snovi“). Čini se kako je u pitanju ona uvijek inspirativnija od sretne, nesretna ljubav, iz koje pjesnik traži izlaz u romantičnim viđenjima života, svijeta, pa i same ljubavi. To, među ostalim, čini i poetskom imaginacijom, uporabom motiva sna, bijega, pa i beskraj što ga apostrofira već u naslovu zbirke (pjesme „Mir, tišina i bijeg“ ili „San“). A koji je tretman pojma beskraj u ovoj stihobirci, najbolje je opisala urednica knjige, profesorica književnosti Mirjana Crković u svojem pogovoru: „S jedne strane, ljubav je ono beskrajno jer nikada ne prestaje njezina ljepota, osjećaj strasti i žudnje niti boli, straha i slutnje. S druge strane, motivima kao što je bedem, ukazuje se na povlačenje granice.“

Ranije spomenuta refleksivnost, zastupljena je u pjesmama

„Clair de lune“, „Pitanje pred san“, „San“ ili „Kap“ u kojima se Horvacki bavi temom smisla života, prolaznošću, sjećanjima... Progovarajući pak o našoj „sivoj“ društvenoj zbilji, u pjesmi „Kamo su otišli snovi“ pita se o tomu što je ostalo *kada su nas pokorili / i iz vlastitih domova / u hladne tundre / dalekih zemalja izveli.*

Kada je riječ o pjesničkome stilu, Horvacki se odlučio za jedan nesuvremen pomalo anakron, romantičarski izričaj, što je posebice vidljivo u odabiru motiva i njihovoj obradi. On nije posebno sklon eksperimentima, već se služi jezikom zbilje.

Summa summarum, *Slike iz beskraja* su tek prvi koraci jedne potencijalne pjesničke karijere. Početničke manjkavosti daju se pripisati autorovom broju godina (početak dvadesetih) ali ukoliko želi opravdati povjerenje koje je zadobio objavom tzv. prve knjige te, na koncu, ostaviti umjetnički relevantan trag u književnosti, Vedran Horvacki morat će se dobrotno potruditi.

Davor Bašić Palković

Balint Vujkov

BAJKE 2

Hrvatska čitaonica i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, Subotica, 2018. str. 452

Pisati iz vlastite pozicije o Balintu Vujkovu u startu je i više nego subjektivni posao, i to iz bar dva osnovna razloga. Prvo, stoga što su svaki prikaz, kritika ili recenzija sami po sebi individualna ocjena, vlastiti doživljaj tuđeg djela koje u očima drugoga može proizvesti (i proizvodi) drugačiju sliku. I drugo, jer je sama narav povjerenog mi posla u projektu odabira djela Balinta Vujkova u istoimenu ediciju od svog početka subjektivni čin kog bi sigurno svatko uradio na drugi način. Stoga, želeći bar ovom prilikom, koliko je god to moguće, izbjeći subjektivnost, a samim tim i padanje u zamku nekritičnosti i samodopadljivosti, zadržat ću se na temeljnim vrijednostima druge knjige izabranih djela Balinta Vujkova, koja je, pod nazivom *Bajke 2*, objavljene 2018. u izdanju Hrvatske čitaonice i Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata.

Dijelu javnosti zacijelo je već poznato da su upravo Hrvatska čitaonica i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata još 2016. pokrenuli projekt odabira djela Balinta Vujkova iz njegova i više nego bogatog sakupljačkog opusa što je rezultiralo s više od 1.500 narodnih pripovjedača, bajki i basni koje su mu za života i posthumno objavljene. Kako mnogi od naslova, napose kada je riječ o starijim izdanjima, predstavljaju prave raritete, ne samo na policama čitatelja nego čak i knjižnica, Hrvatska čitaonica i Zavod za kulturu

voždanskih Hrvata odlučili su se za i više no opsežan posao: skupiti, odabrati, prirediti i objaviti najveći dio onoga što je već objavljeno od početka pedesetih godina prošloga stoljeća, pa do druge dekade novog tisućljeća. Mala ekipa okupljena oko ovoga projekta odlučila se prvo krenuti s bajkama, kojih je Balint za života sakupio oko 200.

Ako se za prvu knjigu, objavljenu 2017. pod nazivom *Bajke 1*, može reći da je nastojala predstaviti njegovu kvalitativnu „reprezentaciju“ od 30 djela ovoga književnog žanra, za drugu se s pravom može ustvrditi kako je također reprezentativna, bar kada je riječ o samoj naravi sakupljačkog rada Balinta Vujkova. Naime, u pet cjelina (koje je sačinila dr. Sanja Vulić), knjiga donosi 85 bajki iz različitih područja gdje Hrvati žive kao dijaspora: od Karaševa u Rumunjskoj do Gradišća u sve tri države (Slovačkoj, Austriji i Mađarskoj). Ne ulazeći u njihovu tematsku šarolikost, pa čak toliko niti u žanrovsku kvalitetu, slobodno možemo istaknuti jednu njihovu istinsku, a zajedničku vrijednost: od prve do posljednje one na oko 400 stranica na svjetlo dana ponovno iznose

govor koji danas malo tko razumije, a još manje se njime tečno služi. U tom smislu *Bajke 2* su pravi rudnik dijalekata koji jednako može poslužiti i djeci u školama i profesorima na fakultetima, ali i svim ostalim kategorijama čitatelja koji, uz neobičan govor, žele ponešto saznati i o nekadašnjem načinu života, sustavu vrijednosti, običajima i vjerovanjima.

Treba, na koncu, reći i da je zaradi lakšeg praćenja i razumijevanja, kao i u prvoj, i u ovoj knjizi urađen „Tumač“ s preko tisuću riječi i izraza, kao i istaknuti njezinu iznimno dobru opremljenost, zahvaljujući prije svega idejnom rješenju Darka Vukovića.

Zlatko Romić

Marinko Stantić

MOJE MISLI K NEBU LETE

Katoličko društvo za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“, Subotica, 2016., str. 156

Svećenik Subotičke biskupije dr. Marinko Stantić, trenutno župnik župe Marija Majka Crkve u Subotici, široj je javnosti poznat kao pastoralni djelatnik i pokretač festivala duhovnih pjesama *Hosanafest* koji se održava od 2005. godine te kao osnivač i voditelj terapijske zajednice *Hosana* za liječenje ovisnosti koja je djelovala od 2007. do 2015. godine.

Knjiga *Moje misli k nebu lete* tiskana je 2016. godine unutar izdavačke djelatnosti Katoličkog društva za kulturu, povijest i duhovnost

„Ivan Antunović“. Knjiga je svojevrsno autorovo nastojanje da odgovori na temeljna pitanja s kojima se susreće svaki čovjek u svom životnom proputovanju: pitanja koja se tiču vjere u Boga. Autor gravitira oko područja fundamentalne teologije, teodiceje, kršćanske antropologije i apologetike, s pastoralnim ciljem približavanja ovih dosta kompleksnih pitanja običnom vjerniku.

Teologija, bez želje da ovdje polemiziramo sljedeću konstataciju, ima često tendenciju napraviti veliki odmak od shvaćanja običnog vjernika. Tako mnogi vjernici čak ni ne pretpostavljaju što bi sve u teologiji korisno mogli naći za sebe. A teologija, kao i svaka znanost, nailazi na napast da se zatvori sama u sebe. Čini se kako vlč. Stantić pronalazi upravo plodnu napetost između vlastite izobrazbe te želje da se približi malom čovjeku. Taj sveti bunt možda je jedan od razloga da razbacane i komplicirane teme teologije prenese u knjigu koju može dohvatiti prosječni vjernik. Ono što će on u njoj naći su skupljena razmišljanja koja zahvaćaju čovjeka u vrlo važnom problemu: kakvom se Bogu klanjam? Kakva je slika Boga koju nosim u sebi? I ima li vjera mjesto i opravdanje u mom životu? Autoru ostavljam da vas sam isprovocira s pitanjima i odgovorima, dok sam želim dodati: mlakost današnjeg vjernika jest posljedica i toga da je vrlo popularno tražiti društva, okolnosti, opijate koji nas emotivno smiruju. Svaka teža tema, svaki susret s nekim unutarnjim konfliktom doživljava se kao gubljenje diviniziranog mira. Upravo iz toga razloga biramo osobe, stvari, susrete i odustajemo kada se teme počnu produbljivati.

Prava avantura, istinska vrijednost i osjećaj dostojanstva dolazi od susreta s vlastitim izazovima. Ova će knjiga svakom čitatelju pomoći otvoriti davno zaboravljena pitanja i nesređenosti i započeti rast i restrukturiranje vlastitih uvjerenja. Tko god on bio, i koliko god godina imao. Svetost nije poziv samo za srednjoškolce.

Bez nekog preciziranog tematskog okvira, radi čega je iznimno teško strukturirati misaone cjeline, a time i napisati neki sažet prikaz knjige – autor polazi od pojma vjere. Obrazlaže na početku potrebu, utemeljenost i svrhu vjerovanja u Boga (str. 7-14). Na kasnijim stranicama (14-29) otkriva se autorov leitmotiv: u sugovorničkom odnosu Boga koji progovara kroz Sveto pismo i čovjeka koji po naravi traži Boga javlja se fundamentalno pitanje: u kakvog Boga kršćani vjeruju? Slijedi niz teodicejskih pitanja s kojima se u životu susreće ne samo vjernik, već koje koriste i oni koji se protive vjeri u Boga: je li Bog dobar, zašto se skriva, što ako Boga nema, putovi zaključivanja o Božjoj opstojnosti (str. 34-46). Dio o Božjim osobitostima završava s dva govora:

o nebu – raju – kraljevstvu Božjem te Božjoj slavi (str. 46-53). Autor se nadalje ponovno vraća na čovjeka: što je duša, a što duh, pitanje zla i grijeha te Božjeg pripuštenja grijeha (str. 53-67). Preko teme o stvaranju svijeta, nastavlja se na čovjekovoj stvorenosti kao muško i žensko te stvaranju anđela i đavla (str. 67-80). Slijedi problem istočnoga grijeha te njegovo očitovanje u naraštajima koji su slijedili (str. 80-90). Nastavlja se biblijskim hodom kroz glavne likove Staroga zavjeta. Započinje se gotovo konstatacijom o obećanom Otkupitelju te se nastavlja pregledom glavnih likova vjere: Abrahama i Mojsija (str. 90-102). Ovdje se pojavljuje Isusov lik (str. 102-107), ipak s pomalo neobičnim problemom čudesa u prvom planu, dok se kasnije obrađuje problem nužnosti Isusove smrti. Na ovom mjestu otvara se nova tematska cjelina koja se bavi zajednicom vjernika – Crkvom: razlozima njezina postojanja te problemom svega onoga što Crkva ne bi trebala predstavljati (str. 107-115). Autor se vraća problemu vjere ovdje obrađenom kroz razloge zbog kojih čovjek ne vjeruje (str. 115-122) i kroz zahtjev da se vjera brani (str. 122-125). Autor se ponovno jasnije okreće čovjeku: njegovoj ljubavi prema sebi kao Božjem daru te Božjoj želji da čovjek bude svet koja se ostvaruje kroz dopuštene kušnje i uz pomoć milosti, sve zaokruženo pitanjem što je Božja volja za određen čovjekov život (str. 125-145). Autor završava konstatacijom o čovjekovoj vrijednosti te, umjesto zaključka, govorom o čovjekovoj sreći (str. 145-155).

Na kraju ovog prikaza želim ukazati na dvije činjenice vezane uz

ovo djelo. Iako će vjernici naći ovu knjigu vrlo shvatljivom i pitkom, ipak nedostaje jasnija tematska organizacija te susljedno tome i kazalo. Čitatelju neće biti problem razumjeti misli, no čini se kako su naslovne jedinice pomalo grubo stavljene jedna uz drugu. Time se ne dobiva jasnoća sinteze – onih razloga zbog koji autor baš na određenom mjestu želi govoriti o nekoj temi te misli ponekad ostaju nepovezane. Druga bi sugestija autoru bila šire navođenje literature. Ovdje se ne radi o znanstvenoj korektnosti, jer autor nije dužan pratiti strogi znanstveni aparat ako to ne želi u ovakvoj prigodi, već se radi o mogućnosti da netko od čitatelja posegne za literaturom čitajući određene teme.

Na koncu, knjiga će pružiti mnoštvo korisnih informacija čitateljima. I nadalje, otvorit će pitanja koja će pomoći svakome da iskoči iz stanja indiferentizma naspram duhovnog i vjerskog.

Filip Čeliković

Vesna Huska

DNEVNIK JEDNE CURE I JEDNOG DEČKA

NIU Hrvatska riječ, Subotica, 2017., str. 48

Vesna Huska, autorica ovog životnog romana je vjerojatno već kao dijete osjetila u sebi sjeme pisca i na našu sreću, nije ga zapostavila, već mu je dozvolila da proklija kako treba i eto divnog rezultata: knjiga-roman prvijenac!

Ovo sam napisao kao uvod kako bih potaknuo svakoga tko u sebi ima to „nešto“ kao pisac, da ne propusti podijeliti misli s drugima. To je dar koji treba darovati drugima – čitateljima.

Dnevnik bi trebao biti mjesto za iskazivanje najintimnijih osjećanja. Budući da se uvijek sklanja na tajnovito mjesto, a otvara i popunjava u trenucima samoće, ne može ga nitko pronaći i pročitati. Najstrože je zabranjeno da ga itko od odraslih pročita, pa bili oni čak i mama ili tata. Autorica knjige nam ipak otkriva sve tajne jednog dnevnika, iz najbolje namjere. Možemo se upitati je li cilj dobra zabava uz čitanje uzbudljivih događanja malo starijih školaraca ili sagledavanje i promišljanje o tome kakve „velike“ muke brinu djecu. U tome i jest suština. Odrasli često površno pristupaju problemima djece, ne trudeći se sjetiti sebe u tim godinama, kada toliko toga nije jasno, a potpore i odgovora nigdje nema. Vršnjaci su „prepametni“, a roditelje je često sramota pitati za savjet. Kako bi život bio jednostavniji kada bi se roditelji bar dijelom zadržali na razini djeteta, pa da njihova djeca mogu s nekim ravnopravno i otvoreno razgovarati!

Tin i Kristina mogu biti bilo koja djeca iz obitelji ili susjedstva. Događanja u knjizi su tako životna da čitatelj posve sigurno i lako može zamisliti da gleda neki tinejdžerski film, snimljen po istinitim zgodama. Preporučamo čitanje knjige u jednom dahu, kada imate na raspolaganju cijeli dan ili eventualno dva. Kada se počne čitati, knjiga se ne može ostaviti.

Smjenjuju se čitanja dnevnika Kristine i Tina.

Sve počinje od početka školske godine, kada postaju „petaci“... Uznemirenost i radoznalost zbog novoga što ih očekuje. Kristina živi u stanu, jedinica je i velika sanjalica, romantična kao većina djevojčica. Tin je „skejter“ i dječak „opasan“ lik, ali u srcu pravi vitez, te s Kristinom ide iz škole kako bi bila sigurna. Ne voli učiti, pa kada dobije jedinicu zbog lektire, Kristina će mu pomoći ispraviti ocjenu ali se i neprimjetno približiti njegovu srcu. Svaki dan je novi doživljaj... Jedan dan se okuplja najbolji klub frendica, a onda vrlo brzo najbolja frendica ima dečka Svena, Kristininu prvu simpatiju. I eto drame!

U romanu se potencira zajedništvo i obitelj kao oslonac u životu. Nije bitno je li u pitanju mala ili velika obitelj s više djece. Bitna je pripadnost narodu koji njeguje svoju tradiciju kroz blagdane (polivači), ali isto tako se vrijedno sudjeluje u ljetnom ličenju kuće.

Autorica veoma nenametljivo i spontano primjećuje pozitivne utjecaje na mlade i preporuča bavljenje hobbijem ili sportom, bio on herbarij, „skejtanje“, aikido, folklor, glazbena škola, čitanje knjige ili slušanje

glazbe. Samo tako možemo izgraditi zdrav odnos prema svijetu. I doista su najljepša druženja u raznim umjetničkim ili sportskim društvima...

Roman bi mogao biti veseo i razdragan, koji odiše samo lijepim događanjima, prvim simpatijama, ali je autorica odlučila da isti bude životan, te nas preko glavnih likova suočava s bolešću i smrću u obitelji, kao i s pravom duševnom dramom koju Kristina proživljava zbog rasta-ve roditelja, prodaje stana, selidbe i spoznaje da sve i nije tako savršeno u njihovoj vezi. U tim trenucima, Tin je pravi prijatelj, netko na koga se može računati i osloniti.

Još jedna poruka ove knjige je da je bitno čuvati prave prijatelje, kao što je bitna i ljubav Tina sa svojom braćom koju neizmjereno voli. Aktivizam u Caritasu kroz pomaganje starima, još je jedan namjerni i divan putokaz u ovoj knjizi. Činiti dobro drugima, posebno starima i usamljenima je doista divno.

Knjiga se fizički završava na 85. stranici ali iza toga počinje život jedne lijepe i čiste ljubavi između Kristine i Tina. Nastavak knjige se može dogoditi, ali i ne mora. Ako je pak odluka na čitateljima, Vesna bi trebala napisati nastavak romana...

Zoltan Sič

**URBANI ŠOKCI 10
"KULTURNI ZNAK
ČVELFERIJE – ŠOKAČKO
BUNJEVAČKO PAMĆENJE
VODE"**

Međunarodni okrugli stol
[Zbornik radova]

(priređile Helena Sablić Tomić, Vera Erl i Helena Pšihistal)

Šokačka grana Osijek i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata, 2017., str. 345

Zbornik *Urbani Šokci 10* tiskan je 2016. godine u nakladi Šokačke grane Osijek i Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata. Priredile su ga Helena Sablić Tomić, Vera Erl i Ružica Pšihistal, a urednik je Goran Rem. Zbornik radova čine radovi izloženi na Međunarodnom okruglom stolu pod nazivom „Kulturni znak Cvelferije – šokačkobunjevačko pamćenje vode“.

Cvelferija je ime kojim se objedinjuje devet posavskih istočnohrvatskih sela kulturnim, povijesnim i geografskim naslijeđem. Urednik zbornika naglašava da se Cvelferija nametnula kao tema zbog poplavnog naleta u svibnju 2014. godine jer je riječ o prijetnji biološkom svijetu, ali i književnokulturnom naslijeđu. Upravo zbog toga odabran je motiv vode. Pokazalo se da je 345 stranica teksta možda i premalo da se opiše povijest i kulturno naslijeđe Cvelferije s obzirom na to da se književni zapisi protežu od glagoljaške pismenosti do 20. stoljeća. Uvodnike u zborniku potpisuju mr. sc. Vera Erl i prof. dr. sc. Goran Rem. Zbornik je podijeljen u nekoliko tematskih dijelova kojima je zajednički motiv vode. Prvi dio čini „Povijest, tijek i ostajanje“ u kojem se pisalo o poplavama, tradicijskim kućama i značaju vode za poljoprivredu. U tom dijelu uvršteni su radovi Ivana Čosića Bukvina, Tomislava Lunke i dr. sc. Marka Josipovića. Drugi dio čini „Tradicijsko pismo“. U njemu su se našle teme koje opisuju nadnaravna vodena bića u Slavoniji, vodu

u bunjevačkim narodnim pjesmama, vodu kao prijatnu, ali i kao potrebu, vodu u obredima Hrvata u Mađarskoj, polivače, Sontu u vrijeme poplava te pučke nabožne pripovjedne pjesme iz Slavonije i Srijema. U „Tradijsko pismo“ svrstani su radovi prof. dr. sc. Ružice Pšihistal, Katarine Čeliković, mr. sc. Ljubice Gligorević, Milice Klaić Taradija, Zvonimira Pelajića, Marije Šeremešić, Zvonka Tadijana i mr. sc. Miroslave Hadžihusejnović. Treći dio nosi naslov „Pisati po vodi ili čitati njen trag?“ pod kojim je objedinjeno sedam radova. Zvonimir Stjepanović, Adam Rajzl, Mirko Ćurić, dr. sc. Tatjana Ileš, dr. sc. Vlasta Markasović, doc. art. Anđelko Mrkonjić i Tomislav Žigmanov pisali su o savskim poplavama, vodama i šumama Ive Balentovića, o J. J. Strossmayeru i vodi, motivu vode u šokačkoj književnosti i zbirci Vanje Radauša, poplavama u Cerni i hidronimima u *Leksikonu podunavskih Hrvata*. Posljednji i četvrti dio zbornika pod naslovom „Dokumentarij protoka sadašnjosti“ sadrži četiri rada. Riječ je o spašavanju tradicijske baštine tijekom poplava, o Gunji, o pregledu članka „O poplav-

ljenoj Cvelferiji u *Glasi Slavonije*“, a posljednji rad govori o fenomenu cvelferske umjetničke kreativnosti. Mr. sc. Janja Juzbašić i Martina Mišetić, Slavko Žebić, dr. sc. Marina Vinaj i dr. sc. Marija Erl Šafar te Darko Kovačević svojim su istraživanjima pridonijeli vrijednosti tog dijela zbornika.

Zbornik *Urbani Šokci* ovim je izdanjem i okruglim stolom proslavio deset godina održavanja Urbanih Šokaca, koji traju od 2006. godine. Svake godine autori radova odabiru temu koja upozorava generacije na temelj koji ih je učinio onima što danas jesu.

Mirjana Crnković

Ljubica Kolarić-Dumić

ČUDNOVATA GODINA

Od rujna do rujna

Hrvatska čitaonica, Subotica, 2018., str. 24

Toliko je očito da je ovu knjigu napisao netko tko cijeli život dijeli s djecom, nesebično im prenoseći znanje, jer tko bi knjigu o čudnovatoj godini započeo i završio mjesecom rujnom? Naravno, to može samo učiteljica. Za svako maleno dijete ili školarca sve počinje i završava u ovom mjesecu, čak su i ljetne ferije samo dio razdoblja između dva rujna.

Kako sve počinje...

Pjesnikinja nam poručuje kako je svaka godina čudnovata sama po

sebi, odnosno, treba ju tako živjeti. Uvijek se nešto zbiva. Čudnovata godina ima svog pomoćnika: vjetar, koji je svugdje prati i na svako mjesto svrati.

Slikovito i jednostavno opisivanje godišnjih doba na poseban način dopire do čitatelja uljuljujući ga u čarobne slike koje se u stihovima nižu. Košarica s voćem, požutjelo lišće, ozebli vrabac, te vjetar što huji, nagovještavaju hladnije dane. Rujan, prepun bogatih plodova i početak nove školske godine kada ulice odzvanjaju od veselog žamora djece i užurbanosti. Ovaj mjesec je divno opisala u samo jednom stihu "rujan dolazak jeseni slavi".

Kroz jesen u bijelu zimu

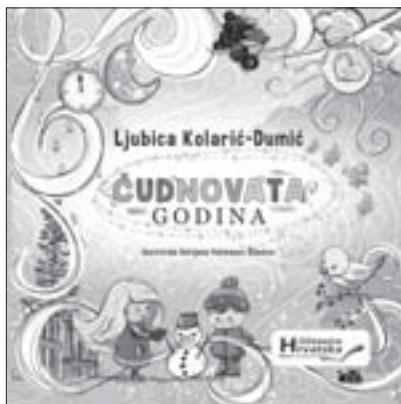
Iako je listopad prikazan kao mjesec najgore čudi, pjesnikinja ga prikazuje svojstvenim i prihvatljivim, takvim kakav jest. I zbog toga se na njega nitko ne ljuti. Isto kao i studeni u kojem se nosići od hladnoće zacrvene, ali se djeca istoga uopće ne boje.

Zima je hladna i pusta, ali i dalje lijepa s bijelim pahuljama koje plešu padajući s neba i prekrivajući čitav kraj zimskim omotačem.

Prosinac, siječanj i veljača su dar za djecu jer nude veselje uz božićne blagdane i neumorno sanjkanje i igre na snijegu uz prikaz prekrasne zimske idile. U toplim čizmama čak i veljača kroz snijeg hrabro hodi.

Zračak sunca i toplo ljeto...

Kako biva i u životu, poslije zime počinje proljeće, te ožujak i travanj mirišu na proljetnice, mla-

đu travu i obiluju pjesmom ptica i zujanjem pčela. Svibanj nagovještava toplije dane i dolazak ljeta, zlatnog i toplog, punog novog života, sazrelih trešanja, cvjetnih livada, i naposljetku u srpnju i kolovozu čudnovata godina nagrađuje bogatim plodovima žetve i uživanjem u ferijama.

I na koncu, jedan novi početak...

I ponovno je vjetar zafijukao, te najavio novu jesen, povratak u školske klupe i otkrivanje nekih novih svijetova.

Pjesnikinja Ljubica Kolarić-Dumić u ovoj slikovnici nudi mnogo više od prikaza godišnjih doba. Prikazuje život kakvim jeste, u svojoj ljepoti, ponavljanju, obnavljanju, te sumornim odnosno lijepim danima, rađanju i umiranju. Uz vrsnu ilustratoricu Adrijanu Vukmanov Šimokov, ciklus života kroz čudnovatu godinu dobiva predivne boje.

Zoltan Sič

Ante Stantić

OTAJSTVOM ISUSOVA DJETINJSTVA DO MISTIKE

Ulomci iz pisane riječi
o. Gerarda Tome Stantića

Karmelska izdanja, Katoličko društvo „Ivan Antunović“ i Vicepostulatura sl. Božjega o. Gerarda Tome Stantića, Subotica – Zagreb, 2016., str. 364

Zasigurno je puno svetih duša koje su, ako se smijemo malo našaliti, ugledale svjetlo vječnog dana, ali ne i svjetlo kalendara. Njihova anonimnost ne uskrađuje nam njihov zagovor, ali nam uskrađuje njihov primjer. Zato Crkva nastoji takve svijetle primjere staviti na oltar da svijetle drugima. Bog često u takvim dušama određene kvalitete izliva u izvanrednom stupnju: bilo da se radi o nekoj kreposti, milosti ili karizmi. Time dušu, uz njezino svetačko nastojanje i suradnju, čini pogodnom da na temelju njezinih pogleda na vlastiti život, na temelju njezine vjere i mi potražimo rješenja za svoje izazove. Stoga, iako bi Bog mogao svima dati sve direktno i neposredno – možda bi nas tako pretvorio u samodostatne individualce. On nas usmjerava na pomoć drugih, čineći tako i nas sposobnima pomagati drugima u svoje vrijeme.

Zbog toga je važna zadaća njegovati kult svetaca. Opća Crkva daje nam na raspolaganje cijeli niz provjerenih i uzornih duša, dok partikularna ima zadatak njegovati pobožnost prema vlastitim svecima, prikupljati svjedočanstva i graditi kult. To je zadatak vicepostulature. Od neizmjerne je važnosti stoga vjernicima na različite načine približavati lik nekog

sveca. Danas, nažalost, u mnogim krajevima vrhunac kreativnosti u ovom procesu predstavlja otkrivanje brončane biste i dijeljenje listića s likom sveca i molitvom straga. Naša Subotička biskupija ipak može biti ponosna na veća nastojanja. Sluga Božji o. Gerard Tomo Stantić vrlo je poznat širokom krugu vjernika, od čega nadasve treba pohvaliti stvaranje prisnog i veselog ozračja među mladima i djecom. Jer, ukoliko dio njegova duhovnog raspoloženja ne prijeđe i ne ostvari plod među vjernicima, onda njegov primjer ostaje besplodan. U tom su smislu filmovi, glazba i slični mediji izvrsno sredstvo dopiranja do vjernika.

Međutim, pogrešno bi bilo ostati samo na tome. Za svaku se istinsku komunikaciju valja pomučiti. Studiozan, ustrajan i težak napor je potreban kako bi se iskočilo iz vlastitih uvjerenja i učinilo sebe prijemčivim za komunikaciju s drugim. Inače ostajemo na iluzornim pragovima tuđih života, ne primajući ništa – ne otvarajući se. U tom smislu, pisana riječ još uvijek ostaje mjesto pojačanog napora duha, mjesto na kojem otvaramo sebe na jednoj dubljoj razini. Ali susret sa svecem u pisanoj riječi ne treba brkati s čitanjem romana – s kratkotrajnim i opuštajućim odmakom od vlastitog emotivnog ozračja. Duhovnost građena na takvom temelju u startu je promašena. Komunikacija, u smislu razmjene dobara, a ne pukog opserviranja, kada govorimo o čitanju svetaca, zahtijeva nešto više – zahtijeva molitveni život kako bi se vlastita duša uzorala i ranila za ljekovitost tuđih misli.

Do sada rečeno temelj je benediktinske tradicije *lectio divina* –

božansko čitanje, ili još konkretnije – molitvenog čitanja. Knjiga koja je pred nama odličan je primjer upravo toga. Reći ćemo na početku što ona nije: nije jednostavno štivo, nije antologija svećevih motivirajućih citata, nema ništa sličnog s teološkim kuriozitetima nekih suvremenih teologa. A sada što jest: ovo ćemo podijeliti na dva dijela: 1. jest: teološki odlično sistematizirana misao o. Gerarda; 2. jest: bogatstvo Gerardove pisane riječi. O oboje detaljnije u nastavku.

Prije svega, nekoliko riječi o autoru. O. Ante Stantić hrvatski je karmelićanin, rodом iz Đurđina. Njegov redovnički život, moglo bi se reći, internacionalno je obilježen: počeci i prvo studij u Poljskoj, kasnije nastavlja studije po Italiji, jedno vrijeme službu obavlja u Izraelu, da bi se nakon ponovnog službovanja u Italiji vratio u Hrvatsku. Svoje redovništvo ostvarivao je kroz različite načine: kao odgajatelj, provincijal, pastoralni djelatnik, i nadasve plodan pisac. Bio je vicepostulator kauze o. Gerarda. Knjiga je podijeljena na pet velikih cjelina: 1. „Duhovna škola o. Gerarda“ (str. 11-88); 2. „Bogoslovne kreposti – Sakramenti“ (str. 91-174); 3. „Molitva (meditacija, kontemplacija, mistika)“ (str. 177-257); 4. „Glavni uzori duhovnosti o. Gerarda“ (str. 261-300); 5. „Iz života o. Gerarda“ (str. 303-356). U svakoj cjelini autor, u manjim naslovima, pruža svećeve misli nastojeći im dati teološki naslov, kontekst. Time se ostvaruje najmanje ovo dvoje: Gerardova životna i poetična misao pokazuje se u svojim izvorima, postaje ukorijenjena i vjerodostojna te se čitatelju olakšava sustavan hod kroz područja duhovnog bogoslovlja. Ovim se

ostvaruje divna komplementarnost mistike i teologije, Ivana koji prvi iz ljubavi trči na Isusov grob te pušta Petra, instituciju, da on prvi zakorači unutra. Ovakva simbioza mistika i teologa nije novost, ali je nažalost rijetkost. Nekada je ona činila osobu samog teologa, poput Tome Akvinskoga ili Ivana Duns Scota, dok u bližoj prošlosti imamo sjajan primjer spoja mistike i visoke teologije kod Hansa Ursa von Balthasara i Adrienne von Speyr. Često običnom puku teško ili pogrešno razumljivi simbolizam mistike ovako dobiva teološkog kormilara. Njegov vješt manevar kroz područja teologije pomaže nam da mistike, koji katkad iznose vrlo intimna zapažanja, možemo razumjeti na ispravan i plodan način. Naime, mistik se ne zamara toliko formom izgovorene riječi, jer forma u tom procesu cijedenja srca gotovo ubija spontanost i jednostavnost. Iz njega gotovo da podsvijest počinje govoriti, bez straha od uljepšavanja, nekorektnosti. On je iskren, a sadržaj se zatim provjerava. Međutim, to katkada znači da mistik podrazumijeva određene elemente koje ne govori. Ne gubi vrijeme na njih,

jer u tom je trenutku čas za ljubav. Tu je vješto pero o. Ante upravo popunilo praznine. Ono što mistika podrazumijeva, on iznosi. Daje čitatelju razumjeti što je to oblikovalo o. Gerarda te mu daje sustav po kojem će od njegovih misli imati velike koristi. Možda je slično teretani: bilo bi nadasve pogrešno improvizirati sa spravama, misliti kako sve imaju dobar učinak te da ih se može koristiti čisto gledajući što drugi u nekom trenutku uzima i što njemu za taj trenutak godi. Potrebno je, dakle, imati vodstvo i sustav.

Sada govorimo o drugom „što knjiga jest“. Ona je prava duhovna riznica Gerardovih misli. Međutim, čovjek lišen molitve, ili sa željom za nekim dubokim teološkim naklapanjima, mogao bi biti poprilično šokiran. Gerardove misli graniče s banalnim, djetinjastim, prvopričesničkim. Ili je to projekcija. Naravno, genialnost Gerardovog duha ne očituje se u nekom intelektualiziranom i apstraktnom jeziku. Njegov teološki govor nije odsječen od života. Njegov je govor visoko integriran u njegovo biće. Biće koje nema strah od susreta sa sobom. Tu se ne radi o regresivnom vraćanju na djetinjasto ponašanje, već se radi o duboko emotivnoj osobi koja svoje emocije stavlja u službu ljubavi prema Bogu. To može samo svetac. Psihološki posložen čovjek ne boji se prihvatiti sve svoje osjećaje u svojoj izvornosti, a svetac ih stavlja na oltar. Taj spoj potpunog čovjeka i potpunog Boga, međusobno darivanje – otvara u Gerardu duboke osjećaje sinovstva, povjerenja u Oca. Jezik postaje obilježen poetičnošću. I to nije poetičnost stilski izračunatog Cicerona, već gotovo nesavršeno i nespretno

izraženo izvorno nadahnuće koje nema vremena za kalkulacije i uljepšavanje. Tako na površinu izlazi materijal neopterećen obzirom, ili željom da se bude teološki korektan. Strah ustupa mjesto ljubavi, spontanosti, darivanju. Gerardova misao, njegovo je darivanje. Misao mu je iskrena. I prava iskrenost obilježena je jednostavnošću i jasnoćom. Gdje nedostaje i jedno od to dvoje, radi se o manipuliranju iz nekog cilja. Ali nije dovoljno da je mistik autentično iskren. Potrebno je da je njegov sadržaj istinit. I tu nastaje prava igra i radost sukobljavanja teologije i mistike.

Ova knjiga pokazuje Gerarda u dubini, širini teološke misli, karmelske literature. Danas je u svijetu mistično svetačka literatura na sve većoj cijeni. Sveta Faustina, Ana Katarina Emerich, Katarina Sijenska i mnogi drugi...životnost njihovajezikajednostavno mami čitatelja da se u novom svjetlu s novom snagom susretne sa sobom pred Bogom. Da raspaljen pobožnošću prigrli život kroz nove dojmove, kroz vjeru. Bez neke patetičnosti kakvu možemo naći na koricama romana za plažu, želim, pomalo osobno, reći da bismo bez upoznavanja oca Gerarda puno propustiti.

Za to imam više razloga. Prvi je svakako trud koji je o. Ante uložio da nam na jedan temeljit način pruži njegov lik pogodan za nasljeđivanje. Drugi: Gerard je, isto kao i sam autor knjige, čovjek bačke ravnice, bunjevačkog jezika. On je di-sao mentalitet naših krajeva. Dijelio je mnoge psihološke predispozicije koje još dan danas odišu mentalitetom naših ljudi. To znači da je njegov izričaj, jezik, ne samo posebno

bogatstvo kulture, već prije svega ima veliku moć blizine vjerniku bačkih ravni. Bog se utjelovio kao jedan od nas, ali se mistično i dalje utjelovljuje kao jedan među nama. Na poseban način ovo se može reći i za mistične duše. Svetac mistik, u našem slučaju o. Gerard, poseban je znak Božje pažnje prema Subotičkoj biskupiji, njegov dar. I usudim se reći, ali ovakvih pastoralnih, kulturnih, humanih djelatnika, i pritom mistika nema mnogo.

Filip Čeliković

Ljiljana Crnić

DA ME IMA

Centar za kulturu i obrazovanje
Rakovica i Književno društvo Rakovica,
Beograd 2016., str. 76

Zbirka poezije, opsegom nevelika, pjesnikinje Ljiljane Crnić, tiskana 2016. u Beogradu, nosi naslov *Da me ima*. U ovoj je zbirci pedeset pjesama raspoređenih u tri cjeline: „Sanjarenja“ (str. 13-41), „Tužna stvarnost“ (str. 45-57) i „Vama što ste zaspali“ (str. 61-70). Možda bi se riječ „san“ mogla kroz cijelu zbirku pjesama provući poput lajtmotiva, o kojoj već u prvom pjesmi saznajemo: *Kad nemaš / to što želiš / san je stvarnost* („San, povremenosti i filozofiranje“, str. 13). A što je san? Pjesnikinja o njemu pjeva ovako: *Sve je za snove. Sve je za pamćenja vrijedno ako se potrudimo naše upamtiti. Sve je za čuvanje. Sve je za ljubav. A ljubav je san.*

*Može li nam ga tko zabraniti?
San je želja. Želja je snaga
koja nas tjera (sic!) pripadanju,
a pripadanje smo mi.
Htjeli mi to ili ne.
I, tako u krug.*

(„Tvoje tu ništa nije“, str. 16)

A snovi nisu uvijek lijepi, ne sa-
drže tek želje i savršenu ljubav, pje-
sme snova itekako imaju takozvane
teške životne teme, poput bolesti,
rastanaka, o čemu pjesnikinja pjeva
u prvom licu jednine čime svjedoči o
svojoj intimi. To čini potpuno iskreno,
bez želje za uljepšavanjem ili do-
padanjem. To je već daleko iza nje: *Ako je, kako kažu,
„jedinica za mjerenje stila – šarm“,
u ovim godinama,
promašio si.
I ne pokušavaj da me
shvatiš – nemoguće je. Jer
hiljade ljepota sevdišu u meni.*

(„Tišina – težina“, str. 18)

Koliko je Ljiljana Crnić drukčija, koliko je primijećena i omiljena kao pjesnikinja i kao čovjek, mogli bi reći oni koji je poznaju, a takvih nije malo. Međutim, slijedom pret-
hodnih stihova, o tome ona, kako
drukčije već iskreno:

koji su u početku objavljivani svake druge-treće godine, ovaj je znakovit po svojoj homogenoj tematici, jer je posvećen radovima s međunarodnog savjetovanja knjižničara, koje je održano u okviru „Dana hrvatske knjige i riječi“. Samo savjetovanje okupilo je tridesetak domaćih i inozemnih knjižničara, koji su se u svojim radovima na različite načine bavili bibliotečkom problematikom danas. Ipak, ono što već i nakon prelistavanja Zbornika prvo pada u oči jest posvećenost autora pitanju primjene novih tehnologija u suvremenom knjižničarstvu s uvijek istim ciljem: kako privući novoga čitatelja, djecu i mlade poglavito? Radovi poput onih Jasne Milički, Alke Stropnik i Ane Sudarević, te Mirjane S. Nešić, Elizabete Georgiev, Dragane Marinković, Petre Dravinski, Nike Cvjetkovića i Kristijana Benića, Biljane Davidovski i Bojane Marinčić, Tatjane Petrec i Branke Mikačević, Violete Stojmenović, Bernadice Ivanković... ne samo da su na primjerima iz vlastite prakse dali moguće afirmativne odgovore na ovo pitanje, nego su i ponudili teme za razmišljanje o tome kako se stara, lijepa navika čitanja može nastaviti i u novoj formi,

odnosno kako i „elektronička slova i riječi“ imaju isto značenje i vrijednost kao i ona u knjigama.

Dvije su stvari koje, kao najvrjednije, ostaju iza ovoga zbornika, ali i iza „Dana hrvatske knjige i riječi“ 2018. Prva se tiče spoznaja samih čitatelja o iskustvima koja su u svojim radovima predložili sudionici savjetovanja, a druga samih dojмова sudionika, odnosno njihovoga upoznavanja i također razmjene iskustava. U bibliotečkom svijetu takva savjetovanja nisu nepoznanica, ali je svakako hvale vrijedna činjenica da je ono održano i u okviru „Dana hrvatske knjige i riječi“ kao logičan i izuzetno kvalitetan doprinos razvoju početnih „Dana Balinta Vujkova“. Jer, cilj je od početka isti: približiti Didu čitateljima jednako je kao i privući ih knjizi.

Zlatko Romić

Irena Ivetić

RECPET ZA RADOST

Vlastita naklada, Požega, 2019., str. 96

„Recept za radost Irene Ivetić“ naslov je članka objavljenog u rujnu 2019. u *Dugoselskoj kronici*, mjesečniku iz Dugoga Sela, grada u blizini Zagreba, prigodom dosad objavljenih knjiga spomenute književnice među kojima je i najnovija zbirka pjesama *Recept za radost*, izmijenjeno i dopunjeno izdanje. Predstavljanje je organizirao Zavičajni klub Beščana, koji djeluje u okviru Zajednice protjeranih Hrvata iz Srijema, Bačke i Banata sa sjedištem u Zagrebu. Nakon što je ista ta zbirka predstav-

Iljena u knjižnici Gimnazije Požege, s književnim stvaralaštvom Irena Ivetić upoznala se i dugoselska publika te publika u Beški, mjestu u vojvođanskome dijelu Srijema, za koje je autorica osobito vezana.

Irena Ivetić porijeklom je iz Bosne i Hercegovine, no odrasla je u Vojvodini, točnije u sremačkome selu Beška, gdje je završila i osnovnu školu. Srednju školu i Pedagošku akademiju završila je u Novom Sadu, a životni put ju je 1993. godine odveo u Požegu gdje živi i radi kao učiteljica razredne nastave u OŠ „Dobriša Cesarić“. Njezina „spisateljska karijera“ započela je još u prvom razredu osnovne škole, kada joj je pjesmica „Miš“ objavljena u *Malom Kekecu*. Pisala je tijekom osnovne i srednje škole, objavljivala je u časopisima i bila nagrađivana na natječajima. Nastavlja pisati i kao odrasla, za djecu i odrasle, poeziju i prozu. Mnoge pjesme i priče objavljene su u časopisima za djecu *Smib*, *Mo-dra lasta*, *Radost*, *Izbor*. Surađuje i s tjednikom za kulturu *Hrvatsko slovo*. Neke od njezinih pjesama uvrštene su i u čitanke.

Irena Ivetić je ne samo darovita književnica, nego i predana učiteljica iz Požege i osoba posvećena obitelji. „Ja sam učiteljica Irena Ivetić, teta Irena, mama Irena, baka Irena...“. Tako je samu sebe predstavila autorica u bilješci o piscu u svojoj najnovijoj zbirki pjesama za djecu *Recept za radost*, izmijenjeno i dopunjeno izdanje, koja upravo svjedoči o toj njezinoj osobnosti. Štoviše, posvetila ju je svojim učenicima – bivšim, sadašnjim i budućim. Spomenuta zbirka pjesama podijeljena je u šest cjelina. Prve četiri tematski su vezane za godišnja doba, peta je

posvećena pjesnikinjom unuku Zanu Sergeju, a posljednja svoj djeci i osjećajima skrivenim u njihovim srcima. Urednica i ujedno lektorica je prof. Romana Thür, likovna urednica mag. prim. educ. Kristina Gašparović, za grafičku pripremu bio je zadužen Tomislav Čenić, a za tisak Tiskara Zelina.

„Irena stvara jedan novi svijet obojen dječjom svakodnevicom – školom, domom, rodnim gradom, zavičajem, prijateljstvom, blagdanima ali i dječjim željama, pitanjima i težnjama da taj svijet razumiju i zavole. (...) Irenine pjesme... otkrivaju radost i tugu, ali i štite svijet djetinjstva. Iz njih miriše toplo pecivo, kuhinje u kojima se kuha pekmez, kukuruzi, kesteni, pokošena trava. U njima živi duh učiteljice, i to ne samo školske nego i životne (...).“, ovim riječima Ireninu najnoviju zbirku pjesama opisala je urednica Romana Thür u pogovornome dijelu zbirke koji nosi naslov „Recept za radost odrastanja“ (Ivetić, *Recept za radost*, izmijenjeno i dopunjeno izdanje, str. 80-81). Irenine pjesme imaju ton brojalica, brzalica i zagonetki, a s obzirom na sadržaj i poruke koji isti odašilje čitateljima, mogu biti pozivnice, dobrodošlice, čestit-

ke i nabralalice. Svaka Irenina pjesma nosi „duboku ali jednostavnu i humanu poruku u svijetu koji djeci često nudi samo želju za uspjehom bez topline“ (Ivetić, *Recept za radost*, izmijenjeno i dopunjeno izdanje, str. 81). Svako književno djelo Irene Ivetić namijenjeno djeci otkriva stranu autorice koja neupitno svjedoči o njezinoj ljubavi prema djeci, ali ne samo prema djeci nego općenito prema svim živim bićima – ljudima, biljkama, životinjama. Nadalje, otkriva njezinu ljubav prema prirodi općenito, u kojoj nalazi nadahnuće za nove priče, za nove pjesme.

Da je Irena u duši zaista predana učiteljica svjedoče i brojne ilustracije u njezinoj zbirci. Čak 27 ilustracija napravili su njezini učenici, sadašnji i bivši, uzrasta od 6 do 12 godina. Ilustracija na naslovnici knjige je djelo Paole Vlahović učenice 4. razreda OŠ „Dobriša Cesarić“, a ilustracija na poleđini knjige je djelo Jelene Knežević dok su autori preostalih radova u samoj zbirci učenici: Dora Bešlić, Antonio Bistrica, Dora Bradić, Nina Čuže, Šimun Čuže, Martin Del Vechio, Lovro Didović, Iva Dražić, Annika Fligić, Noella Fligić, Lana Glich, Mani Jerkić, Niko Kajinić, Filip Kantor, Lana Kukić, Marko Kundakčić, Lovro Marinović, Tonka Markulić, David Muller, Dora Pandić, Karla Paukner, Luka Perko- vić, Laura Pleša, Matija Repulec i Margareta Varžak. Kruna predivnih osobina koje krasi ovu autoricu su njezina skromnost i zahvalnost koju je na kraju knjige iskazala svima koji su pomogli da ovo izdanje još jednom ugleda svjetlo dana. Savjesno je popisala sve učenike ilustratore, njihove mentore, te svoje prijatelje i sponzore.

Osim spomenute najnovije zbirke pjesama, Irena Ivetić ima još književnih djela koje valja spomenuti: *Recept za radost* (pjesme i kratke priče za djecu), *Zvuci mojih tišina* (pjesme i kratke lirske proze za odrasle), *Naša Štma* (slikovnica, razredni projekt OŠ „Dobriša Cesarić“, Dugo Selo) te *Mama kupi mi konja!* (priče za djecu). S obzirom na to da je priroda njezin neiscrpan izvor koji joj obnavlja životnu energiju te ju potiče na stalno stvaranje, autorica piše i dalje. O tome svjedoči i poveći broj neobjavljenih pjesama za odrasle koji obećava u bliskoj budućnosti još jednu zbirku poezije ove pažnje vrijedne književnice.

Ivana Andrić Penava

PRELJSKE PISME VELIKOGA PRELA

(skupila i priredila Katarina Čeliković)
Žavod za kulturu vojvođanskih Hrvata,
Subotica, 2018., str. 70

Čak i za one koji nisu ljubitelji pučke, zavičajne i općenito poezije koja svoje korijene crpi iz domoljublja, nacionalnog preporoda, budnica, tradicije... Žavod za kulturu vojvođanskih Hrvata 2018. godine objavio je i reprezentativno i zanimljivo izdanje pod nazivom *Preljske pisme Velikoga prela*. Knjiga je to, kako se već iz samog naslova vidi, posvećena „preljskim pismama“ s velikih prela, koje je skupila i za objavu priredila Katarina Čeliković.

Predgovor što ga je Katarina Čeliković napisala također je vrlo važan dio ove knjižice od sedamdesetak stranica, jer se,

osim vlastitoga vrjednovanja i značaja prela u kulturi bunjevačkih Hrvata, u njemu nalaze i bitni faktografski podatci o ovoj manifestaciji, ali i samom izboru pjesama. Tako i bez prebrojavanja saznajemo da se u knjizi nalazi ukupno 36 „preljskih pisama“ od kojih je – od 1878. do 1893. – njih sedam iz pera istoga autora: Nikole Kujundžića, autora (prve) „Pisme kasinske“, danas poznate pod nazivom „Podvikuje bunjevačka vila“, kao i do danas često izvođene „Kolo igra, tamburica svira“. Te su pjesme objavljene u originalu, sa željom, kako u predgovoru stoji, „da se čitatelju približi stari pravopis i jezik toga doba“.

Nakon pjesama Nikole Kujundžića slijedi skoro stoljetni „vakuum“, koji je popunjen „preljskom pismom“ Vojislava Sekelja „Žedan salaš“ u povodu obnovljenoga „Velikog prela“ 1990. Od tada u kontinuitetu do danas, odnosno u knjizi do 2017. godine, slijede „preljske pisme“ različitih autora, među kojima se nalaze i za ove prostore poznata pjesnička imena poput Ivana Pančića, Jakova Kopilovića, Lazara Merkovića, Lazara Franciškovića..., s napomenom

da su 2000. na „Velikom prelu“ bile proglašene dvije ravnopravne „preljske pisme“.

Raspon od 140 godina održavanja prvog „Velikog prela“ – što je, uostalom, i povod objavljivanja ove knjige – prati i različita literatura: od *Pismi preljski*, u izdanju „Pučke kazine“ (1992.), preko radova Bele Gabrića i Mije Mandića na istu temu, do *Bačkog klasja*, *Glasa ravnice*, *Subotičke Danice* i *Zvonika*, ukupno devet izvor(nik)a. Ono što nije do priređivačice, a što je u predgovoru i napomenula, je činjenica da su iz knjige izostale pjesme s prela održanih u razdoblju od skoro jednoga stoljeća, jer nisu dostupne niti u onodobnoj periodici niti u navedenoj literaturi.

Iako se možda od pjesama ovakve vrste u startu očekuje tematska, motivska i stilska uniformnost, što, uostalom većina pjesama u knjizi i potvrđuje, ipak se među objavljenima po svojoj svježini, ljepoti i pristupu „zadanoj temi“ neke od njih itekako izdvajaju, što se posebno odnosi na Vojislava Sekelja, Tomislava Žigmanova i Lazara Franciškovića. Svojim stihovima, na sreću, oni su makar po koju godinu razbili ustaljenu metriku i tematsku kompoziciju novim pristupom, pokazujući time da sklop motiva i rime ne mora nužno biti na razini amaterskog pučkog pjesništva nego da istu mogu podići i za koju ljestvicu više, približujući je onoj kojoj bi poezija i inače trebala stremiti: umjetničkoj.

Zlatko Romić

Nedeljka A. Šarčević

BOJANKA UZ PJESME

[ilustracije Petar Tikvicki]
Hrvatska nezavisna lista Subotica,
Subotica, 2018. str. 16

„Crteže ove nek oboje ručice tvoje!“ poruka je upućena djeci autorice pjesama Nedeljke A. Šarčević na početku *Bojanke uz pjesme*, koju je i uredila. Knjiga pruža obilje materijala za bojanje, čime djeca uvježbavaju preciznost, razvijaju kreativnost, stvaralački duh i tako mnogo korisnije provode slobodno vrijeme. S puno ljubavi, za najmlađe čitatelje, ili one koji još ni slova ne sriču, pripremljena je ova prekrasna bojanica uz prateće pjesme autorice Nedeljke A. Šarčević.

Djeci su uvijek za bojanje najdraže životinje i zato ona obiluje njima. U većini pjesama spominju se boje ili se iste samo nagovještavaju kroz šarenilo slika proljeća, Uskrsa, šume, livade, dajući tako inspiraciju djeci da sama odaberu boje. Knjiga je ujedno puna avantura i veselih, ponekad smiješnih zgoda: Koka kododajka je snijela žuto jaje pa se malo hvali, rumena jabuka se prvo njiše na grani a zatim pada djevojčici u ruke. Slon je napuhao veliki balon i naravno, uskoro se raspukao, što je smješnije od toga kako je jedan lav hvalisavac nagazio na trn i trapavo skakao po šumi. U knjizi se, među ostalim, prikazuje kako se pripravlja gnijezdo za Uskrs, kako u jesen požutjelo lišće nagovještava sumorne dane i kako antilopa krišom doji mladunče krijući se od tigra. Zelena kornjača brojalicom hodi kroz šumu, žute piliće gusan po glavi lupka, puma voli čaj od ruma i hrabri

vrapčić zimi prkosi. Nakon nabrojanog, možemo zaključiti da čitanje i bojanje ove knjige nikako ne može biti dosadno. Ilustrator Petar Tikvicki prekrasnim crtežima daje mogućnost djeci da kreiraju, maštaju i smišljaju kakve to boje crtežu najbolje stoje.

Zoltan Sič

SRIJEMSKA RAPSODIJA

(urednici Katica Naglič,
Irena Obradović, Marija Brzić)
Hrvatska čitaonica Fischer, Surčin,
2018., str. 83

Nije čest slučaj da neka amaterska udruga tiska pjesničku zbirku svojih članova, no hrvatskoj zajednici u Vojvodini slično iskustvo nije nepoznato. Naime, Hrvatska čitaonica Subotica i Katoličko društvo „Ivan Antunović“ Subotica kontinuirano, od 2003. godine, publiciraju zbirku stihova pučkih pjesnika koji se okupljaju na svom godišnjem susretu pod nazivom „Lira naiva“, a u njemu sudjeluju kako pjesnici iz Srbije tako i iz Hrvatske, ali i iz drugih država u

okruženju. Slična je praksa prisutna u Hrvatskom kulturno-umjetničko-prosvjetnom društvu „Stanislav Preprek“ iz Novog Sada čija je Literarna sekcija 2009. objavila prvu knjigu stihova svojih članova, u okviru manifestacije „Preprekovo proljeće“. Manifestacija se održava i nadalje te uključuje pjesnike goste iz Hrvatske, ili po pozivu ili pak prema uređivačkoj odluci određene godine.

Nakon samo godinu dana postojanja, Literarna sekcija Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina tiskala je 2018. godine svoju prvu knjigu pod nazivom *Srijemska rapsodija*. Zbirka ima 83 stranice na kojima su pjesme i aforizmi članova Literarne sekcije, njih sedmero: Luka Katić (najmlađi, učenik petog razreda osnovne škole), Marija Brzić, Irena Obradović, Ivica Ljevar, Andrijana Radosavljević, Valentina Radosavljević i Stjepan Volarić (najstariji, 75-ogodišnjak). Za tehnički dizajn, od naslovnice do sadržaja, fotografija i biografija autora pjesama, zaslužne su urednice Katica Naglič, Irena Obradović i Marija Brzić, a recenzent knjige je Marko Kljajić, iskusni pjesnik.

Naslov knjige pojasnila je Marija Brzić na poleđini knjige: „Rapsodija je pjesma putujućih narodnih pjesmača još od antičkog doba. /.../ Ova zbirka poezije obojena je različitim stilovima, naravima, ali i dušom stvaraoča, začinjena raznolikošću misli, očuvana interesantnim spojevima, baš kao i ova naša prostrana ravnica.“ Po šarolikosti tema i raznolikosti autora knjiga će zasigurno ostati važna u nakladničkoj djelatnosti ove surčinske udruge, no nju će ipak odrediti jedan zajednički nazivnik čitljiv u emociji zavičaja. Tako se u pjesmama pojavljuju zavičajni topo-

nimi (Srijem, Surčin), tradicija i običaji vezani uz nju (zabijačke, svinjokolje, vinogradi), ali i duhovni život. Postoji i ono univerzalno pitanje na koje svaki pjesnik želi dati odgovor, a to je pitanje – tko sam ja? Svaki od zastupljenih autora na svoj način odgovara na postavljena pitanja i teme. Stoga je ovaj korak Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina veoma hrabar jer su to prvijenci kako u literarnom smislu onih koji su se u pisanju tek počeli očitovati, usprkos godinama koje nose, tako i uređivačkom poslu. No, njihov je učinak primamljiv zbog tona kojim stihovi dišu, a koji su pisani i slobodnim i vezanim stihom. Budući da je Literarna sekcija Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina osnovana s ciljem njegovanja lijepe riječi, promocije književnih radova njenih članova i gostiju, promocije knjiga, afirmacije kreativnog pisanja i poticanja i razvoja čitateljske publike, kao i organiziranja susreta i večeri kulturno-glazbenih sadržaja, ova je knjiga postala temeljni kamen, a vrijeme je pokazalo da sekcija provodi zacrtane ciljeve.

Katarina Čeliković

Jakov Kopilović

**PONAD JABLANA SUNCE :
SABRANE PJESME**

(priređila Katarina Čeliković)
Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata,
Subotica, 2018., str. 458

U okviru Biblioteke „Prinosi za istraživanje književne baštine“ Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata prošle je godine, kao četvrtu knjigu, objavio sabrane pjesme Jakova Kopilovića pod nazivom *Ponad jablana sunce*. Knjiga je objavljena u povodu 100. obljetnice rođenja Jakova Kopilovića (1918. – 1996.) i na blizu 500 stranica donosi sve ono što je bitno za lik i djelo „viteza hrvatskog pjesništva u Vojvodini“, kako ga u predgovoru predstavlja Katarina Čeliković, koja je i sačinila izbor njegovih pjesama.

Ponad jablana sunce predstavlja izbor od više od 700 pjesama što ih je napisao Jakov Kopilović, a podijeljene su u devet tematski različitih cjelina. Ocjenjujući Kopilovićevo opsežno djelo, koje je započelo 1938. objavljivanjem pjesme „San“ u časopisu *Klasje naših ravni*, priređivačica je dala i više nego nadahnutu sliku pokojnoga pjesnika koju, zbog svoje ljepote, vrijedi citirati, jer jednostavno mami na upoznavanje s djelom jednog od najplodnijih pjesnika u vojvođanskih Hrvata: „... u njemu se ogledaju mijene prirode i ljudi, u potpunom prožimanju te u slici krajolika vidi ljudski život, a u životu ljudi promatra mijene iz prirode“.

I zaista, sabrane pjesme Jakova Kopilovića višestruko su značajne za književnost vojvođanskih Hrvata. Prvo, stoga jer se u ovoj

zbirci nalaze pjesme iz dvadeset tiskanih djela u kojima su objavljene i po tome je ovaj pothvat Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata sličan onom započetom s Balintom Vujkovićem, čije okončanje slijedi za nekoliko godina. Sabrane pjesme Jakova Kopilovića značajne su i po tome jer ovdašnja književna javnost već duže vrijeme u kontinuitetu ne pokazuje ni najmanji interes, ne samo za tiskanje nego ni za kritičko vrjednovanje književnosti koja nije pisana na većinskom jeziku, a neke od njih, možda bi netko rekao i „mnoge“, svojom kvalitetom i ljepotom to svakako zaslužuju, poglavito one namijenjene djeci, ali i one, kako se to u teoriji nekoć zvalo, „deskriptivne“ u kojima nailazimo na lijepi spoj „slike i zvuka“, odnosno opisa zavičaja u kombinaciji s lokalnim govorom. U tom smislu, sabrane pjesme Jakova Kopilovića predstavljaju i potencijalni izvor književne naobrazbe mlađih naraštaja, poglavito kada je riječ o školi, baš kao što bi to mogao (i trebao) biti slučaj i s drugim značajnijim književnicima iz redova vojvođanskih Hrvata.

Konačno, treba pohvaliti i izuzetno dobru opremu knjige *Ponad*

jablana sunce, od njene likovne opreme, koju je uradio Darko Vuković, pa do posljednje stranice. Naime, osim vrlo primjerenog i nadahnutog uvoda, zbirka *Ponad jablana sunce* reprezentativna je i u svakom drugom pogledu: zahvaljujući tehničkom prijelomu (Ervin Čeliković) pjesme su vrlo pregledne, a nakon posljednje od njih nalaze se i drugi relevantni podatci vezani uz ime Jakova Kopilovića, pa tako čitatelj može pronaći u kojim se to antologijama i zbornicima nalazi njegovo ime, koje su mu pjesme uglazbljene, abecedno kazalo njegovih pjesama, te njegov iscrpni životopis kog su napisali Jasna Ivančić i Eduard Hemar.

Zlatko Romić

Josip Jurca

U SRCU MI ZVONI TAMBURA – PARTITURE ZA TAMBURAŠKI ORKESTAR

*Kulturni centar „Brana Crnčević“,
Ruma, 2017., str. 176, note*

Izdanjem zbirke partitura za tamburaški orkestar Josip Jurca je zapravo otkrio njegovu ulogu u razvoju tamburaške glazbe, ponajprije u rodnoj Rumi, Srijemu i Vojvodini. Tako u uvodnoj riječi autor kaže: „U želji da olakšam rad rukovodiocima tamburaških orkestara, napravio sam izbor iz svog kompozitorskog i aranžerskog rada.“ Zbirka je tako koncipirana da u njoj imamo četiri sadržajna dijela: autorske kompozicije, autorske pjesme, kompozicije – obrade – aranžmani i popularne pjesme.

Autorske kompozicije (str. 15-40) predstavljene su s pet instrumentalnih kompozicija koje su napisane za klasični sastav velikog tamburaškog orkestra koji se upotrebljava u Vojvodini. Iz ovih pet kompozicija, svakako bih istaknuo „Prolećno jutro“ napisano 8. IV. 2003. koju je autor posvetio Petru Matešiću, prvom dirigentu velikog tamburaškog orkestra HKPD-a „Matija Gubec“ Ruma, čime je odao poštovanje svome prethodniku, i nama ostavio trag o povijesti djelatnika koji su razvijali tamburaški orkestar u Rumi.

Autorske pjesme (str. 43-90) donose 20 pjesama pisanih za glas i tamburaški orkestar. To su pjesme karakteristične za vojvođanski tamburaški melos, a većina je rađena za festivale na kojima je autor sudjelovao. U zbirci je pet kompozicija koje je napisao za festival „Mitrovačka pesma“ (2003. – 2007.), zatim dvije pjesme za festival „Zlatna tamburica“ u Novom Sadu (2000. – 2001.), jedna pjesma za festival „Vojvođanske zlatne žice“ Novi Sad (2002.) i „Tamburica Fest Deronje – 2009“ na kojem je njegova skladba „Sviraj tamburo“ bila pobjednička. Osim pjesama pisanih namjenski za festivale, pisao je i druge autorske pjesme pa je u ovome dijelu knjige i pjesma „U srcu mi zvoni tambura“ po kojoj je ova knjiga i dobila svoj naslov.

Kompozicije – obrada (str. 93-116) sadrže muzičke aranžmane, ukupno njih sedam, instrumentalnih skladbi za tamburaški orkestar koji su dijelovi repertoara na koncertnim podijima. Partiture su urađene po svim klasičnim standardima za veliki tamburaški orkestar. Prikazane su

različite partiture različitih žanrova, od ruskih melodija, evergreena, tanga do klasične glazbe priređene za izvedbu tamburaškog orkestra.

Popularne pjesme (str. 119-176) imaju najviše naslova, ukupno 26 pjesama. Tu su aranžmani popularnih pjesama koje rado izvode tamburaški orkestri. Zastupljene su romanse, vojvođanske, slavonske, napolitanske i zabavne pjesme. Najviše je obrađenih pjesama Zvonka Bogdana, potom Krunoslava Kiće Slabinca, Miroslava Škore, Viktorije Kulišić i Čire Gašparca, što govori da je najviše bila zastupljena tamburaška pjesma Vojvodine i Slavonije.

Na koncu ovoga osvrta valja istaknuti recenziju prof. Smiljane Jančić koja je odala priznanje autoru na nesebičnoj gesti, jer je tiskanjem svojih kompozicija i aranžmana doprinio obogaćenju spektra tamburaške literature i učinio ju dostupnijom svim tamburašima i tamburaškim orkestrima.

I svakako, kao zaključak, važno je reći da je autor ove knjige Josip Jurca (1950.) zaslužan za kontinuitet i razvoj tamburaške glazbe, prije svega u tamburaškom orkestru HKPD-a „Matija Gubec“ u Rumi, a zatim u Srijemu i Vojvodini. Zbirka

partitura *U srcu mi zvoni tambura* je samo još jedan dokaz koliko „pravi“ tamburaši vole tamburu i tamburašku glazbu.

Vojislav Temunović

RIJEČI ZA NEBO - LIRA NAIVA 2017.

(izabrala Željka Zelić, uredila Katarina Čeliković)

Katoličko društvo „Ivan Antunović“ i Hrvatska čitaonica, Subotica, 2017., str. 127

U izdanju Katoličkog društva „Ivan Antunović“ i Hrvatske čitaonice Subotica 2017. godine objavljena je zbirka pjesama pod nazivom *Riječi za nebo*. Riječ je o izboru pjesama sa susreta pučkih pjesnika „Lira naiva“, koji je za knjigu sačinila Željka Zelić.

Zastupljeni sporadično u periodici, kalendarima ili časopisima (i to ne svi) više od 50 pučkih pjesnika svoje je mjesto našlo i ovoga puta u zbirci, čiji sam naslov daje naslutiti o čemu je riječ.

„Kao i prethodnih godina, i ove godine jedna od dominantnih u pjesmama jest kršćanska simbolika kao izvor neiscrpne inspiracije ali i kreacije čovjekova duha koji je neograničen i ontološki obilježen težnjom za vječnošću. Pučki pjesnici tako, iako bez jasne namjere, bivaju nasljednici pjesnika čije su pjesme obilježene potragom za transcendentnim“, reći će Željka Zelić u pogovoru, vodeći ih u vezu s Matošem, Ujevićem, Domjanićem, Šimićem, Nazorom, Cesarićem...!

Pročita li se, pak, od korica do korica, u ovoj knjizi naći će se i

drugih tematskih motiva osim kršćanske simbolike, uglavnom ljubavnih i onih vezanih za isto osjećanje prema zavičaju. Kao što su tematski, tako su pjesme u *Riječima za nebo* raznolike i po svojoj kvaliteti i po stilsko-jezičnom izričaju, pa će se tako čitatelj po uzoru na brzalice, možebitno dosjetiti izraza nabrajalice za deskripciju zime u pjesmi Marije Martinović „Zimska svakodnevica“ (*Sumaglica, Susnježica, Vijavica, Smrzavica, Drhtavica, Nizbrdica, Poledica...*) ili pak i vlastitih ranih radova na sličnu temu poput pjesama „Pričekat ću da misec zasija“ Adama Bešlina (*Jesen stigla, uskoro će zima, a u meni još života ima. Uspomene još žive u meni, lipo j' vrime u kasnoj jeseni...*) ili pak „Zbogom ravnice“ Mirka Prčića (*Zbogom ravnice, sad planinama hitam, Zbogom ravnice, moram da vas pitam – Da l' čuvate sada moju ljubav najveću, Da l' čuvate sjećanje na našu sreću...*).

Navedeni primjeri, a po sličnosti ih je mnoštvo, zorno oslikavaju ono što je stalni predmet pozornosti pučkih pjesnika i načina na koji to predočavaju u pisanoj formi. Osim izbora od po jedne-dvije pjesme, u knjizi *Riječi za nebo* nalaze se i kraći

životopisi svakog od pučkih pjesnika koji je našao svoje mjesto u zbirci i koji svoje pjesme piše na ikavici ili ijekavici.

Zlatko Romić

Tomislav Žigmanov

VIVISEKCIJE KNJIŽEVNOSTI : VOJVOĐANSKE I INE TEME HRVATSKE

Istarski ogranak Društva hrvatskih književnika, Hrvatsko akademsko društvo, Pula – Subotica, 2018., 197 str.

Nerijetko čujemo kako drugoga trebamo upoznati kako bismo ga zavoljeli ili bar prihvatili. Na ovo se prirodno nadovezuje razumijevanje drugog kao preduvjet suradnje i prijateljskog odnosa. A što je s nama? Poznajemo li sebe dovoljno? Čovjek koji promišlja o sebi, o svojim osobinama i kvalitetama može katkada, posve je razumljivo, biti nezadovoljan onime što jest. Što više sebe upoznajemo, imamo veće šanse sebe razumjeti, pa i prihvatiti. Ovaj uvod koji obiluje tek kratkim mislima o prihvaćanju sebe, nalik citatima iz domene popularne psihologije, nastojat ćemo usmjeriti k određenoj grupi ljudi, točnije ka bunjevačkim, bačkim Hrvatima. Računajući na, makar i uzak, krug ljudi koji smatra da nas naša povijest, ne samo društvena nego i ona književna u izvjesnoj mjeri određuje, moramo imati u vidu da nas oblikuje i ono što smo mi pisali, što smo pisali o sebi ili što su drugi o nama kazali.

Žigmanovljeve *Vivisekcije književnosti* izašle su u nakladi Istarskog ogranka Društva hrvatskih književnika u Puli i Hrvatskog akademskog društva iz Subotice. Knjiga s podnaslovom *vojvođanske i ine književne teme hrvatske* podijeljena je u dva dijela. Prvi dio – „Vivisekcije pulsiranja književnosti“ donosi nekoliko opsežnijih razmatranja na teme društveno-povijesnog konteksta i književnih strujanja među vojvođanskim Hrvatima od početaka do suvremenog doba. U prvome dijelu sagledavaju se i konkretne književne pojave i njihovo mjesto spram društvenih i političkih zbivanja. Autor se osvrće i na društvene i književne pojave suvremenoga doba, primjerice u tekstu „Suvremena 'lirika' bezdušja u 'Nastavnom planu i programu bunjevačkog govora s elementima nacionalne kulture'“, kao i u iznimno interesantnom i sveobuhvatnom razmatranju u tekstu „Suvremeno pjesništvo bačkih Hrvata na bunjevačkoj ikavici – faktografska panorama i pjesničke strategije“.

U uvodnim riječima ovoga teksta autorica se zamislila nad time koliko sebe poznajemo, a potaknuta upravo tvrdnjama Tomislava Žigmanova o odsustvu (samo)tematiziranja književnosti Hrvata u Bačkoj. On ukazuje na to da se između više od tisuću naslova nalazi samo deset djela koja spadaju u književnu kritiku. Autor također u uvodnim riječima pojašnjava svoje namjere: pisati i o književnosti na rubu, ali i ne samo o njoj.

Tekst koji otvara prvi dio ove knjige je „Prvi svjetski rat u pjesništvu Hrvata u Bačkoj“. U godini izdanja ove knjige navršilo se i stotinu godina od kraja Prvoga svjetskoga

rata, te bi se moglo osvrnuti na brojne njegove odjeke u književnosti Hrvata u Bačkoj, kada bi ih bilo. Žigmanov navodi kako je o tome vrlo malo pisano, izdvajajući one koji jesu i pokušavajući objasniti pritom ovo kao posljedice brojnih društvenih i političkih čimbenika.

Polazeći od ovoga rubnoga razdoblja, koje je omeđilo jedan svijet i vrijeme, Žigmanov ukazuje na položaj manjinske književnosti koja mora biti i politička, tj. baviti se društveno važnim pitanjima.

„Književnost manjinskih zajednica mora biti sposobna u vlastiti tematski okvir i način njegova zahvaćanja u književnim djelima uvlačiti i tematiku koja ne isključuje ono što je poveznica sa situiranjem moći u konkretni društveni kontekst i njezinim posljedicama po sudbinu ljudi, osobito onih koji pripadaju njihovoj zajednici.“ (str. 15).

Pišući o rijetkim djelima pisaca Hrvata u Bačkoj koja govore neposredno ili posredno o Prvom svjetskom ratu, Žigmanov ukazuje na jedno moguće objašnjenje. Iščitavajući malobrojna djela s ovom tema-

tikom, on smatra kako oni, Hrvati u Bačkoj, nisu taj rat osjećali kao svoj.

Drugi dio knjige donosi niz tekstova književne kritike koji se bave suvremenom produkcijom vojvođanskih Hrvata.

Jedno od najopsežnijih, ali sigurno i najznačajnijih književnokritičkih tekstova koji se odnose na suvremenu produkciju je „Suvremeno pjesništvo bačkih Hrvata na bunjevačkoj ikavici – faktografska panorama i pjesničke strategije“. Ovdje autor sumira društveno-povijesne okolnosti koje su utjecale na pjesništvo. Potom slijedi kratak pregled najznačajnijih pjesničkih imena i pojava od početka do suvremenog doba. Žigmanov je nastojao sagledati brojne čimbenike koji su i sinkronijski i dijakronijski utjecali na razvitak ovoga pjesništva. Akcent se stavlja i na ulogu bunjevačke ikavice kao ne samo jezičnoga izraza, nego i na uvjetovanost tema upravo leksikom bunjevačke ikavice. Tematika je vezana često uz krajolik i ostale teme iz svakidašnjeg, redovito prošloga, života bunjevačkih Hrvata. Ipak, na kraju dolazimo do zaključka da ikavica nije osuđena samo na uzak krug tema, naprotiv, ona se javlja i u djelima suvremenih stvaralaca, gdje zadobiva novu funkciju, prelazeći iz sloja zvučanja u sloj značenja djela. Ovaj dulji esej čini se sintezom opsežne studije na temu suvremenoga pjesništva Hrvata u Vojvodini. Istaknuti su najvažniji stvaraoči i njihove najznačajnije poetičke i jezično-stilske odlike, a kroz imena i djela najvećih, prati se tijek pjesništva ove zajednice.

U čitanjima suvremene produkcije Žigmanov daje pregled onih djela koja su se sama izdvojila

svojom temom ili književnim i kulturnim značajem. Izdajamo ovdje naslove koji i sami mnogo govore: „Naslonjeni na Beskraj ili o prvom izboru duhovnoga pjesništva Hrvata u Vojvodini“ i „Muharemovi lucidni teologijski ugrizi zbilje“. Prvi tekst bavi se djelom *Odsjaji ljubavi – panorama suvremene duhovne lirike Hrvata u Vojvodini* tiskanom u nakladi NIU „Hrvatska riječ“ 2015. Žigmanov joj posvećuje dužnu pozornost kao prvoj svoje vrste. Pišući o djelu Dragana Muharema *Ispovijest crkvenog pauka* tiskanog u nakladi Katoličkog društva za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“ (2015.), označava ga kao „teologiju svakodnevice“, što žanrovski i tematski također predstavlja veliki iskorak i obogaćuje književnu scenu ove zajednice.

Tomislav Žigmanov ukazuje na umjetnički uspjela i sa stanovišta kritike vrijedna djela, ali i na ona za koja argumentirano ne nalazi razloga za objavu. Imajući u vidu kako je autor Tomislav Žigmanov i sam važan kulturni čimbenik i promicatelj i sudionik kulturnih procesa među Hrvatima u Vojvodini, tako i razumijevamo njegove intencije. Ističući djela koja čine korak naprijed, on istodobno, s gorčinom i bez vremenskog, pa i emotivnog odmaka pokazuje i one primjere koji ne doprinose kulturi. Ovakvi izraziti stavovi možda bi bili teško prihvatljivi kada autor i sam ne bi činio napore za razvitak kulture ove manjinske zajednice. Na tragu književnika Vojislava Sekelja, u tekstu „Kako se brani dostojanstvo – uzoriti slučaj Vojislava Sekelja“ autor ističe riječi koje postavlja sebi i drugima kao mjerilo: „Čovjek, pa makar bio on i

književnik, najvažnija je neknjiževna ali ljudska pouka uzoritoga slučaja Sekelj, mora djelovati i biti određivan iz okvira humanističkih vrednota hic et nunc – ovdje i sada – a ne boraviti samodovoljan u nekakvom vlastitom imaginariju, živeći slijep mimo svijeta, dotičući samo ono što ne određuju sile i osovine vlasti.“ (str. 142).

Možemo zaključiti kako se i sam autor u ovome djelu nastoji držati ove pouke, težeći cjelovitijem sagledavanju i ocjenjivanju ove ne tako male, ni svojim djelima ni značajem, književnosti Hrvata u Vojvodini.

Klara Dulić Ševčić

Ilija Okrugić Srijemac

LIRIKA

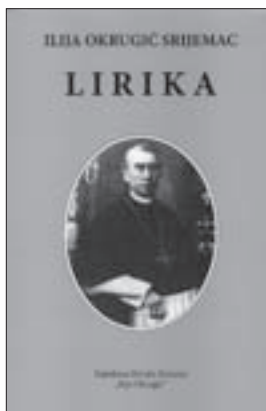
(Priredila i predgovorila
Jasna Melvinger)
*Zajednica Hrvata knjižnica i čitaonica
„Ilija Okrugić“, Zemun, 2017., str. 201.*

Knjiga *Lirika* Ilije Okrugića Srijemca, koju je priredila i predgovorila višestruko nagrađivana pjesnikinja, prozaistica, jezikoslovka i sveučilišna profesorica rodom iz Petrovaradina Jasna Melvinger, još je jedno u nizu njezinih djela posvećeno književnome stvaralaštvu toga poznatoga hrvatskoga književnika, skladatelja i hrvatskoga preporoditelja iz Srijema te opata i dugogodišnjega petrovaradinskoga župnika i upravitelja svetišta Tekije u Petrovaradinu (danas: Biskupijsko svetište Gospe Snježne / Tekijske). Dosad je na tome tragu priredila i predgovorila još četiri knjige pjesničkih i dram-

skih djela Ilije Okrugića Srijemca, a to su: *Glasinke* (2007.), *Tri povijesne drame* (2007.), *Šaljive poeme* (2010.) i *Hunjkava komedija* (2011.), čime je uvelike pridonijela ne samo očuvanju Okrugićevih vrijednih djela, nego je i širu javnost upoznala sa stvaralaštvom i talentom toga uistinu svestranoga svećenika iz Srijema, koji itekako zaslužuje svoje mjesto u okvirima hrvatske književnosti, kulture, povijesti...

Osim na činjenicu da je objavila veliki broj znanstvenih radova iz područja lingvističke stilstike i poetike, sintakse standardnoga hrvatskoga jezika, povijesti hrvatskoga književnoga jezika, frazeologije, terminologije i dr. te napisala više udžbenika za osmogodišnju, srednju školu i sveučilište, u ovome kontekstu posebnu pozornost treba usmjeriti na pjesničko stvaralaštvo Jasne Melvinger koje je, kako je to Milovan Miković u predgovoru njezine knjige „O Iliji Okrugiću Srijemcu“ iz 2011. godine naveo, „lirski intonirano“ te je zapisao da je u poeziji „sklona elegičnosti i introspekciji, a stihovi su joj profinjeno-sofisticirane intertekstualne tvorevine u koje, ponirući prema petrovaradinsko-srijemskoj jezičnoj zbilji – iz nje je izrasla – interpolira prošlo i sadašnje vrijeme, uspostavljajući pokidane niti između nepotrošene poetike srijemskohrvatskoga govornoga idioma i standardnoga hrvatskoga jezika“. Nadalje, u njezinoj poeziji osjeća se ljubav prema zavičaju, a njezini stihovi ovjekovječuju „drevnost, tišinu i spokoj petrovaradinskih ulica“ (M. Miković, *isto*).

Na tome tragu je i poezija Ilije Okrugića Srijemca pa ne čudi da je njegovu stvaralaštvu najposvećenije

mogla pristupiti upravo Jasna Melvinger, koja se pritom oslanjala i na književnu kritiku Okrugićeva suvremenika grkokatoličkoga svećenika, političara, hrvatskoga književnika i književnoga kritičara Jovana Hranilovića (1855. – 1924.). Prema njegovim riječima, Okrugić se od najranijih dana svoga pjesničkoga stvaralaštva rado koristio sonetnom formom. O tome da je nadasve njegovao hrvatski jezik, govori i činjenica da je Okrugić za taj talijanskog porijekla književni termin najčešće koristio hrvatsku prevedenicu glasinka, za koju se smatra da je čak moguća Okrugićeva novotvorenica. Nadalje, iz Okrugićevih stihova daju se iščitati njegovi dojmovi o burnim povijesnim zbivanjima iz razdoblja mađarske revolucije pri čemu je osobito cijenio borbu Slavena za prava naroda pod tuđinskom vlašću. U svojim stihovima nerijetko obuhvaća zemljopisni prostor svoga zavičaja, osjeća se i romantičan zanos kojim slavi ljepotu žene a u kontekstu rodoljubnih čuvstava. Njegove patriotske pjesme odišu panslavizmom i jugoslavenstvom a sve s ciljem promoviranja programatskih ideja

Hrvatskoga narodnoga prepорода. Pisao je, dakle, ljubavne i rodoljubne pjesme, pjesme o zavičaju, o prijateljstvu, ali i svjetskome bolu kojega je itekako bio svjestan u doba u kojemu je živio. Okrugićevi stihovi ukazuju na njegov nikad miran domoljuban, narodnjački, slavenski i iliriski duh. Nerijetko je zbog svoje izrazite svjetovne pjesničke inspiracije, koja se u prvome redu očitovala u njegovim mladim danima, nailazio na nerazumijevanje i neodobravanje o čemu svjedoči i sam Hranilović. Osim svjetovno obojene poezije, u Okrugićevu književnome opusu važno mjesto ima i crkvena, vjerska tematika u čemu se napose očituje njegova naklonost Mariji, Majci Božjoj, o kojoj ne samo da je pisao stihove, nego ih je i uglazbljivao.

U prvoj knjizi Okrugićeve lirike *Srijemska vila* (Osijek, 1863.) objavljene su pjesme koje je autor pisao od svoje devetnaeste do svoje dvadesetičetvrte godine. Pišući o Fruškoj gori i samom Srijemu ne divi se samo ljepotama krajolika, nego piše i iz perspektive svojih istraživanja stare slave svoga zavičaja kojemu je bio osobito privržen. No, promatrajući širi Okrugićev književni opis, vidi se da nije pisao samo o Srijemu, nego i o ostalim krajevima slavenskoga juga. Dok se Petar Preradović u preporoditeljskome zanosu obratio domoljubnim stihovima Dalmatinu, Okrugić je slao pozdrave dobrodošlice Hrvatima i Slavoncima a sve s ciljem južnoslavenskoga ujedinjenja. Paralelno s tim zagovarao je narodnu prosvjetu, vjersku snošljivost i dobre odnose katoličke i pravoslavne crkve.

U izbor ove knjige uvršten je dio pjesama iz *Srijemske vile* ali ne

uvijek u obliku u kojem su tiskane u toj knjizi, nego onako kako su napisane četrdesetih godina. Kao gorljivi ilirac, Okrugić je najljepša sjećanja vezivao upravo na taj period svoga života i književnoga stvaralaštva, što se očituje i u njegovim djelima. To ne treba čuditi jer je bio đakovački sjemeništarač, a uzor mu je bio također gorljivi ilirac biskup đakovački Josip Juraj Strossmayer te je još od mladih dana bio povezan i potican na rad od strane ilirski orijentiranih književnika.

Okrugić je pisao i kazališne komade. U njih je rado unosio i pučke pjesme i one koje je sam napisao, a neke od njih uvrštene su u ovaj izbor. Te su pjesme raznovrsne i prema riječima Jasne Melvinger mogu se katkad ubrojiti i među antologijska Okrugićeva ostvarenja. Među tim pjesmama osobito se ističu zavičajna „Lijepo ti je u našem Srijemu“ iz *Saćurice i šbare* te „Marina oproštajna pjesma“ koja je na veoma dramatičan način prožeta vjerskim i rodoljubnim osjećajima, a nalazimo je u povijesnome kazališnome komadu *Varadinka Mara*.

Ostale Okrugićeve pjesme, koje sadrži ova njegova prva posthumna stihozbirka, uzete su iz autorove ostavštine koja se čuva u rukopisnom odjelu Matice srpske u Novome Sadu. Čini se da neke od njih nikad nisu objavljene. Među ta neobjavljena djela ubrajaju se, recimo, njegovi nazdravičarski stihovi, koji, među ostalim, svjedoče da je Okrugić bio vrlo društven čovjek i veliki veseljak.

Posebnost ove zbirke Okrugićevih pjesama očituje se u različitosti objavljenih pjesama. Ta različitost potječe iz činjenice da su iste nastajale

u različitim razdobljima njegova života (od njegovih mladih dana do onih napisanih u posljednjoj deceniji njegova života). Dakle, riječ je o rasponu od pedesetak godina stvaralačkog rada. Navedene su pjesme pokatkad pisane s ciljem da razvesele čitatelja, a pokatkad su melankoličnoga tona jer su napisane pod dojmom nekoga teškoga iskustva ili razočaranja. Katkad su laganijeg ritma, a katkad svečanijega tona. Kroz njegovo književno stvaralaštvo prožimaju se i rodoljubne težnje njegova naroda, ali i tu postoje određene razlike ovisno o aktualnim idejnim i programatskim usmjerenjima društvenoga i političkoga života (Melvinger, str. 196.). Okrugić je i u lirskoj poeziji izražavao svoje rodoljubne težnje i to na izravno didaktički način, a sve s ciljem da svome rodu bude od što veće koristi.

Ova zbirka Okrugićevih pjesama namijenjena je svima onima koji uživaju u starinskom ugođaju 19. stoljeća. Najveći dio Okrugićevih autorskih djela i objavljenih tekstova sadrži i poneki srijemski lokalizam ili religionizam, ali poštuje propise i ilirske normativne gramatike i ilirske ortografije a sve uz uvažavanje pravopisa Bogoslava Šuleka. Kako Melvinger navodi, u ovoj knjizi taj je pravopis osuvremenjen.

Knjiga Ilije Okrugića *Lirika* na 201 stranici donosi pjesme odijeljene prema žanru u nekoliko poglavlja: „Rodoljubne“, „Hvalospjevi našim ljudima i krajevima“, „Podunavke“, „Apostrofe starim, slavnim gradovima“, „Anakreontske“, „Socijalne, satirične, šaljive“, „Ljubavne“, „Elegijske“, „Refleksivne, zavjetne“, a završava pogovornim dijelom autorice pod nazivom „Uz ovaj izbor

lirskih pjesama Ilije Okrugića Srijemca". Nakladnici i sufinancijeri su Zajednica Hrvata u Zemunu knjižnica i čitaonica „Ilija Okrugić“ i Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Beogradu. Izdavači su Zvonimir Rajković i Jasna Melvinger, a urednik je Petko Vojnić Purčar. Recenzetni su dr. sc. Stanislav Marijanović i Milovan Miković. Za lekturu i korekturu zadužena je bila sama autorica Jasna Melvinger, a za grafičku pripremu i tisak BIOGRAF COMP. Naslovnicom dominira fotografija Ilije Okrugiće Srijemca čija su djela u knjizi i sabrana.

Ivana Andrić Penava

Julijana Adamović

DIVLJE GUSKE

Hena com, Zagreb, 2018., str. 236;
Laguna, 2019., str. 228

Divlje guske prvi su roman spisateljice Julijane Adamović. Ovo djelo ovjenčano je brojnim nagradama, a izazvalo je i veliku pozornost kako u Hrvatskoj, tako i u hrvatskoj zajednici u Vojvodini. Julijana Adamović podrijetlom je iz Bačke, a radnju ovoga romana smješta u taj prostor.

Roman je ispriповijedan u prvome licu množine, a pripovijedaju nam ga dvije djevojčice. Vrlo brzo čitatelj ovo udvajanje počinje propitivati i postaje jasno kako nije riječ o dvjema djevojčicama, već o samo jednoj koja je u svojim teškim životnim uvjetima izmislila sebi sestru, kao se ne bi morala samostalno nositi sa životnim nedaćama. Ni njih

dvije nisu ovdje same, imaju jedna drugu i imaju divlju gusku. Divlja guska je od papira, nijemi svjedok ovih malih života.

Djevojčice pričaju svoju priču u stalnoj poziciji naspram drugog. Taj drugi u ovoj priči su majka, baka Kata, koju djevojčice zovu babom, i otac. Osim bolne činjenice stvaranja neprijateljstava u najužoj obitelji, u mjestu gdje djevojčice žive postoji i otvoreno neprijateljstvo između pripadnika različitih naroda. Djevojčice ne razumiju kakva je razlika među tim ljudima, ali od svoje bake „uče“ kako i zašto ne voljeti onoga tko je od njih različit. Srećom, ovo znanje ne uspijevaju usvojiti i prrimijeniti. Ono što bi u pričama za djecu bio okvir za toplo obiteljsko ozračje, ovdje je mjesto na kome ne raste sretno djetinjstvo. Troje odraslih ne uspijevaju nadići svoje osobne konflikte i neraščišćene račune i svoje probleme „rješavaju“ preko leđa ove zbunjene djece ili ovoga nesretnoga djeteta, točnije rečeno. Najveći sukob događa se na relaciji između majke i babe. Ove dvije žene bore se za naklonost djevojčica, pokušavajući istovremeno loše utjecati

na svoju protivnicu. Priča je ovo o jednoj nesretnoj obitelji i djevojčici zarobljenoj u situaciji koju ne razumije dobro, ali ju osjeća vrlo intenzivno. Slušajući ružne i teške riječi izgovorene od najbližih srodnika, djevojčice uče kako bi svijet mogao biti lijepo mjesto, ali nije. Bilježi se u njihovim osobnim bilješkama odrastanja svaki prijekor, ružna riječ ili pogledi babe, majke ili oca i pravi jedna gruda koja svakim danom narasta i sve više zatvara pogled na ono što je lijepo. No, djevojčica nikada ne gubi svu nadu. Ona ima svoju sestru, ima divlju gusku i ima babu. Čitajući roman prati se razvitak jedne potencijalne djetinje traume. Ne može se odoljeti i ne zamisliti na koji način bi se sve doživljeno moglo manifestirati u odrasloj dobi, baš kao da je riječ o živim ljudima, a ne „samo“ o književnim likovima. No, kako dobra književnost često ima svoj život, neovisno o životu koji mu je možda i bio uzorom, ovakvo razmišljanje gradi jednu novu paralelnu priču. U romanu gotovo i nema neutralnih mjesta, sva ona su značenjski obojena kao dobra ili loša, ovisi o tome koga se pita. Postoji mjesto sigurnosti, to je babina topla kuća, njezine perine, kuhinja u kojoj se pripremaju topla i mirisna jela, pet stranica dječje Biblije prije spavanja i babino toplo tijelo. Međutim, ovo mjesto lijepo i sigurno za mamu djevojčica je zabranjeno mjesto. Majka moli djevojčice da ne idu kod babe, a one joj iznova obećavaju da neće. Svaki lijep osjećaj, lijepa uspomena koja se upravo stvara mogla bi rezultirati nekakvom kaznom i to djevojčice točno osjećaju i opisuju knedlom u grlu i svojim postupcima. Svaka sloboda mogla

bi biti skupo plaćena nečijim prijekorima ili onim čega se najviše plaše – nedostatkom ljubavi. Ljubav koju na ovaj način dobivaju bolja je od nikakve, bar u njihovim malim opterećenim glavama. Uvjetovana ljubav, prepuna zabrana i ucjena gorčina je koja malo po malo skuplja usta djevojčicama. Ono što naliči na sreću, uskoro postaje novom tugom i tako u krug.

Divlje guske roman je koji je zičnom i stilskom umjetnošću dočarava jedno djetinjstvo kakvo ne bi trebalo biti i kakvim ga obično ne zamišljamo. Veoma vještima opisima i kroz unutrašnji monolog djevojčica ulazimo u svijet djetinjstva s druge strane ogledala djetinjstva kakvim ga zamišljamo.

Klara Dulić Ševčić

**KULTURNO-DRUŠTVENI
DOKUMENTARIJ**

PROSINAC, 2018.

1.

U organizaciji HKD-a Hrvatski kulturni centar „Beograd“ u crkvi svetog Antuna Padovanskog u Beogradu u programu pod nazivom „Kao nekad pred Božić“ nastupilo je Hrvatsko pjevačko glazbeno društvo „Zoranić“ iz Zadra.

1.

U prostorijama Hrvatskog nacionalnog vijeća započele su pripreme srednjoškolaca za polaganje državne mature u Hrvatskoj.

1.

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata je u suradnji s Hrvatskim nacionalnim vijećem organizirao u sjedištu HNV-a redoviti radni susret s predstavnicima hrvatskih kulturnih udruga. Središnja tema susreta bila je zaštita nematerijalne kulturne baštine Hrvata u Srbiji, a razmatran je i kalendar stalnih manifestacija u 2019. godini.

1. – 2.

Deveta po redu manifestacija „Ikavica – govor hercegovačkih, dalmatinskih, ličkih, bosanskih, šokačkih i bunjevačkih Hrvata“ održana je u dvorani MKUD-a „Ady Endre“ u Stanišiću u organizaciji mjesnog HKD-a „Vladimir Nazor“. U bogatom programu predstavili su se gosti iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine te Srbije. Na manifestaciji su proglašene i pročitane „tri najljepše pisme“ na ikavici pristigle na natječaj. Prvu nagradu osvojio je Josip Dumendžić Meštar iz Bođana za pjesmu „Šutnja“. Održan je i X. Saziv međunarodne likovne kolonije „Ivan Gundić Čiso-Dalmata“ na kojem je sudjelovalo 15 akademskih i amaterskih umjetnika iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Mađarske i Srbije. Stručnim skupom 2. prosinca obilježena je 73. obljetnica kolonizacije Hrvata iz Dalmacije u Vojvodinu.

1. – 2.

Ženski vokalni sastav „Res miranda“ iz Novog Sada sudjelovao je na 22. Međunarodnom festivalu zborova – natječaju za nove zbornice skladbe „Cro Patria 2018.“ koji organizira Glazbena mladež Splita.

1. – 2.

U okviru Ciklusa hrvatskog filma u Vojvodini u Tavankutu i Art kinu „Lifka“ u Subotici prikazana su dva filma Silvija Petranovića: „Šegrt Hlapić“ Ivane Brlić Mažuranić i „Družba Isusova“ Jiřija Šotole. Nakon projekcije filmova publika je razgovarala s autorom. Program Ciklus hrvatskog filma u Vojvodini organizira Udruga za audiovizualno stvaralaštvo Artizana iz Zagreba i ZKVH uz potporu HAVC-a i Ministarstva vanjskih i europskih poslova Hrvatske.

2.

Ansambli „Hajo“ iz Subotice priredio je veliki koncert u povodu 30 godina postojanja i rada u dvorani Tehničke škole „Ivan Sarić“ u Subotici. Kao gosti nastupili su Stanko Šarić i Antonija Dulić, a promoviran je i novi CD pod nazivom „Tu su moji dobri ljudi, tu su moje uspomene“ u izdanju Croatia Recordsa.

2.

HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora priredilo je predstavljanje knjige *Moj Nenadić* u Udruzi „Šokačka grana“ u Osijeku.

3.

Dokumentarni film pod nazivom „150 godina škole u Jesenicama“ (kod Splita) autora Stipe Ercegovića prikazan je u Dugom Ratu i Splitskoj Kinoteci „Zlatna vrata“.

3.

Osim postojećih stranica na mađarskom, rumunjskom i slovačkom jeziku, od studenoga u tjedniku *Zrenja-*

nin izlaziti će, jednom mjesečno, nova stranica na hrvatskom jeziku „Glas Banata“. Tim povodom su Redakciju lista posjetili veleposlanik Hrvatske u Srbiji Gordan Bakota, predsjednik Udruge banatskih Hrvata Goran Kaurić, opunomoćeni ministar Ivan Sabolić, generalni konzul Velimir Pleša, konzul prvog reda Mihael Tomšić, predsjednik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini Tomislav Žigmanov, predsjednik Izvršnog odbora Hrvatskog nacionalnog vijeća Darko Sarić Lukendić i gradonačelnik Zrenjanina Čedomir Janjić sa suradnicima. Nositelj projekta je Udruga banatskih Hrvata, a partneri su asocijacija „Banat info“ i Udruga građana „Kormilo“.

4.

Na konstitutivnoj sjednici novog saziva Hrvatskog nacionalnog vijeća održanoj u Plavoj vijećnici Gradske kuće u Subotici potvrđeni su mandati novih 29-ero vijećnika, svi s liste HRvati ZA-jedno okupljeni oko programske platforme Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini. Odmah potom održana je i prva sjednica Vijeća na kojoj je za predsjednicu Hrvatskog nacionalnog vijeća izabrana nositeljica ove liste Jasna Vojnić, diplomirana psihologinja i dosadašnja savjetnica predsjednika HNV-a.

4.

Veleposlanik Republike Hrvatske u Beogradu Gordan Bakota otvorio je Šokačku kuću u Bregu, koju je lokalna hrvatska udruga kupila i opremila zahvaljujući sredstvima dobivenim na natječaju Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

4.

Godišnji koncert HGU-a „Festival bunjevački pisama“ održan u Velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici bio je u znaku nedavne provale u prostorije udruge, takozvanu Tamburašku kuću odakle su ukradene tambure i ozvu-

čenje u ukupnoj vrijednosti od 15 tisuća eura.

4.

Učenici OŠ „22. oktobar“ i folklorasi KUDH-a „Bodrog“ iz Monoštora nastupili su u Hrvatskoj matici iseljenika u Zagrebu na otvorenju multimedijske izložbe nagrađenih likovnih, fotografskih, video i literarnih radova djece i mladih iz hrvatskih zajednica u svijetu i iz Hrvatske, koji su sudjelovali na natječaju „Igračka u srcu“. U natječaju je sudjelovalo više od dvije stotine djece među kojima su bili i učenici iz Vojvodine, a djeca iz Monoštora su i nagrađena.

6.

Hrvatsko katoličko sveučilište u Zagrebu priredilo je predstavljanje knjige dr. sc. Roberta Skenderovića *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) od doseljavanja do propasti Austro-Ugarske Monarhije*. O knjizi su, osim autora, govorili Tomislav Žigmanov, ravnatelj ZKVH-a i sunakladnik knjige te doc. dr. sc. Mario Bara s Odjela za sociologiju HKS-a.

6.

Diljem Vojvodine održane su priredbe u povodu blagdana svetog Nikole, a darove za djecu je osiguralo Hrvatsko nacionalno vijeće.

6.

HKPD „Matija Gubec“ i Galerija Prve kolonije naive u tehnici slame iz Tavankuta su u prostoru galerije organizirali tradicionalnu Božićnu izložbu božićnjaka, ukrasa od slame te božićnih aranžmana. Izložbi je prethodila radionica izrade figurica za božićnjake organizirana u prostorijama Društva.

6. – 8.

U organizaciji Instituta za migracije i narodnosti na više različitih lokacija u Zagrebu održana je Međunarodna konferencija pod nazivom „Migracije i

identitet: kultura, ekonomija i država". U skupu su sudjelovali predsjednik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini Tomislav Žigmanov i međunarodni tajnik Hrvatskog nacionalnog vijeća Darko Baštovanović te dr. sc. Jasminka Dulić, kao predstavnica Hrvatskog akademskog društva.

7.

Marko Žigmanović sa svojim bendom održao je u HKC-u „Bunjevačko kolo“ u Subotici na dan rođenja nedavno preminule legende Olivera Dragojevića koncert u njegovu čast.

7.

Katoličko društvo „Ivan Antunović“ i njegov Etnografskog odjel „Blaško Rajić“ organizirali su izložbu božićnjaka u predvorju Gradske kuće u Subotici. Na izložbi su postavljeni i prodajni radovi Likovnog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice i Likovno-slamarskog odjela HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta.

7.

U rezidenciji Veleposlanstva Republike Hrvatske u Beogradu veleposlanik Gordan Bakota organizirao je božićni prijam za predstavnike hrvatske zajednice u Srbiji. Svečanom prijemu nazočio je i državni tajnik Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske Zvonko Milas.

7.

U kazališnoj dvorani u Staroj Pazovi HKPD „Tomislav“ iz Golubinaca održao je u godišnji koncert na kom su se predstavili svi odjeli društva te gosti slovački KUD „Heraj Janko Čmelik“ iz Stare Pazove.

7.

U okviru prve školske razine kviza znanja i kreativnosti „Čitanjem do zvijezda“ za srednjoškolce koja je održana online u cijeloj Hrvatskoj i u Subotici na sljedeću razinu natje-

canja plasirali su se Josipa Kujundžić, Zdenko Ivanković, Daniel Kujundžić, Luka Prčić i Petar Huska iz Gimnazije „Svetozar Marković“ te Mario Evetović iz Politehničke škole koji je kao i gimnazijalka Emanuela Bošnjak bio uspješan i u kategoriji multimedijanskog uratka.

8.

HKUPD „Stanislav Prepek“ iz Novog Sada priredio je svečani godišnji koncert svoje Ženske pjevačke skupine u Malom amfiteatru SPENS-a u Novom Sadu.

8.

U Velikoj dvorani Hrvatskog doma u Somboru HKUD „Vladimir Nazor“ priredio je godišnji koncert na kome je predstavljen rad svih sekcija Društva.

8.

Na poziv Židovske općine iz Osijeka HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta nastupio je u Belišću na proslavi Hanuke – blagdanu svjetla, jednog od većih židovskih blagdana.

9.

Povodom 15. obljetnice postojanja Radio Marije u Srbiji u Pastoralnom centru „Augustinianum“ u Subotici organizirana je tribina na temu „Advent u Bibliji“. Predavač je bio profesor na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu i župnik iz Rume vlč. dr. Ivica Čatić.

9.

U 62. godini preminula je Marija Pavlović iz Šida, jedna od inicijatorica osnutka i aktivna članica HKD-a „Šid“.

9.

HGU „Festival bunjevački pisama“ iz Subotice održala je božićni koncert u katoličkoj crkvi Uzvišenja svetoga Križa u Nišu, boraveći u gostima kod tamošnje udruge Hrvata „Široko“.

dić, elektroinženjer automatike iz Subotice, za člana zaduženog za informiranje Boris Udovčić, diplomirani građevinski inženjer iz Golubinaca, a za člana IO zaduženog za službenu uporabu jezika i pisma Zlatko Načev, doktor veterinarske medicine iz Srijemske Mitrovice. Za novog dopredsjednika HNV-a za Suboticu vijećnici su izabrali Ladislava Suknovića, diplomiranog pravnika iz Subotice; Željko Šeremešić, diplomirani pravnik iz Monoštor, novi je dopredsjednik za Sombor; novi dopredsjednik za Podunavlje je Željko Pakledinac, diplomirani pravnik iz Vajske, dok je Darko Vuković, redoviti profesor Akademije umjetnosti u Novom Sadu iz Petrovaradina, novi dopredsjednik HNV-a za Srijem.

14.

HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora organiziralo je Božićnu radionicu na kojoj su izrađivane figurice od tijesta koje se stavljaju na božićni kolač božićnjak.

14. – 15.

HBKUD „Lemeš“ organiziralo je prvi lemeški zimski vašar u centru sela. Tijekom sajma priređena je izložba božićnjaka i održan Božićni koncert.

14. – 16.

Članovi HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta nastupili su na središnjoj pozornici na Trgu bana Jelačića u Zagrebu u okviru manifestacije „Advent u Zagrebu“ a imali su i prijam na Božićnom domjenku u HSPD-u „Sljeme“ iz Šestina.

15.

HKPD „Matija Gubec“ iz Rume je prigodnim godišnjim koncertom u Velikoj dvorani Kulturnog centra u Rumi obilježilo 115. obljetnicu postojanja i rada. Osim domačina, Velikog tamburaškog orkestra Društva, nastupili su i članovi KUD-a „Matija Gubec“ iz Slavonskog Kobaša.

15.

Kraljica Bodroga KUDH-a „Bodrog“ iz Monoštor nastupile su na Božićnom balu lipicanaca – „Tajna Bijele kočije“ u Državnoj ergeli Đakovo.

15.

Dramska sekcija HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora gostovala je u Gunjavcima, u Hrvatskoj, gdje se predstavila komedijom „Matora dica“ autora Marjana Kiša u režiji Jolike Raič.

16.

U dvorani Doma kulture KUDH „Bodrog“ iz Monoštor priredilo je božićni koncert naslovljen „Čudo božićne noći“. Osim domačina u programu su sudjelovali i učenici OŠ „22. oktobar“, odjela na hrvatskom jeziku i Vokalni ansambl „Quinta Divina“ iz Sombora.

16.

Članice Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina priredile su u prostorijama udruge božićni sajam, izložbu svojih rukotvorina.

17.

Hrvatska likovna udruga „Croart“ priredila je izložbu slika nastalih na umjetničkoj koloniji Panon Subotica 2018. u galeriji Otvorenog sveučilišta u Subotici.

17.

Osječko-baranjski župan Ivan Anušić sa suradnicima posjetio je Monoštor i razgovarao s čelnicima hrvatske zajednice i hrvatskih udruga o mogućnostima nastavka suradnje koju je ova županija s hrvatskom zajednicom u Srbiji počela prije godinu dana.

18.

Učenici hrvatskih odjela subotičke Gimnazije „Svetozar Marković“ iz Subotice priredili su u svečanoj dvorani škole Božićni koncert pod nazivom „Blagdanska očekivanja“.

21.

U okviru Ciklusa hrvatskog filma u Vojvodini u Art kinu „Lifka“ u Subotici predstavljen je filmski umjetnik, snimatelj i fotograf Šima Strikomani iz Vodica i prikazan njegov dokumentarni film „Milenijski Šime“.

21.

Na četvrtoj redovitoj sjednici Hrvatskog nacionalnog vijeća održanoj u Subotici usvojen je novi Statut HNV-a, koji je usklađen s novim Zakonom o nacionalnim vijećima nacionalnih manjina.

22.

HKPD „Đurđin“ priredilo je božićni koncert i izložbu božićnjaka pod nazivom „Tiha noć“ u dvorani župe sv. Josipa Radnika u Đurđinu.

23.

Mješoviti pjevački zbor sa solistima i tamburaški orkestar HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina priredili su u amfiteataru SPENS-a tradicionalni Božićni koncert.

23.

HKU „Antun Sorgo“ iz Vajske organizirala je Božićni koncert u crkvi sv. Jurja u Vajskoj, glazbeni događaj kojega u tom selu nije bilo više godina. Uz domaćine na koncertu su nastupili i gosti udruženi zborovi – Gradski zbor „Neven“ i Mješoviti zbor „Santa Maria“ iz Bača.

23.

Na tradicionalnom božićnom koncertu u subotičkoj katedrali sv. Terezije Avilske pod ravnanjem Miroslava Stantića nastupili su katedralni zborovi „Albe Vidaković“, „Sveta Terezija“ i „Zlatni klasovi“, dječji zbor župe sv. Roka, Collegium Musicum Catholicum i Subotički tamburaški orkestar kojim je ravnala Sonja Berta te vokalni solisti Alenka Ponjavić Vojnić, Franjo Vojnić Hajduk, Emina Tikvički i Kornelije Vizin na orguljama.

23.

U Hrvatskom domu u Somboru HKUD „Vladimir Nazor“ je priredio izložbu božićnih kolača božićnjaka i tradicionalni Božićni koncert na kojem su sudjelovali učenici Glazbene škole „Petar Konjović“ iz Sombora, zborovi iz Karmela i župe Presvetog Trojstva, pjevački zbor Nazora, solisti, gosti iz Berega i Lemeša, te učenici iz OŠ „22. oktobar“ iz Monoštora i najmlađi članovi Nazora.

23.

Članovi pjevačkog zbora „Odjek“ iz Zajednice Hrvata Zemuna „Ilija Okrugić“ su u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Zemunu održali božićni koncert. Njemu je prethodio božićni sajam koji su organizirali u suradnji s Hrvatskom čitaonicom „Fischer“ iz Surčina.

24.

Hrvatski kulturni centar iz Novog Sada producirao je film „Katoličke crkve Novog Sada i Petrovaradina“ koji je podijeljen vjernicima katolicima nakon misa polnočki u župnoj crkvi Imena Marijina, franjevačkoj crkvi svetog Ivana Kapistrana i župnoj crkvi svetog Jurja u Petrovaradinu.

26.

U Arhivu Vojvodine otvorena je izložba fotografija 14 renomiranih fotografa Foto-kluba „Rada Krstić“ iz Sombora i Foto-asocijacije Vojvodine iz Novog Sada koje su nastale na II. foto-safariju u Monošturu.

26.

U beogradskoj galeriji „Singidunum“ otvorena je izložba vešta (haljina) svestrane splitske autorice Tonke Alujević pod nazivom „Jedra pod kojim san plovila“.

28.

Predstava „Č’a Grgina huncutarija“ Dramskog odjela HKC-a „Bunjevačko

kolo" iz Subotice igrana je u Narodnom kazalištu u Subotici.

28.

Božićni koncert zbora „Sveta Cecilija“, 28. po redu, održan je u franjevačkoj crkvi sv. Mihovila u Subotici, gdje zbor i djeluje. Na koncertu su uz zbor „Svete Cecilije“ nastupili i Subotički tamburaški orkestar, Subotički tamburaški kvartet, te gosti – zbor „Theotokos“ iz Lvova u Ukrajini.

28.

Predsjednik Srbije Aleksandar Vučić primio je predsjednika Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini Tomislava Žigmanova, s kojim je razmotrio realizaciju inicijativa i projekata koji pridonose boljem položaju hrvatske zajednice u Srbiji.

Digitalizirani Zvonik i knjige Jakova Kopilovića

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata objavio je na svom internetskom portalu nove digitalizirane knjiške sadržaje, digitalizirana izdanja katoličkog lista *Zvonik* od prvoga broja izašlog u studenome 1994. do broja za studeni 2016. godine kao i i digitalizirane zbirke pjesama Jakova Kopilovića.

„Volim advent“

U produkciji subotičke župe Uskrsnuća Isusova snimljen je video spot za pjesmu „Volim advent“ koja je namjenski pisana za susret dječjih župnih zborova Zlatna harfa, gdje je i premijerno izvedena. Tekst pjesme napisala je Josipa Dević koja je s Viktorom Keslerom autorica glazbe i aranžmana.

Božićne radionice u Lemešu i Somboru

U susret Božiću i izložbama božićnih kolača božićnjaka u HBKUD-u „Lemeš“ iz Lemeša i HKUD-u „Vladimir Nazor“ iz Sombora organizirane su božićne radionice na kojima su izra-

đivane figurice od tijesta za božićni kolač – božićnjak.

Nova Subotička Danica

U nakladi Katoličkog društva „Ivan Antunović“ iz tiska je izašla nova *Subotička Danica*, crkveno-narodni kalendar za 2019. godinu.

DSHV tiskao kalendar za 2019.

Demokratski savez Hrvata u Vojvodini je i ove godine tiskao veliki zidni kalendar za 2019. godinu posvećen znamenitim osobama i važnim političkim događajima iz povijesti Hrvata u Vojvodini.

Knjižničarska nagrada za Nevena Ušumovića

Nagrada Društva bibliotekara Istre za 2018. godinu dodijeljena je Nevenu Ušumoviću, ravnatelju Gradske knjižnice Umag podrijetlom iz Subotice, a po struci je profesor filozofije, diplomirani komparatist književnosti, hugarolog i diplomirani knjižničar.

Knjiga stihova za djecu Čudnovata godina: od rujna do rujna

Hrvatska čitaonica Subotiča tiskala je knjigu stihova za djecu *Čudnovata godina : od rujna do rujna* Ljubice Kolarić-Dumić koju je ilustrirala Adrijana Vukmanov Šimokov.

Prva knjiga Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina

U nakladi Literarne sekcije Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina tiskana je prva knjiga pod nazivom *Srijemska rapsodija* koja sadrži pjesme i aforizme članova ove sekcije.

SIJEČANJ, 2019.

1.

U Rijeci je preminuo je Franjo Emanuel Hoško, franjevački redovnik, svećenik, član Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda, glasoviti crkveni

18.

U sklopu Dana biskupa Ivana Antunovića koje organizira Katoličko društvo „Ivan Antunović“ u Pastoralnom centru „Augustinianum“ u Subotici održani su XXVII. Razgovori na temu „Pedeset godina Subotičke biskupije – uređenje današnje crkvene hijerarhije u Bačkoj (1918. – 1968.)“, a predavač je bio vlč. Dražen Skenderović, đakon Subotičke biskupije.

18.

UBH „Dužijanica“ je u naselju Verušić, nadomak Subotice, organizirala večer pod nazivom „Dužijanica među pukom“ u okviru koje je priredila izložbu fotografija i projekciju filmova o Dužijancima. Tiskana je i brošura o prijašnjim bandašima i bandašicama s područja Verušića, a neki su se tom prigodom i okupili.

18.

U Bačkoj palači kulture u Baji priređena je izložba odabranih djela nastalih na dosadašnjim kolonijama „Panon“ u kojoj sudjeluju članovi triju udruga – „Croart“ iz Subotice (Srbija), „Hub-Art“ iz Dušnoka (Mađarska) i „Bel-Art“ iz Belišća (Hrvatska).

22.

U Gradskoj knjižnici Subotica predstavljena je knjiga *Slike iz beskrajna Vedrana Horvackog* tiskana u nakladi NIU „Hrvatska riječ“.

22.

U organizaciji HKPD-a „Matija Gubec“ iz Rume članovi sekcije „Sveti Vinko“ okupili su se u vinogradu na blagdan svetog Vinka, zaštitnika vinogradara, vinograda i vina i obavili tradicionalni blagoslov loze i vinograda.

22.

U okviru službenog posjeta Zagrebu predstavnike Hrvata iz Srbije, predsjednicu Hrvatskog nacionalnog vijeća Jasnu Vojnić, trojicu dopredsjednika

Željka Šeremešića, Željka Pakledinca i Darka Vukovića, te predsjednika Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini i zastupnika u Narodnoj skupštini Srbije Tomislava Žigmanova primili su predsjednica Republike Hrvatske Kolumna Grabar-Kitarović i premijer Andrej Plenković te državni tajnik Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske Zvonko Milas. Na sastancima je bilo riječi o položaju hrvatske manjine u Srbiji i aktualnostima u rješavanju pitanja od značaja za unaprjeđenje njihova položaja.

23.

Predstavnici HKU-a „Antun Sorgg“ iz Vajske Mladen Šimić i Željko Pakledinac sa suradnicima održali su u Vukovaru radni sastanak sa županom Vukovarsko-srijemske županije Božom Galićem. Na sastanku je dogovorena daljnja suradnja između županije i vajštanske udruge, a razgovaralo se i o proširenju suradnje, odnosno o suradnji županije s Općinom Bač.

25.

Na blagdan Obraćenja sv. Pavla apostola, polaganjem ruku biskupa mons. dr. Ivana Pénzesa, u subotičkoj katedrali sv. Terezije Avilske, za svećenike Subotičke biskupije zaređena su trojica đakona: vlč. Daniel Katačić iz župe sv. Mihaela Arkandela iz Berega, vlč. Nebojša Stipić iz župe sv. Roka iz Subotice i vlč. Dražen Skenderović iz župe Presvetog Trojstva iz Male Bosne.

25.

Dvojezičnom svetom misom u kapelici sjemeništa koju su predvodili hvarski biskup mons. Petar Palić i rektor bogoslovije u Budimpešti mons. Márton Zsolt uz koncelebraciju poglavara sjemeništa mons. Josipa Miócsa i mons. Marka Forgića obilježen je blagdan Obraćenja svetog apostola Pavla, dan Biskupijske klasične gimnazije i sjemeništa „Paulinum“ u Subotici i proštenje kapele.

26.

U organizaciji HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice u dvorani Tehničke škole „Ivan Sarić“ održano je „Veliko prelo 2019.“. Za „najlipču preljsku pismu“ proglašena je pjesma „Bili atari“ Željke Zelić-Nedeljković dok je „najlipča prelja“ bila Katarina Piuković. Goste su zabavljali Veliki preljski tamburaški orkestar, kojeg su činili ansambli „Ravnica“, „Biseri“ i „Ruže“.

26.

Djelatnici Hrvatskog nacionalnog vijeća primili su članove brojnih izaslanstava iz Republike Hrvatske – predstavnik Grada Zagreba, Grada Đakova, Grada Iloka, Vukovarsko-srijemske županije, predstavnike Samostalnog sindikata radnika u komunalnim i srodnim djelatnostima Hrvatske, Hrvatske matice iseljenika, Rotary kluba Osijek, te one iz područja obrazovanja i kulture. Tom prigodom razgovarano je o nastavku i proširenju suradnje, a s onima koji su prvi puta u Subotici dogovoreni su prvi koraci u pravcu njegov ostvarenja.

28.

Narodni zastupnik i predsjednik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini Tomislav Žigmanov susreo se u Narodnoj skupštini Srbije s predsjednikom Slovenije Borutom Pahorom koji je boravio u službenom posjetu Srbiji i predstavio mu hrvatsku zajednicu u Srbiji.

29.

Na 6. redovitoj sjednici Hrvatskog nacionalnog vijeća održanoj u Subotici imenovani su novi članovi četiriju Odbora HNV-a i razmatrana preporuka Međuvladinog mješovitog odbora (MMO) za zaštitu prava manjina između Srbije i Hrvatske.

29.

Četvrtu godinu zaredom UBH „Dužijanica“ organizirala je u Đurđinu tako-

zvani „Risarski disnotor – kolinje“ kako bi pripremila slatinu za risarski ručak (doručak) na „Takmičenju risara“ i divenicu (kobasicu) za natjecanje u kuhanju tarane.

29.

U Novom Sadu preminuo je književnik, esejist, književni i likovni kritičar te jedan od najvećih srpskih erudita Draško Ređep koji je bio sudionik stručnoga skupa u sklopu književne manifestacije Dani Balinta Vujkova, dana hrvatske knjige i riječi i recenzent ili je pisao o djelima Petka Vojnića Purčara, Vojislava Sekelja i Tomislava Žigmanova.

30.

U organizaciji Gradske knjižnice Subotica i logističku potporu Hrvatskog nacionalnog vijeća u osnovnim školama gdje se nastava odvija na hrvatskom jeziku u Subotici, Maloj Bosni, Tavan-kutu i Đurđinu održana je prva školska razina Kviza znanja i kreativnosti „Čitanjem do zvijezda“ koji ove godine ima temu „Ljeto priča priče“.

31.

Fond za humanitarno pravo predstavio je svoj jedanaesti dosije pod nazivom „Zločini nad Hrvatima u Vojvodini“ u beogradskom Medija centru.

Izašao dvobroj *Nove riječi* za 2018.

Iz tiska je izašao novi dvobroj za 2018. godinu časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* (broj 1-2) što ga u sunakladi izdaju Zavod za kulturu voJVodanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“.

Hrvatsko nacionalno vijeće obilazi udruge kulture

Darko Sarić Lukendić, član Izvršnog odbora HNV-a zadužen za kulturu za počeo je obilazak svih hrvatskih udruga kulture u Subotici kako bi sagledao stanje i utvrdio njihove potrebe.

VELJAČA, 2019.

1.

Započeo je XI. kviz za poticanje čitanja Gradske knjižnice Subotica nazvan „Čitam i skitam“ namijenjen učenicima osnovnoškolske dobi koji je posvećen prijateljstvu.

1.

Predstavnici Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini, Hrvatskog nacionalnog vijeća i nekoliko hrvatskih udruga kulture iz Vojvodine predstavili su se u Osijeku na redovitom sastanku koordinacije gradonačelnika i načelnika s područja Osječko-baranjske županije sa županom Ivanom Anušićem, njegovim zamjenicima i suradnicima.

1. – 3.

Članica Izvršnog odbora Hrvatskog nacionalnog vijeća za obrazovanje Margareta Uršal i ravnateljica OŠ „Vladimir Nazor“ u Đurđinu Ljiljana Dulić nazočile su trodnevnom stručnom skupu u Dubrovniku u organizaciji Udruge hrvatskih srednjoškolskih ravnatelja, a na poziv predsjednice te udruge Suzane Hitrec.

2.

U organizaciji HBKUD-a „Lemeš“ u Lemešu je održan tradicionalni „Marin bal“ na kojem je goste zabavljao Tamburaški sastav „Rujna zora“ iz Subotice.

2.

Članovi HKU-a „Antun Sorgg“ iz Vajske bili su u posjetu Općini Drenovci u Vukovarsko-srijemskoj županiji, a na poziv županijskog pročelnika za poljoprivredu i ruralni razvoj Andrije Matića.

2.

U prostorijama HKD-a „Šid“ u Šidu na proslavi Marindana okupili su se članovi iz Šida, Sota, Batrovaca, Vašice, Morovića i Ljube.

5.

Filmskom retrospektivom događaja iz protekle godine kreativna sekcija Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina obilježila je drugu obljetnicu svoga rada.

8.

Održana je Godišnja skupština KUDH-a „Bodrog“ iz Monoštora.

8.

U Pokrajinskom zavodu za zaštitu prirode u Novom Sadu održano je predstavljanje monografije *Rezervat biosfere „Bačko Podunavlje“* u kojoj su predstavljene prirodne, kulturne, povijesne i druge odlike ovog dijela Bačke uz Dunav, koje je 2017. godine UNESCO upisao na svjetsku listu rezervata biosfere.

8.

Delegacija Zagrebačke županije predvođena predsjednikom županijske skupštine Damirom Mikuljanom boravila je u posjetu Hrvatskom nacionalnom vijeću i tom prigodom se поближе upoznala s mogućnostima usustavljanja suradnje, komunikacije i nastavka pomoći hrvatskoj zajednici u Srbiji.

8.

Koncertom klape „Levanda“ iz Hrvatske održanim u crkvi Srca Isusova u Tavankutu proslavljen je dan mjesne OŠ „Matija Gubec“.

9.

HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta organizirao je jubilarni XI. Gupčev bal u sportskoj dvorani OŠ „Matija Gubec“ u Donjem Tavankutu. Goste su zabavljali tamburaški sastavi „Biseri“ i klapa „Levanda“ iz Zagreba.

9.

Mladomisnik subotičke biskupije vlč. Nebojša Stipić služio je mladu misu u crkvi svetog Roka u Subotici.

9.

„Šokačko prelo“ u Bregu održano je u mjesnom Domu kulture. Osim domaćina HKPD-a „Silvije Strahimir Kranjčević“ na prelu su nastupili i gosti iz Hrvatske – članovi KUD-a „Luka Ilić Oriovčanin“ iz mjesta Oriovac, kraj Slavonskog Broda, a za glazbu su bili zaduženi Tamburaški sastav „Čokanj“ iz Našica i Marija Pavković Snaša.

9.

HKD „Šid“ iz Šida ugostilo je predstavnike udruge „Zlatna šajba“ iz Samobora s kojima imaju višegodišnju suradnju, a Samoborci su osim donacije knjiga ponudili pomoć prilikom realiziranja projekata.

9. – 10.

U Šidu je održana manifestacija „Srijemski svinjokolj i kobasicijada“ na kojoj su bili i izlagači iz Slovenije, Slovačke, Hrvatske, Mađarske i Srbije.

10. – 13.

Na poziv Zajednice Hrvata Beograda „Tin Ujević“ u Beogradu je gostovalo Gradsko kazalište „Mali Princ“ iz Omiša u Hrvatskoj i odigralo dvije predstave u dva dana. Na Maloj sceni „Madlenianuma“ odigrali su tragikomediju „Kumovi“ Dušana Kovačevića, a u teatru Kult (UK „Vuk Karadžić“) monodramu „Klitemnestra“ rađenu po tekstu Marijana Matkovića. Obje predstave režirao je Petar Buljević. S istim repertoarom predstavili su se i publici u Šidu gdje su se susreli i s članovima HKD-a „Šid“ koji su ih upoznali sa svojim radom i aktivnostima.

12.

Drugi put u tjedan dana obijena je kapela subotičke bolnice, a ukradeno je ozvučenje vrijednosti oko 200 eura.

14.

Učenici i nastavnici OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice obilježili su Dan škole

prigodnim programom u kojem su sudjelovali učenici ove škole.

14.

Hrvatsko nacionalno vijeće i Gradsku knjižnicu Subotica posjetili su Željko Prskalo, ravnatelj Srednje škole Ilok i Renata Banožić, ravnateljica Gradske knjižnice i čitaonice Ilok kako bi razgovarali o mogućnostima suradnje.

16.

HKU „Antun Sorgg“ iz Vajske organizirala je „Šokačku večer“ u restoranu „Bački Dvor“ na jezeru Provala. Gosti večeri bili su Tamburaški sastav „Dike“ iz Vinkovaca.

16.

Godišnja skupština KPZH-a „Šokadija“ iz Sente održana je u prostorijama udruge, u Šokačkoj kući.

16.

U crkvi Presvetog Trojstva u Maloj Bosni mladomisnik vlč. Dražen Skenderović služio je mladu misu.

16.

Članovi HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta sudjelovali su na Bunjevačkom prelu u Kačmaru (Mađarska) u organizaciji tamošnje Hrvatske manjinske samouprave.

16.

HKPD „Đurđin“ iz Đurđina organizirao je prvo „Dičije prelo“ u Đurđinu u dvorani župe sv. Josipa Radnika.

17.

Dramski odjel HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice pretpremijerno je izvelo predstavu Marjana Kiša „Skupština na čoš“ u Domu kulture u Žedniku.

17.

Mladomisnik Subotičke biskupije vlč. Daniel Katačić prikazao je mladu misu u župnoj crkvi sv. Mihovila arkandela u Bregu.

17.

U povodu obilježavanja Dana Grada Sombora UG-u „Urbani Šokci“ uručena je zahvalnica za prinos očuvanju tradicije, njegovanju duha zajedništva i multikulturalnosti i bogaćenju kulturne ponude grada.

19.

U Kulturnom centru LAB u Novom Sadu predstavljena je knjiga pjesama *Slike iz beskraja* Vedrana Horvackog.

20.

Hrvatski jezik postao je uz srpski i mađarski jedan od triju službenih jezika u Lemešu, odlučili su odbornici Skupštine grada Sombora i usvojili izmjene Statuta grada.

21.

U čitaonici Gradske knjižnice Subotica predstavljena su četiri autorska udžbenika i tri nacionalna dodatka za osnovnu školu na hrvatskom jeziku. Izdanja je tiskao Zavod za udžbenike iz Beograda, a ona predstavljaju rezultat trojnog memoranduma potpisanog između Ministarstva prosvjete, znanosti i tehnološkog razvoja Republike Srbije, Zavoda za udžbenike i Hrvatskog nacionalnog vijeća u Republici Srbiji.

21. – 24.

UBH „Dužijanca“ iz Subotice predstavila je manifestaciju Dužijanca na štandu Turističke zajednice grada Subotice na 41. Međunarodnom sajmu turizma u Beogradu.

22.

U rezidenciji veleposlanika Gordana Bakote tvrtka Color Media Group i Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Beogradu predstavili su 9. tematsko izdanje magazina *Hello! Travel*, ovoga puta posvećeno Zagrebu. Predstavljanju je nazočio i gradonačelnik Zagreba Milan Bandić koji se tijekom svog kratkog boravka u Beogradu susreo

i s gradonačelnikom Beograda Zoranom Radojičićem te predsjednicom Hrvatskog nacionalnog vijeća Jasnom Vojnić.

23.

HKPD „Đurđin“ iz Đurđina je u mjesnoj župnoj dvorani organizirao „Prelo na salašu“. Osim nastupa folklorne i literarno-dramske sekcije Društva za zabavu je bio zadužen i ansambl „San“ iz Subotice.

23.

U Zagrebu je održano Bunjevačko prelo. U okviru programa su nastupili članovi folklornog i dječjeg dramskog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice, a tijekom večeri goste je zabavljao tamburaški sastav „Banda odabrana“.

23.

Vjernici župe Presvetoga Trojstva u Srijemskim Karlovcima, kao i članovi tamošnjega župnoga zbora, organizirali su tradicionalni pokladni maskenbal za odrasle u Kući mira (dvorište Kapele Gospe od mira).

23.

Članovi HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta nastupili su u Županji gdje je Malim sijelom otvoreno 52. Županjsko sijelo sa sloganom „Oj, Županjo, uvik si mi mila“, najveća i najvažnija manifestacija tradicijske kulture županskog kraja.

23.

Dramski odjel HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice nastupio je na XXV. Danima hrvatskoga pučkoga teatra u Hercegovcu s predstavom Marjana Kiša „Skupština na čoši“.

23.

HKPD „Matija Gubec“ iz Rume je u prostorijama svoje udruge organizirao tradicionalni maskenbal.

23. – 24.

HKPD „Tomislav“ iz Golubinaca je u okviru manifestacije „Mačkare – pre-mundureni dani 2019.“ u sportskoj dvorani u Golubincima održao maskenbal, a narednog dana na ulicama Golubinaca karneval. I ove godine kao gosti nastupili su članovi Športsko-plesne grupe „Feniks“ iz Osijeka.

24.

„Uskrсни običaji srijemskih Hrvata“ i „Hodočašće Snježnoj Gospi na Tekijama“, bile su teme LVIII. znanstvenog kolokvija u organizaciji Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata u Zemunu, u župi Uznesenja Blažene Djevice Marije. O ovim temama govorile su studentice Filozofskog fakulteta u Zagrebu Marija Rojko i Ines Siuc, sudionice terenskog istraživanja provedenog 2017. i 2018. godine na području Srijema, realiziranog u suradnji Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu i ZKVH-a, a pod mentorskim vodstvom prof. dr. sc. Milane Černelić.

25. 2. – 1. 3.

Predstavljajući ekipu iz Srbije, osam svećenika Subotičke i Zrenjaninske biskupije te Eparhije svetog Nikole za vjernike bizantskoga obreda sudjelovali su prvi puta na Europskom prvenstvu katoličkih svećenika u futsalu (malom nogometu) u Baru, Ulcinju i Kotoru.

26.

U povodu izlaska novoga broja časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* (dvobroja za 2018. godinu) u Zavodu za kulturu vojvođanskih Hrvata priređen je prijam za suradnike i zastupljene autore.

27.

U Tavankutu je održana 9. sjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća na kojoj su doneseni Godišnji i Financijski plan rada HNV-a za ovu godinu, imenova-

na nova Povjerenstva te je donesen novi Poslovnik o radu Vijeća.

28.

U subotičkom Domu Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini održan je običaj „Debo četvrtak“.

28.

U organizaciji NIU „Hrvatska riječ“ u velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici održan je XVI. Hrckov maskenbal kojim je proslavljen i 15. rođendan podlistka *Hrcko*. Sudjelovalo je oko 350 mališana iz cijele Vojvodine.

28.

Lektorat hrvatskog jezika i književnosti pri Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, u suradnji s Hrvatskim nacionalnim vijećem u Srbiji, predstavljen je zainteresiranim profesorima srednjih škola u Politehničkoj srednjoj školi u Subotici.

28.

U Gradskoj knjižnici Subotica održana je Općinska smotra recitatora „Pjesniče naroda mog“ na kojoj se na višu, zonsku razinu natjecanja plasiralo osam recitatora na hrvatskom jeziku.

Novi svezak *Klasja naših ravni*

U nakladi subotičkog ogranka Matice hrvatske izašao je novi svezak Časopisa za književnost, umjetnost i znanost *Klasje naših ravni* (br. 11/12 za 2018.).

Nova knjiga o Dužijanci

U nakladi UBH-a „Dužijanica“ iz Subotice objavljena je knjiga *Dužijanica s nama i u nama* čiji je autor Lazo Vojnić Hajduk.

Šahovski susret u Hrvatskom domu u Somboru

Sportska sekcija HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora organizirala je u Hrvatskom domu u Somboru prijateljski šahovski susret sa šahistima HAŠK-a „Zrinjski“ iz Subotice.

OŽUJAK, 2019.

1.

Hrvatska čitaonica Subotica priredila je XIII. Književno prelo u velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici. U bogatom programu nastupili su recitatori, pjesnici, pjevači i tamburaši, a dječji dramski odjel HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice izveo je igrokaz „Kod liječnika“ po tekstu Đule Milodanović koji je za scenu pripremila Nevena Mlinko.

1.

Vrtićima i školama u kojima se nastava odvija na hrvatskom jeziku ili izučava predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture u prostorijama Hrvatskoga nacionalnog vijeća uručena je tehnička oprema i igračke u ukupnoj vrijednosti od devet tisuća eura. Donaciju je osiguralo Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske u koordinaciji s Veleposlanstvom Republike Hrvatske u Beogradu i Hrvatskim nacionalnim vijećem radi podizanja kvalitete nastave i odgojnog procesa.

1.

Mario Evetović, učenik Politehničke škole iz Subotice i Zdenko Ivanković, učenik Gimnazije „Svetozar Marković“ iz Subotice plasirali su se na posljednju, državnu razinu kviza znanja i kreativnosti „Čitanjem do zvijezda“. Istodobno, Mario Evetović se plasirao i u kategoriji multimedijskog uratka skupa s Emanuelom Bošnjak, učenicom subotičke Gimnazije „Svetozar Marković“. Organizatori ovog kviza za poticanje čitanja su Hrvatska mreža školskih knjižničara, a u Subotici ga je provela Gradska knjižnica Subotica u suradnji s Hrvatskim nacionalnim vijećem.

1.

U prostorijama HKD-a „Šid“ iz Šida održan je maskenbal za starije i mlađe

članove udruge iz Šida, Sota i okolnih mjesta.

2.

U svečanoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici održano je Prelo mladeži na kojem je goste zabavljao ansambl „Amajlija“.

2.

HKPD „Jelačić“ iz Petrovaradina organiziralo je pokladni maskenbal u okviru Petrovaradionice u dvorani Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Petrovaradinu.

2.

HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora organiziralo je 85. Veliko bunjevačko-šokačko prelo u dvorani Hrvatskog doma u Somboru na kojem je svirao Tamburaški sastav „Mesečina“, a nastupili su i „Nazorovi“ glumci i folklorišti.

2.

U Novom Slankamenu je održan tradicionalni pokladni maskenbal u organizaciji HKPD-a „Stjepan Radić“.

2.

KUDH „Bodrog“ iz Monoštora priredilo je Pokladni maskenbal u mjesnom Domu kulture.

2.

KPZH „Šokadija“ je uz potporu OŠ „Ivan Goran Kovačić“ u Sonti organizirala za djecu pokladni maskenbal koji je posljednjih nekoliko godina izostao zbog loših vremenskih uvjeta.

3.

Hrvatska čitaonica „Fischer“ iz Surčina organizirala je mačkare u svojim prostorijama.

3.

Mještani Nikinaca, Platičeva i Hrtkova okupili su se na maskenbalu u Nikincima, koji svake godine organizi-

raju župa svetog Antuna Padovanskog i mađarski KUD „Sándor Petőfi“ iz tog mjesta.

3.

Katoličko društvo „Ivan Antunović“ i HKC „Bunjevačko kolo“ organizirali su IX. „Prelo sićanja“ u Subotici na kojem su sudionici mogli nazočiti isključivo obučeni u zimsku nošnju. Prelu je prethodila večernja sveta misa u Franjevačkoj crkvi kao i zajedničko fotografiranje kod spomenika Presvetog Trojstva u centru grada.

3. – 5.

Članovi HKUPD-a „Matoš“ iz Plavne organizirali su dvanaesti put zaredom trodnevnu manifestaciju pokladnih običaja *tute*. Posljednje večeri prije ponoći i početka korizme uz molitvu su obavili i stari običaj „pokapanja i oplakivanja begeša“.

5.

Koncertom u Velikoj vijećnici Gradske kuće Muzička škola u Subotici obilježila je 65 godina izučavanja tambure u toj školi koja je tom prigodom proslavila 150 godina postojanja.

7.

U organizaciji Hrvatske samouprave grada Baje i Saveza Hrvata u Mađarskoj u Baji je predstavljena knjiga povjesničara Roberta Skenderovića *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokaca) od doseljavanja do propasti Austro-Ugarske Monarhije*.

7.

Zajedničkim predstavljanjem manjinskih zavoda za kulturu na sajamskoj bini Međunarodnog sajma knjiga u Novom Sadu predstavio se i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata.

8.

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata priredio je LIX. Znanstveni kolokvij na temu „Svadbene običaji srijemskih Hr-

vata“ u vjeronaučnoj dvorani župe sv. Klementa u Hrtkocima. Uvodničarke su bile studentice Andrea Bosnić i Anamarija Knežević koje su predstavile rezultate istraživanja provedenih u Hrtkocima, Nikincima, Rumi i Srijemskoj Mitrovici.

8.

Na Međunarodnom sajmu knjiga u Novom Sadu održano je predstavljajnje najnovijih izdanja NIU „Hrvatska riječ“ i Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata iz Subotice.

9.

Zbog velikog zanimanja Marko Žigmanović sa svojim bendom ponovno je održao u HKC-u „Bunjevačko kolo“ u Subotici koncert pjesama jednog od najpoznatijih hrvatskih pjevača Olivera Dragojevića.

9.

U Spomen-muzeju biskupa „Josipa Jurja Strossmayera“ u Đakovu otvorena je korizmena izložba Darka Vukovića „Krug u Ruci je Inspiracija koja čini Život“ koju je priredio Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata. Uz autora na otvorenju je sudjelovala i Ženska pjevačka skupina „Kraljice Bodroga“ iz Monoštoru te ravnatelj Zavoda Tomislav Žigmanov.

9.

Na zonskoj smotri recitatora „Pjesniče naroda mog“ održanoj u Gradskoj knjižnici Subotica osam recitatora na hrvatskom jeziku plasiralo se na narednu Pokrajinsku razinu natjecanja.

10.

Na Međunarodnom sajmu knjiga u Novom Sadu predstavio se Književni klub HKPD-a „Stanislav Prepek“ iz Novog Sada.

12.

Koncert „Starogradske pjesme u Linsinskom“ u Velikoj dvorani Vatroslava

Lisinskog u Zagrebu spojio je starogradske vojvođanske i zagrebačke pjesme, a na njemu su među ostalima nastupili i ansambl „Hajo“ iz Subotice, uz violinsku pratnju Emila Gabrića Paganinija, također rodom iz Subotice.

12. – 13.

U Zagrebu i Pakracu održana je 8. Sjednica Međuvladinog mješovitog odbora za zaštitu manjina između Republika Hrvatske i Republike Srbije. Hrvatsko izaslanstvo je predvodio državni tajnik Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske Zvonko Milas, a srpsko izaslanstvo državni tajnik u Ministarstvu državne uprave i lokalne samouprave Republike Srbije Ivan Bošnjak. Kao predstavnici hrvatske manjine i članovi delegacije Srbije u radu su sudjelovali i predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća Jasna Vojnić, predsjednik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini Tomislav Žigmanov i politolog Darko Baštovanović.

14.

Opera za djecu „Šumska kraljica“ Franje Štefanovića, postavljena u produkciji HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina i Muzičke škole „Isidor Bajić“ iz Novog Sada, izvedena je u sklopu proslave dana OŠ „Branko Radičević“ u Staparuu.

14. – 22.

Nakon Tokija i Berlina različitim umjetničkim programima i na različitim lokacijama u Beogradu predstavljen je projekt „Rijeka 2020 – Europska prijestolnica kulture“.

15. – 17.

Učenici osnovnih škola „22. oktobar“ iz Monoštora, „Vladimir Nazor“ iz Đurđina te „Ivan Milutinović“ i „Matko Vučković“, obje iz Subotice, sudjelovali su u Ekološkom kvizu „Lijepa naša“ koji je u organizaciji istoimene Udruge održan u Zagrebu.

16.

Komedija „Matora dica“ naziv je predstave koju je dramska sekcija HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora odigrala u velikoj dvorani Hrvatskog doma u Somboru u okviru Općinske smotre amaterskih dramskih društava.

16. i 18.

U povodu obilježavanja 140. obljetnice rođenja petrovaradinskoga skladatelja Franje Štefanovića i 100. obljetnice nastanka njegova najpoznatijega djela, opere za djecu „Šumska kraljica“ HKPD „Jelačić“ iz Petrovaradina organizirao je svečanu priredbu u amfiteatru SPENS-a, a dva dana kasnije u Kulturnom centru Novog Sada izvedena je spomenuta opera „Šumska kraljica“.

18.

Pedagoški zavod Vojvodine i Hrvatsko nacionalno vijeće organizirali su stručni skup u OŠ „Sonja Marinković“ u Subotici za učitelje, nastavnike i profesore koji rade u nastavi na hrvatskom jeziku na temu „Kreativni nastavnik u IKT okruženju“. Primjere dobre prakse prezentirale su profesorica razredne nastave u OŠ „Ivan Milutinović“ u Subotici Sanja Dulić, profesorica razredne nastave i viša diplomirana bibliotekarka u Gradskoj knjižnici Subotica Bernadica Ivanković i profesorica mađarskog jezika i književnosti u OŠ „Miroslav Antić“ na Paliću Erzsébet Kuktin.

18.

U 58. godini iznenada je preminuo Dušan Marjanović, predsjednik Hrvatske samouprave Segedina, podrijetlom iz Čantavira koji je, među ostalim, surađivao i održavao kontakte s udrugama i ustanovama Hrvata u Srbiji.

19.

Jedan od četiriju praznika hrvatske zajednice u Srbiji, blagdan sv. Josipa, zaštitnika hrvatskog naroda, obilježen je svetom misom u crkvi sv. Petra i Pa-

vla u Monoštoru te prigodnim programom i domjenkom u mjesnom Domu kulture.

19.

Župljani župe Uznesenja Blažene Djevice Marije iz Zemuna te članovi zbora „Odjek“ predvođeni zemunskim župnikom vlč. Jozom Dusparom bili su u posjetu Hrvatima katolicima u Tesliću u Bosni i Hercegovini.

20.

Ekipa OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice pobijedila je na međuškolskoj razini natjecanja „Čitanjem do zvijezda“ u kategoriji kviza znanja i plakata te se plasirala na državno natjecanje koje će biti održano u Čakovcu. Kviz je organiziran u čitaonici Gradske knjižnice Subotica za učenike osnovnih škola koji nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku u Subotici, Tavankutu, Đurđinu i Maloj Bosni.

20.

U prostorijama Hrvatske čitaonice „Fischer“ u Surčinu predstavljena je zbirka pjesama *Srijemska rapsodija*, prijerenac literarne sekcije ove udruge.

20.

Predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća Jasna Vojnić i međunarodni tajnik HNV-a Darko Baštovanović sudjelovali su na radnom sastanku Tajništva za praćenje primjene Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina Vijeća Europe u Skupštini AP Vojvodine u Novom Sadu.

22.

U galeriji „Selo“ Doma kulture u Novom Bečeju otvorena je izložba slika nastalih u tehnici slame čije su autorice članice HKPD-a „Matija Gubec“ i Galerije Prve kolonije naive u tehnici slame iz Tavankuta. Izložba je naslovljena „Sve boje žita“, a sadrži 41 sliku u ovoj nesvakidašnjoj tehnici.

23.

Godišnja skupština HKPD-a „Jelačić“ održana je u dvorani Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Petrovaradinu.

23.

Poznata riječka grupa „Fit“ održala je koncert u Firchie Think Tank Studiju u Novom Sadu.

23.

U Karmelićanskom samostanu u Somboru osnovana je Hrvatska karmelska provincija svjetovnog reda sv. Josipa.

23.

U biskupijskom svetištu Majke Božje Snježne, na Tekijama organiziran je 2. po redu križni put Srijemske biskupije pod geslom „Veće ljubavi nitko nema od ove: da tko život svoj položi za svoje prijatelje“.

23.

Kulturni centar „Mladost“ iz Futoga organizirao je III. seminar o primjeni narodnih nošnji na amaterskoj kulturnoj sceni za tridesetak sudionika. Odijevanje djevojaka, žena i momaka u nekoliko varijanti šokačkih bereških nošnji demonstrirali su predsjednik HKPD-a „Silvije Strahimir Kranjčević“ iz Berega Milorad Stojnić i člana ove udruge Vlatko Krizmanić.

25.

U vjeronaučnoj dvorani župe sv. Roka u Subotici održana je redovita sjednica Skupštine Udruženja bunjevačkih Hrvata „Dužijanca“.

25. – 26.

U organizaciji HGU-a „Festival bunjevački pisama“ iz Subotice i suorganizaciju Glazbene škole Požega i Muzičke akademije Zagreb u svečanoj dvorani subotičke Muzičke škole održano je međunarodno natjecanje tamburaša VI. Tambura instrumental festival koji je okupio oko stotinu tamburaša iz 18 glazbenih škola iz Srbije i Hrvatske.

27.

HKU „Antun Sorgg“ iz Vajske ugodila je članice Udruge za očuvanje tradicijskih rukotvorina „Čuvarice“ iz Drenovaca u Hrvatskoj koje su u dvorani mjesne župe sv. Jurja održale radionicu prišivanja dukata na šokačke šešire.

27.

U organizaciji Društva hrvatskih književnika – Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski, Društva hrvatskih književnika, Croatica neprofitni d.o.o.-a, te Hrvatskoga vrtića, osnovne škole, gimnazije i đачkog doma (HOŠIG) iz Budimpešte u glavnom gradu Mađarske priređeno je drugo izdanje manifestacije „Hrvatska književna Panonija“ gdje su se susreli hrvatski književnici iz zemalja panonskog prostora: Mađarske, Srbije, Hrvatske, BiH i Austrije. U manifestaciji su sudjelovali i književnik i ravnatelj Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata Tomislav Žigmanov i Darko Baštovanović.

27. – 29.

Međunarodna konferencija pod nazivom „Interactive Archives: Digital Challenges & Collaborative Networks“, o arhivima i ljudima u digitalnom svijetu okupila je u Domu hrvatskih branitelja u Puli više od 180 hrvatskih i europskih stručnjaka iz područja digitalizacije, zaštite pisane baštine i arhive, iz dvadeset tri države. Bili su ovo 5. dani ICARUS-a i 23. ICARUS godišnja konvencija na kojoj su sudjelovali i djelatnici Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata Katarina Čeliković i Josip Bako.

27. – 31.

U Rumi je održan 22. Art Trema Fest, festival teatarskih autorskih projekata, komornih predstava studenata akademija umjetnosti, profesionalnih kazališta i produkcija ustanova kulture na kojem su sudjelovali i Kazalište Grupa i Triko cirkus teatar Zagreb te glumci s Akademije primijenjenih umjetnosti u Rijeci.

29.

U organizaciji Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i HKD-a „Šid“ iz Šida u prostorijama Rusinskog doma u Šidu održana je književna večer posvećena Isidoru Isi Velikanoviću u povodu 150. obljetnice njegova rođenja. O ovom poznatom hrvatskom prevoditelju i književniku govorili su upraviteljica Zavoda za znanstveno-istraživački i umjetnički rad u Vukovaru dr. sc. Vlasta Novinc i doktorandica na postdiplomskom studiju Humanističke znanosti na Sveučilištu u Zadru Marina Jemrić iz Vukovara.

29.

Izložba „Njih su dvojica, a mi smo sami“ hrvatskog multimedijalnog umjetnika Marijana Crtalića iz Siska otvorena je u Galeriji „Dr. Vinko Perčić“ u Subotici.

29.

U Subotici je održana završna konferencija IPA projekta Srbija – Mađarska u kojem su sudjelovale tri udruge – Fondacija „Halaske čipke“ iz Kiskunhalasa iz Mađarske, KUDZ „Lányi Ernő“ iz Subotice te HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta.

29.

U organizaciji HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice hrvatska diplomatkinja, promotorica hrvatske kulture i društveno angažirana publicistkinja i književnica Tuga Tarle održala je u prostorijama Hrvatskog nacionalnog vijeća u Subotici predavanje na temu „Hrvatski kulturni identitet u doba globalizacije“.

31.

Dramski odjel HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice izveo je na sceni „Jadran“ Narodnog kazališta u Subotici predstavu „Č’a Grgina huncutarija“ koju je režirao Marjan Kiš.

HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora sređuje arhivsku građu

HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora angažirao je Povijesni arhiv Sombor da stručno sredi njihovu arhivsku građu kako bi se mogla dalje obrađivati, prezentirati i digitalizirati. Sredstva za ovu namjenu osigurali su putem natječaja Grada Sombora i Ministarstva kulture i informiranja Republike Srbije.

Obnovljena slika Žalosne Gospe

Kapelica Žalosne Gospe na subotičkoj Kalvariji ponovno je dobila istoimenu oltarnu sliku, djelo jednog od najistaknutijih crkvenih slikara 19. stoljeća Jakoba Károlya, čija je restauracija dar Gradskog muzeja Subotice.

Collegium u časopisu Muzika klasika

U domaćem časopisu *Muzika klasika* objavljen je stručni osvrt na nastup Komornog zbora „Collegium musicum catholicum“ iz Subotice na prošlogodišnjim Mokranjčevim danima. Na CD koji ide uz časopis, među sedamnaest kompozicija uvršten je motet „Puče moj“ člana Collegiuma Bele Anišića koji su pod ravnanjem Miroslava Stanića izveli zbor „Collegium musicum catholicum“ sa solistima Draganom Muharemom i Eminom Tikvicki.

Objavljena knjiga dr. sc. Aleksandre Prčić

U nakladi Plejade iz Zagreba, a uz financijsku potporu Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske objavljena je knjiga *Izazov kolektivnog identiteta – školovanje hrvatske manjine u Srbiji na hrvatskom jeziku* autorice dr. sc. Aleksandre Prčić iz Subotice. Knjiga se dobrim dijelom oslanja na njezin doktorski rad kojega je 2017. obranila na Filozofskom fakultetu u Zagrebu – Odsjeku za Etnologiju i kulturnu antropologiju.

Održan 28. šahovski „Memorijal prof. Franja Matarić“

U organizaciji HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora na 28. šahovskom „Memorijalu prof. Franja Matarić“ koji je trajao devet tjedana 27 sudionika odigralo je devet kola, a titula najboljeg je i ove godine otišla Dragi Kurčubiću, višestrukom pobjedniku Memorijala.

TRAVANJ, 2019.

2.

U čitaonici Gradske knjižnice Subotica izvlačenjem 250 nagrada završen je XI. Kviz za poticanje čitanja „Čitam i skitam“ namijenjen učenicima osnovnih škola u Gradu Subotici a koji je bio posvećen prijateljstvu.

2.

Dosadašnji predsjednik Josip Horvat će i u naredne četiri godine biti na čelu HLU-a „Croart“ iz Subotice, odlučeno je na godišnjoj, izornoj skupštini te udruge u Subotici.

3. – 5.

Nakon četverogodišnje uspješne suradnje na kvizu „Čitanjem do zvijezda“ u uzvratnom trodnevnom posjetu Subotici boravila je delegacija Treće OŠ Čakovec iz istoimenog mjesta i Josip Grivec, zamjenik župana Međimurske županije. Ovaj boravak u Subotici bio je u okviru projekta „Lijepa riječ, igra i prijateljstvo ne poznaju granice“ koji je podržalo Ministarstvo znanosti i obrazovanja Hrvatske s ciljem promicanje kulture i jezika Hrvata koji žive u Srbiji. Bogatim programom osmišljenim na nekoliko lokacija i s različitim sudionicima subotički domaćini, Hrvatsko nacionalno vijeće i Gradska knjižnica Subotica, predstavili su ovdašnju hrvatsku zajednicu. Tom prigodom posjetili su i DSHV te Generalni konzulat Republike Hrvatske u Subotici kao i OŠ „Matko Vu-

ković“ čiji su učenici ugostili djecu iz Čakovca.

4.

U čitaonici Gradske knjižnice Subotica predstavljena je knjiga *Dužijanica s nama i u nama* autora Laze Vojnića Hajduka. O knjizi su, uz autora, govorili mons. dr. Andrija Anišić, u ime nakladnika Udruge bunjevačkih Hrvata „Dužijanica“ te novinar Zlatko Romić.

5. i 17.

Hrvatsko nacionalno vijeće je u suradnji sa Županijskom razvojnom agencijom Osječko-baranjske županije, organiziralo edukaciju za pisanje projekata za apliciranje iz fondova Europske unije. Seminar je pohađalo dvadesetak osoba iz Monoštora, Sombora, Srijemske Mitrovice, Tavankuta, Subotice, Đurđina i Sonte.

4. – 6.

Za najuspješnije sudionike VII. Međunarodnog likovno-literarno-novinskog natječaja „Bogatstvo različitosti“ iz Hrvatske i Srbije, OŠ „Matija Gubec“ iz Tavankuta je organizirala razne aktivnosti tijekom trodnevnoga druženja u okviru kojeg je priređena i svečana dodjela nagrada učenicima. Tema ovogodišnjeg natječaja bila je „Želim ti biti prijatelj“.

5. – 6.

Banatska naselja, Starčevo i Opovo, bila su domaćini ekipi studenata Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu, koji su obavljali istraživanje starih običaja Hrvata u Banatu. Buduće etnologue i antropologe predvodila je njihova mentorica, prof. dr. sc. Milana Černelić.

6.

U zagrebačkom Muzeju „Mimara“ svečano su započele 28. svečanosti Pasijske baštine koje su održane od 6. do 17. travnja u Zagrebu. Tom prigodom održan je i glazbeno-literarni

program pod nazivom „Bunjevački put križa – pasionska baština bačkih Hrvata“ u kojem su sudjelovali ženska pjevačka skupina „Prelje“ HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice i Lazar Cvijjin koji je govorio tekst iz knjige Tomislava Žigmanova *Bunjevački put križa: Za osobnu pobožnost virujućeg svita*.

6.

Članovi dramskog odjela HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora izveli su u velikoj dvorani Doma kulture u Sonti komediju Marjana Kiša „Matora dica“ u režiji Jolike Raič.

6.

U OŠ „Vladimir Nazor“ u Đurđinu održano je okružno natjecanje iz hrvatskoga jezika i jezične kulture za osnovnu školu.

6. – 7.

Članovi Društva knjižničara Bilogore, Podravine i Kalničkoga prigorja boravili su u okviru svoje dvodnevne stručne ekskurzije u Subotici i Novom Sadu i tom prigodom donijeli i donaciju knjiga za hrvatski odjel Gradske knjižnice Subotica.

6. – 13.

Prvo Jerihonsko bdijenje u Subotici održano je u kapelici Crne Gospe kod franjevac. Inicijator ovoga molitvenog bdijenja koje je trajalo sedam dana i sedam noći bez prestanka bila je molitvena zajednica „Proroci“ s nakanom za obnovu života u Subotici.

7.

Korizmena tribina Radio Marije na temu „Ne uvedi nas u napast, nego nas izbavi od zloga“ održana je u Pastoralnom centru „Augustinianum“ u Subotici. Predavač je bio o. Alen Mažić, karmelićanin iz Sombora.

8.

U organizaciji Zavoda za kulturu vojvodanskih Hrvata učenici hrvatskih

odjela OŠ „Ivan Milutinović“ iz Subotice nastupili su kao gosti na manifestaciji „U svijetu bajki Ivane Brlić Mažuranić“ u Slavanskom Brodu. Istoga je dana u Gradskoj knjižnici Katarina Čeliković iz Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata predstavila knjige *Bajke 1* i *Bajke 2* Balinta Vujkova.

9.

U župnoj dvorani crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Zemunu, u organizaciji ZHZ-a „Ilija Okrugić“ održana je književna večer Ljiljane Crnić, pjesnikinje iz Beograda.

11.

Delegacija Hrvatskog nacionalnog vijeća, predsjednik Izvršnog odbora Lazar Cvijin i predsjednica Odbora za obrazovanje Margareta Uršal posjetili su Srednju školu „Ilok“ u Iloku i gradonačelnicu Iloka Marinu Budimir. Glavni razlog posjeta je početak realiziranja projekta u okviru kojeg bi se djeca pripadnici hrvatske zajednice iz pograničnih mjesta u Srijemu i Bačkoj motivirala da upišu neki od ponuđenih obrazovnih profila koje nudi škola u Iloku.

11.

Bruno Šimleša, jedan on najčitanijih autora knjiga iz popularne psihologije, gostovao je na Psihopolisovoj praktičkoj tribini „Ljubav i smisao života“ održanoj u Kulturnoj stanici „Egység“ u Novom Sadu.

11.

U Generalnom konzulatu Republike Hrvatske u Subotici za mališane iz subotičkih vrtića „Marija Petković Sunčica“ i „Marija Petković Biser“ te vrtića „Bambi“ iz Male Bosne i „Petar Pan“ iz Tavankuta priređena je uskrсна potraga za čokoladnim jajima kojoj je prisustvovao i ravnatelj Predškolske ustanove „Naša radost“ Nebojša Markez sa suradnicom.

12.

„Govorite li hrvatski?“, naziv je monodrame koju je na poziv Lektorata hrvatskoga jezika i književnosti Filozofskoga fakulteta u Novom Sadu izveo na ovom novosadskom sveučilištu glumac i redoviti profesor na Akademiji dramskih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu Joško Ševo.

12.

Galerija Prve kolonije naive u tehnici slame i HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta organizirali su u prostorijama Galerije tradicionalnu Uskršnu izložbu u okviru projekta „Tradicija koja živi“. Nakon otvorenja za najmlađe posjetitelje je s uskršnim zekom organizirana potraga za skrivenim jajima u dvorištu Galerije i sjedišta Udruge.

12.

HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora je u Hrvatskom domu organizirao Uskršnu radionicu, nakon koje je „zeko“ djecu obradovao darovima.

12.

UG „Urbani Šokci“ iz Sombora predstavilo je svoje knjige o Monoštora u Etnološkom centru baranjske baštine u Belom Manastiru. U programu je sudjelovala i ženska pjevačka skupina „Kraljice Bodroga“ iz Monoštora predstavivši korizmene pjesme, napjeve i šokačku nošnju iz svoga sela.

12. – 14.

Ivan Huska (Hrvatska čitaonica) i Katarina Piuković (HKC „Bunjevačko kolo“) iz Subotice dobitnici su zlatne diplome na 50. Pokrajinskoj smotri recitatora „Pjesniče naroda mog“, održanoj u Sečnju.

U povodu obilježavanja pola stoljeća Pokrajinske smotre recitatora organizatori su dodijelili povelje Gradskoj knjižnici Subotica i Katarini Čeliković za dugogodišnji doprinos afirmaciji recitatorskog pokreta u Vojvodini.

13.

Na glavnom gradskom trgu u Subotici postavljena je izložba fotografija kojom su prezentirani do sada realizirani ciljevi zajedničkog projekta gradova Subotice i Osijeka pod simboličkim imenom S.O.S. koji se bavi promidžbom secesijske turističke rute dvaju gradova a sufinanciran je kroz program INTERREG IPA CBC Croatia – Serbia 2014. – 2020.

14.

U dvorani župe Presvetog Trojstva u Surčinu otvorena je Uskrsna izložba na kojoj su svoje radovi izložili članovi Kreativne sekcije mjesne Hrvatske čitaonice „Fischer“. Gošća ove, inače humanitarne izložbe, bila je amaterska slikarica Josipa Križanović iz Subotice, članica Hrvatskog kulturnog centra Beograd.

15.

U predvorju Gradske kuće u Subotici otvorena je tradicionalna Uskrsna izložba slamarskog odjela HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta i likovnog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice.

15.

Promocija obrazovanja na hrvatskom jeziku, koju je povodom upisa u osnovne škole provelo Hrvatsko nacionalno vijeće, završena je predstavljanjem hrvatskih odjela u dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici. Tijekom večeri prikazan je i film „Dnevnik Naše djece“ u kojem sudjeluju djeca hrvatskih odjela, a koji je za ovu prigodu snimila udruga „Naša djeca“.

16.

Na Zonskoj smotri amaterskih dramskih društava u Crvenki dramska sekcija HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora plasirala se na Festival tradicijskih formi odigravši predstavu Marjana Kiša „Matora dica“. Tom prigodom „Nazorova“ glumica Klara Oberman

proglašena je najboljom glumicom večeri.

17.

Predstavnici Hrvatskog nacionalnog vijeća na čelu s predsjednicom Jasnom Vojnić održali su sastanke s gradonačelnicima Sombora i Subotice s ciljem upoznavanja sa svojim radom i planovima, te najvažnijim problemima u ostvarivanju manjinskih prava mjesnih Hrvata.

18.

Ministarstvo zaštite okoliša objavilo je da je započeo postupak zaštite 3650 ha velikog područja nazvanog Gornja Mostonga, smještenoga na području Grada Sombora, za koje je Pokrajinski zavod za zaštitu prirode predložio da dobije status krajolika iznimnih odlika. Jedan od razloga je i zaštita posljednjih dvaju slanih jezera u Bačkoj, Medura kod Riđice i Kruševača, sjeverno od Kruševlja.

19.

I ove godine je na nogometnom igralištu „Jedinstvo“ u Rumi, u organizaciji HKPD-a „Matija Gubec“ iz istoga grada, održana tradicionalna revijalna 106. nogometna utakmica između ekipa oženjenih i neoženjenih članova ove udruge.

23.

U okviru bogatog programa manifestacije „Noć knjige“ koja se obilježava u Hrvatskoj, među ostalim, predstavljene su knjige i publikacije Hrvata iz Srbije. U Hrvatskoj matici iseljenika u Zagrebu je predstavljena knjiga Tomislava Žigmanova *Vivisekcije književnosti – vojvođanske i ine književne teme hrvatske*. U okviru izložbe časopisa hrvatskih manjina, u HMI-ju su predstavljene i časopisi iz naklade NIU „Hrvatska riječ“ iz Subotice. U knjižnici Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu predstavljena je zavičajna monografija *Moj Nenadić*,

objavljene u nakladi HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora.

25.

Zbor „Sveta Cecilija“ iz Franjevačke crkve, koji vodi sestra Mirjam Pandžić, i Subotički tamburaški orkestar pod ravnanjem Sonje Berte, održali su tradicionalni 29. uskrсни koncert u Franjevačkoj crkvi svetog Mihovila Arkandela u Subotici.

25.

Svetom misom u crkvi svetog Josipa Radnika u Đurđinu te procesijom od crkve do njive gdje je obavljen blagoslov žita započela je manifestacija „Dužjanca 2019.“ koju organizira UBH „Dužjanca“.

25.

Na inicijativu političkih predstavnika Hrvata iz Srbije, u Beogradu je održan sastanak u Nogometnom savezu Srbije s predstavnicima Srba iz Hrvatske u povodu održavanja nogometne utakmice njihovih reprezentacija u Tavankutu.

25.

Jubilarna, deseta po redu, literarnoglazbena manifestacija „Preprekovo proljeće 2019.“, u organizaciji novosadskog HKUPD-a „Stanislav Preprek“, održana je u amfiteatru novosadskog SPENS-a kada je predstavljena i istoimena zbirka pjesama više autora. U sklopu manifestacije prvi put je raspisan natječaj za najbolju pjesmu na hrvatskom jeziku/narječjima, a prvo mjesto osvojila je Maja Gračan Livada iz Rume.

25. – 28.

Pedeset volontera Etno kampa Hrvatske čitaonice iz Subotice boravilo je u Hrvatskoj na svojoj prvoj stručnoj ekurziji u okviru projekta „Volonteri Subotice“. Ovo putovanje osigurala je Zagrebačka županija u suradnji s OŠ „Stjepan Radić“ iz Božjakovine koja je bila i domaćin ekurzije.

26. – 27.

Predstavnici Hrvata iz Srbije – Darko Sarić Lukendić, Krunoslav Đaković i Snežana Periškić nazočili su radnom sastanku imenovanih članova Savjeta Vlade Republike Hrvatske za Hrvate izvan Republike Hrvatske održanom u Pečuhu. Osim domaćina, Hrvata iz Mađarske, sastanku su nazočili i predstavnici hrvatskih manjina iz Slovenije i Austrije te Milan Bošnjak iz Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

27.

U organizaciji HKU-a „Antun Sorgg“ i Župe sv. Jurja u Vajskoj zbor mladih „Veritas“ iz župe Dobri Pastir iz Đakova održao je Uskrсни koncert u crkvi u Vajskoj.

27.

Folklorna sekcija HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora sudjelovala je na 15. Šokačkoj zabavi u Vinkovcima koju je organizirala udruga „Vinkovački šokački rodovi“.

27.

HKC „Bunjevačko kolo“ iz Subotice je priredilo Dalmatinsku večer na kojoj su uz domaćine nastupili i gosti Folklorni ansambl „Tempet“ iz Makarske.

27. – 28.

Šahisti HAŠK-a „Zrinjski“ iz Subotice odmjerili su snage sa svojim partnerima, Šahovskim klubom iz Belišća u Hrvatskoj.

28.

Na Uskrsnom koncertu u subotičkoj katedrali bazilici svete Terezije Avilske pod ravnanjem Miroslava Stantića nastupili su Katedralni zbor „Albe Vidaković“, solistica mezosopran Izabela Gužvanj i mr. Kornelije Vizin na orguljama.

29.

U okviru glazbeno-poetskog programa Tribine Collegium Hergešić u Europ-

skom domu u Zagrebu predstavljena je najnovija, 17. po redu knjiga književnice Ljubice Kolarić-Dumić *Moje srijemske priče – Zašto Kukujevci?* objavljene u nakladi Tomagrafa iz Zagreba.

Dvojezični obrasci ponovno mogući

Uslijed tehničkog problema nastalog zbog prijepisa matičnih knjiga u elektronički oblik i centralizirani digitalni registar koji je tek nakon šest mjeseci otklonilo Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave, ponovno je omogućeno dvojezično izdavanje izvadaka iz matične knjige rođenih, odnosno upis podataka na službenim manjinskim jezicima.

Nova knjiga Antuna Kovača *Nietzsche ga previše*

Antun Kovač, Monoštorac iz Sombora objavio je u vlastitoj nakladi svoju treću knjigu, zbirku pjesama pod naslovom *Nietzsche ga previše*.

Uskrсни darovi

Hrvatsko nacionalno vijeće i ove je godine podijelilo 260 uskršnjih paketića djeci, učenicima koji pohađaju nastavu na hrvatskom jeziku (od 1. do 4. razreda) ili izučavaju predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture, kao i mališanima u vrtićima gdje se radi na hrvatskom jeziku.

Publikacija o likovnim kolonijama i radu HKD-a „Šid“

Iz tiska je izašla publikacija HKD-a „Šid“ iz Šida u kojoj se nalazi katalog likovnih kolonija koje je ta udruga organizirala od 2013. do 2017. godine uz prilog o radu Društva od 2010. do 2018. godine. Autor publikacije je Josip Pavlović.

SVIBANJ, 2019.

2.

Udruženje banatskih Hrvata na čelu s Goranom Kaurićem, vijećnikom Hr-

vatskog nacionalnog vijeća Republike Srbije, uputilo je dopis gradonačelniku i Gradskom vijeću Pančeva u kom izražava veliko nezadovoljstvo što je Gradsko vijeće Pančeva usvojilo Odluku o utvrđivanju naziva ulica i zaseoka na teritoriju Grada Pančeva i naseljenih mjesta, prema kojoj će, među ostalim, biti promijenjen naziv Strossmayerovoj ulici u Pančevu.

2. – 4.

Valentina Mačković, učenica OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice osvojila je treće mjesto na nacionalnoj razini natjecanja „Čitanjem do zvijezda“ u kategoriji plakata za osnovnoškolski uzrast u Čakovcu. Organizator Kviza bila je Hrvatska mreža školskih knjižničara, a u Subotici ga je provela Gradska knjižnica Subotica u suradnji s Hrvatskim nacionalnim vijećem. Ovom prigodom predstavnicu ovih dviju institucija te OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice boravili su u Čakovcu u uzvratnom posjetu i razmjeni učenika u okviru nastavka projekta „Lijepa riječ, igra i prijateljstvo ne poznaju granice“.

3.

Tijekom ekskurzije u istočnu Slavoniju pedesetak učenika OŠ „Žrnovnica“ iz istoimenog mjesta u Hrvatskoj boravili su u jednodnevnom uzvratnom posjetu u Đurđinu i Subotici. Ova razmjena učenika realizirana je u okviru projekta „Upoznajmo domovinu pradjedova“.

3. – 5.

Članovi Subotičkog tamburaškog kvarteta osvojili su prvo mjesto u kategoriji komornih sastava na Europskom festivalu mladih glazbenika u Neerpeltu u Belgiji.

3. – 6.

U četverodnevnom uzvratnom posjetu otoku Krku, mjestima Polje i Dobrinj, boravili su članovi Hrvatske zajednice „Ilija Okrugić“ iz Zemuna te Mješoviti pjevački zbor „Odjek“ za ovu

a jedna od tema odnosila se i na rješavanje problema vraćanja Hrvatskog doma tamošnjoj hrvatskoj zajednici.

10.

Na poziv pročelnika Upravnog odjela za poljoprivredu i infrastrukturu Vukovarsko-srijemske županije Andrije Matica, HKU „Antun Sorgg“ iz Vajske predstavila se na prvom Fajferica Gastro Show-u održanom u Drenovcima u Hrvatskoj.

10.

Učenik Politehničke škole iz Subotice Mario Evetović i subotičke Gimnazije „Svetozar Marković“ Zdenko Ivanković sudjelovali su na državnom natjecanju „Čitanjem do zvijezda“ koji je u obliku online kviza Hrvatska mreža školskih knjižničara organizirala za učenike srednjih škola u Hrvatskoj i Subotici. Mario Evetović se također natjecao i u kategoriji multimedijskog uratka skupa s Emanuelom Bošnjak, učenicom subotičke Gimnazije.

11.

U Baču je održan tradicionalni susret mladih Subotičke biskupije za oko 120 mladih. O temi ovogodišnjeg susreta „Krist živi“ predavanje je održao vlč. Nebojša Stipić a organiziran je i rad u skupinama, timske igre i sportovi, plenum, misa i zajednička krunica.

11.

HKPD „Jelačić“ iz Petrovaradina priredio je Uskrsni koncert u župnoj crkvi Imena Marijina u Novom Sadu na kojem je nastupio mješoviti pjevački zbor ove udruge te polaznici dramsko-literarnoga odjela „Petrovaradionice“.

11. – 12.

U okviru XI. Dana A. G. Matoša i dr. Josipa Andrića u Plavni mjesna udruga HKUPD „Matoš“ i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata iz Subotice organizirali su kreativnu radionicu za djecu

i svečanu akademiju u Vatrogasnom domu, a služena je i sveta misa u župnoj crkvi svetog Jakova.

14.

Predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća Jasna Vojnić i međunarodni tajnik HNV-a Darko Baštovanović nazočili su sastanku s veleposlanikom Švedske u Srbiji Janom Lundinom održanom u Subotici kojem su prisustvovali predstavnici nacionalnomajnskih vijeća i druga te nevladinih organizacija.

15.

„Hrvatski jezik u socijalističkoj Jugoslaviji“ naziv je znanstveno-stručnog predavanja koje je pročelnik Odjela za kroatistiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu dr. Krešimir Mićanović održao u Svečanoj dvorani Filozofskog fakulteta u Novom Sadu.

16.

HKD „Šid“ iz Šida plasiralo se na viši rang natjecanja, zonsku smotru, odigravši koreografiju „Žetva“ na općinskoj Smotri folkloru stvaralaštva odraslih općine Šid održanoj u dvorani Kulturno obrazovnog centra u Šidu u okviru 41. Festivala folklornih tradicija Vojvodine.

17.

U organizaciji HLU „Croart“ iz Subotice u galeriji Otvorenog sveučilišta u Subotici otvorena je izložba slika s prošlogodišnjeg, VIII. saziva umjetničke kolonije „Stipan Šabić“ na kojoj su izloženi radovi umjetnika iz više europskih zemalja.

17.

U Subotici je organizirana velika humanitarna akcija „Danijelin san“ kako bi se pomoglo mladoj, slijepoj djevojci Danijeli Pejić, nekadašnjoj učenici nastave na hrvatskom jeziku u Subotici, da se s majkom Katom preseli u grad i u užem centru kući kuću.

17. – 18.

Konferencija „Kulturni profil spomen-doma bana Josipa Jelačića“, održana u kongresnoj dvorani hotela Leopold I. na Petrovaradinskoj tvrđavi u Petrovaradinu okupila je stručnjake koji su angažirani u centrima kulture i spomeničke baštine u Hrvatskoj, odnosno Srbiji. Cilj konferencije je bio razmjena iskustava i informacija na koji način su ustrojeni i kako funkcioniraju već razvijeni centri kulture i povijesno-spomeničke baštine slične namjene, kao primjeri dobre prakse koji bi trebali pružiti smjernice za definiranje kulturnog profila spomen-doma bana u Petrovaradinu. Konferenciju su zajednički organizirali HKPD „Jelačić“ iz Petrovaradina i Hrvatsko nacionalno vijeće, uz potporu Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske.

17. – 19.

Četrdesetak učenika hrvatskih odjela Politehničke i, prvi puta, Medicinske srednje škole iz Subotice, boravili su u Zagrebu i Samoboru. Među ostalim, posjetili su i Srednju strukovnu školu u Samoboru.

18.

U OŠ „Vladimir Nazor“ u Đurđinu održano je Republičko natjecanje iz hrvatskoga jezika i jezične kulture za osnovnu školu na kojoj je prvo mjesto u kategoriji sedmih razreda osvojio Petar Pećerić, a od osmih razreda Anamarija Kuntić, oboje iz OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice.

18.

U Gradskom kazalištu „Dobrica Milutinović“ u Srijemskoj Mitrovici održana je ovogodišnja zajednička manifestacija srijemskih udruga kulture „Srijemci Srijemu“ na kojoj su osim domaćina i organizatora HKC „Srijem“ – Hrvatski dom nastupili HKD „Šid“ iz Šida, HKPD „Matija Gubec“ iz Rume, HKPD „Tomislav“ iz Golubinaca, HKPD „Stjepan Radić“ iz Novog Slankamena, HKPD

„Jelačić“ iz Petrovaradina, Zajednica Hrvata „Ilija Okrugić“, Društvo hrvatske mladeži Zemuna, Hrvatska čitaonica „Fischer“ iz Surčina, kao i gostujuća udruga HKPD „Đurđin“ iz Đurđina.

18.

Tijekom XVI. Noći muzeja u Zavodu za kulturu vojvođanskih Hrvata u Subotici posjetitelji su mogli pogledati izložbu „Što smo vam to napravili?“ upriličenu povodom desetogodišnjice rada te ustanove. HKC „Bunjevačko kolo“ iz Subotice priredilo je prezentaciju tradicijskog odijevanja bunjevačkih Hrvatica naslovljenu „Od ugačnjaka do midera“, izložbu slika članova likovnog odjela Centra, mogućnost razgledanja stalnog postava Bunjevačke sobe, te nekoliko nastupa članova folklornog odjela HKC-a. HLU „Croart“ iz Subotice se predstavio skupnom izložbom u Woodstock Pubu. Galerija Prve kolonije naive u tehnici slame i HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta organizirali su predstavljanje nove knjige Bore Otića *Šorom sredom dvared*, samostalnu izložbu radova u tehnici slame Jozefine Skenderović te na ljetnoj pozornici Etno salaša Balažević nastupe svojih folklorša i gostiju iz Hrvatske, KUD-a „Mihovljan“ iz Mihovljana. U Galeriji „Dr. Vinko Perčić“ u Subotici otvorena je izložba „Introspekcija“ zagrebačke vizualne umjetnice, podrijetlom iz Subotice, dr. art. Melinde Šefčić.

18.

Posljednjim trećim modulom edukacije za pisanje projekata za apliciranje na fondove Europske unije održanim u prostorijama HKPD-a „Matija Gubec“ u Tavankutu te svečanim uručenjem potvrda okončana je obuka koju je Hrvatsko nacionalno vijeće u suradnji sa Županijskom razvojnom agencijom Osječko-baranjske županije, organiziralo za 27 polaznika hrvatskih udruga i institucija iz Vojvodine. Potvrde je uručio Ivan Anušić, župan Osječko-baranjske županije.

18.

Na misi posvete ulja u đakovačkoj katedrali sv. Petra, proslavljen je zlatni jubilej svećeništva Nikole Škalabrina, doktora crkvenoga prava i sudskog vikara Međubiskupijskoga suda prvoga stupnja u Đakovu koji je rodom iz Zemuna.

19.

HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora održao je Sabor (godišnju skupštinu) Društva.

20.

U okviru 33. Klincijade, održane u dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici nastupili su i mališani iz hrvatskih vrtića, i to „Marija Petković – Sunčica“ i „Marija Petković – Biser“ iz Subotice, te „Petar Pan“ iz Tavankuta.

21.

Premijerka Srbije Ana Brnabić razgovarala je s veleposlanikom Hrvatske u Beogradu Gordanom Bakotom o situaciji u regiji i odnosima dviju zemalja.

21.

Zbornik radova *Misaona popudbina Tome Vereša* predstavljen je u Pastoralnom centru pri Vikarijatu Osijek. O zborniku su govorili izv. prof. dr. sc. Stjepan Radić, izv. prof. dr. sc. Krešimir Šimić, doc. dr. sc. Boško Pešić i urednik zbornika Tomislav Žigmanov.

23.

U Gradskoj knjižnici Subotica predstavljena je knjiga *Paulinum od 1962. do danas*.

23. – 24.

U okviru osmog izdanja pjesničkog susreta „Kod Marula“ koji organizira Istarski ogranak Društva hrvatskih književnika priređen je program „Hrvatska pjesnička mladost Vojvodine“ u kom su sudjelovali Darko Baštovanović (Beočin), Marija Brzić (Zemun), Vedran Horvacki i Nevena Mlinko (Su-

botica). O stvaralaštvu mladih pjesnika govorio je Tomislav Žigmanov, ravnatelj Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata. Oni su gostovali na Sveučilištu „Jurja Dobrile“, u knjižnici Gimnazije te kod spomenika Marku Maruliću, u Parku kralja Zvonimira.

23. – 26.

Za dvadesetak učenika osmih razreda, cjelovite nastave na hrvatskom jeziku u Subotici, Đurđinu, Maloj Bosni i Tavankutu i za nekoliko učenika koji izučavaju predmet Hrvatski jezik s elementima kulture iz Berega i Vajske Hrvatsko nacionalno vijeće je organiziralo maturalnu ekskurziju u Vukovar, Zagreb, Split i Sinj.

23. – 26.

Predstavnici HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta sudjelovali su na trodnevnoj međunarodnoj konferenciji „Manjinske priče: Europske perspektive i mogućnosti učenja“ u Sloveniji, u Rimskim Toplicama, Laškom i Celju. Događaj je organizirao Zavod „Burja“ iz Rimskih Toplica u suradnji s Općinom Laško te partnerima iz šest različitih zemalja pod pokroviteljstvom Europske komisije u okviru programa Europa za građane.

24. – 26.

HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta sudjelovalo je na smotri folkloru „Čuvajmo običaje zavičaja“ u Velikoj u Hrvatskoj koju organiziraju Turistička zajednica Općine Velika i mjesni KUD „Ivan Goran Kovačić“. Tom prigodom predstavili su se i vlastitom gastro ponudom na manifestaciji „Najduži gastro stol“.

24. i 26.

Nova predstava Dramskog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice pod nazivom „Skupština na čoš“ pretpremijerno je izvedena u svečanoj dvorani Centra, a prihod je doniran za humanitarnu akciju kojom se nastoji

pomoći slijepoj Subotičanki Danijeli Pejić. Premijera je priređena na sceni „Jadran“ Narodnog kazališta u Subotici.

25.

Hrvatska čitaonica iz Subotice i Bunjevačko-šokačka knjižnica „Ivan Kujundžić“ pri Katoličkom društvu „Ivan Antunović“ iz Subotice organizirali su u Surčinu XVII. susret hrvatskih pučkih pjesnika „Lira naiva 2019.“ gdje je domaćin bila tamošnja Hrvatska čitaonica „Fischer“. Nakon cjelodnevnog susreta na književnoj večeri predstavljena je i nova knjiga izabranih stihova *Lipi snovi – Lira naiva 2019.* za koju je izbor sačinila profesorica književnosti Klara Dulić.

25.

HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora je organiziralo u prostoru Hrvatskog doma XIX. likovnu koloniju „Colorit“ u kojoj je sudjelovalo 12 slikara iz Subotice, Riđice i Sombora.

25.

Povjerenstvo za pastoral mladih Srijemske biskupije organiziralo je godišnji susret mladih ove biskupije u župi sv. Jurja u Golubincima. Susret je održan pod geslom „On iscjeljuje sve slabosti tvoje“ (Ps 103,3).

25.

Polaganjem ruku subotičkog biskupa mons. dr. Ivana Pénzesa za svećenika Subotičke biskupije zaređen je vlč. Luka Poljak.

27.

Dodjelom diploma i nagrada srednjoškolicima, mentorima i školama koji su tijekom protekle školske godine sudjelovali na nekoj od triju razina kviza znanja i kreativnosti „Čitanjem do zvijezda“, u prostorijama Hrvatskoga nacionalnog vijeća svečano je obilježen završetak još jedne sezone ovog čitateljskog projekta. Organiza-

tor ovog natjecanja je Hrvatska mreža školskih knjižničara, a u Subotici su ga proveli Gradska knjižnica Subotica u suradnji s Hrvatskim nacionalnim vijećem.

28.

„Večer sa solistima“ naziv je koncerta koji je HGU „Festival bunjevački pisama“ održala u Velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici.

28.

U prostorijama Hrvatskog nacionalnog vijeća u Subotici potpisani su ugovori o donaciji Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske u iznosu od 471 000 dinara za tehničko-informatičko opremanje OŠ „Matija Gubec“ iz Tavankuta i „Ivan Milutinović“ iz Subotice u kojima se realizira nastava na hrvatskom jeziku.

28.

U povodu Dana Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Gabrijeli Gregić, Zrinki Visković, Nini Topalović i Mariji Jelčić, studenticama V. godine integriranog preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog Učiteljskog studija na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku dodijeljena je Rektorova nagrada za izvrstan seminarski rad iz predmeta „Zavičajni idiomi“ pod nazivom „Govor Bačkoga Monoštora“. Studentice su boravile na terenskom istraživanju u Monošturu u okviru navedenog kolegija.

29. 5. – 3. 6.

Drugu godinu zaredom učenici šestih razreda koji nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku iz Subotice, Tavankuta i Đurđina ili izučavaju predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture u Sonti posjetili su svoje vršnjake u OŠ „Žrnovnica“ u Žrnovnici kraj Splita.

30.

Amaterska dramska skupina Centra za kulturu Orašje i KUD-a „Kralj To-

mislav“ iz Tolise u BiH izvela je premijerno predstavu „Il` Mata il` štranjga“ radenu po komadu „I knez je pofalijo“ pučkog dramatičara iz Sonte Ivana Andrašića.

30. – 31.

„Hrvatska autentična igračka“ naziv je radionica za djecu i roditelje koje je projektna menadžerica u kulturi „po-VUcizakulturu“ struc. spec. oec. Tanja Tandara iz Zagreba održala u subotičkim dječjim vrtićima „Marija Petković – Sunčica“ i „Marija Petković – Biser“.

30. 5. – 2. 6.

Tamburaški orkestar HGU-a „Festival bunjevački pisama“ sudjelovao je na 42. međunarodnom festivalu umjetničke tamburaške glazbe u Osijeku, gdje je osvojio I. nagradu i zlatnu plaketu. Solistice su bile Magdalenina Temunović na basprimu i Tamara Štricki Seg koja je kao vokalna solistica izvela pjesmu s Festivala bunjevački pisama.

30. 5. – 2. 6.

Djeca, odgojitelji i roditelji iz vrtića koji nose ime blažene Marije Petković iz Zagreba, Osijeka, Splita, Subotice i Blata imali su tradicionalni susret u Blatu na otoku Korčuli.

31.

Srpsko narodno pozorište, potomci glumca Ivana Hajtla i tvrtka Color Media Group organizirali su uličnu izložbu plakata iz bogate povijesti SNP-a, kao i fotografija koje tematiziraju karijeru ovog poznatog glumca pod nazivom „Jedna kuća – dvije kazališne priče: Ivan Hajtl i tiskara Talija“.

31.

Prvi sastanak dužnosnika Hrvatskog nacionalnog vijeća s elektorima iz Tavankuta i Mirgeša održan je na Etno salašu Balažević. Sastanak je vodio dopredsjednik HNV-a za Suboticu Ladsislav Suknović.

31.

Marin Šimunović, član HKU-a „Antun Sorgg“ iz Vajske i Evica Bartulov iz Plavne osvojili su posebnu nagradu za mušku nošnju odnosno treće mjesto na reviji nošnji koja je održana u okviru 25. Baranjskog bečarca u Duboševici. Na manifestaciji je, među ostalim, predstavljena i knjiga *Šokačka rič* u kojoj se nalazi i pjesma Stanke Čoban iz Bača.

Nova knjiga UG-a „Urbani Šokci“ iz Sombora

Udruga građana „Urbani Šokci“ iz Sombora tiskala je roman *Kraj našeg Dunava* Josipa Pašića iz Monoštora koji je u nastavcima objavljivao u *Našim novinama* tijekom 1944. godine.

Sveučilište u Zagrebu:

202 mjesta za Hrvate izvan RH

Sveučilište u Zagrebu odobrilo je 202 mjesta za upis Hrvata izvan Republike Hrvatske u okviru upisne kvote za narednu akademsku 2019./20. godinu.

Nova knjiga o Matošu

Iz tiska je izišla knjiga *Sonetist Antun Gustav Matoš* autorice dr. sc. Vlaste Markasović u nakladi Društva hrvatskih književnika Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski (Osijek) i Zavoda za kulturu vojvodanskih Hrvata (Subotica).

LIPANJ, 2019.

1.

U marijanskom svetištu „Vodica“ održan je Nacionalni susret volontera i djelatnika Caritasa na kojem se okupilo 320 volontera i djelatnika iz svih pet dijeceza u Srbiji.

1.

U Beogradu je u Domu vojske, održan III. međunarodni festival „Etnology fest“, modna manifestacija kojom se promovira narodna nošnja u formi vi-

soke mode. Trećeg dana festivala svoje nošnje predstavili su Hrvati, Slovaci, Rumunji, Romi, Bunjevci i Crnogorci. Hrvatska manjina se, u koordinaciji sa Zavodom za kulturu vojvođanskih Hrvata, predstavila nošnjom bunjevačkih Hrvata iz Subotice i srijemskih Hrvata iz Surčina za što su se Nada Sudarević iz Subotice i Katica Naglič iz Surčina.

1.

U Hrvatskom nacionalnom vijeću potpisan je Ugovor o donaciji s Rotary klubom Osijek. Sredstva u iznosu od 3500 eura koja su Osječani prikupili u suradnji s Rotary klubovima iz Nove Gradiške, Slavenskog Borda, Zagreba i Nazareta (Izraela) bit će usmjerena u područje obrazovanja na hrvatskom jeziku.

1.

U Aljmašu u Mađarskoj je održana IV. zajednička manifestacija „Kulturna baština Bunjevaca bez granica“ koju je organizirala tamošnja Hrvatska samouprava. Na festivalu su osim domaćina KUD-a „Zora“ nastupili i HKC „Bunjevačko kolo“ iz Subotice, HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta, „Bunjevačka zlatna grana“ iz Baje, KUD „Rokoko“ iz Čikerije, KUD „Kolo“ iz Tompe te Tamburaški sastav iz Gornjeg Svetog Ivana.

1.

HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta gostovalo je u Hrvatskoj, u Satnici Đakovačkoj na 11. manifestaciji „Satnica u igri, pjesmi i plesu“.

1. – 2.

U okviru manifestacije „Djeca u Dužijanci“ HKC „Bunjevačko kolo“ iz Subotice priredilo je u dvorani OŠ „Széchenyi István“ u Subotici edukativno-zabavni program namijenjen djeci pod nazivom „Risarske sigre brez granica“ u kojima je spretnost i znanje odmjerilo šest osnovnih škola. U kulturno-umjetničkom programu nastupile su dječje folklorne skupine iz Subotice,

Tavankuta i Đurđina. Drugog dana manifestacije u katedrali bazilici svete Terezije Avilske služena je misa zahvalnica nakon koje je uslijedila procesija oko crkve djece u nošnji predvođene malim bandašem Matijom Matkovićem i malom bandašicom Petrom Ivković Ivandekić.

2.

Prvi koncert u okviru obilježavanja 25 godina svojega rada, zbor „Collegium musicum catholicum“ održao je u crkvi Isusova Uskrsnuća u Subotici. Koncert je naslovljen „Marijanska nadahnuća“, a uz zbor kojim je ravnao Miroslav Stantić nastupili su i orguljaš Kornelije Vizin te solisti Emina Tikvićki i Dragan Muharem.

3.

Na inicijativu kabineta predsjednice Vlade Republike Srbije Ane Brnabić i Pokrajinskoga tajništva za regionalni razvoj, međuregionalnu suradnju i lokalni razvoj u spomenutom pokrajinskom tajništvu održan je sastanak na temu sve češće negativne tendencije promjene naziva ulica nazvanih po hrvatskim velikanima koja se nedavno dogodila i u Pančevu.

3. – 4.

Subotički tamburaški orkestar održao je koncert pod nazivom „Nebo je granica“ u Velikoj vijećnici Gradske kuće. Uz tamburaše, nastupila je i subotička vokalna solistica Gordana Vidaković.

4.

Premijera filma „Salaš“ kojega je režirao i snimio Dario Vojnić Hajduk, učesnik OŠ „Matija Gubec“ iz Tavankuta, održana je na Etno salašu „Balažević“ u Tavankutu.

4. – 6.

U okviru projekta izvođenja predstava, temeljenih na književnom predlošku hrvatskih autora, djeci Hrvata koji žive izvan Hrvatske, u Vojvodini je go-

stovalo Gradsko kazalište „Žar ptica“ iz Zagreba koje je u Sonti, Subotici i Monoštoru izvelo predstavu „Dnevnik Pauline P.“, rađenu po istoimenom tinejdžerskom romanu Sanje Polak, a u režiji Snježane Banović. Organizaciju gostovanja pomogli su Hrvatsko nacionalno vijeće i Zavod za kulturu vođanskih Hrvata.

5.

Na 16. redovitoj sjednici Hrvatskog nacionalnog vijeća održanoj u Sonti među ostalim donesena je odluka o osnivanju fondacije Cro-Fond i imenovan je novi Upravni odbor NIU „Hrvatska riječ“. Također, svečano je potpisan Ugovor o donaciji Vukovarsko-srijemske županije između HNV-a i HKU „Antun Sorgg“ iz Vajske u iznosu od 790.841 dinar za sufinanciranje kupnje Šokačke kuće u Vajskoj.

5.

Radni sastanak člana Gradskog vijeća Grada Novog Sada zaduženog za kulturu Dalibora Rožića i delegacije Hrvatskog nacionalnog vijeća koju su činili član Izvršnog odbora zadužen za kulturu Darko Sarić Lukendić, te član Odbora za kulturu Darko Polić i predsjednik HKPD-a Jelačić iz Petrovaradina Petar Pifat, održan je na inicijativu Dalibora Rožića. Centralna tema sastanka bila je dogovor o narednim koracima na planu adaptacije rodne kuće bana Josipa Jelačića, koji podrazumijevaju pripremu tehničke dokumentacije i pribavljanje potrebnih dozvola i suglasnosti.

5. – 6.

Devetorica biskupa Međunarodne biskupske konferencije sv. Ćirila i Metoda (MBK), pod predsjedanjem biskupa zrenjaninskog i predsjednika MBK-a Ladišlava Németa, održali su svoje 36. redovito plenarno zasjedanje u Novom Sadu, u sjedištu Biskupske konferencije. Skupa s biskupima, na zasjedanju je sudjelovao apostolski

nuncij u Srbiji Luciano Suriani, te prvi savjetnik nuncijature Filippo Colnago, kao i generalni tajnik MBK-a Mirko Štefković.

6.

Književnik Tomislav Žigmanov iz Subotice dobitnik je nagrade „Hrvatski stećak“ za 2019. godinu za osobit doprinos hrvatskoj književnosti koju dodjeljuje ogranak Matice hrvatske u Stolcu, u Bosni i Hercegovini. Nagrada mu je uručena u okviru „Vidoške pjesničke noći“ koju organizira Matica hrvatska Stolac u suradnji s Općinom Stolac, a koja je okupila autore iz Vojvodine, Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

6.

Predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća Jasna Vojnić sudjelovala je u radu Komiteta za jednakost i nediskriminaciju Vijeća Europe, koji je zasjedao u sjedištu Autonomne Pokrajine Vojvodine u Novome Sadu. Na sastanku su prezentirani primjeri i razmijenjena iskustva u području ostvarivanja prava nacionalnih manjina u Vojvodini.

6.

U Monoštoru u vrtiću „Sunčica“ održan je roditeljski sastanak na kojem je odgojiteljica Emina Kujundžić iz Subotice prezentirala rad u vrtićima na hrvatskom jeziku. Na sastanku su prisustvovali roditelji djece koja se upisuju u vrtiće, predstavnici Hrvatskog nacionalnog vijeća Lazar Cvijin i Margareta Uršal te članovi Gradske uprave Sombora.

6., 7. i 17.

Knjiga *Šokci i bećarci* autorica Marije Šeremešić i Milice Lerić koja je objavljena u nakladi UG „Urbani Šokci“ iz Sombora predstavljena je u „Didinjoj kući“ u Baču. U programu je sudjelovala pjevačka skupina „Tragovi Šokača“.

Narednog dana knjiga je predstavljena u „Šokačkoj kući“ u Sonti, a u programu su sudjelovali Marica Mikrut i članovi KPZH-a „Šokadija“ iz Sonte.

Nakon deset dana predstavljanje je održano u Bregu u „Šokačkoj kući“, a u programu su sudjelovali članovi mjesnog HKPD-a „Silvije Strahimir Kranjčević“ i tamburaši.

6. – 9.

Na poziv društva „Zajedništvo Hrvata u Rumunjskoj“ slikari HLU-a Croart iz Subotice i njihovi gosti boravili su u mjestu Karaševo u Rumunjskoj. Bio je to prvi susret predstavnika dviju hrvatskih udruga iz dviju susjednih zemalja, Rumunjske i Srbije u zajedničkoj akciji „Slikom do prijateljstva“.

7. – 8.

Katarina Čeliković iz Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i Darko Sarić Lukendić iz Hrvatskog nacionalnog vijeća sudjelovali su na dvodnevnoj godišnjoj konferenciji europske mreže za kulturno-umjetnički amaterizam – AMATEO, održanoj u Skupštini Vojvodine na temu „Mostovi stvaralaštva – Amaterizam i mladi u interkulturalnom društvu“.

8.

U organizaciji KUDH-a „Bodrog“ iz Monoštora održana je manifestacija „Sastali se alasi i bečari“, natjecanje u pripremanju ribljeg paprikaša na kojem je pobijedio Mihajlo Mračina iz HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora.

8.

Sveta misa zahvalnica za kraj školske i vjeronaučne godine služena je u subotičkoj katedrali bazilici svete Terezije Avilske.

8.

Članice slamarskog odjela HKPD-a „Matija Gubec“ i Galerije Prve kolonije naive u tehnicu slame iz Tavankuta su-

djelovale su na VII. sajmu slamarstva u Domžalama u Sloveniji.

8.

U prostorijama HKPD-a „Matija Gubec“ u Rumi održana je redovita godišnja Skupština te udruge.

8. – 9.

U Domu DSHV-a u Subotici održana je VI. kolonija slikara iz Vinkovaca i Subotice, članova HLU „Croart“ iz Subotice i HDLU „Vinkovci“ iz Vinkovaca.

9.

Župa sv. Roka iz Subotice i HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta u suradnji s mjesnom župom Srca Isusova su i ove godine na blagdan Duhova održali običaj „Kraljica“.

10. – 15.

Zahvaljujući potpori Zagrebačke županije, OŠ „Matija Gubec“ iz Tavankuta, kao i OŠ „Pušća“ i II. OŠ „Vrbovec“ iz istoimenih mjesta, ostvarile su međunarodnu suradnju te su učenici njihovih škola, ukupno njih trideset i dvoje boravili na terenskoj nastavi u Nerezinama na Lošinj.

12. – 13.

U sklopu 3. Matoševih dana u Tovarniku i Zagrebu predstavljena je knjiga *Sonetist Antun Gustav Matoš* autorice dr. sc. Vlaste Markasović koja je nedavno objavljena u nakladi Društva hrvatskih književnika Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski i Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata iz Subotice.

13.

Svečanom akademijom i dodjelom priznanja i nagrada najuspješnijim učenicima hrvatskih odjela u Velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici obilježen je praznik hrvatske zajednice u Srbiji, dan rođenja hrvatskog velikana Ivana Antunovića. Nagrada „Crvena kravata“ učeniku generacije na hrvat-

skom jeziku pripala je Matei Rudinski, učenici OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice dok su nagrade za mentorski rad primili nastavnici Mirjana Crnković i Zlatko Neorčić.

14.

Ravnatelj Povijesnog arhiva Subotice Stevan Mačković održao je u organizaciji Udruge banatskih Hrvata iz Zrenjanina u Opovu predavanje o životnom putu Jovana Mikića Spartaka.

15.

Veliki tamburaški orkestar HKPD-a „Matija Gubec“ iz Rume održao je redoviti godišnji koncert u ljetnoj bašti Društva.

15.

Nogometne reprezentacije Hrvata iz Srbije i Srba iz Hrvatske odigrali su prijateljsku utakmicu u Tavankutu. Meč je završen pobjedom manjinske nogometne reprezentacije Hrvata iz Srbije, rezultatom 4:1.

15.

Milorad Pupovac, predstavnik srpske manjine u Hrvatskoj susreo se s članicima hrvatske zajednice u Srbiji. U Hrvatskom nacionalnom vijeću primila ga je predsjednica Jasna Vojnić, a u sjedištu Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini razgovarao je s predsjednikom stranke i narodnim zastupnikom u Skupštini Srbije Tomislavom Žigmanovim.

15.

Tradicionalni susret ministranata Subotičke biskupije održan je u Tavankutu u crkvi Srca Isusova.

15. – 16.

HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta nastupilo je u Jelisavcu u okviru proslave 130. obljetnice postojanja ovog naselja i 130 godina od dolaska Slovaka u ovo mjesto. Drugog dana sudjelovali su u svečanom mimohodu i progra-

mu 25. Antunovske smotre folkloru u Našicama koju je organizirala mjesna udruga HKD „Lisinski“ u povodu proslave 130 godina svoga neprekidnog rada i djelovanja te 790. godišnjice od spomena grada Našica.

15. – 18.

U okviru redovite stručne ekscurzije djelatnici OŠ „Domovinske zahvalnosti“ iz Knina su boravili u Vojvodini. Osim Novog Sada posjetili su i Suboticu gdje su svojim domaćinima Gradskoj knjižnici Subotica darovali vrijednu donaciju lektire za osnovnu školu.

16. i 21.

Na Susretu malih tamburaša, prvom u Sonti, okupilo se 105 malih tamburaša iz Srbije i Hrvatske, sudionika dječjeg tamburaškog kampa „Mostovi prijateljstva“ održanog u Ravnom selu. Isti program izveli su i na Tamburica festu na Petrovaradinskoj tvrđavi.

18.

Darko Baštovanović, međunarodni tajnik Hrvatskog nacionalnog vijeća sudjelovao je na konferenciji pod nazivom „Prava nacionalnih manjina u državama nastalim raspadom SFRJ“ koja je u organizaciji Centra za regionalizam iz Novoga Sada i uz potporu njemačke zaklade Hanns Seidel održana u Novom Sadu.

19.

Folklorišti HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice održali su koncert u Novom Žedniku skupa s folklorošima tamošnjeg KUD-a „Bosa Miličević“.

20.

Već tradicionalno na svetkovinu Presvetog Tijela i Krvi Kristove u subotičkoj katedrali-bazilici sv. Terezije Avilske služena je dvojezična biskupska sveta misa, a tom prigodom predstavljani su i ovogodišnji nositelji žetvenih svečanosti, manifestacije Dužijance,

Banova tamburaška mornarica i Dječji kreativni odjel „Petrovaradionica“. Specijalni gost je bio Mješoviti pjevački zbor Hrvatskog pjevačkog društva „Davor“ iz Slavenskog Broda.

23.

Na ljetnoj pozornici Etno salaša Balažević u Tavankutu HKPD „Matija Gubec“ je organiziralo XXIV. Festival dječjeg folkloru i stvaralaštva pod nazivom „Djeca su ukras svijeta“ na kojem su se osim domaćina predstavile i dječje folklorne skupine: KUDŽ „Bratstvo“, OKUD „Mladost“, HKC „Bunjevačko kolo“ iz Subotice, KUD „Ludas Matyi“ iz Šupljaka te gosti iz Buševca.

24.

Na Dan slugu Božjeg oca Gerarda Tome Stantića u karmelićanskoj crkvi u Somboru svečanu svetu misu je predvodio biskup mons. dr. Ivan Pénzes u konceleciji sa svećenicima. Prije mise djeca iz Subotice, Đurđina, Bača, Selenče, Bođana, Vajske, Plavne, Odžaka, i Sonthe izvela su igrokaz inspiriran životom o. Gerarda i sv. Male Terezije, a tom prigodom je predstavljena i knjiga *Božja blizina – misli oca Gerarda*, koja je iz tiska izašla neposredno prije Gerardova.

24.

Generalni konzul Republike Hrvatske u Subotici Velimir Pleša sa suprugom Sanjom i suradnicima priredio je u Vinariji „Zvonko Bogdan“ na Paliću svečani prijam u povodu Dana državnosti i Dana oružanih snaga Republike Hrvatske.

24. – 28.

Na trećoj Filmskoj radionici „Kad se male ruke slože“, održanoj na Etno salašu „Balažević“ u Tavankutu sudjelovala su 23 učenika osnovnoškolske dobi. Mentori su biti Zoltán Siflis iz Subotice i Branko Ištvančić iz Zagreba koji je ujedno i voditelj radionice. Radionicu organizira Udruga za au-

diovizualno stvaralaštvo „Artizana“ iz Zagreba i Udruga „Inovativna mreža“ iz Subotice uz potporu Društva hrvatskih filmskih redatelja, Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i Grada Subotice u suradnji s HKPD-om „Matija Gubec“ i istoimenom osnovnom školom iz Tavankuta.

24. – 29.

Nogometna reprezentacija vojvođanskih Hrvata osvojila je IV. mjesto na Svjetskom prvenstvu nogometnih klubova u Zagrebu, koje su utemeljili Hrvati izvan domovine.

25.

Povodom Dana državnosti i Dana oružanih snaga veleposlanik Republike Hrvatske Gordan Markotić održao je prijam u Beogradu. Tom prigodom priređena je modna revija kreacija modne dizajnerice iz Subotice Marije Šabić.

25.

Predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća Jasna Vojnić nazočila je tradicionalnom svečanom prijemu na Pantovčaku koji je predsjednica Republike Hrvatske Kolinda Grabar-Kitarović priredila u povodu proslave Dan državnosti.

27.

Simboličnom predajom ključeva gvardijanu Franjevačkog samostana u Baču fra Josipu Špeharu svečano je otvoren obnovljeni franjevački samostan u Baču.

27.

Upis Dužijance u nacionalni Registar nematerijalne kulturne baštine bila je tema sastanka predstavnika hrvatske zajednice u Srbiji s ministrom kulture Republike Srbije Vladanom Vukosavljevićem održanom u Beogradu. U ime hrvatske zajednice sastanku su nazočili ravnatelj Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i narodni zastupnik u

tarni film „Pouke o čovječnosti“ koji je pretpremijerno prikazan u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu.

Nova knjiga: o. Gerard Tomo Stantić – *Božja blizina*

U nakladi Vicepostulature sluge Božjega o. Gerarda Tome Stantića, karmelićanskog samostana u Somboru i Katoličkog društva „Ivan Antunović“ iz Subotice izašla je knjiga duhovnih misli sluge Božjega o. Gerarda pod naslovom *Božja blizina*. Misli je izabrao o. Mato Miloš, a knjigu je uredila Katarina Čeliković.

SRPANJ, 2019.

1.

Zbog nedostatka kvoruma odgođena je redovita godišnja Skupština HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice.

1.

Pokrajinska tajnica za kulturu, javno informiranje i odnose s vjerskim zajednicama Dragana Milošević zatvorila je izložbu „Svjetski bijenale studentskog plakata“ koju su u Muzeju grada Rijeke organizirale Akademija umjetnosti iz Novog Sada i Vojvodina omladinski klub u suradnji s Muzejom grada Rijeke.

1. – 4.

Na poziv časnih sestara Družbe Kćeri milosrđa trećega samostanskog reda sv. Franje a u povodu devetnice blaženoj Mariji Propetog Isusa Petković katedralni župnik sv. Terezije Avilske u Subotici, mons. Stjepan Beretić i Katedralni zbor „Albe Vidaković“, te „Collegium Musicum Catholicum“ gostovali su u Blatu na Korčuli.

2.

U sklopu obilazaka mjesta u kojima žive pripadnici hrvatske zajednice, dužnosnici Hrvatskog nacionalnog

vijeća Jasna Vojnić i Lazar Cvijin posjetili su Zrenjanin. Nakon razgovora s mjesnim Hrvatima o njihovim problemima i potrebama, održali su sastanak sa zamjenikom gradonačelnika Sašom Santovacem. Sastanku je nazočio i vijećnik HNV-a iz Zrenjanina, ujedno i predsjednik Udruženja banatskih Hrvata Goran Kaurić.

2.

Rimokatolička župa sv. Jurja i HKU „Antun Sorgg“ iz Vajske organizirali su Zavjetno-zavičajni dan u okviru kojeg je nakon svete mise i procesije upriličen kulturni program u kojem su osim domaćina dječje dramske skupine „Antun Sorgg“ sudjelovali i HKC „Bunjevačko kolo“ iz Subotice, muška i ženska pjevačka skupina iz Gudinaca (Hrvatska) i drugi gosti.

3.

U sklopu manifestacije „Dužijanica 2019.“ UBH „Dužijanica“ je u dvorištu župe sv. Josipa Radnika u Đurđinu organizirala radionicu pravljenja domaće tarane na tradicijski način.

4. – 8.

U organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje iz Zagreba u Puli je održan stručni skup za odgojitelje, učitelje i nastavnike pripadnike hrvatske nacionalne manjine, iseljenike i Hrvate u Bosni i Hercegovini na kojem je sudjelovalo i 18 prosvjetnih djelatnika iz Vojvodine.

4. – 12.

U Subotici je u župama Isusova Uskrsnuća i svetog Roka, u franjevačkom samostanu, na Bunariću i župi Srca Isusova u Tavankutu održan sedmodnevni ljetni oratorij za 90 djece osnovnoškolske dobi. Moto susreta je bio „Sve(t) ili ništa“.

5.

U okviru obilaska nacionalnih vijeća u Srbiji novi šef Misije Vijeća Europe

Tobias Flessenkemper, posjetio je i Hrvatsko nacionalno vijeće u Subotici gdje je razgovarao s dužnosnicima HNV-a Darkom Baštovanovićem, Darko Sarićem Lukendićem i Margaretom Uršal.

6.

Ogranak Matice hrvatske u Subotici nagrađen je „Zlatnom poveljom“ za izdavanje časopisa za književnost, umjetnost i znanost *Klasje naših ravni* koju im je svečano uručio predsjednik Matice hrvatske Stipe Botica na njihovoj godišnjoj skupštini održanoj u Zagrebu.

6. – 14.

HKPD „Matija Gubec“ i Galerija Prve kolonije naive u tehnicu slame iz Tavankuta organizirali su otvorenje XXXIV. saziva Prve kolonije naive u tehnicu slame na Etno salašu „Balažević“ na kojem su uz domaćine nastupili i gosti KUD-a „Fra Petar Bakula“ iz Posušja (Bosna i Hercegovina).

7.

Folklorni odjel HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta je priredio godišnji koncert u sportskoj dvorani mjesne osnovne škole.

7.

U crkvi svetog Marka evanđeliste u Žedniku proslavljena je Dužijanica čiji su nositelji bili bandaš Mario Kinčeš i bandašica Marija Pandžić.

7.

Na izornoj skupštini HKC-a „Srijem – Hrvatski dom“ iz Srijemske Mitrovice za predsjednika udruge ponovno je izabran Krunoslav Đaković.

8.

U povodu kraja školske godine folklorni odjel HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice je u velikoj dvorani Centra priredio koncert na kom su nastupile sve skupine centra kako bi pokazale

što su naučile u protekloj školskoj godini.

8. – 13.

U organizaciji HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta održan je VIII. seminar bunjevačkog stvaralaštva koji je okupio polaznike iz Hrvatske, Njemačke, Mađarske, Bosne i Hercegovine i Srbije u radionicama folkloru, osnovama slamske tehnike, tamburaškoj i sviranju tradicijskih instrumenata – gajdi i frule, a održane su i radionice šlinganja. Tema seminara bio je običaj Veliko prelo.

9.

U Hrvatskom nacionalnom vijeću u Subotici održana je konstitutivna sjednica Fondacije Cro-Fond koja će se baviti prikupljanjem sredstava za financiranje programskih aktivnosti i projekata Hrvata u Srbiji u područjima obrazovanja, kulture, informiranja i službene uporabe jezika i pisma.

11.

Presijecanjem crvene vrpce župan Vukovarsko-srijemske županije Božo Galić svečano je otvorio „Šokačku kuću“ u Vajskoj koju je mjesna udruga Hrvata HKU „Antun Sorgg“ kupila zahvaljujući financijskoj potpori Vukovarsko-srijemske županije.

11. – 14.

HBKUD „Lemeš“ je organizirao XVIII. Lemešku Dužijancu. Prvog dana je na salašu Vujević-Ileš održana likovna kolonija u kojoj su sudjelovali članovi HLU-a „Croart“ iz Subotice. U subotu je na ljetnoj pozornici priredeno kulturno-umjetnički program naslovljen „U avliji kod baće i nane“ na kojem su osim domaćina nastupili KUD „Németh László“ i „Musica Viva“ iz Lemeša, ženska klapa „Certiss“ iz Đakova, GKUD „Sombor“ i Karmela Ileš iz Lemeša. U nedjelju je organizirana vožnja fijakerima kroz selo i služena sveta misa. Bandaš je bio Boris Dujmović, a bandašica Marija Kovač.

13.

U okviru žetvenih svečanosti „Dužijanica 2019.“ na njivi pokraj crkve sv. Josipa Radnika u Đurđinu održano je 52. Takmičenje risara na kojem su pobijedili Stipan Kujundžić iz Subotice i Ruža Juhas iz Male Bosne. Istodobno održano je i natjecanje u kuhanju tarane, a prikazan je i rad na starim mašinama i vršalici, te dječja igra na strnjici – „Kasalisica“.

13.

U crkvi sv. Petra i Pavla u Monoštoru mjesni KUDH „Bodrog“ je organizirao XIV. Festival marijanskog pučkog pjevanja na temu marijanskih korizmenih napjeva. Na festivalu su sudjelovali gosti iz Hrvatske, MPS „Rakijaši“ KUD-a „Krešimir Šimić“ iz Podcrkavlja, MPS „Bečarine“ KUD-a „Tena“ iz Đakova, MPS „Baje“ iz Ivanovca, KUD „Široka kula“ iz istoimenog mjesta, KUD „Nova zora“ iz Donje Lomnice, KUD „Šokadija“ iz Strizivojne, te domaćini ŽPS „Kraljice Bodroga“ i dječja skupina KUDH-a „Bodrog“.

13.

Na ljetnoj pozornici Etno salaša Balažević u Tavankutu održano je Risarsko večer na kojem je među ostalim zatvoren XXXIV. saziv Prve kolonije naive u tehnicu slame i VIII. seminar bunjevačkog stvaralaštva.

13.

U cilju promoviranja vinske kulture u gradskom parku u Srijemskoj Mitrovici održana je manifestacija „Vinski park“ na kojoj je svoja vina izložilo preko 50 vinarija iz Srbije, Makedonije, Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

13. – 21.

„Pouke o čovječnosti“, najnoviji dokumentarac Branka Ištvančića, hrvatskog redatelja podrijetlom iz Tavankuta, prikazan je na 66. Pulskom filmskom festivalu u natjecateljskom programu „Kratka Pula“.

14.

U Golubincima je održana mlada misa secundicia mladomisnika Tomislava Dokoze koji je rodom iz ovoga mjesta, a svoju mladu misu slavio je u Požezi gdje živi.

14.

Veleposlanik Republike Hrvatske u Srbiji Gordan Bakota i generalni konzul Generalnog konzulata Republike Hrvatske u Subotici Velimir Pleša boravili su u posjetu pripadnicima hrvatske zajednice u Starčevu gdje su ih ugostili članovi župnog vijeća Rimokatoličke crkve u Starčevu i predsjednik Udruge banatskih Hrvata Goran Kaurić.

14.

U crkvi crkva sv. Petra i Pavla apostola u Bajmaku proslavljena je Dužijanica. Bandaš je bio Egon Nađ, a bandašica Marijana Tumbas.

14.

Dužijancu u Tavankutu predvodili su bandašica Antonija Rudić i bandaš Mladen Bogešić, a slavljena je u crkvi Presvetog Srca Isusova.

14. – 19.

Članovi HGU-a „Festival bunjevačkih pisama“ gostovali su u Rijeci, gdje su imali Ljetnu školu tambure što je dogovoreno sporazumom o međunarodnoj suradnji koji su potpisali ova udruga kulture, Hrvatsko nacionalno vijeće i Učenički dom „Podmurvice“ iz Rijeke.

15.

Svetom misom te svečanom sjednicom Vijeća Demokratski savez Hrvata u Vojvodini proslavio je 29. obljetnicu stranke. Gost na svečanosti bio je i osječko-baranjski župan Ivan Anušić.

15.

Osječko-baranjska županija odobrila je financijska sredstva za projekte ovdašnjih Hrvata. Tim povodom je u

Subotici boravio Osječko-baranjski župan Ivan Anušić, gdje se sastao s predstavnicima Hrvatskog nacionalnog vijeća na čelu s predsjednicom Jasnom Vojnić.

16.

Svečanim činom otvaranja pušten je u aktivni rad Kabinet za kineziterapiju u okviru Caritasovog dnevnog centra za osobe s mentalnim smetnjama i intelektualnim poteškoćama Sveta Tereza u Srijemskoj Mitrovici.

16.

U velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici održana je godišnja skupština Centra.

17.

U organizaciji UBH „Dužijanca“, a u okviru programa „Dužijanca 2019.“, na ledini pored crkve sv. Josipa Radnika u Đurđinu održano je 5. Natjecanje u pucanju bičevima. U dječjoj kategoriji uzrasta od 8 do 12 godina pobijedio je Filip Ivković Ivandekić, a od 12 do 18 godina Ivan Šarčević. Među odraslima u kategoriji duplog pucanja bičevima najbolji je bio Grgo Pečarić, a u simplom pucanju Dragomir Peić Gavran. U kategoriji žena prvo mjesto je pripalo Mariji Šarčević.

17. – 21.

Na 53. međunarodnoj smotri folkloru u Zagrebu sudjelovale su i hrvatske udruge iz Vojvodine – HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta i UG „Tragovi Šokaca“ iz Bača.

18.

U okviru programa „Dužijanca 2019.“ u Gradskom muzeju u Subotici je otvorena tradicionalna izložba „S Božjom pomoći“ na kojoj su prikazane krune i simboli koje je Mara Ivković Ivandekić izrađivala od slame. Time je obilježeno 100 godina od njenog rođenja.

18. – 21.

U sklopu Dužionice u Gradskom muzeju Sombor otvorena je izložba 85 godina Dužionice u Somboru. U programu je sudjelovala Katarina Firanj i pjevački zbor HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora. Narednog dana je u Hrvatskom domu priređena književna večer posvećena 25. obljetnici katoličkog lista *Zvonik*.

19.

Pokrajinska tajnica za kulturu, javno informiranje i odnose s vjerskim zajednicama, Dragana Milošević svečano je otvorila Međunarodnu izložbu fotografija „Kvarner – ispod i iznad površine mora i Venecija“ u galeriji crkvice svete Trojice u gradu Kastav, nadomak Opatije. Izložba je rezultat međunarodnog projekta Akademije umjetnosti u Novom Sadu, u kome sudjeluju studenti iz različitih dijelova svijeta, a u posljednjih nekoliko godina, radionice podvodne fotografije se održavaju u ovom dijelu Hrvatske.

19.

Veleposlanik Republike Hrvatske Goran Bakota, župnik župe Presvetog Trojstva u Surčinu vlč. Marko Kljajić i predsjednica Hrvatske čitaonice „Fischer“ Katica Naglič sastali su se s predsjednikom Općine Surčin Stevanom Šušom kako bi razgovarali o unaprjeđenju suradnje lokalne vlasti u Surčinu s hrvatskom zajednicom u tom mjestu.

19.

U okviru desete manifestacije „Bojčinsko leto“, koja se svake godine održava u Bojčinskoj šumi u organizaciji Općine Surčin, održana je Večer s Hrvatskom čitaonicom „Fischer“ iz Surčina na kojoj je predstavljen rad svih sekcija.

20. – 26.

Na 26. Festivalu europskog filma Palić jedna od dviju nagrada „Aleksandar

Lifka", koju festival dodjeljuje istaknutim filmskim stvaraocima za izniman doprinos europskoj kinematografiji, dobio je Rajko Grlić, poznati hrvatski redatelj.

21.

U sklopu programa „Dužijance 2019“, u dvorištu HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici prvi je puta održana Revija novog ruva (ruha). Na jednome mjestu u vidu modne revije prezentirane su 34 novo šivene bunjevačke ženske nošnje. Reviju novog ruva organizirala je UBH „Dužijanca“, a idejni tvorci su bili Marinko Piuković i Nada Sudarević.

21.

U organizaciji HKUD-a „Vladimir Nazor“ u Somboru je održana 85. „Dužionica“. Nakon svečane svete mise u crkvi Presvetog Trojstva i povorke gradom sudionika „Dužionice“ bandašica Nikoleta Malenić i bandaš Tomislav Čeljuska predali su kruh pečen od novog brašna gradonačelnici Sombora.

22. – 23.

Čitateljski tinejdžerski klub Gradske knjižnice Subotica „Flâneuri“ završio je četvrtu godinu svoga rada petim noćenjem u knjižnici koje je organizirano u ogranku knjižnice na Paliću. Tema dvadeset četverosatnog druženja dvadesetak Flâneura bila je Palić, njegova povijest i posebnosti kao i knjiga *Palićke šetnje* Lászla Magyara.

22. – 28.

Na Svjetskom kongresu slame „Magic of Straw“ održanom u Vilniusu, glavnom gradu Litve, među 50-ak sudionika iz cijelog svijeta boravile i članice Slamarskog odjela HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta Jozefina Skenderović, Lozika Homolya, Nevenka Obradović i Vera Bašić Palković.

26. – 28.

Predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća Jasna Vojnić i predsjednik De-

mokratskog saveza Hrvata u Vojvodini Tomislav Žigmanov nazočili su na godišnjoj skupštini Hrvatskog svjetskog kongresa u Mostaru što je bilo prvi puta da je skupština održana izvan Hrvatske.

26. – 28.

U organizaciji udruge „Tragovi Šokaca“ iz Bača u Etno kući „Didina kuća“ održan je II. seminar tradicijskih glazbala i tradicijskog pjevanja koji je vodio Tomislav Livaja iz Osijeka. Osim domaćina seminar su pohađali i članovi KUD-a „Seljačka sloga“ iz Bogdanovaca (Hrvatska), HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice i KUD-a „Mladost“ iz Bača.

27.

LX. znanstveni kolokvij Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata na temu „Bereg – 700 godina kontinuiteta (1319. – 2019.)“ održan je u Šokačkoj kući u Beregu. Predavač je bio povjesničar Vladimir Nimčević.

27.

U velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici otvorena je izložba slika likovnog odjela Centra nastalih na XXIII. Međunarodnoj likovnoj koloniji Bunarić 2018.

28.

U okviru proslave 700 godina prvoga pisanoga spomena Berega HKPD „Silvije Strahimir Kranjčević“ je održao i tradicionalnu smotru folklor „Mikini dani“. Nakon svete mise priređen je program u kojem su sudjelovala hrvatska društva KUD „Zagorci“ iz Beljevine, KUD „Cret“ iz Creta Bizovačkog i KUD „Perkovčani“ iz Novih Perkovaca te HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora.

28.

Misom zahvalnicom u crkvi Presvetog Trojstva proslavljena je Dužijanca u Maloj Bosni čiji su nositelji bili bandaš

Marinko Vidaković Dokman i bandašica Snežana Lulić.

27. – 28.

Na subotičkom gradskom hipodromu održane su konjičke utrke „Dužijanica 2019.“.

27. 7. – 4. 8.

Hrvatska katolička udruga za zaštitu prava djece i mladeži „Stopa“ i Udruga „Naša djeca“ uz potporu Hrvatskog nacionalnog vijeća organizirali su Ljetnu školu kulture, jezika i duhovnosti na otoku Prvić za sedamdesetak sudionika ovog programa, djece, mladih i odraslih iz Subotice, Vajske i Monoštora.

29.

Predstava „Tko se boji Virginije Wolf“ u režiji Lenke Udovički, s Radeatom Šerbedžijom u glavnoj ulozi, izvedena je na tvrđavi Minor na Malom Brijunu u koprodukciji Beogradskog dramskog pozorišta i Kazališta Ulyses.

29. 7. – 5. 8.

Zahvaljujući pomoći Grada Zagreba i Gradskog društva Crvenog križa iz Zagreba članovi HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta ljetovali su u Novom Vinodolskom u Vili „Rustica“.

Rezultati natječaja

Središnji državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske odobrio je financijsku potporu za 47 udruga i profesionalnih institucija i ustanova Hrvata u Srbiji, u ukupnom iznosu od 1,25 milijuna kuna što je za 14 % više sredstava od prošle godine.

Prvi događaj u Šokačkoj kući u Vajskoj

Članovi HKU „Antun Sorgg“ iz Vajske okupili su se u Šokačkoj kući u Vajskoj i na starinski način kuhali pekmez od marelica.

KOLOVOZ, 2019.

1. – 3.

Likovni odjel HKC „Bunjevačko kolo“ je u okviru „Dužijance 2019.“ održao XXIII. saziv Likovne kolonije „Bunarić“ u Subotici na kojoj je uz 23 domaća slikara sudjelovalo i 19 gostiju iz Hrvatske, Slovačke i Bosne i Hercegovine.

2. – 4.

Korčulanski ŠUŠUR! – Festival od riči koji je ove godine posvećen književnosti za djecu, ugostio je među ostalim, i sudionike iz Srbije – nagrađivanu dječju spisateljicu Jasminku Petrović i popularnog glumca Nikolu Đurička.

2. – 11.

Na Ljetnoj školi hrvatskog folklora u Zadru koja se u organizaciji Hrvatske matice iseljenika održava 25. godinu, sudjelovalo je i troje polaznika iz Srbije: Senka Horvat iz HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice, Ana Hodak iz HKD-a „Šid“ iz Šida (u sekciji plesova) i Nenad Temunović iz HGU-a „Festival bunjevački pisama“ iz Subotice (u sekciji tambure).

3. – 4.

U organizaciji HKPD-a „Đurđin“ u dvorištu đurđinskog etno salaša održan je novi program „Rič pod đermom“ kojim je obogaćena proslava (svečana akademija) tamošnje seoske Dužijance. Prva večer je bila u znaku Jakova Kopilovića, dok je naredna večer bila posvećena književnom djelu jednog suvremenog autora, ovoga puta Tomislava Žigmanova.

4.

U crkvi sv. Josipa Radnika u Đurđinu proslavljena je Dužijanica. Bandaš je bio Tomislav Stipić, a bandašica Helena Štrbo.

4.

Dužijanica u Mirgešu proslavljena je misom kod križa u centru čiji su no-

sitelji bili mali bandaš Relja Gazdek i mala bandašica Dunja Juhas.

4. – 5.

Uz nazočnost velikog broja hodočasnika iz više biskupija u Marijinom svetištu Srijemske biskupije u Petrovaradinu održana je proslava Gospe Tekijske, Velikih Tekija. Sveto misno slavlje u nedjelju predvodio je hvarski biskup mons. Petar Palić, uz sudjelovanje srijemskog biskupa mons. Đure Gašparovića u suzajedništvu s beogradskim nadbiskupom mons. Stanislavom Hočevarom, rektorom svetišta vlač. Ivanom Rajkovićem i deset koncelebranata Srijemske biskupije.

6.

Na blagdan Preobraženja Gospodnjeg u samostanu Sestara Kćeri Milosrđa s. Ancila Vujković Lamić proslavila je 50. obljetnicu svojih redovničkih zavjeta.

8.

U okviru programa „Dužijance 2019.“ u organizaciji Katoličkog društva „Ivan Antunović“ u svečanoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ u Subotici priređena je književna večer posvećena 25. obljetnici djelovanja Komornog zbora „Collegium Musicum Catholicum“. Tijekom večeri dodijeljene su i Nagrade Društva koje su primili Josip Dumenčić Meštar iz Bođana kao zaslužni pojedinac, Oratorij, duhovni projekt mladih u subotičkim župama u domeni institucija dok je nagrada za obitelj pripala obitelji Ivana i Marine Piuković iz Subotice.

8. i 10.

Na 22. Maratonu lađa na Neretvi muška ekipa HKPD-a „Vladimir Nazor“, pod imenom „Salašari somborski“ osvojila je 19. mjesto dok je ženska ekipa iz Sombora dva dana ranije sudjelovala na 6. Maratonu lađarica i osvojila peto mjesto.

9.

Izložba slika od slame nastalih na XXXIV. sazivu Prve kolonije naive u tehnici slame u Tavankutu otvorena je u predvorju Gradske kuće.

9.

U okviru programa „Dužijanica 2019.“ na trgu u centru Subotice priređena je tamburaška večer na kojoj je nastupilo pet tamburaških sastava. Iste večeri predstavljeni su ovogodišnji bandaš Pavle Horvacki i bandašica Snežana Skenderović. Održan je i izbor parova pratilaca bandaša i bandašice. Titulu prvih pratioca ponijeli su Dunja Šimić i Filip Šarčević, drugi pratioci su bili Regina Dulić i David Bedić, a treći Magdalena Temunović i David Čota. Uručene su i nagrade za najbolje aranžere izloga „Dužijanica 2019.“. Prvu nagradu su osvojile Marina Piuković i Slavica Temunović, drugu Iris Miljački, Emina Kujundžić i Nada Sudarević, a treću Zorica Ivković, Helena Štrbo i Vesna Čović.

10.

U posjetu Hrvatskom nacionalnom vijeću boravio je predsjednik Zajedničkog vijeća općina (ZVO) iz Vukovara i potpredsjednik Sportskog rekreativnog društva Srba u Hrvatskoj Srđan Jeremić sa suradnicima, a primili su ih predsjednik Izvršnog odbora HNV-a Lazar Cvijin i predstavnici Nogometne reprezentacije Hrvata u Srbiji Petar Kuntić i Ivan Budinčević, koji je ujedno i predsjednik HNV-ova Povjerenstva za sport.

10.

Nakon svečane Večernje u katedrali bazilici svete Terezije Avilske u okviru programa „Dužijance 2019.“, u parku ispred Gradske kuće položeni su vijenci od žita na spomenik Risaru i spomen-bistu Blaška Rajića. Nakon toga je na bini u centru grada uslijedila skupština risara i folklorna večer na kojoj su nastupila kulturno-umjet-

nička društva: HKC „Bunjevačko kolo“, OKUD „Mladost“, MKC „Népkör“ i HKUD „Kolo“ iz Subotice, KUD „Vuk Karadžić“ iz Temerina, HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta, KUD „Mirče Acev“ iz Prilepa (Makedonija), i KUD „Šoko Patković“ iz Bobota (Vukovarsko-srijemska županija) Hrvatska.

11.

U okviru središnje proslave „Dužijance 2019.“ u Subotici, u crkvi svetog Roka obavljen je blagoslov i ispraćaj bandaša Pavla Horvackoga i bandašice Snežane Skenderović, koji su skupa s ostalim seoskim bandašima i bandašicama te ostalim sudionicima Dužijance sudjelovali na svečanom euharistijskom slavlju u katedrali bazilici sv. Terezije Avilske koje je predvodio zagrebački pomoćni biskup mons. dr. Ivan Šaško, uz koncelebraciju subotičkog biskupa mons. dr. Ivana Pénzesa, katedralnog župnika mons. Stjepana Beretića i svećenika Subotičke biskupije te svećenika iz Hrvatske i Mađarske. Po završetku mise zahvalnice priređena je povorka kroz grad svih sudionika dužijance, a bandaš i bandašica predali su kruh od novoga žita gradonačelniku Bodganu Labanu. Ovogodišnjem slavlju je nazočio i član Europske komisije i povjerenik za kulturu, obrazovanje, sport i mladež pri Europskoj uniji u Bruxellesu Tibor Navracsics, koji je bio osobni pokrovitelj Dužijance. Na večer je upriličen posjet grobu Blaška Rajića, a u večernjim satima na trgu u centru grada priređeno je Bandašicino kolo.

11. – 14.

Na XVI. Međunarodnom festivalu folklor „Srijem Folk Fest“ u Srijemskoj Mitrovici predstavilo se 20 folklornih skupina iz 16 zemalja s četiri kontinenta među kojima su bili i članovi HKC-a „Srijem – Hrvatski dom“ iz Srijemske Mitrovice.

12. – 17.

HLU „Croart“ iz Subotice organizirala je na Paliću IX. saziv Međunarodne umjetničke kolonije „Stipan Šabić 2019.“ koji je okupio 11 akademskih likovnih umjetnika iz Srbije, Hrvatske, Rumunjske, Austrije i Slovenije.

12. – 19.

Posredstvom Hrvatskog nacionalnog vijeća u odmaralištu Crvenog križa u Novom Vinodolskom je ljetovalo 100 učenika četvrtih i petih razreda koji nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku ili izučavaju predmet Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture u Vojvodini.

14. – 19.

Folklorišti HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice sudjelovali su na jednom od najvećih čeških festivala folklor – Međunarodnom folklornom festivalu u Šumperku koji se održava pod pokroviteljstvom međunarodne organizacije CIOFF (Međunarodno vijeće organizacija folklornih festivala i narodnih umjetnosti).

15.

Na blagdan Uznesenja Blažene Djevice Marije, u istoimenoj crkvi u Zemu-nu slavljen je sveta misa koju je predvodio apostolski nuncij mons. Luciano Suriani, predstavnik Svetog oca Franje u Srbiji. Ujedno ovim slavljem obilježena je i 40. obljetnica svećeništva vlč. Joze Duspare.

17. – 18.

Narodno pozorište iz Beograda sudjelovalo je na Dubrovačkim ljetnim igrama s predstavom „Balkanski špijun“. Bilo je ovo prvo gostovanje nakon punih 30 godina jedne dramske kazališne predstave iz Srbije na Dubrovačkim ljetnim igrama koje je proslavljalo 70. obljetnicu postojanja.

19. – 25.

Petnaestero učenika OŠ „Matko Vuković“ iz Subotice sudjelovali su na

sedmodnevnoj Ljetnoj školi hrvatskog identiteta – Vukovar 2019. skupa s učenicima iz Prve i Druge osnovne škole iz Širokog Brijega (BiH), Hrvatske nastave u Austriji iz Borte (Austrija) i Hrvatske nastave u Ljubljani (Slovenija). Projekt je realiziran zahvaljujući suradnji Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske, s Gradom Vukovarom i OŠ „Dragutina Tadijanovića“ iz Vukovara.

21.

Na izbornoj skupštini Mladeži Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini za novoga predsjednika izabran je Marin Piuković, student ekonomije iz Subotice, višegodišnji aktivist unutar zajednice i same stranke.

21.

U Subotici je održan treći sastanak radne skupine za osnivanje obrazovno-odgojnog centra na hrvatskom jeziku na kojem su prisustvovali predstavnici AP Vojvodine, Grada Subotice, HNV-a i Subotičke biskupije te ravnatelji dviju srednjih škola koje koriste prostore Subotičke biskupije – budućeg Hrvatskog školskog centra.

22.

U okviru bogatog programa X. Dana Luke Botića u Gorjanima, u Kulturno-turističkom centru Lucije Karalić, Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata iz Subotice prvi puta je javnosti predstavio kapitalno djelo monografiju *Tradicijska baština, identitet i migracije bačkih Hrvata Šokaca*.

23.

Budući da nisu službeno i pravodobno pozvani od organizatora, predstavnici Hrvata iz Srbije ove godine nisu sudjelovali na XII. međunarodnom znanstvenom skupu „Hrvatsko-srpski odnosi“ održanom u Golubiću, kod Obrovca u Hrvatskoj.

23. – 31.

Hrvatsko nacionalno vijeće, Udruga „Naša djeca“ i Hrvatska katolička udruga za zaštitu prava djece i mladeži „Stopa“ su i ove godine u mjestu Bruška nadomak Benkovca realizirali projekt profesionalne orijentacije GPS – „Gdje poći sutra?“ za 16 učenika, budućih maturanata hrvatskih odjela osnovnih i srednjih škola. Program profesionalne orijentacije započeo je ove godine testiranjem koje je obavljeno u Hrvatskom nacionalnom vijeću u Subotici.

24.

Članovi HLU-a „Croart“ iz Subotice održali su jednu od planiranih godišnjih aktivnosti, gostovanje, tj. „radni dan“, na Pivčijem salašu obitelji Kuntić na Bikovu, u domu jedne od hrvatskih obitelji koja neguje tradicionalni, salašarski način života karakterističan za Bačku.

24. – 25.

U Svetištu Gospe od suza na Bunariću svečano euharistijsko slavlje u povodu Bunaričkog proštenja je predvodio hvarski biskup mons. Petar Palčić u zajedništvu sa subotičkim biskupom mons. dr. Ivanom Péntzesom, te svećenicima Subotičke biskupije i rektorom svetišta vlč. dr. Marinkom Stantićem.

26.

Predstava po motivima baleta „Vragolanka“, u kojoj su sudjelovali učenici Osnovne baletske škole „Raičević“ i folklorashi iz HKK-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice izvedena je na Ljetnoj pozornici na Paliću.

26. – 30.

U organizaciji Hrvatske čitaonice i logističku potporu Gradske knjižnice Subotica u domu DSHV-a u Subotici održan je XII. Etno kamp na kojem je sudjelovalo 80 volontera i 120 djece osnovnoškolske dobi iz Subotice s okolicom ali i Despotova, Sombora,

kao i Austrije, Njemačke i Hrvatske. Kamp je bio tematski pa su sve radionice i aktivnosti bile u znaku Božića. Prvi puta u kamp su se priključili učenici, nastavnici i ravnatelj OŠ „Stjepan Radić“ iz Božjakovine (Hrvatska) Jure Mišković koji su u Suboticu doputovali skupa s Darinkom Balen iz Zagrebačke županije.

30.

Udruga građana „Inovativna mreža“ je provodila radionice u okviru provedbe projekta „Bogatstvo različitosti – živjeti zajedno“ koji je dobio potporu Pokrajinskog tajništva za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice. Goste iz Hrvatske domaćini su ugostili na Etno salašu „Balažević“ u Donjem Tavankutu.

30.

U okviru proslave Dana grada u Suvremenoj galeriji Subotica otvorena je izložba pod nazivom „Space shuffle“ mlade subotičke umjetnice Marijane Buljovčić.

31.

Prigodnim kulturno umjetničkim programom u porti rimokatoličke crkve Presvetog Trojstva u Surčinu svečano je obilježena treća godišnjica rada Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina i druga obljetnica literarne sekcije.

Bunjevačke pripovitke Ivana Tumbasa

U vlastitoj nakladi autora, izašla je knjiga pripovjedaka *Nako sa salaša* Ivana Tumbasa iz Subotice.

Tibor Navracsics osobni pokrovitelj Dužijance

Član Europske komisije i povjerenik za kulturu, obrazovanje, sport i mladež pri Europskoj uniji u Bruxellesu Tibor Navracsics bio je osobni pokrovitelj Dužijance 2019. koju organizira Udruga bunjevačkih Hrvata.

Bojanka uz pjesme Nedeljke Šarčević

Dječja spisateljica Nedeljka A. Šarčević objavila je novu knjigu *Bojanku uz pjesme* u nakladi Hrvatske nezavisne liste iz Subotice.

Nova povjerenstva u HNV-u

U sjedištu Hrvatskog nacionalnog vijeća održane su konstitutivne sjednice triju povjerenstava toga tijela manjinske samouprave. Tako Povjerenstvom za praćenje povrede manjinskih prava sada predsjedava Darko Baštovanović, Povjerenstvo za financije vodi Lazar Cvijin, a predsjednik Povjerenstva za sport je Ivan Budinčević.

Četvrta knjiga Mađerovih Izabranih djela

Iz tiska je izišla četvrta knjiga *Izabranih djela Miroslava Slavka Mađera – Posthuma*, prirediteljice dr. sc. Hrvojkje Mihanović Salopek, a u zajedničkoj nakladi Društva hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski i Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata.

Dvije talijanske nagrade za Ljiljanu Crnić

Hrvatskoj književnici iz Beograda Ljiljani Crnić uručene je nagrada za treće mjesto na međunarodnom književnom natječaju „La voce dei Poeti 2019.“ koju joj je za priču „Novi momak“ dodijelila udruga WerbumlandiArt iz Galetonea u Italiji. Nagradu joj je uručila predsjednica WerbumlandiArtaa, ujedno i članica žirija Regina Resta u svečanoj dvorani Skupštine grada Beograda. Inače, Crnić je prije pola godine od iste udruge i gradonačelnika grada Galatonea dobila priznanje za književni rad i širenje kulture (Attestato di gran merito). Uz ovo priznanje, dobila je i kolajnu.

Divlje guske na srbijanskom tržištu
Roman *Divlje guske* Julijane Adamović objavljen je i na srbijanskom tržištu, u nakladi beogradske Lagune.

RUJAN, 2019.

1.

Ovogodišnji deseti Ciklus hrvatskog filma u Vojvodini započeo je projekcijom dokumentarnog filma „Dužijanca“ na Etno salašu „Balažević“ u Tavankutu redatelja Branka Ištvančića koji uz autora teksta Alekseja Pavlovskog potpisuje i scenarij. Projekcija je održana u povodu Dana grada Subotice.

1.

U sklopu proslave Dana grada Subotica, u Galeriji Dr. Vinko Perčić otvorena je izložba „Jučer, danas, sutra“ autora Ivana Šeremeta iz Slavenskog Broda.

1. 9. – 25. 10.

Gradska knjižnica Subotica provela je u subotičkim osnovnim školama u kojima se nastava odvija na hrvatskom jeziku, Nacionalni kviz za poticanje čitanja za djecu i mladež Knjižnica grada Zagreba pod nazivom „Ritam odrastanja“.

2.

Nakon jednogodišnje stanke u OŠ „22. oktobar“ u Monoštoru ponovno je upisan odjel prvaka koji će nastavu pohađati na hrvatskom jeziku. Početku nove školske godine u Monoštoru nazočila je i predsjednica Odbora HNV-a za obrazovanje Margareta Uršal koja je prvacima i učenicima trećeg razreda odjela na hrvatskom uručila udžbenike i još jednom porazgovarala s roditeljima.

2.

Za osamnaestu generaciju učenika prvaka, 26 prvaka u Subotici, Maloj Bosni i Đurđinu koji nastavu prate na hrvatskom jeziku Hrvatsko nacionalno vijeće je priredilo svečani prijam u dvorištu Vijeća.

3.

U okviru IPA Interreg programa prekogranične suradnje Hrvatska-Srbija u

novosadskoj sinagogi prikazani su filmovi Charliea Chaplina „The Kid“ (Mališan) i „Dog’s Life“ (Pasji život) koje je muziciranjem pratila Zagrebačka filharmonija pod ravnanjem maestra Krešimira Batinića. Ovaj projekt skupa provode Zagrebačka filharmonija i Muzička omladina Novog Sada uz sufinanciranje Europske unije.

4.

Na 12. Festivalu amaterskih kazališta u Slavenskom Brodu dramska skupina HKUD-a „Vladimir Nator“ iz Sombora izvela je predstavu „Matora diča“. Na tom festivalu Zvonimiru Lukaču uručena je nagrada za poseban doprinos kazališnom amaterizmu, a Klara Oberman (strina Julka) i Dragana Gaćeša (tetak Pajo) bili su u nominaciji za najbolju sporednu žensku i mušku ulogu.

5.

Dopredsjednik Hrvatskog nacionalnog vijeća za Suboticu Ladislav Suknović organizirao je sastanak s elektorima s područja Grada Subotice kako bi razgovarali o potrebama u zajednici.

5.

Na posljednjoj sjednici Vlade Republike Hrvatske usvojen je zaključak kojim se Hrvatska obvezuje da će poduprijeti razvojne projekte Hrvatskog nacionalnog vijeća u Srbiji: izgradnju Hrvatske kuće u Subotici i kadrovsko osnaživanje hrvatske zajednice u Srbiji.

5.

Suradnica Ministarstva uprave i lokalne samouprave Danijela Razić-Ilić sastala se s predstavnicima Hrvatskog nacionalnog vijeća: članom IO HNV-a Darkom Sarićem Lukendićem i međunarodnim tajnikom Darkom Baštovanovićem s kojima je razgovarala o uključenosti pripadnika nacionalnih manjina u tijelima javne uprave na lokalnoj, pokrajinskoj i republičkoj razini.

5.

Na inicijativu Hrvatskog nacionalnog vijeća u Subotici je održan sastanak s dekanom Fakulteta za odgojne i obrazovne znanosti u Osijeku prof. dr. sc. Damirom Matanovićem i prodekanicom za nastavu prof. dr. sc. Eminom Berbić-Kolar. Tema razgovara bila je problematika obrazovanja na hrvatskom jeziku u Srbiji i obrazovne potrebe, kako budućih studenata tako i nastavnog kadra na hrvatskom jeziku u Srbiji.

5.

U prostorijama župe sv. Dimitrija mučenika u Srijemskoj Mitrovici održana je 45. skupština biskupa Đakovačko-osječke crkvene pokrajine, kojom je predsjedao nadbiskup metropolit, mons. dr. Đuro Hranić. Uz njega, u radu sjednice sudjelovali su srijemski biskup, domaćin mons. mr. Đuro Gašparović, požeški biskup mons. dr. Antun Škvorčević, te kancelari triju ordinarijata: preč. Marko Loš, vlč. mr. Ivan Popić i vlč. mr. Drago Marković. U radu skupštine sudjelovao je i mons. dr. Vladimir Dugalić, dekan KBF-a u Đakovu.

5. – 7.

Udruga „Tragovi Šokaca“ iz Bača organizirala je seminar izrade ženskih oglavlja donje Bačke u okviru projekta VII. Tradicijsko češljanje i izrada oglavlja Hrvatica u regiji.

6.

U Velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici HGU „Festival bunjevački pisama“ je održala XV. Smotru dječjih pjevača i zborova na kojoj je nastupilo 18 izvođača solista iz Subotice i okolice.

6. – 8.

U organizaciji HKD-a „Šid“ u istoime-nom mjestu održana je VII. likovna kolonija posvećena obilježavanju 150. obljetnice rođenja Isidora Ise Velikani-ovića za 20 slikara iz Srbije i Hrvatske.

7.

Na prostoru ispred nekadašnje Čurine mijane u Subotici (čošak Ulice Maksima Gorkog i Beogradskog puta) otkri-ven je spomenik subotičkom atletičaru Đuri Stantiću, svjetskom prvaku i olimpijskom pobjedniku u brzom hodanju. Spomenik, u prirodnoj veličini, izradio je palički kipar Franjo Mačković na ini-cijativu praunuke sestre Đure Stantića, umirovljene učiteljice Nade Kozarić.

7.

Članovi tavankutskih udruga HKPD-a „Matija Gubec“ i Galerije Prve koloni-je naive u tehnicu slame predstavili su se suvenirima od slame, degustacijom rakije kao i prezentacijom turističkih kapaciteta na XIX. Festivalu Dani sla-vonske šume u Našicama (Hrvatska).

8.

U katedrali sv. Dimitrija, đakona i mu-čenika u Srijemskoj Mitrovici, sveča-nim euharistijskim slavljem proslavljen je početak nove vjeronaučne i školske godine.

9.

U čast i sjećanje na Iliju Žarkovića Ža-bara, HKPD „Tomislav“ iz Golubina-ća je organizirao X. Večeri i noći Ilije Žarkovića Žabara. U programu mani-festacije nastupili su golubinački glu-mac Mića Dudić i pjesnikinja Kristina Arsenijević, Golubinački tamburaši, orkestar „Ladan špricer“ i vokalna so-listica Dubravka Čačić, a predstavljena je i knjiga *Dodir odaje* Ksenije Čačić iz Novog Sada.

11.

Dopredsjednik Hrvatskog nacional-nog vijeća za Podunavlje Željko Pakle-dinac održao je sastanak s elektorima koji su bili na listi za VI. saziv HNV-a iz općina Apatin i Bač.

11. i 17.

Centar za razvoj demokratskog druš-tva Europolis organizirao je za mla-

de s područja Vojvodine radionice u Novom Sadu, a tjedan dana kasnije u Vukovaru pod nazivom „Odgovorni prema prošlosti, odgovorni prema budućnosti“. Kao predstavnici hrvatske manjine u Srbiji prisustvovali su predsjednik Mladeži Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini Marin Piuković i master povijesti Vladimir Nimčević.

12.

Predsjednik Vlade Republike Hrvatske Andrej Plenković primio je delegaciju Hrvata iz Srbije, a povodom usvojenoga Zaključka na posljednjoj sjednici hrvatske Vlade, kojim se Hrvatska obvezuje da će poduprijeti razvojne projekte Hrvatskog nacionalnog vijeća u Srbiji. Sastanku s premijerom Plenkovićem nazočili su predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća u Srbiji Jasna Vojnić, predsjednik Izvršnog odbora HNV-a Lazar Cvijin, predsjednik Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini i zastupnik u Narodnoj skupštini Srbije Tomislav Žigmanov te državni tajnik Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske Zvonko Milas.

13.

U HKC-u „Bunjevačko kolo“ u Subotici predstavljena je knjiga pripovjedaka Ivana Tumbasa iz Subotice naslovljena *Nako sa salaša*.

13.

Ovogodišnji Ciklus hrvatskog filma u Vojvodini nastavljen je projekcijom filma nastalog na Filmskoj radionici „Kad se male ruke slože“ pod nazivom „Tavankut iz filmskog kuta“ kojeg su snimila djeca – polaznici radionice pod mentorstvom Branka Ištvančića i Zoltána Sifliša. Projekcija je održana na Etno salašu „Balažević“ u Tavankutu, a tom prilikom djeci polaznicima radionice su uručeni prigodni darovi, knjižice za filmsku edukaciju „Filmska izražajna sredstva“ u izdanju Pulskeg filmskog festivala u okviru projekta „Film u školi“.

13.

U organizaciji Zajednice Hrvata Zemuna „Ilija Okrugić“ i Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina, u župnoj dvorani crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Zemunu predstavljena je knjiga Vedrana Horvackog *Slike iz beskraja* objavljena u nakladi NIU „Hrvatska riječ“.

13.

Visoka delegacija Ministarstva kulture Republike Hrvatske u sastavu: pomoćnica ministra kulture dr. sc. Iva Hraste Sočo, profesor povijesti i etnologije, voditelj Odjela za etnografsku i nematerijalnu kulturnu baštinu u Ministarstvu kulture Milan Kuhar i ravnatelj Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu dr. sc. Tvrtko Zebec, posjetila je Hrvatsko nacionalno vijeće u Srbiji u cilju iznalaženja mogućnosti upisa manifestacije „Dužijanča“ u Registar nematerijalne kulturne baštine Hrvata u Srbiji.

14.

U organizaciji Seoske samouprave Gara i Hrvatske samouprave Gara u ovom mađarskom mjestu održan je I. Trojni susret poduzetnika Mađarske, Hrvatske i Srbije s ciljem jačanja prekogranične gospodarske suradnje.

14.

Obuka nastavnika za primjenu općih standarda postignuća učenika za kraj srednjeg obrazovanja za predmet Hrvatski jezik i književnost održana je u prostorijama Hrvatskog nacionalnog vijeća. Obuka je održana u suradnji sa Zavodom za vrednovanje kvalitete obrazovanja i odgoja.

14.

Sveta misa, Zaziv Duha Svetoga za početak školske i vjeronaučne godine, za sve učenike koji pohađaju katolički vjeronauk u osnovnim i srednjim školama na teritoriju Subotice i okolice slavljen je u subotičkoj katedrali.

maćina, književnice Vladanke Cvetković, članice udruge HKC-a „Beograd“ predstavljena su tri hrvatska pjesnika, Valerio Orlić iz Rijeke, Siniša Matasović iz Siska i Zvonimir Grozdić iz Lovrana. Nakon Beograda pjesnici iz Hrvatske su predstavljani i u Somboru i Subotici.

21.

U organizaciji HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina u prostoru Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Petrovaradinu održana je Druga regionalna gastronomska manifestacija CROZ kuhinju Vojvodine. Osim domaćina kulinarske specijalitete ovdašnjih Hrvata pripremali su i predstavili članovi HKPD-a „Đurđin“ iz Đurđina, KUDH-a „Bodrog“ iz Monoštora i Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina.

21.

Za 22. Rešetaračke susrete pjesnika koji okupljaju hrvatske pjesnike iz matice i izvandomovinstva, tiskana je zbirka pjesama autora koji su se javili na natječaj manifestacije. U zbirku naslovljenu *Opet sam ulovio tišinu* i ove godine uvrštene su pjesme hrvatskih pjesnika iz Srbije. To su: Marija Lovrić, Ivan Andrašić, Josip Dumendžić, Antun Kovač, Kata Kovač, Branimir Miroslav Tomlekin i Vedran Horvacki.

21.

Gradsko amatersko kazalište Županja odigralo je predstavu „Kafić kod druga Tita“ u svečanoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“.

22.

Pod sloganom „Na tragu vječnosti“ u subotičkoj Dvorani sportova održan je XIV. festival hrvatskih duhovnih pjesama „HosanaFest“ s 15 novih skladbi koje su izveli sudionici iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srbije. Glavnu nagradu „HosanaFesta“ osvojila je skupina „Sliryc 33“ iz Dugog Sela u Hrvatskoj s pjesmom „Rekla je DA“ koju

je na pozornici izveo Višeslav Foretić, inače autor glazbe, teksta i aranžmana pjesme.

22.

Članovi HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice sudjelovali su u svečanom mimohodu te na Smotri folkloru u okviru najveće kulturne manifestacije Slavonije, 54. Vinkovačkih jeseni.

22.

U župnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Zemunu na svečanoj misi mons. dr. Nikola Škalabrin proslavio je svoju zlatnu misu – 50 godina svećeništva.

22.

Misnim slavljem u župi sv. Roka u Subotici koje je predvodio mons. dr. Andrija Anišić svečano je proslavljena 25. obljetnica njegove župničke službe u toj župi kao i 35. obljetnica svećeničkoga ređenja.

23.

Javna rasprava u svezi sa Standardima postignuća za predmet Hrvatski jezik za kraj prvog ciklusa osnovnog obrazovanja i odgoja održana je u prostorijama Hrvatskog nacionalnog vijeća.

23. – 29.

Nela Horvat, članica HLU-a „Croart“ iz Subotice sudjelovala je na desetim Vugrovečkim likovnim susretima, koji su okupili 17 umjetnika.

24.

U okviru festivala nacionalnih kuhinja Food Planet na Trgu slobode u Novom Sadu predstavljena je i hrvatska kuhinja. Ujedno je organizirana besplatna degustacija hrvatskih kulinarskih specijaliteta.

24.

Dopredsjednik Hrvatskog nacionalnog vijeća za Sombor Željko Šeremešić održao je sastanak s elektorima s

28.

Susret nekoliko stotina mladih iz pet biskupija Srbije održan je u župi svetog Dimitrija u Srijemskoj Mitrovici.

28.

U organizaciji HKPD-a „Matija Gubec“, Galerije Prve kolonije naive u tehnici slame, OŠ „Matija Gubec“ i Voćarske zadruge „Vočko“ svih iz Tavankuta, na Etno salašu Balažević u Donjem Tavankutu održan je IX. Tavankutski festival voća. Na festivalu je predstavljen i „putujući“ projekt „Čuvarkuća“ koji realizira Fondacija 021.

28.

Mješoviti pjevački zbor i veliki tamburaški orkestar HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina sudjelovali su na smotri u Cerniku pokraj Nove Gradiške u Hrvatskoj koju organizira mjesno Hrvatsko pjevačko društvo „Tomislav“.

29.

Na XIX. Festivalu bunjevački pisama održanom u sportskoj dvorani Srednje tehničke škole „Ivan Sarić“ u Subotici izvedeno je 15 novih pjesama. Pjesma „Nebo i ti“, koju je izveo i aranžman uradio, ansambl „Ravnica“, osvojila je nagradu publike kao i prvu nagradu stručnog žirija koja je uručena Nikoli Jaramazoviću, autoru teksta i glazbe.

Redizajnirana internetska stranica Hrvatskog nacionalnog vijeća

Internetski portal Hrvatskog nacionalnog vijeća je unaprijeđen i redizajniran te dostupan javnosti na internetskoj adresi www.hnv.org.rs.

Četrnaesti svezak Leksikona

Iz tiska je izašao 14. svezak *Leksikona podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca* koji obuhvaća završni dio slova K (Ku – Kv).

Nova knjiga u nakladi HAD-a

U izdanju Hrvatskog akademskog društva iz Subotice objavljena je inte-

gralna studija Matije Evetovića naslovljena *Život i rad Paje Kujundžića 1859. – 1915.*

LISTOPAD, 2019.

1.

Započela je nova programska shema na hrvatskom jeziku Radio Marije Srbije, koja je izmijenjena, dopunjena i osvježena.

1.

U organizaciji i u prostorijama Hrvatskog nacionalnog vijeća u Subotici održavaju se pripreme za jedanaestoro maturanata iz Subotice i Sombora koji namjeravaju polagati ispit državne mature iz predmeta Hrvatski jezik i književnost u Hrvatskoj.

2. – 4.

Na XV. Međunarodnom festivalu organskih proizvoda Biofest održanom u Subotici sudjelovali su i proizvođači iz Hrvatske.

4.

U Kulturnoj postaji „Egység“ u Novom Sadu ženska vokalna skupina „Zwizde“ iz Zagreba održala je koncert „Živijo, živijo koji ima dragu“, a kao gosti su nastupili članovi muške vokalne skupine KUD-a „Đoka Pavlović“ iz Beograda. Koncert je održan u okviru Festivala narodnih nošnji, oglašava i nakita „Biserna grana“.

4. – 5.

Učenici Prirodoslovne škole „Vladimira Preloga“ iz Zagreba izveli su kazališnu predstavu – mjuzikl „Tamo da putujem“ u HKC-u „Bunjevačko kolo“ u Subotici i Domu kulture u Monoštoru. Ovom prigodom donijeli su i lektiru za školsku knjižnicu u Monoštoru te 500 srednjoškolskih udžbenika za nastavu na hrvatskom jeziku

4. – 5.

„Šokačka grana“ iz Osijeka je u suradnji sa Zavodom za kulturu vojvođanskih Hrvata, Znanstvenim zavodom Hrvata u Mađarskoj te od ove godine i s Vinkovačkim šokačkim rodovima organizirala manifestaciju „Urbani Šokci“. Tom prilikom održan je okrugli stol u Osijeku i Vinkovcima na temu „Pučka pobožnost Šokaca i Bunjevaca – jučer, danas, sutra“.

5.

HKPD „Matija Gubec“ iz Rume je u povodu završetka berbe grožđa tradicionalno organizirao igranku u prostorijama udruge – Grožđenbal.

5.

Članovi HLU-a „Croart“ iz Subotice održali su svoj „radni dan“ u Vizitorskom centru Ludaš na obali toga jezera u mjestu Hajdukovo. Domaćin im je bilo Javno poduzeće „Palić-Ludaš“.

5.

Članovi dramske sekcije HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora nastupili su na 4. susretima gradova prijatelja u Sinju s predstavom „Matora dica“ koju je po tekstu Marjana Kiša režirala Jolika Raič.

5.

Ekipa Udruge bunjevačkih Hrvata „Dužijanca“ u sastavu: Ruža Juhas, Joca Vuković, Stipan Kujundžić i Željko Pančić osvojili su drugo mjesto na IX. Kukuruzijadi u Crnoj Bari.

5. – 8.

U organizaciji Hrvatskog nacionalnog vijeća učenici srednjih škola u Subotici, koji nastavu pohađaju na hrvatskom ili su prvi ciklus obrazovanja završili na ovome jeziku, boravili su na četverodnevnoj ekurziji koja je obuhvatila obilazak triju destinacija: Koljnof, Beč i Budimpeštu.

6.

Nakon 47 godina rada i djelovanja u župi Uskrsnuća Isusova u Subotici, mons. Bela Stantić otišao je u mirovinu. Tim povodom služena je sveta misa zahvalnica, a župljani su mu priredili oproštaj.

7.

U povodu Dana neovisnosti Republike Hrvatske u Beogradu održan je koncert klavirskog tria „Dubrovnik“ u crkvi svetog Ante Padovanskog na Crvenom Krstu. Pokrovitelji koncerta bili su Veleposlanstvo Hrvatske u Srbiji, Ministarstvo vanjskih i europskih poslova Hrvatske te spomenuti samostan i župa.

7.

Katoličko društvo „Ivan Antunović“ organiziralo je u katedrali-bazilici sv. Terezije Avilske svečani koncert „Vidakoviću u čast“ o 105. rođendanu Albe Vidakovića i 25. obljetnici djelovanja ansambla „Collegium Musicum Catholicum“.

7.

Projekt Međunarodne škole tehničkih vještina u Zagrebu namijenjen edukaciji i stjecanju novih tehničkih znanja i vještina kod djece osnovnoškolske dobi predstavljen je u tavankutskoj OŠ „Matija Gubec“, čiji će učenici biti njezini prvi polaznici.

7. – 9.

Predstavnici hrvatske zajednice iz Srbije – predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća Jasna Vojnić, međunarodni tajnik u HNV-u Darko Baštovanović i tajnik Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i vijećnik HNV-a Josip Bako boravili su u Bruxellesu na Danima europskih regija i gradova. Ovaj je posjet ostvaren na poziv župana Osječko-baranjske županije Ivana Anušića.

8. – 11.

Po pozivu predsjednice Hrvatske udruge učeničkih zadruga učenici OŠ

„Matija Gubec“ iz Tavankuta predstavili su učeničku zadrugu škole na 31. Smotri učeničkih zadruga Hrvatske u Vinkovcima.

9.

U Hrvatsko nacionalno vijeće stigli su udžbenici na hrvatskom jeziku za drugi i šesti razred osnovne škole, nakladničke kuće BIGZ, izrađeni po novom programu nastave i učenja.

9. i 11.

Hrvatsko katoličko sveučilište u suradnji sa Zavodom za kulturu vojvođanskih Hrvata, a uz potporu Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Hrvatske i Ministarstva kulture Republike Hrvatske organiziralo je znanstveno-stručni skup „Etnokulturni identitet Hrvata u Vojvodini: povijesni i suvremeni procesi“. Prvi dio skupa održan je na Hrvatskom katoličkom sveučilištu u Zagrebu a drugi, uz studentsko putovanje u Vojvodinu, u Subotici u Pastoralnom centru „Augustianum“.

10.

Hrvatsko akademsko društvo organiziralo je predstavljanje XIV. sveska *Leksikona podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca* u čitaonici Gradske knjižnice Subotica. Svezak su predstavili prof. dr. sc. Josip Vrbošić, redoviti profesor Pravnog fakulteta u Osijeku u mirovini, Dražen Skenderović, župni vikar župe sv. Roka u Subotici i dr. sc. Slaven Bačić, glavni urednik *Leksikona*.

11. – 13.

Dramski odjel HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice sudjelovao je na 37. smotri kazališnih amatera Slavonije i Baranje u Bošnjacima kraj Županje (Hrvatska). Prve večeri izveli su komediju „Ča Grgina huncutarija“. Nagradu za najboljeg glumca u predstavi dobio je Lazo Jaramazović. Iduće večeri, izvedena je „Skupština na čoši“. Nagradu za najbolju glumicu te večeri dobila je

Julijana Lajić. Trećeg dana HKC „Bunjevačko kolo“ je s predstavom „Skupština na čoši“ gostovalo i u Orašju (BiH) u okviru humanitarne večeri.

11. – 13.

Programom u Ludbregu započela je realizacija projekta „Manjine – dodana vrijednost EU – MinAVEU“ koji je financiran u okviru programa EU Europa za građane. U njemu su, kao predstavnici Srbije, sudjelovali članovi zbora župe Presvetog Trojstva iz Srijemskih Karlovaca pod ravnanjem Vlaste Malešević.

11. – 13.

Predsjednik Mladeži Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini Marin Piušković i međunarodni tajnik Hrvatskog nacionalnog vijeća Darko Baštovanović sudjelovali su kao gosti na prvom Nacionalnom danu Mladeži Hrvatske demokratske zajednice u Osijeku na poziv predsjednika Mladeži HDZ-a Ivana Vidiša.

11. – 12.

Predstavom „Vlast“ po tekstu Brislava Nušića, u režiji Milivoja Mladenovića, u izvođenju Dramskog studija „Velimir Sadnić Veljko“ iz Sivca u Lemešu je otvoren IX. Međunarodni memorijal amaterskih dramskih skupina „Antun Aladžić“ koji organizira HBKUD „Lemeš“. Drugog dana Memorijala gostovali su članovi HKUD-a „Vladimir Nazor“ iz Sombora s komandom „Matora dica“ koju je po tekstu Marjana Kiša režirala Jolika Raić.

12.

U župnoj crkvi sv. Mihovila Arkandela u Bregu je održan 33. susret malih župnih zborova „Zlatna harfa“ na kojem je pjesme posvećene zaštitniku župe pjevalo deset župnih zborova Subotičke biskupije i jedan vrtički zbor, dječjih vrtića „Marija Petković Sunčica“ i „Marija Petković Biser“. Susretu je prethodila zajednička misa.

12.

U organizaciji Pedagoškog zavoda Vojvodine u Novom Sadu je održana međunarodna znanstvena konferencija „Interkulturalnost u obrazovanju 2019.“, na kojoj su sudjelovali i stručnjaci s više sveučilišta u Hrvatskoj.

12.

Zajednička manifestacija udruga šokačkih Hrvata iz Vojvodine pod nazivom „Šokci i baština“ održana je u Monoštoru. U sklopu programa predstavljena je i monografija *Tradicijska baština, identitet i migracije bačkih Hrvata Šokaca*, koju je uredila prof. Milana Černelić dok su na priredbi osim domaćina KUDH-a „Bodrog“ nastupili i KPZH „Šokadija“ iz Sonte, „Tragovi Šokaca“ iz Bača, HKU „Antun Sorgg“ iz Vajske, UG „Urbani Šokci“ iz Sombora te kao gosti manifestacije HKUD „Šid“ iz Šida.

13.

Osmi Ekumenski susret zborova crkvenog pjevanja održan je u župnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Zemunu.

14.

Učenicima srednjih škola koji pohađaju nastavu na hrvatskom jeziku u Subotici, Gimnazije, Politehničke i Medicinske škole uručeni su udžbenici iz matematike i fizike, koje su donirali učenici Prirodoslovne škole „Vladimira Preloga“ iz Zagreba.

14. – 21.

Kreativna sekcija Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina drugu godinu zaredom organizirala je izložbu starih ručnih radova koja nosi ime „Iz ormara naših baka“.

15.

U HKC-u „Bunjevačko kolo“ u Subotici počela je s radom škola slikanja za učenike od IV. do VIII. razreda osnovne škole koju vodi Čedomir Kristijan

Sekulić, više puta nagrađivani i priznati slikar.

15.

Informativni centar za poslovnu certifikaciju i standardizaciju – BSC, u okviru projekta „Jaka žena – snažno selo“, organizirao je u Vladi Vojvodine prvi „Donatorski fruštuk“, čiji je cilj bio predstavljanje 15 udruženja žena sa sela među kojima je i HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta.

16.

Svetom misom u crkvi svetog Jurja u Petrovaradinu i svečanom akademijom u amfiteatru SPENS-a u Novom Sadu proslavljen je praznik hrvatske zajednice u Srbiji, Dan rođenja bana Josipa Jelačića. Proslavu su zajednički organizirali Hrvatsko nacionalno vijeće i HKPD „Jelačić“ iz Petrovaradina.

16.

Supredsjedatelj Doma naroda Parlamentarne skupštine Bošne i Hercegovine dr. sc. Dragan Čović, koji je ujedno i predsjednik Hrvatske demokratske zajednice Bosne i Hercegovine i predsjednik Hrvatskog narodnog sabora Bosne i Hercegovine, službeno je posjetio institucije hrvatske nacionalne manjine u Srbiji, Hrvatsko nacionalno vijeće i Demokratski savez Hrvata u Vojvodini, a nazočio je i proslavi praznika hrvatske zajednice u Republici Srbiji – Dana rođenja bana Josipa Jelačića u Petrovaradinu i Novom Sadu.

18.

Brojnim aktivnostima u Vojvodini učenici hrvatskih odjela, pa i vrtičkih skupina, obilježili su 18. listopada – Svjetski dan kravate.

18. – 20.

U organizaciji Udruženja poljoprivrednika Tuzlanskog kantona, u tuzlanskom naselju Breške održan je 13. međunarodni Poljosajam, na kojem su

svoje proizvode izložili mnogobrojni izlagači iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Vojvodine među kojima je HUK „Antun Sorgg“ iz Vajske.

19.

HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora organizirao je III. Festival amaterskog folklora i Stvaralaštva.

19.

Prva tribina u organizaciji petrovaradinske Hrvatske mladeži Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini, organizirana je u kući bana Jelačića u Petrovaradinu.

19.

Na IX. Susretu pjesnika u Čepinu predstavljena je zajednička zbirka pjesama *Slavonija i Srijem u srcu su mom* u koju su uvrštene pjesme hrvatskih pjesnika iz Vojvodine Marije Lovrić, Antuna Kovača i Kate Kovač.

19.

HKUPD „Stanislav Prepek“ iz Novog Sada organiziralo je manifestaciju „Prepekova jesen 2019.“ u Kulturnom centru Novog Sada. Tom prigodom je predstavljena zbirka kratkih priča „Prepekova jesen 2019.“ pristiglih na istoimeni natječaj na kojem je prvo mjesto osvojio Ivan Gaćina iz Žadra za priču „Breme svijeta“.

19.

Risari UBH-a „Dužijanca“ Joca Vučković, Ruža Juhas i Stipan Kujundžić sudjelovali su na natjecanju u berbi kukuruza u Novom Orahovu, gdje su osvojili drugo mjesto.

19. – 20.

Glumci „Teatar Draft“ iz Tuzle sudjelovali su na IX. Međunarodnom memorijalu amaterskih dramskih skupina „Antun Aladžić“ u Lemešu s monodramom Dragana Tešića „S čime, s kime u EU“. Narednog dana Memorijala Gradsko kazalište iz Belog Manastira

izvelo je komad „Sljedeći“ američkog autora Terrencea McNallyja.

19. – 20.

U organizaciji KPZH-a „Šokadija“ u prostoru „Šokačke kuće“ u Sonti održana je 13. međunarodna likovna kolonija Sonta 2019. u kojoj je sudjelovalo 11 umjetnika.

20.

Treći nastavak ovogodišnjeg Ciklusa hrvatskog filma u Vojvodini održan je u Art kinu Lifka, a posvećen je filmovima o umjetnosti. Prikazan je kratki igrani film „Antikvarijat“ Silvia Mirošničenka, koji je bio i prisutan na projekciji te dokumentarni filmovi „Az, Branko pridivkom Fučić“ Bernardina Modrića i „Dragi Vincent“ Bogdana Žižića. Ciklus hrvatskog filma u Vojvodini održava se u organizaciji udruge Artizana iz Zagreba u partnerstvu sa ZKVH-om, a uz potporu HAVC-a, Društva hrvatskih redatelja i Ministarstva vanjskih poslova RH.

20.

Polaganjem ruku đakovačko-osječskog nadbiskupa mons. Đure Hranića, tijekom svečanog misnog slavlja u đakovačkoj prvostolnici sveti red đakonata primila su trojica bogoslova među kojima i Tomislav Vojnić Mijatov iz Tavankuta.

20. – 27.

Na Međunarodnom sajmu knjiga u Beogradu u okviru zajedničkog štanda Zajednice nakladnika i knjižara Hrvatske predstavilo se 16 nakladnika iz Hrvatske.

21.

NIU „Hrvatska riječ“ i Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata su i ove godine predstavili svoja najnovija izdanja na međunarodnom Sajmu knjiga u Beogradu. Zavod je predstavio knjigu *Sonetist Antun Gustav Matoš* autorice dr. sc. Vlaste Markasović u sunakladi

Zavoda i Društva hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski. Predstavljen je i posljednji broj časopisa *Nova riječ* čiji su sunakladnici ZKVH i NIU „Hrvatska riječ“.

23. – 26.

Najveća književna manifestacija u Srbiji, Dani hrvatske knjige i riječi, dani Balinta Vujkova održana je 18. put u Subotici, a trajala je čak pet dana. Program je započeo Književnim salonom u Gradskoj knjižnici na kojem je predstavljeno četveroknjižje *Izabrana djela I. – IV. Miroslava Slavka Mađera* koje je priredila dr. sc. Hrvojka Mihanović-Salopek. Drugog dana je organiziran program za djecu „Narodna književnost u školi – u spomen na Balinta Vujkova Didu“ koji je okupio oko 400 djece iz vrtića i škola iz Male Bosne, Đurđina, Tavankuta i Subotice. Djeci je predstavljena i školskim knjižnicama podijeljena treća knjiga iz nove edicije *Izabrana djela Balinta Vujkova – Bajke 3*. Istoga dana u Gimnaziji „Svetozar Marković“ za učenike ove škole, Politehničke i Medicinske srednje škole održana je radionica na temu „Razlikovni rječnik srpskoga i hrvatskoga jezika“ koju su vodili lektor hrvatskoga jezika s Filozofskog fakulteta u Novom Sadu prof. dr. Tomislav Čužić i predsjednica Hrvatske čitaonice Bernadica Ivanković. Trećeg dana je u čitaonici Gradske knjižnice započeo dvodnevni Međunarodno znanstveno-stručni skup posvećen velikanima književnosti. Skup je okupio dvadesetak predavača iz Srbije, Hrvatske, Mađarske i Austrije. Po završetku skupa održan je i okrugli stol na temu „Književnosti u prijevodu – kao mostovi suradnje“ u kojem su sudjelovali vojvođanski zavodi za kulturu manjinskih zajednica. U petak, u okviru multimedijalne večeri u Velikoj vijećnici Gradske kuće Hrvatska čitaonica je nagradu za životno djelo na području književnosti dodijelila književniku Mirku Kopunoviću iz Subotice. Iste večeri nagrada Zavoda za

kulturu vojvođanskih Hrvata „Emerik Pavić“ za najbolju knjigu u 2018. pripala je znanstvenoj monografiji *Tradicij-ska baština, identitet i migracije bačkih Hrvata Šokača* koju je uredila prof. dr. sc. Milana Černelić dok je trijenalnu nagradu „Tomo Vereš“ za najbolje djelo iz područja znanosti i publicistike u razdoblju od 2016. do 2018. dobila knjiga *Povijest podunavskih Hrvata (Bunjevaca i Šokača) od doseljavanja do propasti Austro-Ugarske Monarhije* autora dr. sc. Roberta Skenderovića. U sklopu Dana prvi puta je dodijeljena posebna nagrada za iznimno nakladničko ostvarenje koje je dobila dr. sc. Hrvojka Mihanović-Salopek iz Zagreba, prirediteljica „Izabranih djela (I.-IV.) Miroslava S. Mađera“. Dani su završeni dvodnevni Stručnim seminarom odgojitelja, učitelja razredne nastave, učitelja i nastavnika predmetne nastave na hrvatskom jeziku u Vojvodini pod nazivom „Škola kao učeća zajednica“. Predavačice su bile iz Agencija za odgoj i obrazovanje Hrvatske te profesorice s Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Agencija je uručila i vrijednu donaciju, više od 100 naslova knjiga, književnih i znanstvenih djela te slikovnica za djecu. U pratećem programu XVII. Dana hrvatske knjige i riječi položeni su vijenci na bistu Balinta Vujkova te priređena izložba knjiške produkcije Hrvata u Srbiji između dvaju Dana hrvatske knjige i riječi. Ovu najveću književnu manifestaciju u Srbiji organizirala je Hrvatska čitaonica u suorganizaciji s Gradskom knjižnicom Subotica, Zavodom za kulturu vojvođanskih Hrvata i Hrvatskim nacionalnim vijećem, dok je partner u pripremi znanstveno-stručnoga skupa bio Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj.

25. – 26.

U organizaciji dramske sekcije HKUDA „Vladimir Nazor“ u Hrvatskom domu u Somboru održan je X. Međunarodni susret amaterskih dramskih društava. Prve večeri nastupili su domaćini s ko-

medijom „Matora dica“, a potom HKC „Bunjevačko kolo“ iz Subotice s komedijom „Skupština na čoši“. Za glumicu večeri proglašena je Nataša Vojnić Tunić iz Subotice koja je bila u ulozi mlade udovice Tinke. Drugog dana festivala Sinjsko pučko kazalište izvelo je predstavu „Matane drž se“ za koju je Marko Bešlić proglašen za najboljeg glumca, a Hrvatsko amatersko kazalište iz Hercegovca odigralo je komad „Pidžama za šestero“.

26.

Na drugom Festivalu tradicijskog pjevanja koje je organizirao HKC „Bunjevačko kolo“ iz Subotice predstavilo se 13 vokalnih sastava s oko 200 izvođača. Prema ocjeni stručnog povjerenstva Zlatna nagrada festivala – Laureat pripala je ženskoj pjevačkoj skupini „Vranovke“ iz Vranovaca.

26.

Svečanim euharistijskim slavljem u srijemskomitrovačkoj manjoj bazilici proslavljena je svetkovina svetog Dimitrija đakona i mučenika, zaštitnika Srijemske biskupije, katedrale i Grada Srijemske Mitrovice. Svetu misu predvodio je mons. Ivan Čurić, pomoćni biskup Đakovačko-osječki, u koncelebraciji s nadbiskupima i biskupima Đakovačko-osječke, Beogradske i Subotičke biskupije, generalnim vikarom Srijemske biskupije Eduardom Španovićem, te s tridesetak svećenika.

26.

Subotički program u okviru šeste Noći hrvatskog filma i novih medija održan je u Art kinu „Lifka“. Osim u više mjesta u Hrvatskoj, te Srbiji (Subotica), šesto izdanje Noći hrvatskog filma održano je i u Mađarskoj (Budimpešta i Pečuh), Bosni i Hercegovini (Mostar) i Italiji (Milano).

28.

Subotički tamburaški orkestar priredio je koncert u Velikoj vijećnici Gradske

kuće u Subotici na kom je prezentiran program s festivala na kojima je orkestar ove godine sudjelovao i osvojio prve nagrade.

28.

Učenici OŠ „Ivan Goran Kovačić“ iz Sonte, polaznici izbornog predmeta Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture i ove godine su tematskim programom obilježili manifestaciju „Dani kruha“. Priredba je održana u velikoj dvorani Doma kulture u Sonti.

29.

Na 21. sjednici Hrvatskog nacionalnog vijeća, održanoj u Veleposlanstvu Republike Hrvatske u Beogradu, jednoglasno su izglasane odluke o raspodjeli sredstava po natječaju HNV-a za sufinanciranje hrvatskih udruga, te o dodjeli priznanja HNV-a „Ban Josip Jelačić“, „Dr. Josip Andrić“, te „Pajo Kujundžić“ za 2019. godinu.

29.

Prvi put od kada je Hrvatsko nacionalno vijeće osnovano 2002. godine sjednica krovne institucije Hrvata u Srbiji održana je u Beogradu, u Veleposlanstvu Republike Hrvatske. Prije same sjednice, održana je i konferencija za medije, na kojoj je istaknuto da blizu 8.000 Hrvata u Beogradu nemaju prostor za svoj rad i djelovanje.

30.

U okviru Jesenskog festivala židovske kulture u Subotici, u Gradskom muzeju otvorena je izložba „Memento“ vizualne umjetnice Lee Vidaković.

31.

Večer uoči obilježavanja blagdana Svih Svetih u velikoj dvorani HKC-a „Bunjevačko kolo“ održan je VII. Hollywin (Noć svetaca) u Subotici posvećen blaženoj Mariji Propetog Isusa Petković, utemeljiteljici Družbe Kćeri milosrđa koja slavi stotu obljetnicu osnutka. O povijesti Družbe sestara

Kćeri milosrđa uz prezentaciju govori-la je s. Jasna Crnković, rodom iz Subo-tice. Potom su djeca iz župe sv. Roka iz Subotice izvela kratki šaljivi skeč „Ma-garac u misijama na Đurđinu“, dok su lutkarsku predstavu „Stopama ljubavi“ o životnom putu blažene Marije Pet-ković i osnivanju Družbe Kćeri milosr-đa izvela djeca iz Blata.

31.

U organizaciji Udruge banatskih Hrva-ta u Starčevu dipl. etnolog-antropo-log Dalibor Mergel održao je preda-vanje u Galeriji „Boem“ Doma kulture u Starčevu o Starčevačkoj republici, a u povodu njezine stote obljetnice.

Nova knjiga Milovana Mikovića

U nakladi Matice hrvatske Subotica iz tiska je izišla knjiga *Motrišta, rasprave, ogledi* subotičkog književnika Milova-na Mikovića.

Istraživačko putovanje članova Hrvatske čitaonice „Fischer“

Potaknuti istraživanjem koje radi žu-pnik Marko Kljajić radi prikupljanja podataka za sljedeću knjigu *Rodovi hrvatskih prezimena u Surčinu* vodstvo Hrvatske čitaonice „Fischer“ osmislilo je istraživačka putovanja koja su na-zvali „Putovima predaka“ a koja će realizirati jednom godišnje radi obi-laska mjesta iz kojih potječu pojedine obitelji i istraživanje iz kojih mjesta su došle ostale obitelji. Dvadeset sedme-ro članova čitaonice „Fischer“ ostvarilo je svoje prvo putovanje.

Likovna kolonija na Baračkoj

Hrvatska udruga „Bezdanaška marina“ organizirala je prvi put likovnu koloni-ju u ambijentu Ekološke učionice Ba-račka za umjetnike iz Srbije (Sombora, Subotice, Koluta, Berega) i Hrvatske (Osijeka, Tenja, Vukovara).

Ugovor za stipendiranje

Među studentima Visoke tehničke škole strukovnih studija iz Subotice

ugovor za stipendiranje je s kompani-jom Studio Present u okviru IT kom-panije Digital Hive, potpisala i Martina Stantić, najmlađa vijećnica Hrvatskog nacionalnog vijeća i aktivna članica HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta.

Redizajnirana i ponovno aktivna internetska stranica DSHV-a

Nakon što su proljetos internetsku stranicu Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini nepoznati počinitelji obo-rili, ista je ponovno dostupna na staroj internetskoj adresi – www.dshv.rs.

STUDENI, 2019.

1.

HKPD „Matija Gubec“ iz Tavankuta sudjelovalo je na XX. međunarodnoj smotri folklor a pjevačkih skupina pod nazivom „Dubravski susreti“ u Aladini-ćima, selu nadomak Stolca (BiH).

1. – 2.

U okviru IX. Međunarodnog memori-jala amaterskih dramskih skupina „An-tun Aladžić“ u Lemešu glumci KUD-a „Primorka“ iz Krasice izveli su komad „Ručni rad“ na temelju Jean-Claude Danaudovog teksta iz 1977. godine u režiji redateljice Alise Debelić. Me-morijal su zatvorili domaćini HBKUD „Lemeš“ premijerom komedije „Neću da budem idiot“ rađena po tekstu Marjana Kiša.

3.

U okviru proslave dvostoljetne obljet-nice župne crkve Svih Svetih u Čono-plji dvojezično misno slavlje u ovoj crkvi predvodio je subotički biskup mons. dr. Ivan Pénces.

3.

Predstavnici UBH-a „Dužijanča“ Mari-jan Marcikić, Anica Gabrić, Joca Vuko-vić i Marija Kujundžić osvojili su prvo mjesto na natjecanju u ručnoj berbi

kukuruzu i risarskom ručku održanom u Gornjem Bregu.

4.

Zajednička izložba slika članova likovnih sekcija HKC-a „Bunjevačko kolo“, Mađarskog kulturnog centra „Nép-kör“ i Gerontološkog kluba Centar 2 otvorena je u Galeriji Otvorenog sveučilišta.

5.

U prodavnici Jugoton Croatia Recordsa u Beogradu predstavljen je drugi po redu CD subotičkog ansambla „Hajo“ iz Subotice naslovljen „Tu su moji dobri ljudi“ kojega je 2018. objavio Jugoton Croatia Records.

7.

Liga socijaldemokrata Vojvodine, Vojvođanska partija i Demokratski savez Hrvata u Vojvodini potpisali su Sporazum o suradnji.

8.

Zajednica amaterskih kulturno-umjetničkih djelatnosti Vukovarsko-srijemske županije organizirala je znanstvenu i kulturnu manifestaciju „Šokačka rič 17“. U okviru programa održano je i predstavljanje zbornika radova s Međunarodnoga okrugloga stola *O Šokcima je rič (2016. – 2018.)* u nakladi Udruge građana „Urbani Šokci“ iz Sombora.

8.

U organizaciji Hrvatske čitaonice iz Subotice u Gradskoj knjižnici Subotica je održana XVIII. Pokrajinska smotra recitatora na hrvatskom jeziku na kojoj je nastupilo 90-ak najboljih recitatora iz cijele Vojvodine.

8. – 9.

HKC „Bunjevačko kolo“ predstavilo se na nekoliko destinacija u Hrvatskoj. Prvo predstavljanje bilo je u Hrvatskoj matici iseljenika u Zagrebu, gdje su održane i radionice vezane za bu-

njevačku tradicijsku baštinu. Ovom prigodom Centar je dobio priznanje Hrvatske matice iseljenika za doprinos očuvanju i promicanju kulturne baštine Hrvata Bunjevaca. Drugog dana gostovali su u jutarnjem programu Hrvatske Radio Televizije u emisiji „Dobro jutro, Hrvatska“ a po podne su na poziv KUD-a „Preporod“ sudjelovali na 20. smotri folklora održanoj u sklopu proslave dana grada Dugog Sela.

8. – 10.

Na trećoj sjednici drugog saziva Savjeta Vlade Republike Hrvatske za Hrvate izvan Hrvatske održanoj u Varaždinu, kao članovi Savjeta, izaslanstva iz Srbije, sudjelovali su član Izvršnog odbora Hrvatskog nacionalnog vijeća zadužen za kulturu i vijećnik Darko Sarić Lukendić te vijećnici HNV-a Krunoslav Đaković iz Srijemske Mitrovice i Snežana Periškić iz Monoštora.

9.

Predstavljanje knjige pripovjedaka pisanih na ikavici bunjevačkih Hrvata *Nako sa salaša* autora Ivana Tumbasa održana je u Hrvatskom domu u Somboru.

9.

ZHB „Tin Ujević“ iz Beograda organizirala je manifestaciju „Manifest prijateljstva“ u svečanoj dvorani općine Novi Beograd. Nastupili su SKD „Prosvjeta“ iz Splita, KUD „Bukovica“ iz Kistanja, KUD „Makedonium“ iz Beograda, Zavičajno udruženje „Banija“ iz Beograda te HKD „Šid“ iz Šida.

9.

Na imanju obitelji Kopilović u Mirgešu održan je XII. Festival mlade rakije Memorijal „Blaško Kopilović“, na kojem se okupilo više od 40 izlagača i 123 natecatelja iz svih krajeva Srbije.

9.

U Belom Manastiru održan je sastanak predstavnika Hrvatskog nacionalnog

vijeća (HNV) i Zajedničkog vijeća općina (ZVO) gdje je dogovorena buduća suradnja između Hrvata u Srbiji i Srba u Hrvatskoj. Istoga dana kasnije u Belom Manastiru održana je 10. Smotra srpskog folkloru Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, na kojoj je, među ostalim, nastupio i HKPD „Silvije Strahimir Kranjčević“ iz Berega.

10.

Knjiga *Sonta u sjećanjima šokačkim Ruže Silađev* predstavljena je u vjeronaučnoj dvorani župe Sonta.

10.

Subotički tamburaški orkestar osvojio je Grand prix kao najbolje plasiran orkestar na 4. Međunarodnom festivalu tamburaških orkestara održanom u velikoj dvorani Kulturnog centra „Branca Crnčević“ u Rumi.

10.

Nakon teške bolesti, u 78. godini života, u Subotici je umro svećenik i kulturni djelatnik zajednice vojvođanskih Hrvata mons. dr. Andrija Kopilović. Osim što je bio župnik župe Marija Majka Crkve u Subotici, do prijevremenoga umirovljenja 2011. godine obnašao je više dužnosti unutar Crkve: bio je pročelnik Katehetskog vijeća, prorektor Teološko-katehetskog instituta u Subotici te rektor svetišta Majke Božje na Bunariću, glavni i odgovorni urednik Radio Marije Srbije.

13. – 15.

Kao subotičke pobjednice Nacionalnog kviza za poticanje čitanja, Lucija Horvacki i Lana Vojnić Hajduk iz Subotice, boravile su tri dana u Zagrebu te među ostalim u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici prisustvovalе završnoj priredbi i javnom izvlačenju nagrada Kviza „Ritam odrastanja“ koji su organizirale Knjižnice grada Zagreba, a u Subotici ga provela Gradska knjižnica Subotica.

14.

U organizaciji Katedre za manjinske kulture i zajednice Odsjeka za etnologiju i kulturnu antropologiju i Kluba studenata etnologije i kulturne antropologije u vijećnici Filozofskog fakulteta u Zagrebu predstavljena je znanstvena monografija *Tradicijska baština, identitet i migracije bačkih Hrvata Šokaca*.

14.

HKU „Antun Sorgg“ iz Vajske sudjelovala je na manifestaciji „Snažna žena – snažno selo“ u Baču koju je organizirala mjesna udruga „Aktivna žena“ a u povodu Međunarodnog dana žena na selu.

14.

Druga sjednica Koordinacije nacionalnih vijeća nacionalnih manjina održana je u Beogradu, a nakon nje u Vladi Srbije uslijedio je sastanak ministra državne uprave i lokalne samouprave Branka Ružića s predsjednicima nacionalnih vijeća nacionalnih manjina na kojem su u ime Hrvatskog nacionalnog vijeća bili predsjednica Jasna Vojnić i član Izvršnog odbora Darko Sarić Lukendić.

14.

HKD „Šid“ iz istoimenog mjesta organiziralo je predstavljanje monografije *Rimokatoličko stanovništvo Šida* autora Radovana Sremca u Muzeju naivne umjetnosti „Ilijanum“.

14.

Sportska sekcija somborskog HKUD-a „Vladimir Nazor“ priredila je predstavljanje knjige *Neko prošlo vreme* Josipa Ivanovića, gimnastičara, trenera i pedagoga.

15.

Na inicijativu predsjednika Katoličkog društva „Ivan Antunović“ vlč. Ivica Ivankovića Radaka, u Baču su na temu obnove Franjevačkog samo-

stana razgovarali predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća Jasna Vojnić sa suradnicima, provincijal franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda fra Ilija Vrdoljak, gvardijan Franjevačkog samostana u Baču fra Josip Špehar, svećenik Subotičke biskupije vlč. dr. sc. Ivica Ivanković Radak i opunomoćeni ministar Veleposlanstva Republike Hrvatske u Republici Srbiji dr. sc. Stjepan Glas.

15.

Na izbornoj sjednici Glavnog odbora Pučke kasine 1878 Subotica za novog predsjednika udruge izabran je dipl. ing. Siniša Šarčević dok je za dopredsjednika izglasan mr. Ivan Rudinski, a za tajnika Ljudevit Vujković Lamić.

15.

U OŠ „Majšanski put“ u Subotici u okviru Dana multikulturalnosti učenici su osim srpske, mađarske i bunjevačke ove godine predstavili i hrvatsku naciju, u čemu im je pomogla kolekcionarka i rekonstruktorica narodnih nošnji Nada Sudarević.

15.

Nova, druga skupina osam polaznika edukativnog programa na Lektoratu hrvatskoga jezika i književnosti, pri Filozofskom fakultetu u Novom Sadu počela je s radom.

15. – 17.

Na prvom svjetskom festivalu hrvatske književnosti održanom u Zagrebu u organizaciji Hrvatske kulturne zaklade „Hrvatsko slovo“ i Društva hrvatskih književnika kao predstavnici hrvatskih književnika iz Srbije sudjelovali su Tomislav Žigmanov i Lajčo Perušić.

15. – 17.

„Obrazovanje Hrvata u Srbiji i izvan-nastavne aktivnosti“ naziv je rada Katarine Čeliković, stručne suradnice za kulturne projekte i programe Zaveda za kulturu vojvođanskih Hrvata,

koji je predstavila na Međunarodnoj znanstvenoj i umjetničkoj konferenciji „Suvremene teme u odgoju i obrazovanju“ održanoj u Zagrebu.

16.

KUDH „Bodrog“ iz Monoštora organizirao je manifestaciju „Divanim šokački“ u Velikoj dvorani mjesnog Doma kulture na kojoj su sudjelovali članovi hrvatskih udruga kulture iz Srbije i Hrvatske.

16.

Hrvatsko nacionalno vijeće organiziralo je jednodnevnu ekskurziju na Sajan knjiga i učila Interliber u Zagrebu za srednjoškolce koji nastavu pohađaju na hrvatskom jeziku, nastavnike koji rade u hrvatskim odjelima te suradnike HNV-a.

16.

Predsjednica Hrvatskog nacionalnog vijeća Jasna Vojnić bila je počasna gošća na obilježavanju Dana Hrvata u Mađarskoj. Inače, na ovom godišnjem skupu pripadnika hrvatske zajednice iz cijele države vodstvo je predstavilo rezultate i najavilo planove za sljedeće razdoblje, podijelilo nagrade najvrjednijim članovima te demonstriralo umijeće i običaje mjesnih Hrvata.

17.

Uredništvo katoličkog mjesečnika *Zvonik* obilježilo je 25 godina postojanja i 300 brojeva *Zvonika* svetom misom u crkvi sv. Roka u Subotici te svečanom akademijom u Velikoj vijećnici Gradske kuće u Subotici na kojoj su zaslužnim pojedincima uručene zahvalnice.

17.

U povodu obilježavanja Svjetskog dana djeteta literarna sekcija Hrvatske čitaonice „Fischer“ iz Surčina otvorila je riznicu dječjih pisaca pod nazivom „Kad bi svi ljudi na svijetu...“.

18.

U prostorijama Hrvatskog nacionalnog vijeća 12 prosvjetnih djelatnika koji rade u nastavi na hrvatskome jeziku dobilo je na korištenje knjige kao pomoć u pripremanju i izvođenju nastave. Knjige je HNV-u donirala Agencija za odgoj i obrazovanje iz Hrvatske prigodom održavanja stručnog skupa u Subotici u okviru manifestacije Dani hrvatske knjige i riječi, dani Balinta Vujkova.

19.

Veleposlanik Sjedinjenih Američkih Država Anthony F. Godfrey sa suradnicima boravio je u Subotici, gdje je, među ostalim, posjetio i Hrvatsko nacionalno vijeće te razgovarao s predstavnicima Vijeća i Demokratskog saveza Hrvata u Vojvodini.

20. 7.

U rezidenciji veleposlanika Republike Hrvatske u Beogradu održano je predstavljanje novoga izdanja romana *Via Pula* prevedenog na hrvatski jezik uglednog srpskog književnika Dragana Velikića, kojega su skupa objavili Meandar Media iz Zagreba i Ex libris iz Rijeke.

20. 11. – 1. 12.

Najnoviji dokumentarni film redatelja Branka Ištvančića „Pouke o čovječnosti“ prikazan je u selekciji prestižnog programa „Docs for Sale“, jednog od najvećih svjetskih i europskih festivala specijaliziranih za dokumentarne filmove IDFA u Amsterdamu.

21.

U Hrvatskom domu u Somboru predstavljen je novi četrnaesti svezak *Leksikona podunavskih Hrvata – Bunjevaca i Šokaca*.

21.

U HKC-u „Bunjevačko kolo“ u Subotici službeno je osnovan Klub kao jedan od odjela Centra s ciljem okupljanja

prvenstveno bivših i sadašnjih, aktivnih i pasivnih članova kao i onih koji uvažavaju misiju i viziju samoga Centra i njegov Statut. Za voditelja Kluba je izabran Vlatko Vidaković

21.

„Život oslikan slamom“ naziv je izložbe, koja je u organizaciji Kulturnoga centra „Travno“ iz Zagreba i HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta otvorena u Zagrebu.

22.

Javno slušanje na temu „Obrazovanje na jezicima nacionalnih manjina“ održano je u Narodnoj skupštini Srbije, a među manjinama probleme hrvatske nacionalne manjine iznijela je predsjednica Odbora Hrvatskog nacionalnog vijeća za obrazovanje Margareta Uršal.

22.

HKPD „Matija Gubec“ iz Rume održao je svečani koncert u povodu obilježavanja Dana udruge u Kulturnom centru „Branica Crnčević“ u Rumi na kojem su osim domaćina nastupili i gosti, Srpsko pjevačko društvo iz Rume. Svečani koncert je bio humanitarnog karaktera jer su prikupljena sredstva za oboljelog sugrađanina.

22.

U organizaciji Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata u čitaonici Gradske knjižnice Subotica uspješno je predstavljen roman *Divlje guske* hrvatske književnice Julijane Adamović podrijetlom iz Vojvodine (Plavne). Nakon objavljivanja u Hrvatskoj ovaj zapaženi roman u Srbiji je izdala nakladnička kuća „Laguna“.

22.

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata priredio je dva znanstvena kolokvija na temu „Tradicijska baština banatskih Hrvata“ u Opovu i Starčevu na kojima je rezultate svojih prvih terenskih

istraživanja, provedenih u travnju ove godine, predstavilo deset studenata. LXI. kolokvij u Oповu je održan u dvorani Aktiva žena, a LXII. po redu kolokvij u Starčevu u Galeriji „Boem“ u Domu kulture.

22.

U organizaciji udruge „Urbani Šokci“ u Somboru je priređena manifestaciju Dani hrvatske kulture. Prvi dio program je održan na Dječjem odjelu Gradske knjižnice „Karlo Bijelicki“ gdje je otvorena izložba tkanih pregača „Na stativa otkana pregača ubirana“, a predstavljena je i zbornika radova *O Šokcima je rič*. Drugi dio manifestacije je nastavljen u Velikoj dvorani Gradske kuće gdje je priređena revija tradicijskog vjenčanog ruha Šokaca Bačke, Smokovljana (Dubrovnik), Gajića, Mohača, Sombora, Doroslova. Nakon revije, nastupili su ŽPS „Kraljice Bodroga“ iz Monoštora i Klapa „Jelačić“ iz Petrovaradina.

22. – 24.

Na poziv Udruge za očuvanje hrvatske kulturne baštine „Kragulj“, članice slavonskog odjela HKPD-a „Matija Gubec“ iz Tavankuta priredio je znanstveni kolokvij na temu „Tavankut u povijesti – 580 (583) godina od prvog spomena u povijesnim dokumentima“ u Galeriji u Tavankutu na kojem je govorio prof. Stevan Mačković.

23.

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata u suradnji s HKPD-om „Matija Gubec“ iz Tavankuta priredio je znanstveni kolokvij na temu „Tavankut u povijesti – 580 (583) godina od prvog spomena u povijesnim dokumentima“ u Galeriji u Tavankutu na kojem je govorio prof. Stevan Mačković.

23.

Predstava „Skupština na čoš“ u izvođenju dramskog odjela HKC-a „Bunjevačko kolo“ u režiji Marjana Kiša odigrana je u svečanoj dvorani Centra.

23.

U organizaciji KPZH „Šokadija“ iz Son-te u mjesnoj dvorani Doma kulture

održana je XVIII. po redu manifestacija „Šokačko veče“. Osim domaćina na manifestaciji su nastupili i gosti HKD „Šid“ iz Šida, KUDH „Bodrog“ iz Monoštora, te OKUD „Ivo Lola Ribar“ i „Mali tamburaši“ iz Son-te. Pjesma „Pismo“ Božane Vidaković iz Son-te proglašena je pobjedničkom pjesmom na natječaju „Za lipu rič“ i javno pročitana.

23.

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata organizirao je predstavljanje knjige *Papuanski dnevnik* autora Tibora Sekelja u prostorijama Zavoda u Subotici.

23.

Ženska pjevačka skupina HKUPD-a „Stanislav Prepek“ iz Novog Sada održala je svoj Godišnji koncert u Malom amfiteatru SPENS-a. Osim pjevačke skupine, nastupili su i najmlađi članovi Dramske sekcije te pjesnici Književnog kluba udruge.

23.

U Hrvatskom domu u Somboru organizirana je Noć lađara za somborske veslačice i veslače, članove somborskog HKUD-a „Vladimir Nazor“.

24.

Predstavljanje sedam knjiga pjesama fra Mladena Rozića iz Hercegovine održano je u blagovaonici Franjevačkog samostana u Subotici.

24.

Povodom obilježavanja stogodišnjice rođenja Đurđinčanke Marije (Mare) Ivković Ivandekić, jedne od utemeljiteljica umjetnosti u tehnici slame, HKPD „Đurđin“ u suradnji sa župnikom Draženom Dulićem organiziralo je u dvorani kraj crkve izložbu teta Marinih radova koji su dio župne kolekcije te predavanje o njezinu liku i djelu.

24.

Na blagdan Krista Kralja i ove godine članovi HKPD-a „Matija Gubec“ iz Ta-

cima Ministarstva kulture Republike Hrvatske – posebnom savjetnicom ministrice kulture i članicom Među- vladinog mješovitog odbora dr. sc. Ivom Hraste-Sočo, voditeljem Odjela za etnografsku i nematerijalnu kulturnu baštinu u Ministarstvu kulture RH Mladenom Kuharom i pomoćnikom ravnateljice zagrebačkog Instituta za etnologiju i folkloristiku dr. sc. Tvrtkom Zebecom.

29.

U organizaciji HKD-a Hrvatski kulturni centar „Beograd“ u općini Vračar održan je koncert „Kao nekad pred Božić“ na kojemu je nastupio KUD „Jelsa“ iz istoimenog hvarškoga mjesta.

29. – 30.

Na poziv tajnika Zajednice tehničke kulture Osječko-baranjske županije profesora Ive Grgića u suradnji s tvrtkom Osječki sajam d.o.o., predstavnici učeničke zadruge OŠ „Matija Gubec“ iz Tavankuta sudjelovali su kao gosti na 2. sajmu tehničke kulture Osijek – Tehnicoolum.

30.

U okviru višegodišnje prakse obilaska škola u susjednim zemljama koje imaju učeničke zadruge, Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva te voditelji i članovi učeničkih zadruga iz Hrvatske posjetili su OŠ „22. Oktobar“ u Monoštoru koja se gostima predstavila pčelarskom sekcijom.

30.

Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata je u suradnji s Hrvatskim nacionalnim vijećem organizirao u Stanišiću redoviti radni susret s predstavnicima hrvatskih kulturnih udruga. Među ostalim, na susretu je najavljen projekt „Godina/e novog preporoda“, a razmatran je i kalendar stalnih manifestacija u 2020. godini.

30.

U okviru ciklusa „Znamenite osobe i ustanove Srijemskih Karlovaca“, srijemskokarlovački Ogranak „Branko Radičević“ Gradske knjižnice u Novom Sadu organizirao je predavanje na temu „Ilija Okrugić Srijemac“ koje je održao predsjednik HKPD-a „Jelačić“ iz Petrovaradina Petar Pifat.

30. 11. – 1. 12.

U okviru obilježavanja desete obljetnice svojega postojanja HKD „Vladimir Nazor“ iz Stanišića organizirao je X. književno-glazbenu večer „IKAVICA – govor hercegovačkih, dalmatinskih, ličkih, bosanskih, šokačkih i bunjevačkih Hrvata“ u Mađarskom domu u Stanišiću. Tijekom večeri nastupio je veliki broj izvođača iz Hrvatske, BiH i Srbije, a u okviru pjesničkog natječaja „Za lipu rič“ među četrnaest prijavljenih autora, pjesma „Nebo za rič“ Josipe Dević iz Subotice proglašena je za najbolju pjesmu. Istoga dana, održan je i XI. Saziv međunarodne likovne kolonije „Ivan Gundić Čiso – Dalmata“, na kojoj je sudjelovalo 16 slikara iz Mađarske, Hrvatske i Srbije. Drugog dana, 1. prosinca 2019. godine održan je stručni skup na temu „Savezna kolonizacija Hrvata iz Dalmacije u Vojvodinu 1945.“

30. 11. – 1. 12.

Folklorni odjel HKC-a „Bunjevačko kolo“ iz Subotice održao je godišnji koncert dvije večeri zaredom.

Inicijativa UG-a „Urbani Šokci“ iz Sombora

Udruga građana „Urbani Šokci“ pokrenula je inicijativu da se u Somboru organizira zajednička manifestacija svih nacionalnih zajednica.

Postavljeni satovi na tavankutskoj crkvi

Zahvaljujući dobroti i darežljivosti dr. Lojzija Skenderovića postavljeni su satovi na crkvi Srca Isusova u Tavankutu.

**Nova knjiga u nakladi
NIU „Hrvatska riječ“**

U nakladi NIU „Hrvatska riječ“ iz Subotice iz tiska je izašla knjiga pjesama *Versuslogia* Tatjane Čaćić.

RTS među Hrvatima u Vajskoj

Ekipa RTS-ove televizijske emisije „Građanin“ posjetila je HKU „Antun Sorgg“ iz Vajske gdje su snimili novootvorenu Šokačku kuću i razgovarali s predsjednikom i članovima Udruge te mjesnim župnikom Vinkom Cvijinom.

Zabilježila:
Bernadica Ivanković

AUTORI U OVOM BROJU

Ivana Andrić Penava
Davor Bašić Palković
Darko Baštovanović
 Marija Brzić
 Ljiljana Crnić
 Mirjana Crnković
 Filip Čeliković
Katarina Čeliković
 Mirko Ćurić
 Klara Dulić Ševčić
 Josip Dumendžić
Tamara Hrin Rončević
 Bernadica Ivanković
 Marko Kljajić
Irina Hardi Kovačević
 Danijela Lukinović
 Vlasta Markasović
Hrvojka Mihanović-Salopek
 Vladimir Nimčević
 Vlasta Novinc
 Miroslav Pendelj
Ivana Petrekanić Sič
Olena Plančak-Sakač
 Lajčo Perušić
 Milan Rakovac
 Zlatko Romić
 Saša Sabadoš
 Zoltan Sič
 Nikola Šanta
 Ivan Šokac
 Vojislav Temunović
 Marko Tucakov
 Neven Ušumović
Zvonimir Franjo Vuk
 Tomislav Žigmanov

Časopis za književnost i umjetnost

NOVA RIJEČ

br. 1, proljeće – ljeto 2013.

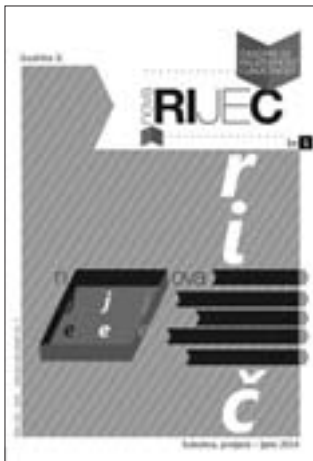
Prvi broj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ*, u nakladi Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata, uz logističku potporu NIU „Hrvatska riječ“, pojavio se krajem lipnja 2013. godine. Predviđeno je da časopis izlazi dva puta godišnje (proljeće-ljeto i jesen-zima) u 500 primjeraka, a nastojat će se držati visokih uredničkih standarda i kada je u pitanju prezentacija književnih sadržaja i kada je riječ o tematiziranju književnih i umjetničkih fenomena. Glavni i odgovorni urednik *Nove riječi* je Tomislav Žigmanov, a zamjenik glavnog i odgovornog urednika je Vladan Čutura. Savjet časopisa čine književnici i znanstvenici iz Vojvodine,

Hrvatske i Mađarske (Neven Ušumović – Umag, Mirko Sebić – Novi Sad, Stjepan Blažetin – Pečuh, Helena Sablić Tomić – Osijek, Petar Vuković – Zagreb, Darko Vuković – Novi Sad i Vojislav Sekelj – Subotica). Uredništvo, u koji je uključen značajan broj mladih ljudi, čine Katarina Čeliković, Bernadica Ivanković, Mirko Kopunović, Nela Tonković, Ljubica Vuković Dulić i Željka Zelić. Časopis grafički oblikuje Darko Vuković iz Novog Sada, dok pripremu teksta i prijelom radi Thomas Šuić. U prvom broju *Nove riječi* objavljen je tematski blok „Suvremena hrvatska kratka priča“, čiji uvodni dio potpisuje Neven Ušumović. Slijede cjeline „Novo žensko pismo Hrvata u Vojvodini – pjesništvo“, „Esejistička obzorja“, „Leksikografska obrada hrvatske književnosti u Vojvodini – primjeri iz prakse“, „Kritička čitanja interpretacija nasljeđa“, „Hrvatsko-srpski odnosi – pogled izvana“ te „Čitanja književne produkcije“, cjelina u kojoj se donose prikazi i recenzije 10-ak knjiga iz aktualne hrvatske književnosti u Vojvodini. Autori tih tekstova u prvom broju *Nove riječi* su kako iskusni književnici i kritičari, tako i mlade nade hrvatske vojvođanske književnosti. Časopis, obima 176 stranica, završava „Književno-umjetničkim dokumentarijem (siječanj – svibanj 2013.)“ koji je zabilježila Bernadica Ivanović. (Cijena: 300,00 dinara)

br. 2, jesen – zima 2013.

Drugi broj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ*, za razdoblje jesen – zima 2013., sadrži aktualan tematski blok „Život u sjenama zidova Europe“ u kojem su tekstovi Alpára Losoncza „Europske antinomije“ i Tomislava Žigmanova „Europa i Drugo – pokušaj etičkoga temeljenja“. Slijedi blok „Pjesnički glasovi na šokačkoj ikavici u Bačkoj“ u kojem su zastupljeni pjesnici Josip Dumendžić – Meštar, Marica Mikrut, Željko Šeremešić, Zlatko Gorjanac i Anita Đipanov. Književnik Mirko Kovač i njegov fizički odlazak sa životne i književne scene tema je cjeline „Hrvatsko-srpski književni sraz“ u kojoj pišu Žarko Paić i Filip David. Tekst „Refrakcije i transformacije rodnih identiteta u Krležinoj trilogiji o Glembayevima“ potpisuje Vladan Čutura u cjelini „Studije iz hrvatske književnosti“. „Hrvatski časopisi u Mađarskoj od 1989. do 2009.“ djelo mladog Silvestra Balić iz Pečuha, te „Kanonska djela mađarske drame napokon na hrvatskom jeziku“ Nevena Ušumovića nalaze se u bloku „Književnost u Hrvata – veze i prožimanja“. Slijede „Kritička čitanja književnoga nasljeđa“ u kojem Mila Markov-Španović piše „O ženskim likovima u djelu *Ženski udesi* Živka Bertića“, Željka Zelić donosi tekst „Novo svjetlo poezije Alekse Kokića“, a Tomislav Žigmanov „Suvremeno pjesništvo u bačkih Hrvata na bunjevačkoj ikavici – osnovne činjenice“. U bloku „Interpretacije likovnosti“ zastupljene su Ljubica Vuković Dulić s tekstom „Uporni slikar – Ivan Tikvicki (1913.-1990.)“ i Nela Tonković „Umjetnik kao umjetnost. Izložba Uroša Đurića u Zavičajnoj galeriji ‘Dr. Vinko Perčić’“. Neven Ušumović u ovom broju, u istoimenoj cjelini, predstavlja „Hrvatsko nakladništvo u nultom desetljeću“ u tekstu „Godina 2000.“. „Čitanja književne produkcije“ donose prikaze i recenzije petnaest književnih djela iz pera suradnika časopisa. Drugi broj *Nove riječi* ima 216 stranica, a završava Kulturnim dokumentarijem (lipanj – studeni 2013.) koji je zabilježila Bernadica Ivanković. (Cijena: 300,00 dinara)

br. 1, proljeće – ljeto 2014.

Prvi broj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* za 2014. godinu otvara se tematskim blokom naslovljenim „Naš suvremenik Matoš“ s napisima nastalim o stotoj obljetnici smrti velikoga hrvatskog književnika *Antuna Gustava Matoša* (1873.-1914.). U bloku „Pjesnički glasovi iz Srijema“ predstavljani su pjesnici Ivan Balenović, Marija Lovrić, Jasna Melvinger, Marko Kljajić, Mila Markov-Španović i Mato Groznica. Žarko Paić u tekstu „Veliko dijete i njegovi dvojnici“ govori o „znakovima i tragovima u Krležinom *Djetinjstvu u Agramu 1902.-1903.*“, a u bloku „Studije iz hrvatske književnosti“: „Kritička čitanja književnoga nasljeđa“ uključuju dva

teksta: „Samozatajna poezija Stanislava Prepreka“ Željke Zelić i „Identitetske sastavnice i slike svijeta Bunjevac(=k)a u tri pripovijetke Veljka Petrovića“ Tomislava Žigmanova. U ovom se broju časopisa pojavljuje i novi blok „Kazališna praksa Hrvata u Vojvodini“ u kojem je riječ o predstavi „Bunjevački blues“ o kojoj pišu Mira Muhoberac, Sanja Nikčević i Zvezdana Balić.

„(Re)afirmacija kulturne baštine“ je zanimljiv prilog o glazbenoj umjetnosti te kulturi i kulturnim praksama, a uvrštena su dva teksta, „Franjo Štefanović – kralj dječje opere“ – (o 90. obljetnici smrti) Petra Pifata i „*Bunjevački Put križa* – jedan model promišljanja kulturne baštine“ Ljubice Vuković Dulić. Nastavljajući prikaz „Hrvatskog nakladništva u nultom desetljeću“, Neven Ušumović predstavlja odabrane knjige u tekstu „Godina 2001.“. U cjelini „Čitanja književne produkcije“ čitatelji će naći prikaze i recenzije deset književnih djela čiji su autori stalni suradnici časopisa. Broj završava Kulturnim dokumentarijem (prosinac – svibanj 2014.) koji je zabilježila Bernadica Ivanković. Ovaj broj ima 224 stranice, a može se nabaviti kod nakladnika. (Cijena: 300,00 dinara)

br. 2, jesen – zima 2014.

Drugi broj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* za 2014. godinu, što ga u sunakladi izdaju Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“, na 224. stranice donosi cijeli niz zanimljivih sadržaja. Broj otvara temat „Hrvati i Prvi svjetski rat“, dok se u drugom bloku, naslovljenom „Nepoznata baština hrvatske književnosti“, Petar Vuković javlja kao priređivač dvaju poglavlja iz do sada neobjavljenoga romana Ivana Antunovića *Posljednji Gizdarev*, a Slaven Bačić priredio je iz ostavštine Geze Kikića njegovu korespondenciju o sudbini njegova rukopisa *Antologija eseja i kritike bunjevačkih Hrvata*.

Suvremeno pjesničko stvaralaštvo vojvođanskih Hrvata ovoga puta predstavljeno je u dijelu onih pjesnika koji ne žive u Vojvodini nego u Hrvatskoj (Ante Sekulić, Miroslav Slavko Mađer, Luka Štilinović, Ljubica Kolarić-Dumić, Lajčo Perušić, Slavko Žebić i Stipan Orčić), a donosi se i poezija Svena Adama Ewina. U stalnoj rubrici „Kritička čitanja književnog nasljeđa“ u ovom broju *Nove riječi* objavljeni su napisi Ivane Andrić Penava „Mara Švel-Gamiršek : Portret jedne (ne)poznate književnice“, Vojislava Sekelja „Pjesnik sjenki Lazar Merковиć“ i Marine Balažev „Koncept vremena u kalendarsko-dnevničkim publikacijama“. Također, i ovaj broj *Nove riječi* ima tekst o preplitanjima hrvatske književnosti s onima u okružju – riječ je ovoga puta o hrvatsko-mađarskim književnim doticajima. Ljubica Vuković Dulić autorica je teksta o dvjema poklon kolekcijama Stipana Šabića, Petar Pifat piše o Hrvatskom pjevačkom društvu „Neven“ i nasljeđu zbornoga pjevanja u Petrovaradinu, a Vladan Čutura donosi prikaz Marinkovićeve *Glorije* na sceni subotičkoga Narodnog kazališta u tematu „(Nove) Prakse umjetničke baštine“. Stalne rubrike *Nove riječi* – „Hrvatsko nakladništvo u nultom desetljeću“ Neven Ušumović je posvetio ovoga puta prikazu 10 knjiga koje su obilježile 2002. godinu u Hrvatskoj, a „Čitanja književne produkcije“ donose prikaz 10-ak knjiga iz recentne knjiške produkcije Hrvata u Vojvodini. Na koncu, i ovaj broj *Nove riječi* zatvara se s rubrikom „Kulturni dokumentarij“ u kojoj je Bernadica Ivanković zabilježila sve događaje u prostoru kulture hrvatske zajednice u Vojvodini od mjeseca lipnja do prosinca 2014. Ovaj broj *Nove riječi* obogaćen je i grafičkim crtežima Darka Vukovića. (Cijena: 300,00 dinara)

br. 1-2, proljeće – zima 2015.

Koncem prosinca 2015. godine iz tiska je izašao dvobroj za 2015. časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ*, što ga u su-nakladi izdaju Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“. Na 312 stranica bogat sadržaj pokriva cijelu lepezu književnih tema, a časopis je obogaćen i grafičkim crtežima Vladislave Dudvarski iz Petrovaradina.

Na tragu predstavljanja recentne hrvatske književnosti, u tematu „Hrvatska mlada proza“ predstavljeni su mladi prozaisti iz Hrvatske: Ivana Simić Bodrožić, Sven Popović, Iva Tkale, Jelena Zlatar, Andrija Škare i Marko Gregur. Poetski blok, naslovljen „Subotički pjesnički krug“ donosi poeziju već afirmira-

nih pjesnika (Vojislav Sekelj, Milovan Miković, Mirko Kopunović, Robert G. Tilly, Zvonko Sarić, Tomislav Žigmanov, Željka Zelić), ali i onih koji se povremeno javljaju svojim pjesmama (Katarina Čeliković, Josipa Dević, Nevena Mlinko) te otkriva prve pjesničke korake (Vedran Horvacki).

U stalnoj rubrici „Kritička čitanja književnog nasljeđa“ objavljeni su tekstovi Geze Kikića („Kritička riječ u borbi za afirmaciju stvaralaštva“) i Ljubice Ivezić („Dva registra na Hrvate iz Bačke u *Odbljescima pamćenja*“) te Tomislava Žigmanova („Vojvođanski Hrvati u Krležinim „Marginalijama“). Značaj tekstova svakako je aktualnost davno objavljenih sadržaja vezanih uz autore i književnost Hrvata u Vojvodini, u nekim do sada neotkrivenim detaljima.

U rubrici „O hrvatskoj književnosti u Vojvodini“ Franjo Emanuel Hoško piše „O pronađenoj knjizi franjevca Mihajla Radnića *Pogargegne izpraznosti od svijeta* u knjižnici subotičkog Franjevačkog samostana“, a potom slijede tekstovi vezani uz obljetnice hrvatskih književnika. Božica Zoko objavljuje tekst „Kristalna špilja vedrine i veliko nasmijano nebo Ise Velikanovića (1869. – 1940.)“ u povodu 75. godišnjice smrti Ise Velikanovića, a autorica je i tekstova o dvoje pjesnika: „Pjevam, majko, pjevam! (čitajući oporučnu knjigu pjesama Miroslava Slavka Mađera)“ i „Duhovito odmjerivanje duše po mjeri daha ili progovor o poeziji Jasne Melvinger“. Ivan Balenović piše „O nekim osobnim i stvarateljskim enigmama Stanislava Prepreka“, a mlada Klara Dulčić piše o knjizi Petka Vojnića Purčara „*Prstenovani gavran* – kružno vrijeme u beskonačnom tekstu“. Katarina Dinješ Gros završava blok tekstom

„Zavičaj, rat i intima u kratkim pričama i kolumnama Julijane Adamović“ kojom nam otkriva nama premalo poznatu književnicu rodom iz Plavne.

„Hrvatsko-mađarske i srpsko-mađarske književne veze“ donose dva teksta prevoditelja mađarske književnosti, Nevena Ušumovića „Hrvatski prijevodi i recepcija djela Ádáma Bodora“ i Marka Čudića „Problemi prevodenja jedne zbirke priča Lászla Mártona“. U stalnoj rubrici *Nove riječi* – „Hrvatsko nakladništvo u nultom desetljeću“ Neven Ušumović prikazuje 10 knjiga koje su obilježile 2003. godinu u Hrvatskoj.

Kako je ovo dvobroj, *Nova riječ* nam u rubrici „Čitanja književne produkcije“ donose prikaze 20-ak knjiga iz recentne knjiške produkcije Hrvata u Vojvodini. Silvestar Balić predstavlja *XI. Međunarodni kroatistički znanstveni skup : zbornik radova*, a Katarina Čeliković piše o knjizi za djecu Ljubice Kolarić-Dumić *Ja se mraka ne bojim : dječja uspavanka*; prvi strip autora Balinta Vujkova i Petra Tikvickog *Poplašeno jaje : hrvatska narodna pripovijetka – bunjevačka* predstavlja Ljubica Vuković Dulić, a Zvonimir Pelajić knjigu Mirka Kopunovića *Mrvljenje mrve neba*. Zlatko Romić autor je prikaza romana Ivana Antunovića *Posljednji Gizdarev* te zbornika radova *Urbani Šokci 6/7 : Marijanska svetišta Šokaca i Bunjevaca / Utemeljiteljski projekt udruge – Baštinici Njikoš i Rem*, a Željka Zelić teksta *Odsjaji ljubavi, panorama suvremene duhovne lirike Hrvata u Vojvodini*, o knjizi Katarine Čeliković *Izgubljeno srce* piše Zvonko Sarić dok se Nevena Mlinko bavi knjigom Nevena Ušumovića *U stočnom vagonu*. Slijedi tekst Željke Zelić *Lira naiva 2013., izabrane pjesme*, a Zvonimir Pelajić piše o knjizi Mirka Kopunovića *Pružiti ruku mila*, Davor Bašić Palković je autor prikaza *Naklada NIU Hrvatska riječ : prvih deset godina 2005. – 2014.*, a Vojislav Sekelj se pozabavio *Bibliografijom časopisa za književnost, umetnost i kulturu Rukovet : 1955 – 2014.* autora Lazara Merkovića i Izabele Papdi. Sekelj progovara i o poeziji Ante Vukova u knjizi *Boca bez poruke. Dogovoreni brak* Dražena Prčića opisao je Robert G. Tilly koji je autor još dvaju prikaza: Zvonko Sarić, *Povjeruj u vlastitu smrt* i Vojislav Sekelj, *Životopis jedne sjene*. Mirko Čurić predstavlja knjigu *Dani Balinta Vujkova – dani hrvatske knjige i riječi (Zbornik radova 2013. – 2014.)*, Zlatko Romić *Svjetla starih fotografija*, a Dragan Muharemi piše o knjizi sabranih pjesama Alekse Kokića *U sjenama ravnice*. Klara Dulić piše o knjizi za mlade *Školjka koja govori* Miroslava Pendelja, a blok završava Katarina Čeliković prikazom prve knjige poezije Katarine Firanj *Žagor iz opaklije*.

Dvobroj *Nove riječi* završava rubrikom „Kulturni dokumentarij“ u kojoj je Bernadica Ivanković zabilježila sve događaje u prostoru kulture hrvatske zajednice u Vojvodini od mjeseca siječnja do studenog 2015.

br. 1-2, proljeće – zima 2016.

Dvobroj za 2016. časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* donosi bogat sadržaj, a izlazi u sunakladi Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU „Hrvatska riječ“. Do sada obimom najveći, časopis na 380 stranica progovara o najrazličitijim temama, kako iz područja književnosti tako i iz drugih umjetnosti, a obogaćen je i grafičkim crtežima Darka Vukovića iz Petrovaradina.

Nova riječ počinje tematom „Izbor proze za djecu i mlade“ u kojem su nakon uvodnog teksta Katarine Čeliković predstavljeni hrvatski pisci iz Vojvodine (Ivan Balenović, Marija Lovrić, Ljubica Kolarić-Dumić, Nedelj-

ka A. Šarčević, Ruža Silađev, Katarina Firanj, Rajko Ljubić, Katarina Čeliković, Ružica Miković-Žigmanov, Blaženka Rudić, Julijana Adamović, Vesna Huska, Marina Balažev i Jasna Crnković). Cjelina „Uvidi u hrvatsku književnost iz Vojvodine u egzilu“ predstavlja dvoje autora biografski, kroz izbor iz njihove proze i kritike koja piše o njihovoj prozi. Riječ je o već afirmiranoj književnici Julijani Adamović, rodom iz Plavne, te o mladom Ivanu Vidaku iz Sombora, koji sada žive i stvaraju u Hrvatskoj.

Recentno hrvatsko pjesništvo predstavlja Delimira Rešickog, najprije kroz pero Nevena Ušumovića, a potom kroz njegovu poeziju i foto-uratkne. U izboru i prijevodu Roberta Tillyja u poetskom bloku predstavljeno je „Suvremeno mađarsko pjesništvo u Vojvodini u prijevodu“ (Katalin Ladik, Ottó Tolnai, István Domonkos, Magdolna Danyi, Gábor F. Urbán, István Beszédes, Ottó Fenyesi i János Sziveri).

U rubrici „Kritička iščitavanja hrvatske književnosti u Vojvodini“ objavljeni su radovi petero autora koji pišu, kako o staroj tako i o aktualnoj književnosti. O starijoj književnoj baštini pišu Mario Šimudvarac „Dva stabla i otkinuta grana: Prostor u romanu Odmjetnik Ivana Antunovića“ i Ante Bežen „Josip Jelačić kao pjesnik i njegova pjesma o Nikoli Zrinskom“, a Klara Dulić piše o prozi Miroslava S. Mađera u tekstu pod nazivom „Autopoetičnost kao obilježje polijanrovske proze“. O suvremenoj književnosti pišu s. Kata-

rina Maglica „Povratak Iskonu s. Blaženke Rudić“ i Vlasta Markasović „(Ne) Sklad(a)ni divani Tomislava Žigmanova i teror povijesti“.

„Interpretacije umjetničkih praksi Hrvata u Vojvodini“ tematiziraju glazbenu i likovnu umjetničku baštinu. U povodu 125. obljetnice rođenja Pere Tumbasa Haje, *Nova riječ* predstavlja ovog značajnog glazbenika kroz radove dvoje sudionika Stručne tribine o njegovu životu i djelu u Gradskoj knjižnici Subotica, a u organizaciji Subotičkog tamburaškog orkestra, održane 28. lipnja 2016. godine. Tamara Štricki Seg priredila je sažeti prikaz života i rada Pere Tumbasa Haje (1891. – 1976.), a potom piše o temi „Narodna pjesma u glazbenoj građi Pere Tumbasa Haje“, dok je Vojislav Temunović autor rada „Glazbena tamburaška obitelj Tumbas (Antun, Stipan i Pere)“. Ljubica Vuković Dulić u nastavku predstavlja „Djela hrvatskih kipara u subotičkom muzeju“.

U stalnoj rubrici *Nove riječi* – „Hrvatsko nakladništvo u nultom desetljeću“ Neven Ušumović prikazuje 10 knjiga koje su obilježile 2004. godinu u Hrvatskoj.

Dvobroj *Nove riječi* u rubrici „Čitanja književne produkcije“ donosi četrnaest prikaza književne produkcije Hrvata u Vojvodini. Katarina Čeliković predstavlja tri knjige poezije: *Čavalduš, bumbača, špijodica...* Marka Ivoševa Kuzme na šokačkoj ikavici, *Preprekovo proljeće 2014.* i *Osmijeh u mokrom kaputu* Ljerke Radović. Klara Dulić piše o poeziji sabranoj za susret pučkih pjesnika „Lira naiva“ *Čidi se život – Lira naiva 2014.* i najnovijoj knjizi Tomislava Žigmanova *Minijature vlastitosti*. Kalendar *Subotička Danica za 2015.* i poeziju Miroslava Cakića Tomlekina u knjizi *Salauka* predstavlja Tomislav Žigmanov. O knjizi za djecu Nedeljke A. Šarčević *Sve i svašta da poleti dječja mašta* piše Ivana Petrekanić Sič, a Antonija Huljev predstavlja knjigu kratkih priča na bunjevačkoj ikavici *(Ne)sklad(a)ni divani Tomislava Žigmanova*. Željka Zelić autorica je prikaza zbornika radova *Urbani Šokci 8/9 „Šokci : Bunjevci : Panonija – Europa“*, kao i knjiga *Moja Luca* Ivana Ivkovića Ivandekića i *Prah obiteljske srebrnine* Milovana Mikovića. O romanu Tomislava Ketiga *Damin gambit* piše Zlatko Romić koji je i autor prikaza narodnih pripovjeda *Bečarski poso* koje je zapisao Balint Vujkov.

Dvobroj *Nove riječi* standardno završava rubrikom „Kulturni dokumentarij“ u kojoj je Bernadica Ivanković zabilježila sve događaje u prostoru kulture hrvatske zajednice u Vojvodini od prosinca 2015. do studenog 2016.

br. 1-2, proljeće – zima 2017.

Dvobroj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* za 2017. godinu donosi bogat sadržaj, a izlazi u sunakladi Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU *Hrvatska riječ*. Časopis na 300 stranica donosi različite teme kako iz područja književnosti tako i iz drugih umjetnosti, a obogaćen je i grafičkim crtežima Darka Vukovića iz Petrovaradina.

Nova riječ počinje lirskim tematom „Sjećanje na bardove hrvatske književnosti u Vojvodini” posvećenom trojici književnika koji su preminuli tijekom 2017. godine. U spomen na Lazara Merkovića svoj poetski oproštaj piše Matije Molcer, Mirko Kopuno-

vić se stihovima oprašta od Vojislava Sekelja, a Tomislav Žigmanov svoje stihove posvećuje Petku Vojniću Purčaru.

U cjelini „Dijalektalna poezija bačkih Hrvata” zastupljeni su pjesnici svih generacija, oni koji pišu na šokačkoj i bunjevačkoj (i dalmatinskoj) ikavici: Vojislav Sekelj, Milovan Miković, Josip Dumendžić – Meštar, Ivan Andrašić, Željko Šeremešić, Blaženka Rudić, Josipa Dević, Tomislav Žigmanov, Zlatko Gorjanac, Željka Zelić i Anita Đ. Marijanović.

U povodu 50. obljetnice smrti Josipa Andrića, književnika i glazbenika, autora operete *Na vrbi svirala*, prvog glazbenog scenskog djela iz života bačkih Šokaca, čija je partitura izgubljena, časopis u cijelosti objavljuje libreto zahvaljujući trudu velikog zaljubljenika u kulturnu baštinu Zvonimira Pelajića.

Rubrika „Kritička iščitavanja hrvatske književnosti u Vojvodini” donosi tri rada: Katarina Čeliković piše o epsko-lirskoj pjesmi *Posljednji Zrinski* Ferde Stražimira Kulundžića objavljenoj u kalendaru *Subotička Danica*, a Vladimir Nimčević tematizira zanimljiv odnos dvojice povjesničara s uvidom u prošlost u tekstu *Subotička lasta i novosadski kobac: Doprinosi Petra Pekića i Vase Stajića proučavanju 18. stoljeća u povijesti Subotice*. O lirici pokojnog i

nedovoljno poznatog pjesnika, pod naslovom *Žedan u pustari. Hodočasnik Branko Jegić* piše Lajčo Perušić.

Hrvatsko nakladništvo u 2017. godini obilježio je cijeli niz prijevoda uglednih, štoviše kanonskih pisaca književnosti Mađara u Vojvodini i to u rasponu od Kosztolányija, preko Végela do Sziverija i Fenyvesija. Stalni suradnik časopisa Neven Ušumović u cjelini „Reprezentativni hrvatski prijevodi mađarskih pisaca iz Vojvodine u 2017. godini“ ukratko opisuje na koji su način hrvatski nakladnici predstavili navedene književnike i njihova izdanja.

„Iz povijesti umjetničkih praksi Hrvata u Vojvodini“ temat je posvećen kazališnoj, likovnoj i glazbenoj umjetničkoj baštini. Katarina Dinješ Gros piše tekst *Suvremeno hrvatsko dramsko pismo u subotičkom kulturnom ozračju*, a Dalibor Mergel predstavlja nepoznatog, gotovo zaboravljenog banatskog slikara Franju Radočaja (Starčevo, 29. VII. 1902. – Beograd, 2. III. 1948.) koji svojim radovima zaslužuje mnogo više. Ljubica Vuković Dulić piše o aktualnoj temi *Slamarstvo – prijedlog kandidature za upis na listu nematerijalnog kulturnog naslijeđa Hrvata u Vojvodini/Srbiji* a slijedi rad Petra Pifata o glazbenom stvaralaštvu Ilije Okrugića Srijemca (prigodom 190. obljetnice rođenja i 120. obljetnice smrti).

Nova riječ se bavi i prinosima obrazovanju na hrvatskom jeziku te u cjelini „Novi autorski udžbenici na hrvatskom jeziku“ predstavlja prve autorske udžbenike za glazbenu kulturu od 1. do 4. razreda pod nazivom *Glazbena škrinjica*. Margareta Uršal piše rad *Didaktičko-metodičke smjernice za realizaciju nastave glazbene kulture od 1. do 4. razreda s osvrtom na Glazbene škrinjice* a Tamara Štricki Seg predstavlja koncepciju udžbenika. Osvrt na udžbenike s primjerima objavljuje Vojislav Temunović.

U stalnoj rubrici „Hrvatsko nakladništvo u nultom desetljeću“ Neven Ušumović prikazuje TOP 10 – romane tiskane u Hrvatskoj 2005. godine.

Dvobroj *Nove riječi* u rubrici „Čitanja književne produkcije“ donosi petnaestak prikaza književne produkcije Hrvata u Vojvodini iz pera Klare Dulić, Zvonka Sarića, Zlatka Romića, Katarine Čeliković, Zoltana Sića, Ane Gaković, Tomislava Žigmanova, Željke Zelić.

Dvobroj *Nove riječi* standardno završava rubrikom „Kulturno-društveni dokumentarij“ u kojoj je Bernadica Ivanković zabilježila sve događaje u prostoru kulture i društva hrvatske zajednice u Vojvodini od prosinca 2016. do studenog 2017.

br. 1-2, proljeće – zima 2018.

Dvobroj časopisa za književnost i umjetnost *Nova riječ* za 2018. godinu donosi bogat sadržaj, a izlazi u sunakladi Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata i NIU *Hrvatska riječ*. Časopis donosi različite teme kako iz područja književnosti tako i iz drugih umjetnosti, a obogaćen je i grafičkim crtežima Darka Vukovića iz Petrovaradina. Dvobroj časopisa za 2018. godinu donosi priloge razvrstane u nekoliko tematskih cjelina, među kojima su oni posvećeni suvremenoj hrvatskoj književnosti kao i kritičkom iščitavanju hrvatske književnosti u Vojvodini, potom jezično-književnoj i umjetničkoj baštini, ali i teme vezane uz književne doticaje sa susjednim književnostima.

Aktualni dvobroj otvara tematski pjesnički blok najmlađih hrvatskih pjesnika u Vojvodini, kao što su Jovana Gromović, Vedran Horvacki, Marija Brzić, Nikola Turkalj, Darko Baštovanović i Tatjana Čaćić, a potom donosi blok petero dobitnika *Goranove nagrade za najmlađe pjesnike* koji je priredio Neven Ušumović. On je ujedno autor nove zbirke priča *Zlatna opeklina* koja se predstavlja u sljedećoj cjelini.

Kritička čitanja hrvatske književnosti u Vojvodini – važna je cjelina koju otvara rad Vladimira Nimčevića *Život i djelo Balinta Vujkova s posebnim osvrtom na njegovu monografiju o Blašku Rajiću* otkrivajući u njemu do sada nepoznate podatke o dvojici velikana koji su obilježili 20. stoljeće u kulturnoj povijesti Hrvata u Vojvodini. O stotoj obljetnici rođenja Jakova Kopilovića u ovoj se cjelini nalazi i rad Klare Dulić o njegovim pjesničkim motivima, a Lajčo Perušić piše o djelu *Salašarske skice* Josipa Temunovića. Ivana Andrić

Penava i Zvonimir Pažin predstavljaju srijemskog pjesnika Ivana Bonusa, „pjesnika koji je koračao vizijom vlastita srca“, dok se Darko Baštovanović bavi knjigama Vladimira Bošnjaka *E moj bačo* i *Svršetak vražjeg stoljeća*. O jednom srijemskom pjesniku s prebivalištem u Hrvatskoj piše Marko Tučakov u članku *Krugovi nostalgije u pjesmama Zvonimira Nemeta*.

U cjelini *Književno-jezična i umjetnička baština Hrvata u Vojvodini* vjereni suradnik časopisa Franjo Emanuel Hoško u tekstu *Hrvatski pisac Lovro Bračuljević* progovara o „starom“ piscu poznatom po važnim jezičnim načelima. O narodnim pripovijetkama koje je skupio Balint Vujkov i banatskim Hrvatima piše Dalibor Mergel, a jezičnoj problematici svoj prinos daje Zlatko Romić u članku pod nazivom *Dijalektalni govor u raljama jezika*. Mario Bara piše i odgovara na zanimljivo pitanje *Što se dogodilo s projektom Biografskog leksikona Hrvata istočnog Srijema?*. *Karikature Ivana Balaževića – Skriveni dio opusa* rad je Ljubice Vuković Dulić koja otkriva manje poznat umjetnički rad ovog umjetnika.

Stalni suradnik *Nove riječi* Neven Ušumović nastavlja s prikazima hrvatskog nakladništva u nultom desetljeću, ovoga puta u 2006. godini u kojoj urednik konstatira kako se domaća književnost slabo prodaje.

U posebnoj cjelini *Novi autorski udžbenici na hrvatskom jeziku i suvremene nastavne prakse* prikazani su prvi autorski udžbenici iz „pera“ njihovih suautor(ic)a: Tamare Štricki Seg i Margarete Uršal. Lidija Milanković piše rad na temu *Suradničko učenje, mogućnost primjene u nastavi hrvatskog jezika*.

Stalna rubrika *Čitanja književne produkcije* donosi sedamnaest prikaza i recenzija knjiga iz aktualne hrvatske književnosti u Vojvodini, o čemu pišu Mirjana Crnković, Davor Bašić Palković, Klara Dulić, Vladimir Nimčević, Milovan Miković, Darko Baštovanović, Tomislav Žigmanov, Zoltan Sič, Katarina Čeliković i Tamara Štricki Seg.

Časopis završava Kulturnim dokumentarijem autorice Bernadice Ivančević, u kojemu se kronologijskim redoslijedom bilježe sva kulturno-društvena događanja u hrvatskoj zajednici u Vojvodini. Lektorica je Katarina Čeliković, a korekturu časopisa uradio je Mirko Kopunović.

Adresa Uredništva:

Nova riječ, časopis za književnost i umjetnost
Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata
Laze Mamužića 22
24000 Subotica
Tel./fax: +381 (0)24/535-533
e-mail: ured@zkhv.org.rs

Ovaj broj časopisa *Nova riječ* tiskan je uz potporu
Ministarstva kulture i informiranja Republike Srbije,
Središnjeg državnog ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske
i Veleposlanstva Republike Hrvatske u Srbiji